

Begoña Bilbao

BERMEOKO
BERBA ETA ESAMOLDE
KRESALTSUAK

AURKIBIDEA

SARRERA.....	3
BERMEOKO BERBA KRESALTSUAK.....	6
BERMEOKO ESAMOLDE KRESALTSUAK.....	214
BIBLIOGRAFIA.....	292

Liburu honetako berba bakoitzean,
bermeotar askoren boza dago,
batez ere, nire familiako jendearena,
gaur ez daudenak nire ondoan,
ama, aita eta Miren, nire ahizparen
ahotsak, eta bereziki nire senarrarena,
zurea, Manu..., zu barik ez zen
posible izango lan hau burutzea.

Maite zaituztet

SARRERA

Aurretik dagoen eskaintzan azaltzen den bezala, bermeotar asko-ren ahotsa dago jasota liburu honetan, baina, aitortu beharra daukat, bi liburuak burutzeko orduan, era askotako laguntza izan dudala, eta, batez ere, ulerkortasun handia. Pazientzia eskerga izan dute askok nire etengabeko galderei erantzuten. Urteetan zehar galde-tuak izan diren pertsonak kontaezinak dira, adin guztietakoak eta sexu bietakoak. Euren artean, ia laurogeita hamar urtetik gora dauz-katenak eta burua oso argi oraindik. Beraz, eskerrak emateko orduan, denok hartzen zaituztet besarkada baten, eta bihotz bihotzez eskerrak ematen dizkizuet.

NOLA SORTU ZEN LANA

Lan hau, karrera amaitu eta lasterrera, doktoretza tesia egitea pentsatu nuenean hasi zen sortzen. Aurretik bizpahiru lan, txikiak, eginda neuzkan Deustuko Unibertsitatean ikasten jardun nuenean. Fontso Irigoien (goian bego), nire irakaslea izandakoak animatu ninduen, eta bere burua eskaini ere bai nire tutorea izateko. Hau ere kontutan izatekoa da. Baina, astirik ezaz, hor geratu zen proiektua.

Bi urte beranduago, Bizkaiko Foru Aldundiak ematen zituen beketara aurkeztu nuen lan hau, eta beka lortu ere bai.

Hiru urte geroago, Berineoko Udalak emandako bekari esker, Benneoko Euskara: Aditza eta Fonetika lana burutu nuen. Orduan bi lanak batera argitaratzea pentsatu nuen eta horrela proposatu nion Udalari. Ontzat hartu zuen nire proposamena, baina gaur arte ez dut izan argitaratuta ikusteko zoria. Eskerrak, sekula ez baita berandu, azkenean burutzen badira.

LANAREN ZERGATIA

Askotan galdetu didate, lan hauen berri izan duten askok, zerk eraman edo bultzatu ninduen lan hauek egitera. Erantzuna ez da bat ere sinplea, faktore asko izan direlako lanean jarri nindutenak. Baina, euretariko bat, garrantzitsuena beharbada, hain berezia eta aberatsa den mintzairatik berbak galtzen doazela ikustea kontura-tzea izan zen. Eta anekdota bat kontatu barik ezin pasatu: Bermeoko berbak batzen, Frankoren demanduan hasi ginen lagun talde bat. Bakoitzak batzen zituenak taldeko bati ematen genizkion gordetze-ko. Askok ziren bildutakoak, taldekide horren amak, momentu bate-tik bestera "sekretak" bisita egitera joango zitzaizkienaren susmoa

hartu zuenean, beldurraz sutara bota zituenean. Gero, neu bakarrik hasi nintzen lan horretan, baina guztien laguntzaz.

Hemen agertzen diren berba asko galduta edo galtzeko zorian daude. Hizkuntza batek beherantz egiten duenean, laster galtzen dira berbak, esamoldeak, eta abar; baina badago beste faktore bat galtze honen arrazoia dena: berba landuak erabiltzearen alde egiten dugula, geure geureak direnak baztertuta.

Baina, esan beharra dago, oraintsu egindako hiztegieta badato-zela guk erabiltzen ditugun berba batzuk, lehen agertu ere ez zire-nak egiten. Eta, egia esan, hori poztekoa da. Horregatik, bide horre-tatik jo behar dugu, geuk ere, galduta edo galtzear dauden berba horiek berreskuratu egin behar ditugu. Eta hori da nire lanaren helburua. Beharbada idatzita ikustean garrantzi gehiago emango diogu geure altxorra den hizketa berezi horri. Gainera, idatzita utzi ezkerro, betirako geratuko da hor. Beste askok egin dute, beste hizkera batzuen azterketa eta bilduma. Beraz, lan hauek beste batzuk egite-ko atea irekitzen badute, nire helburua beteta geratuko da.

Lan honetan agertzen diren berba eta esamoldeak, portzentaia handi baten, Bermeon bakarrik erabiltzen direnak dira. Askotan Mundakan erabiltzen direla esaten da, baina, seguru, hori ere geu-rea dena.

Esamolde bakoitzak bere filosofia dauka. Esaldietan, Bermeoko giro, egoera, bizimodua, ekonomia egoera, arrantzako gorabe-herak, baserrikoak, ohiturak, janzkera, eta abar, eta abar islatzen da. Eta hori, neuk nahi izan barik, lanak berak eraman nau berak nahi izan duen esparrura, eta nik amen esan diot. Bermeo ulertzeko modu berezi bat, bere berbak eta esamoldeak ezagutzea da zalan-tzarik gabe.

LANARI BURUZKO AZALPENAK

Hasiera baten, itsas giroko berbak izan ziren: arrain eta txorien izenak, arrantbrako tresneria, itsasontzietako eta arrantzako egoera eta lanak, eta abar oso luze bat definitzeko berbak. Baina, esan bezala, urte asko pasatu, denez, tartean Anton Perezen "Bermeoko Herri Hizkera" eta Eneko Barrutiaren "Bermeoko eta Mundakako Arrantialeen Hiztegia" argitaratu direnez, beste bide bat hartu nuen. Beraz, arrantzale giroak daukan eragina Bermeoko eguneroko hiz-keran kontutan harturik, eta itsaso, arrain, arrainontzi eta arrantzari buruzko elementuak, deskribapenak, metaforak eta konparaketak egiteko erabiltzen direla ikusita, guzti hori adieraziko diguten ber-bak eta esamoldeak bakarrik uztea erabaki dut. Hala ere bateren batzuk geratu dira barruan.

Bermeoko euskara oso bizia da, baina gogorra ere bai, askotan erasorako eginda dagoela pentsatzen dut. Kostaldeko euskara horrelakoa dela esan ohi da, baina badago diferentziarik. Bizkaian, Ondami eta Bermeokoa dira gogorrenak, tonu biziagoan mintzat-zen gara, Elantxobekoa ere bai apur bat, baina Lekeitiokoa oso mantsoa da.

Adihide ugari jarri da. Ez dakit zenbat. Milaka dira esaldiak. Bestalde, berba asko kendu beharra egon da, gehiegi luzatzen joan baita lana. Beste batzuetan, hitzaren forma guztiak hartu dira, hau da, izena, aditza eta adberbio forman sartu dira.

Erdaratik hartuta dauden hitzak geureganatzeko gaitasuna izan dugu beti. Gaurko gaztelanian erabili ere egiten ez diren berba asko, eta konkretuki, Amerikako leku askotan

gordetzen direnak dauzka-gu geureganatuta eta geure erara erabilia. Baina, egia esateko, inork ezin igarri erdaratik hartuta daudenik.

BERBA ETA ESAMOLDEAK ETA EUREN ZENTZUA

Askotan, hitzaren zentzu zehatzean barik, beste zentzu bat eman-da agertzen dira Horregatik testuinguru baten sartuta hobeto ulertu-ko dugu zer nahi duen esan. Esamoldeetan ere berdin gertatzen da. Eta hauen esanahiaz jabetzeko, esaldia irakurtzea baino ez dago, hortik aterako baita zentzua. Hori bai, pazientzia eskatzen du arike-ta honek. Baita bermeotarrentzat ere.

Gainera, liburu honek beste zerbaitetarako ere balioko duenaren itxaropena daukat, hau da, eztabaidarako: etxekoen artekoa, kalean sortu daitekeena, kritikarako (ni prest nago kritika guztiak onartze-ko), eta abarrerako. Horrez gain, besteren bat edo beste batzuk lan honi jarraipena ematen edo zuzenketak egiten animatzen badira (bizirik banago), aurkituko naute.

OHARRAK

—Onografia errespetatu den arren, -h-rik ez da sartu.

— Maileguzko berbetan, /j/ beloko frikari gorra, bere horretan utziko dugu.

— Bustidurarako joera horregatik, askotan, /z/ > lxl egingo dugu.

— Batzuetan adizkien forma ezberdinak agertzen dira: >emon</>omon< edo >etor</>otor<. Horrek esan nahi du biak erabil-tzen direla, testuinguruaren arabera.

— Berba batzuk, hiztegieta zer nolako definizioz agertzen diren azaltzen dira. Ez badago azalpenik hiztegieta agertzen ez delako edo gaur egun zentzu konkretu bakarra ematen zaiolako izan da.

— Ahalik eta argien jartzen saiatu arren, ezinezkoa gertatzen da gehienetan, laburpenak asko direlako, hizkuntza askotan gerta-tzen den bezalaxe. Aditza eta Fonetika liburuan, Bermeoko euskararen sarrien ematen diren aldakuntzak azaltzen dira. Baina horiek idatzita ikustean, oso zail egiten zaigu ulertzea. Esatera-ko —eta batzuk bakarrik aipatzearen- honela egiten ditugu honako hauek:

— izan > ezan

— behar > bi

— begiratu > beitu

— dogu > du

— egingo > eingo/ingu

— ezer ere ez > ezebez

— Askotan agertzen da /ts/ > /tz/ eginda, hori baita gure joera. Biak agertzearen arrazoi berezirik ez dago.

/j/ eta /dx/ grafiak.

-Aparteko azalpena beltar du /dx/ grafia honek. Lan osoan ikus daitekeenez, grafia horrek

ordezkutzen ditu /j/ [di] sabai-aurreko afrikatu ozena, eta /j/ [I] sabai-aurreko frikari ozena. Ez genuke idatzi behar horrela, ez delako Bermeoko hizkeran erabilitako soi-nua. Oraindino ez dakigu nola konpondu soinu hori irudikatzen duen grafiaren arazoa. Baina ez daukagu beste biderik. Nik aspaldi-tik erabiltzen dut /dx/ hori, nahiz eta gustukoa ez izan, zeren, bada-kit, ez dela egokiena, Ixlsabai-aurreko frikaria izan arren ahoskabea da eta guk egiten duguna ozena da. Baina zerbait behar eta hori hartu dut. Grafia hori, edo besteren barerabiliko ez bagenu, busti-durak nagusi diren Bermeoko euskara idatzian /j/ baino ez genuke ikusiko, eta orduan bai gertatuko litzaigukeela zailagoa ulertzea. Bermeoko euskara idatzian honelakoak ikusi ditugu: /jj/, /ds/. /j/ eta besteren bat ere bai, goian aipatutako soinuak ordezkatzeko, baina horiek askoz ere desegokiagoak direla uste dut.

Dena den, /dx/ grafia horren alde, duela urte asko agertu zen Azkue. Ortuzarrek ere, 1925ean argitaratu zuen bere "Oroigarriak" liburuan ere grafia hori erabiltzen du.

BERMEOKO BERBA KRESALTSUAK

ABANTE Hasieran itsasoan erabilitako hitza izan arren, gero herrira pasatu da eta zerbait martxan jartzea da, pertsona, animalia odo gauza.

"Kotxie abante dako"

"erlojue abante dabil"

"imiñi telebisiñue abante"

Hitz hau "abante" hitzetik dator. Arraunketan erabiltzen den hitza da

Baina "abante etzera" ere esaten da. Beraz, Azkuek, "remar" zentzuarekin jaso duen hitza, beste kasu batzuetara zabaldu da.

ABILLARIÑE Zentzu gabeko pertsona.

Adjektibo moduan. Gehienetan gizonezkoei aplikatzen zaie.

"orren gixona abillariñe da"

"abillarthe aiz I"

"ez ezan (izan) abillarifie"

Bi adjetibok osatzen duten hitza dela dirudi:

/abilla + arifia/ > abillariña > abillariñe/

Baina beste hipotesi hau ere kontutan har daiteke:

/abill + arifi/ aginte erako forma, hain zuzen.

ABILLE Gaitasun edo abilezia handiko pertsona, baina batzuetan makina edo gauza ere bai.

Baina, adjektibo moduan, edozein pertsona edo gauzari aplikatzen zaio: Itsasontzi bat, kotxe edo makina bat, pertsona, e.a.

"gure mutille abille da dibujuek eitzen"
"ori kotxie abille da errebueladatan"
"esnedunen astue abille da ostikadak emoten"
"onek artazidxe abillek tiez ebaitxen"

Gaztelerako "hábil" hitza erabiltzen da.

ABOGADESIE   Hitz egiteko erraztasuna daukan emakumea.

Hitz hau oso zaharra da, emakumezko abokaturik ez zegoeneko, hain zuzen. Baina arraroena da gazteen artean ez dela entzuten, nahiz eta, gaur egun, emakume abokatu asko egon.

"ori abogadesie dozu berbetan"
"eztau abogadesarik pe orrelakorik"
"niri ez eiñ abogadesie lez berba"

/abogada/ + /sa/ > abogadesa/
/sa/ atzizkia gaur egun erabiltzen ez dan arren, Bermeon erabiltzen da oraindino.

Adjektibo moduan eta askotan substantibo Igeez.

ABREBIDXUE   Energia handia lanerako. Azkar ibili.

"artun abrebidxue, gaurko da ta"
"abrebidxugaz eitzen txuz biarrak"
"abrebidxo bako gaztiekin takuz frabiken"

Gaztelerazko "abreviar" aditza dugu. Baina substantibatu egiten da, nahiz eta aditz bezala ere erabili:

"abrebidxe berandu ein orduko"
"abrebidxe gaitezen gaue ganera etor baiño lelau"

ARROSIDU   Aspertu. Gogaitu

Aditza, baina adberbioan ere ager daiteke

"abrosidu-abrosidu ein gara berari begire"
"abrosidute nako onek imiek"
"abrosidute urten du ziñetik; pelikulier zantarra ezan da eta."

Askotan adberbioa danean, /du/ partizipio barik erabiltzen da:

"abrosite on gariez da dxun ein gara"

Edo, gerundioa danean, beste era honetara: "orduetan egon gara bertan abrositen"

Ziur aski, hitz hau erdaratik sartu da, baina hitzaren etimologia nekez ikus daiteke. Bi hipotesi erabil daitezke hitz honen jatorria adierazteko:

Bat gaztelerako "aburrir" hitzetik datorrena, eta bestea, gaztelaniako "aborrecer" hitzetik datorrena.

1.- /aburrir/ + /du/ > aburridu > abrurridu/, /r/ bat desarroilatu du asimilazioz. Gero, disimilatzeko /s/ sartu da eta honela: /abrurridu> abrusidu/

Baina disimilatzeko /u/ > /o/ bihurtuz "abrosidu" eman du.

2.- /aborrecer/ + idu/ > aborrezidu > abrozidu > abrosidu

Azken honek egin du biderik laburrena, eta zentzua ere egokia dela dirudi, jasanezinezko egoera gorrotatzen duela esateko balio baitu.

Gazteen artean, hau da hamazortzi urtetik beheranzkoetan galtzen ari bada ere, oso erabilia da oraindik. Gainera, askotan errepikatu egiten da hitza, goiko esaldi batetan ikus daitekeen bezala, agian enfasi gehiago emateko.

ABUXE Arrain oso txikia eta zuria, odol gabekoa. Bokarta antzekoa da. Konparazioan erabiltzen da, eta bi esangura dauzka:

1.- Pertsona hotza.

"zu beti zara otz, abuxe zara ela?"

"abuxek paño odol gitxiau dako arek, beti dardakadan"

2.- Energia edo odol gabeko pertsona.

"abuxe aix i, mobidu be ez aix eitxen da"

"odol bako personie da a, abuxe lakue"

/abixoi/ hitzaren aldaki bat dela dio Azkuek. Hala ere Bermeoko hitz bat bezala azaltzen du.

ADARRAZTO Hitz hau oso arrunta da Bermeoko hizkeran. Ez da irain bat, ezta mesprezuzkoa ere. Gehienetan ez da zentzu peioratiboan erabiltzen. Gehiago barik esaten da. "txo, adarrazto, dxungo zara partidora la?" "adarrazto aix i, ez dok ikusten aurrekue la?" "ori adarrazto bat da, andriek adarrak imin tsoz"

Azken kasuan zentzu zehatza hartzen du.

ADIBIÑADORIE Aztia, baina emakumea.

Izena eta adjektibo zentzua har dezake. Baina konparazioan ere ager dai teke.

Izen hau, ez da entzuten gazteen artean, baina bai hogeita hamaer urtetik gorakoetan.

1.-Esanahi konkretuan.

"Mundekako adibiñadoriene guez"

2.- Konparazioan.

"zelako adibiñadorien antza dako ba"

"adibiñadorie lez due dxantzitze" (soineko nabarmenez jantzita doanean)

AFA-AFA   Oso hanpatua. Figuratiboan gehienbat.

Hanpatuta dagoen edozein gauza.

"komoniñoko erropie erun dau afa-afa"

"baitxe uliek pe afa-afa erun txuz"

"niri edxastez gustaten uliek afa-afa erutie"

"ogidxe be afa-afa dau"

AFAFANIE   Alua. Emakumearen genitala deitzeko erabiltzen den hitzetariko bat.

"ikarie dakotzu arek afafanie ikusi barik"

"afafanako miñe dakot da eztaitx zerena dan"

"neuk pe imie okiñ dxotenik eta ona dakot afafanako miñe"

AFROIE   Bi zentzutan ager daiteke:

1.- "tarzan" itxurako edo "matoi" antza ematea nahi duen gizona.

"afroie zara la txo? Nor ilko zu ba?"

"bestelako afroie dau or, pentsaten dau King Kong dala."

2.- gizon itxurosoa eta galanta.

"zelako afroie da ba, pelikuletako gixonak lakue da"

Hitz berria dugu. berrogei une inguru izango du, arrantzaleak Afrikara joaten hasi zirenekoa dela eta "afro" hitzetik hanutakoa dela dirudi.

AFRONTOSUE   Mendebaleko haize indartsuari aurre egiteko modukoa. Itsasoko terminoa da.

Hurrengo hitza kontutan izanik, afrontuari aurpegia emateko ahalmena daukan itsasontziari dagokio.

"ori bapora afrontosue da"

"ez da kapaz arpeidxe emoteko afronturi, ez da afrontosue"

Arrantzale giroan erabiltzen da.

AFRONTUE Bi zentzutan erabiltzen da:

1.- Haizeak indartsu jotzen duenean.

"afronturi arpeidxe emon bi dxako"

"afrontue datorren lekutik ez tiez ein biar bentanak".

2.- Fanfarroia

"aafrontue lako morroie dozu ori"

"iñok auentako ete dau afronto orregaz?"

Azkuek "intemperie" hitzaz definitzen du, D.A.R.k osterazera dio: "en Elorrio se dice del sitio azotado por el viento y la lluvia que viene del norte".

Benneon ere honren antzeko definizioa dauka, baina ipar-mendebaldeko baizeak gogorrago jotzen duenez, gehienetan horri dagokio.

AGARRAKERAK Enbarazu sintomak. Haurdun jausten den emakumeak sentitzen dituen egonezinak eta goralariak.

"zer? agarrakerak takozuzen antza dako zu"

"ezta etorri agarrakerakazu dau te"

"gonbitxoka on nai; agarrakerak dakotez antza"

AGIXON Aixu, gizon!

"agixon ze ordu de?"

"agixon, arek andriek esan dau dxuteko"

"agixon sagar bat ekau"

Ziur, "aizu gixon" duela oinarri.

/aizu gizon > agixon/

AGUAZERA Erauntsia

Gaur egun beste hitz batzuekin ordezkatu da; geroago agertuko diren —truxuek- eta —etxalak-, esaterako. Hala ere, adinekoen artean erabiltzen da.

"zelako aguazerak atrapa gaitxuz ba"

"au aguazera baiño ezta, laster pasako da"

"au aguazera pasaten dani en dxungo gara"

Baina beste zentzu batez ere erabiltzen da, hau da, gaztelaniazko "nos ha tocado la negra" esateko adibidez.

"an, dxo gaitxuz aguazerak"

AIBA 1.-Harridura, sentimendua, samina, alegrantzia edo haserrea adierazten du hitz honek, segun eta nolako tonuaz esan.

"aiba! eztot dxakiñ ori pasa danik" Sorpresa

"aiba, asko sentiten dot" Samina.

"aiba...! Dxakin dxot nik ori eingo zuna" Haserrea

2.- Hartu! Beste zentzu bat "hartu" izango litzateke.

"aiba hau dirue da erosi zeuk guzune"

Azkuek Zuberoan erabiltzen dela dio, Garazin hain zuzen, zaldiak ibilarazteko.

AIDERA Airera. Esanak edo gauzak airera jaurti eta harrapatzen direnean.

"aidera bota ezker, aztu eitxen da"

"aidera bota itxuz arek baten batek atrapako itxuzelakuen"

"ez bota aidera, emon eskure"

AIDIEN Bi eratara erabiltzen da:

1.-Begi-bistan. Gauza guztiekin erabiltzen da, adibidez:

"beran ingiru guztidzek aidien dakoz"

"dxakin biar eztizen gauzek aidien dabilz"

2.- Kaka saltzera bota. Kasu honetan ere pertsona edo gauzekin erabiltzen da:

"dxo ta aidien bota dau gixona"

"diro guztidzek aidien bota txuz"

"aidien bota kotez zapata zar guztidzek"

AIDXENA Ontzia amarratzeko leku propioa. Kasu honetan Artzan. Portualdean edo arrantzale eta hauen inguruan erabiltzen da.

Berba hau tnodu berezian erabiltzen da ekonomia arloan.

"aidxenak sikatute daus" Pluralean, dirurik ez dagoenean.

"aidxena bero dako orrek" Diru asko dagoenean.

"aidxenak bajaten dizenien dana dau txarto"

"len kukurruku eindxe on dxatzuz, baie orain aidxenak bajata dauz"

Azkuek -aien- jartzen du eta Bermeoko hitza bezala jaso du.

Hitzaren jatorria "aihen" (tallo) izan daiteke, amarratzeko zutoiak ere sustraiak lurtean sartzen diren moduan jartzen direlako.

AIDXENEKUE Ontziko gizonen artean gazteena. >aidxenekue< zeregin ezberdinak betetzen

ditu. Errekaduak egin, itsasontzia garbitu, gizonen orduak eman, eta abar luze bat.

"ori aidxenekuek ein bidau"

"aidxenko mutilleri esan, bidxar zortziretan etor bidauela"

"aidxenekue falta da, non sartun de ba?"

Arrantzale giroan bakarrik erabiltzen da.

AIDXUDIE Aiuta. (labatiba)

"ez pazu gure au, tire aidxudien artzien"

"jun zaitxez aidxudie artzien enau zure begire ta"

"emon aidxudie, arek eztau irebaziko partidue ta"

AIKAMEN Oihu edo hnrridurazkoa.

Hurren datorren httaren partikula + toki erakusle bat hartzen du: -aiko hemen !-

Zentzua harridurazkoa izango da ia beti.

"aikamen gure mutille!"

"aikamen aspaldiko lagune!"

"aikamen neskatilik ederrena!"

AIKO Mesprezua edo gutxiespena adierazteko erabiltzen da.

"aiko or, grakue"

"aiko! ministrun semie zarala?"

Azkuek, zentzu honetaz, Ondarrun jartzen du bere hiztegian.

AIKO MAIKO Aitzakia.

Ez du goikoaren arrastorik esanahian.

"ez ibilli aiko-maikotan, da egin eitxeko dakozone"

"beti dakozu zuk aiko-maikoren bat"

"aiko-maiko asko dako arek"

Azkuek hartu du bere hiztegian eta beste herri batzuen artean Bermeo aipatzen du.

AISTIE Erdi edo oso gezurtia. Zentzu ezberdinaz erabilia

"aistie zara txo! Ori esan guri?"

"aistie da a, ez siñistu ezebe"

"saieliaue da, badaezpadakue da txo"

Azkuek interjekzio moduan sartzen du bere hiztegian. Baina D.A.R.k, Ortuzar aipatzen du eta honek Bermeoko hizkeran idatzi zuen.

AITXEÑARRABAKIDXE Aitaginarrebagai.

Oso normala da, geroago ere ikusiko den bezala, /KI/ atzizkia erabiliz honelako formak egitea.

"zeure aitxeñarrabakidxegaz ikusi dot"

"beran aitxeriarabakidxe ezango dana etorri da"

"aitxeriarabakidxe ill dxast"

AITXIK Horregatik. Kausaletan erabiltzen da. /hagatik/ hitza laburtuta.

"ori olan bada, aitxik ezta etorriko"

"aitxik esan dau arek Bilbon ikusi dauela"

"eztauelez ikusten, aitxik eztau ezetu"

AITXIKO Horrela delako.

Biak erabiltzen dira. Oso erabilia. Kausal kutsua badu ere, askotan ez da bere zentzu konkretuan erabiltzen, agindua ere barnean baitarama.

"zelan ez zara etorri ba?" Aitxiko!"

"baie, zeitxik tiñozu ori ba? Aitxiko, diñotelakon"

"Zeitxik einzu ori? Ba, aitxiko, ein dxotelez ba, aitxiko"

Ikusten denez, errepikaturik ere agertzen da. Beraz, moduzko esaldiak ere egin daitezke eta galderaren erantzuna berdina izango da Fonetikazko arazoak direla eta, /tik/ horri /o/ gehitu izan zaio. Baita palatalizatu ere, Bermeoko ohiturari jarraituz.

AIXARRA Arrain ixikiak harrapatzeko erabiltzen da karnata moduan; harra edo zizarea hobeto esanda. Baina, gehienetan, arrantrmako ez dira erabiltzen haitzetako 'aixarrak', portuko lokatz edo "kakabelena" deitzen den harea lohietakoak baizik.

"aixarretan nuen porture"

"narraietxen dxun gure bazu aixarrak atrapa bizuz"

"aixarrik ezta lez on enai dxun arraniñtxen"

Hitz honen konposizioa /aitz-harra./ da; beraz, /aitzarra > aizarra > aixam.V. Ik-usten denez /i/ ez du galtzen, nahiz eta /z/ palatalizatu.

AIXEBIE Haizetik babestutako leku bat. Itsasoan erabilia, herrian ere normalki erabiltzen da. nplaidxen aixebetxue topa ezkerre ondo oten da.

"aixeberik ez tauen lekuen eta aixe handidxe badau, ezindxe morenatu"

"aixebetxuen para, da bertan lo"

"aixebie eitxen dan lekuen eiñdxauie etzie"

AIXETIK Figuratiboan zerbanek ihes egin, adibidez diruak eskapatu.

"aixetik eintso irabazitxe okin dxauen diruek"
"atrapata okindxu te aixetik eiñ dxosku"

-egin- aditzarekin erabiltzen da.

AIXETSUE Uzker asko botatzen duen pertsona, batez ere umeei aplikaturik.

"au imie aixetsue da, beti dabil uzkerak botaten"
"amari emon dau, zeu be aixetsue zara ta"

AIXETZA / IE Haize handia, gogorra.

"aixetza mando batek atrapa gaitxuz da, ez gaitxuzenien eruen"
"aixetza handije dau, eztaue itxosora urtengo"

Neurtzeko bi posibilitate erabiltzen dira: /tza/ eta "mando" eta "handi" hitzak.

AIXETU Hotza harrapatu.

"onek imiek kalenturie dako; kalien aixetu eiñ dxe ta"
"gau txarra pasa dot, Lameran aixetu ein naielalo"
"tripek dakotez aixetute, beti nai kakalarri"

AIXERRIKUE Fanfarroia.

Hego-haizeak gauza guztiak hanpatzen dituenek, konparazioan erabiltzen da:

"aixerrikue da ta enfada-enfada eitxen dau jentie"
"arnen dator aixerrikue, laster hasiko da arrokeidxek kontaten"
"bestelako aixerrikue da bera"

AIXIE 1.- Fanfarroia.

"zelako aixie da ba, auentako ete du!"
"ori bakixu zer dan, aixie ederra, aixe-errotie da"

Esaldiaren bigarren zatia, adjektibo edo sustantibo batez indartuta agertzen da.

2.- Egonkortasun gutxiko pertsona.

"aixie lez dabill, arin ara, arin ona"
"aixetxue be bada ta, bidau astuntasun apur bet"

Beraz, hitz honen zentzua bikoitza izan daiteke. Alde batetik, pertsona fanfarroia definitzeko eta bestetik, arintasuna edo arinkeria.

AIDXUBETA Oinetakoen lokarriak edo zintzak.

Nahiko galdurik egon arren, gazteen artean ere entzuten da. Askotan, eta Benneon, palatalizatzean aurreko /i/ ez da galtzen. Hala ere, -adxubetak- ere esaten da.

"plaierratako aidxubetak loi dakozuz"
"aidxubeta barridxez bidotez zapatantzako"
"adxubeta bako zapatak komoduauk tiez"

Askotan /b/ galdu egiten da:

"zapatatako aidxuetak galdute etor da"
"aidxueta zuridxez bitxuzie orrek plaierrak"

AKARRETIK (BERA) Atea markotik atera.

"emontson golpigaz atie be akarretik bera bota dau"
"atie pintxeteko akarretik kendu bide atie"

AKEL Likorea. Edaria.

"beran egune ezan dalez, akel ekar dosku"
"akel barik eztau alegrentzirik"
"esan ba! Akel edan da gero danak mozkorrik"

AKELEGAZ Mozkortuta.

"andra mari egune be badalez, akelegaz zelebra bide"
"akeltxugaz jun nai oire"

AKOMOTIDU Alamenaren eman. Agindu kutsu bat ere badauka.

"orrek imiek akomotidu dost zapatak erosi bitzatezela"
"da zuk akomotiten dostazu dxun ein binaiola"
"akomotitso etxie erosteko"

Hitz honen bariante bat -akometidu< da, eta D.A.R. n agertzen da Bermeokoa dela aipatuz.

Gaztelaniazko "acometer" dirudi; beharbada hori izan daiteke hitzaren etimologia, gero beste zentzu bat hartu badu ere.

/acometer/ + /du > akometidu/ akomotidu

AKORDA Itzartu.

Ikusten denez, gaztelaniako "acordarse" barik, "despertar" zentzu bat dauka.

"akorda naienien berandu ezan da"
"zortziretan akordako zaitxut"
"goixetik akorda nai baie gero luek artun nau ostabe"

Gaztelaniako "acordarse" adierazteko ere erabiltzen da, baina beste zentzu horretan ere guztiz erabilia da.

AKULEKEIDXEK Aitzakiak.

Aitzakiak dira. Gehienetan pluralean. Baina singularrean ere erabiltzen da, gutxi baino ez bada.

"beti zabilz zu ak-u-lekeidxetan"
"akulekeidxek takoz orrek, dauen lekotik ez altzateko"
"beti ataraten dau arek akulekeidxen bat biarra ez eitxeko"

Azkuek ez du jaso bere hiztegian, baina bai D.A.R.k. Honek Etxeita aipatzen du; Mundakan ere esango zen garai batetan, baina Bermeon, oraindik. bizi-bizirik dago. Agian hitz honen egiazko jatorria —akiakula- hitza izan daiteke, baina Bermeon joera handia dago edozein hitzetatik, batez ere arrainen izenetatik, beste bat ateratzeko, eta baliteke, -akula- arrainaren izenetik etortzea.

akula + keria > akulakeria > akulekeidxe

ALA Itsasoko terminoa da. Jaso edo tiratu zentzua dauka. Analogiaz, herrira pasatu da "jaso" hitzaren ordez.

"aurtik ala txikota"
"ala tuntuxek egualdi txarra dator da"
"diru ederrak ala itxuz arek"
"nik ez dot ala txiki be pez"

Gaztelerako "halar" aditza erabili da horretarako. Azkuek bere hiztegian "recoger" dakar beste azalpenik egin gabe.

ALA Kritikatu.

"aurrek danak on diez beran ala"
"ontxe be neure ala zauz"
"baten bat neure ala dau, belarridxe gorritxute dakot eta"
"zeure ala-ala dabill a"

Azkuek ez dakar eta D.A.R.k Mundakako Otxolua aipatzen du. Baina Bermeon oso erabilia da. Askotan errepikatuta ere erabiltzen da, azken adibidean ikus daitekeenez.

ALABATXI Neska gaztea. Oso erabilia da adineko zein emakume gazteen artean.

"erdu ona alabauti da ez ezan esantxarrekue"
"eztakit alabatxi non sartu zaran"

"alabatxi, nire gixonak eztost gure etorri Benidorrera"

Azken hau izango litzateke adinekoen arteko esaldia. Hurrengo hitzaren eta honen artean ezberdintasuna ez da bokalezkoa bakanik. Adin ezberdineko pertsonen dagokie hizki bakoitza. Hitz hau neska gazteei dagokie eta artean horrela erabiltzen dute. Hala ere, konfiantzazkoa denean, adinekoekin ere erabiltzen da.

ALABATXU Berba hau, alderantziz, adinekoen artean edo hauek gazteei zuzendutakoan bakarrik erabiltzen da.

Kasu honetan tonua ere aldatu egiten da. Gehienetan adinekoek erabiliko dute gazteei deitzeko eta ez alderantziz.

"alabatxu ez ei dakarrie antxobarik"

"bidxar plaidxera dxun bidu alabatxu, geu be eguzkidxe artzien zuri gauz da,"

"ez esan ori alabatxu, guzurre dala diñoie ta"

"alabatxu, zer da itxurie dakozuna?"

"belarriondokue artuko zu alabatxu isillik ez pazauz"

Beherago ikusiko dugunez, hitz hauek beste bariante batzuk dauzkate eta ikusiko dugu, nola eboluzionatu duten,

ALAKOTU Zerbait egin. Zerbait burutu.

"gauzek alakotu barik itxi txuz"

"alakotu ein au, eztot ikusten ezer da"

"goixin goixien alakotuten dau arek beran gauzek"

-egin- zentzua dauka. Hitz egiterakoan berba erdiak erabiltzen direnean, beti esaten da hitz hori.

ALAKUE Aurreko /a/ horretan azentuatua.

"berak ekar dau, zera, alakue..."

"alakue erosi dau, jersie"

Baina adjetibo moduan ere ager daiteke.

"alakue da bera, iñor ez lakue"

"zelako alakue zara ba"

"alakue banai, neuretzat"

ALAMENA Aspertu edo gogaitu arte hitz egin,

Behintzat zentzu hori dauka Bermeon. Baina, sarritan, alamen, gogorra ere izaten da.

"zelako alamen emon dost ba, neure kulpie ezan balekide lez"

"ez eistazu alamenik emon enau ondo ta"

"zeozer gure dauenien konsegidu, itsosopeteko alamera dako zu"

ALANDAZE Dena dela.

"eztot, eingo erreka due, alandate, ez on nik eingo dotenari begire"

"gaur ezin dxu Bilbora juen, alandaze bidxarko itzi biku"

"au labadorie apurtute dau, alandaze, barridxe erosi bi de"

ALATXE -alabatu- hitzaren bariante bat da.

Hurrengo hitzaren forma despektiboa, gehienetan gizonezkoak emakumei zuzentzen zaienean agertzen da. Askotan errepikatuz erabiltzen da eta gehienetan haserrezko tonua izaten du.

"alatxe ezinoixu kabrie"

"Alatxe-alatxe, ortik ezpazuez osti bet omongo tzut."

"alatxe etorri ba"

"alatxe, eztakot zeure kontorik"

ALATXI Bariante hau, berriz, -alabaxi- berbarena da.

Biak erabiltzen dira normalki, baina hamabost urtetik beherakoetan gutxi entzuten da, arruntagoa baita >alabaxi<

ALATXU Eta beste hau ere -alabatu- berbaren bariantea da.

Adinekoetan entzuten da, berrogei urtetik gorakoetan eta gizonezkoetan gehiago.

"orduek dxun dxaskuz alatu da ondiño ezer ein barik"

"alatu mobiko zara berandu de ta"

Forma bi hauen eboluzioa honela izan da:

/ alabaxo > alabatu > alatu / alabaxo > alabatu > alabaxü > alabaxi > alaxi / alaxi > alaxe /

Arraroa badirudi ere, enfasiak bokal itxia irekiagoan bihurtu du.

/ü/ horrek ez dauka zerikusirik zuberotarrarekin, Bermeon, batez ere portuan, eta han lan egiten duten emakumeek enfasi apur batez hitz egiterakoan, /u/ normal bat /ü/ bihurtzen dute.

Adibide batzuk: /entzun egizu > entzuizu > entzuizü > entzüizü > entzizi/ egin da. /txetxotxu > txetxotxü/ egin den bezalaxe.

ALAURIDXE Alauria.

"goix guztidxen dau alaurike, iñok ezer ein barik"

"alaurike etor dxast imie mutil batek dxo dauela ta..."

"aren alauridxek, alauridxek ezan diez, zapatak etzatezelako erosi"

Azkuek Arratian eta Orozkon jartzen du, baina Bermeon ere zabal erabiltzen da, beharbada, hemen dena exajeratzeko joera dagoelako, aldarri sinple bat alaurian bihurtzen baita.

ALBATAKUE Alban jotzen duten kanpaiak. Arimak erretiratzen diren ordua omen da.

"alhatakugaz batera, arimek euren mundure juten diez"
"neuk eztok kure albatakue juten dauenien kalien egon"

ALBORAPUNTADA Normalki erabiltzen den hitza da. Aloza hartzen denean egiten dena.

"orrek erropiek, alborapuntada andidxe takoz"
"trajie akabata dau baie alborapuntadak falta itxuz"
"berorren koloreko aridxegaz ein bizuz alborapuntadak"
"alborapuntada txikidxe eñ gero"

ALBORBOL / ARBOLBOL Hitz hau, -BORBOLERA- hitza erdaraturik egin da, Jantziak, arropak eta gauzak edozelan botata edo zokoraturik uzten direnean esaten da. Biak erabiltzen dira, baina hitzun ezberdinen ahoan.

"erropa guztidxe alborbol itxitxe dxun da kalera"
"an! bota dau alborbol jersie, orrek gudau esan barridxe erosteko"

Metatesiaren bidez, "arbolbol" irteten da. Seguru aski "borboil" hitzetik hartuta dago.

Azkuek Lapurdiko kostaldean kokatzen du eta baten baino gehiagotan entzun izan direnez iparraldetik sartutako hitzak, badirudi hau ere handik etorritakoa dela. Hitz honek "arrain saskia" esan nahi duenez, arrantzaleengandik sartua izango da.

ALDABATERA Aldi berean.

"aldabatera ezkondu gara bidxok"
"aldabatera dxun diez zerbezidxora"
"indxarrak aldabatera emoten baduz, ariñau ingu"

"aldi berean" esan beharrean, "aldi batera" egin da, eta gero, hortik, hokal itxia bi gradu ireki eta "aldabatera" sortu da.

ALDARAKA / ALDARAN Aldatzen. Itsasoko terminoa da, baina herriko hizkeran sartuta dago, nahiz asko galduta egon.

"aldaraka juten gariz egunez txikiteuen"
"batek beste bide bat artzien badau, geu be an dxuten gariez aldaraka"

ALDEGOI Soineko baten alozak, jertse edo besteren batek, baita sareak ere, gorabeherak dauzkanean ere esaten da.

"orrek erropiek aldegoiek takoz beko mandan"
"elegante dxun dxatzu aldegoidun erropiegaz"
"zoratuta nau berorregaz jersigaz, ezin tzatez kendu aldegoiek"
"txarto ebai zu ori papela, aldegoiek takoz da eztau ondo"
"onek artiek aldegoiek takoz, ezindxe arteztu"

Azkuek ez du jartzen, baina bai D.A.R.k, "circunstancia" hitza erabiltzen du. Beraz, zentzua erabat ezberdina.

ALEGRENTZIDXE   Alegrantzia. Oso erabilia gure herrian, baina, gaur egun, "alaitasuna" berba sartu da.

"au de alegrentzidxe dakotena, primitibie azerta dot!"
"alegrentzi handi bet artun du, Miren dator Kubatik"

ALGA(R)ATEKUE   kalitate txarrekoa. Nahiz eta itsasoko tenninoa izan, normalki tresna edo gauzei aplikatzen zaie, hauek txarrak edo erdipurdikoak direnean, hain zuzen.

"au kotxie algaratekue da"
"onek zapatak algaatekuek tiez"
"dxatekue algaatekue ezan da"
"algarateko pelikulie ikusi du"

Hurrengo hitzetik sartuta dago eta oso zabala horren erabilera. Gainera, ikus daitekeenez, /r/ gal dezake, inolako arazorik gabe.

ALGA(R)ATIEN   Aurrekoa, baina "txarto" adberbioa ordezkatzeko. Baina hemen gauzak eta pertsonak izan daitezke txarto dabiltzanak, batez ere osasun kontuetan.

Hitz hau ere, oso zabaldurik dago herrian, baita inguruko auzoetan ere.

"aspaldidxon algaratien dabil gure ama"
"aren kotxie algaratien dabill, barridxe bidau"
"aurtengo kosteran algaatin ibilli gariez"

Ikusten denez, hemen ere, askotan gertatzen den bezala, /r/ erori eta —algaatien- esaten da.

ALIADUE   Abilezia gabekoa, edo trebetasun gutxikoa izan daitekeen pertsona edo gauzak. Arrantzale giroan erabiltzen den hitza da, erdipurdikoa esan nahi du. Arrainuntzi batek arrainik harrapatzen ez badu, "aliadue" da.

"enebada! bapor aliaduen enbarka zara"
"aliaduekaz eztot kure dxakin ezer"
"zelan ekarko dau arrañe ba, aliadue da ta"

Gazteen artean galtzen doa.

Gaztelerako "aliado" hitzak guztiz esanahi ezberdina du.

ALIJANDRO   Aurreko hitza da honen sorburua. Baina honen zentzua zabalagoa da. Gauzei aplikatzen zaie eta askotan, adjektibo funtzioan ez-ezik izen funtzioa ere hartzen du.

"artazidxe ixena 'alijandro'"
"au batela alijandro utse da"
"erlojue alijandro; eztau dxoten tinbrerik pe"

ALMONADIE   Arropa montoia.

"zelako almonadie dakot garbitxuteko ba"
"gaur ezin dxot urten, erropa almonadie dakot plantxeteko ta"

Nahiko galdua, oraindik adinekoen artean entzuten da.

Hitz honen jatorria gaztelerazko "almoneda" izan daiteke. Gazteleraz "venta de objetos a bajo precio" esan nahi duenez, gauza horiek pilatuta egongo dira. Beraz, baliteke hitz horretatik etortzea.

ALORTIK!   Mesprezuzko lokuzioa da. Arbuiatzeko ere erabiltzen da.

"alortik guztidxi, guzurre baiño ezu esaten da"
"alortik! Ez nozu konbenziduko ta"

Argi ikusten da >hala hortik< dala, baina zentzu ezberdinetan erabilia.

AISIKATU   Erdi siku.

"alsikatute okiñ dxotezen erropak busti dxastez"
"onek kaltzetiñek alsikatute dauz"
"ulie alsikatute dakot"

Azkuek "altxikatu" jartzen du eta ez du hartzen arrunta bezata, nahiz eta Bizkaiko puntu ezberdinak aipatu: Arratia, Ispazter, Orozko eta Txorierri. Bermeon nahiko zabal erabiltzen da.

ALTERRIDXE   Bila gabiltzan gauzen tokia. Ugari ematen den lekua eta batzuk bakarrik jakiten dutena non dagoen. Arrantza kontuan bada, arrain asko dagoen leku bat. Sagarketan bada, sagar ugari dagoen tokia.

"arek euren alterridxe dakoie arraintxeko"
"alterridxe topa du sagarrak atrapateko"
"urrien alterridxe dakoie ta aberastute etor diez"
"etsoie iñori esan alterridxe dakoienik arraiñtxeko"

ALTRANPON   Gauzak edozelan botata, ordena barik.

"etzeko gauze guztidxe altranpon botata itxitxen txuz beti"
"zeitxik ez zuz ordenaten gauzek altranpon itxi barik."

ALTRANPONIEN   Aurrekoaren bariante bat da eta zentzu berdi nekoa.

"plaidxera dxuteko priesagaz altranponien itxi txuz beran erropak"
"Zer eztot topa bienganien ba, zapatak, libruak, boltsak, dana altraponien"

ALUE   Ez da erabiltzen zentzu zehatzean. Bi zentzutan erabiltzen dala esan beharra dago.
Pertsona trakets eta energia gabekoa eta gauza txikiak eta balio gabekoak direnean adierazteko, hain zuzen.

"txarto ein zuz gauzek, alu ori, olan eztiz ein bihar aulan baiño"
"onek sagar aluek erosten on zara, itsurik on zara la?"
"aluen antzeko zapatak erosi dotez eztaitx zer ikusten egon naiien"

AMAKO   Gehienetan umeen artean erabilia, taldean gehien agintzen duen neskatila izaten da.

"ez ibilli orrekaz, amakuek tiez da"
"bera zu amakuena"
"amakuen antzeko neskato bategaz dabil"
"ama, arek dxo ein nau" "berak amako zarrak dxo zaitxuz"

Azken honetan adjektibo eta gu zti agertzen da.

Ikusten denez, ez du Azkuek jartzen dio "madraza" edo "muchachona" esanahia.

AMANDRONGILLEK   Almandrongilak. Baina ironiaz erabilia Beste bariante bat — amondongillek- da.

"ama zer dau dxateko? Zera! Amandrongillek!"

Hau, "langosta!" esatea legez da. Edo beste hau:

"amandrongillek eta aitxedrongillek"

Hitzaren jatorria gaztelerako "albondiguilla" izango da; orduan, erabiltzen den -amondongillek- bariantetik sortutakoa izango dugu "amandrongillek".

/albondiguilla > almondongilla > amondongille > amandrongilla/

Aurreko N galdu eta /r/ bat desarroilatu du; lehenengo /o/ bokala /a/ biburtu da asimilazioz.

Kintanak jartzen du bere hiztegian, azalpenik egin gabe; eta P.M.k -amandongila- hartu du. "Hiru mila hiztegia"n /l/ eta guzti dator: "almandrongila", baina baita "albondiga" ere.

AMAÑARRABAKIDXE   Amaginarrebagai. Aitaginarreba egin den bezala egiten da; /kidxe/ atzizkia hartuz.

"amañarrabakidzek erosi tso etzie"
"aren amañarrabakidxe neure lagune da"
"amañarrabakidxentzat ekar txuz arraifiek"

Hala ere, ikusten da, -gina- multzoa galdu eta /e/ > /a/ egin dela.

AMAIÑE / AMAIÑE   Amore eman. Borroka batetan "rendir-se" izan daiteke, baina edozertan amore ematea ere bai.

"Bilbora dxuteko on gara baie amafie eiñ dxu"
"dirorik ez takola ta amañe eiñ dxau, ez tator afaire"
"koitxaduek ez tako indxarrik eta amafie ein bilikidau"
"ez ezan temosie ta amafie"

Azkuek Bermeoko hitza bezala azaltzen du, baina "rendirse" delakoan.

Hitzaren jatorria gaztelerako "amainar" izan daiteke. Zentzua, oster, "recoger velas" izan daiteke.

/amainar > amaina > amaiñe/amañe

AMAPERIE   Gaztelerako "hijo de perra" lokuzioa oinarri badu ere, zentzua ez da bera. Aurretik aipatutako "amatxarridxe" edo "amatxitxie" zentzu bera dauka, eta esaldiak ere zentzu borretan joango dira.

AMASA / IE   Masa. Zentzu ezberdinetan erabilia da.

"frutekaz amasie eiñ dxe gozo-gozo oten da"
"au lapikue eziñ dxe dxan amasie eiñdxe dau te"
"kokletan amasie ondo ein barik tau"

/masa > amasa/. Kasu honetan /a/ proteikoa sartu da.

AMATXARRIDXE   Erabiliena den interjekzioa dugu. Egoera guztietan ager daiteke. Aurreko eta hurrengo lokuzioak ere berdintsuak dira, baina adierazpen bigunagoaz Lokuzio luzeagoetan maiz erabiltzen da, gainera zentzu ezberdinaz ere agertzen da, baina horiek "LOKUZIOAK" atalean ikusiko ditugu.

"amatxarridxe! galdu dot portomanadie"
"erdu etzera...amatxarridxe! ezin dxot dxuen"
"amatxarridxe! zapatien takoie apurtu dxast"

AMATXITXIE   Aurreko biak baino bigunagoa da.

-kaka- Hitza oihuzkoa da.

"amatxitxie! Berandu etortiarren dendak zarratute!"
"amatxitxie! Ebai dot atzamarra!"

"amatxitxie! Etzeko argi guztidxe itxi dotez bistute"

AMESA   Ideia. Burutazioa. Baina "asmoa" bezala ere erabiltzen da.

"Bilbora dxuteko amesa okiñ jot, baie azkanien enai dxuen"

"ez tiii amesik, ori ezta etorko ta"

"amesa okiñ bai, baie non dau dirue ba"

AMODERA   Moderatu.

"Telau gora-goraka asi de, baie gero amodera ein dxe"

"bozak pe amoderata entzuten ezan diez"

Beste mailegu askotan legez, ez du hartu /tu/ partizipioa eta /a/ proteikoa hartu du.

AMORE (EMON)   Edozein gauzak, baina ez pertsonak amore ematea, kasu hauetan "amaiñe" berba erabiltzen delako. Hala ere, noizbehinka erabiltzen da hauekin ere.

"onek zapatak amore emonda elauz"

"jersie dakot hamalau lagun sartzieko modue, amore emonda"

AMORROI   Aizu rnorroi! Gehienetan mesprezuzko tonuaz esaten da. Batzuetan deitzeko erabiltzen da, eta askotan "txo" hitzarekin lagundurik.

"txo, amorroi! geldiro! Okasiñorik ez ekarri ona"

"amorroi kopla gitxi niri"

"zer dakak ona amorroi!"

Emakumeen artean erabilita, leunagoa gertatzen da.

"amorroi esangostasu ze ordu dan?"

AMORROTZA   Olagarro.

"arnorrotza atrapa du atxetan"

"ori morroie amorrotza lez enpiketen dxast"

"amorrotzan erruek baiño luziauek takoz eskuek"

"amorrotza gozo egoten da binagriaz"

Hitzaren konposizioa: -amar ortz-, edo -amar atz- izan daiteke. Atxikitzeko baliatzen diren botoiak hortzak izan daitezke, baina erroak edo garroak, atzamarrak izango lirateke. Beraz hitzaren etimologia ez dago argi.

P.M.k, amarratz jartzen du bere hiztegian eta Hiru Mila Hiztegiak hamarratz. Besteek ez dakarte hitz hau.

AMUSKIDXE   Bi esanahi:

1.-Arrain barik datozen amuetan geratzen den karnata zatia.

"ez arrailik ez amuskirik ez ter amuen, dana dxanda baiño"
"bota ostabere eurokaz amuskillxekaz"

2.- Bateren bat engainatzeko karnata figuratiboan.

"an, prepara dau amuskidxe, laster emongo tso dxaten"

Azkuek Mundakan jartzen du eta "camada en salmuera" dela dio.

Etimologia zein? Posibilitate bi agertzen zaizkigu: -amu + ki- > amuki, biguntzeko /z/ sartuz.
Edo beste hau: -amu + utsik- > amutsik > amusik > amuski metatesi bidez.

Dena dela, ez daukat hain argi.

ANALISUEK   Analisiak.

"analisiu barridxe ein bidotez, zeuzer bakot eta"
"analisiuek eitxen dxuen da ein barik etorri, on dan jentiegaz"
"ontxerarte eztau dxakin zer dakon, analisisuek eiñ arte"

ANBEZIDXE   Gutiziatu.

"dana anbezidxe, dana gorde, dana biar dau"
"anbezidxetie ezta txarra, baie orrenbesterako hez"
"bai, dana dakoie eta eztakoiena anbezidxeten dauie"

ANBEZIDXETA   Gutiziatsu.

"gaurko gaztiek anbezidxeta bizi diez, dana dakoie ta"
"danak eztiez bizi anbezidxeta. batzuk gitxigaz konformaten diez"

ANBRIKIS   Goseaz erdi hilik dagoen gizona. Ez da erabiltzen gizonentzat baino, baina salbuespenik egon daiteke.

Argi dago gaztelerako "hambre" dela, /ki/ atzikia erantsita.

"anbrikidxen arpeidxe dako"
"anbrikis guztidzek takoie suertie"
"anbrikis aiz txo! egun guztidxen dxaten!"

-hambre- + ki- > anbreki > anbriki.
Gero /s/ bat gehitu zaio, eufoniagatik edo.

Bermeon, batez ere gizon argalei aplikatzen zaie. Bazegoen gizon bat, argala eta eskasa izatearren
"Anbrikis" ezizena zeukana; eta borrela ezagutzen zen izena ahaztuta.

ANDAKA   Duela berrogeitaz urteak –orain ere noizbehinka ikus daiteke– joko baten jarduten zuen gazteek eta umeek. Joko hau, animalia baten antzera jarrita –lautxakurrean deritzoguna– besteak gure gorputzaren gainetik saltatzean zetzan. Honela, bat behean, besteak saltatu eta makurtu. Dena katean. Hitza bai dela oraindino.

"andaka dabiluz arek tonpoidxen"

"ez ibilli andaka izterra apurtuko zu te"

"andaka ibilli gariez goixe guztidxen"

ANDANA   Abiadura

Geroago ere agertuko den >andanada< hitzaren parekoa dugu. Biak erabiltzen dira; eta gutxienez parekatuta dago erabilera.

"andana andidxe darue aren kotxiek"

"andana gitxiko bapora da"

ANDANADA   Abiadura.

"zelako andanadie erun dau ba, iñok ez atrapateko moduen"

"andanada andidxe daruie lainñuek, laster euridxe in bidau"

"andanada matxue dako aren kotxiek"

Azkuek hitz honen zentzua beste era batera jartzen du, "hilara de plantas" dela dio.

ANDANAKORRIJE   Aurrekoaren parekoa dugu.

"andanakorridxeri! Nora zuez ain arin ba"

"andanakorridxe izterratan, ez miñen"

"beitu zelako andanakorridxe daruen"

"artun dauen andanakorridxegaz, iñok ikusi be eztau eiñ"

ANDANAN   Adberbioan erabiliko dugu hitz hau.

"andanan etor nai zeu atrapateko"

"ez ibilli andanan dxeusi barik"

"andanan ibiltzen bazara berotu eingo zara"

Azkuek ez du jartzen baina bai D.A.E.k. Hala ere ez du zentzu bera, "en fila" jartzen baitu.

ANDANADAN   Abiaduran

"andanadan dxun diez ziñera ime guztidxek, lekue atrapateko"

"andanadan ibilli, da gero arnasa barik"

ANDANAKORRIDXEN   Abiadura bizian

Lehen egin den bezala aurrekoan besty hitz bat gehitu zaio, beharbada indar gehiago emateko.

"andanakorridxen etor nai da dxeusi ein nai"

"andanakorridxen ibilltxiek bidxotza kantzaten dau"

ANDANTZAN   Abenturetan sartuta ibiltzea gaurik gauerdi edo parrandetan.

"majo dabill a andantzan, mundue errekorriten"

"gauez andantzan dabillenari igani eitxen dxatzo"

ANDILLO   Oso garaia. Kasu batzuetan irain legez erabiltzen da.

"ori imie andillue ezango da"

"ez takixu goiko kalien bizi dan andillo bat?"

"zuri nok esan tzu ni ezan naiela, andillo ori?"

Askotan -andillo-mandillo- esaten da.

"andillo mandillo, zeueneko amari!"

"berak andillo mandilluek dxo dau nire alabie"

Hemen /llo/ atzizkia gehitu zaio /handi/ hitzari.

ANDIOMO   Normala baino handiagoa,den pertsona. Kuriosoa da hitz honen konposaketa: handi hitzari /homo/ latinezko hitza gehitu zaio, beraz "gizon handi" ematen du. Baina, Bermeon, gehienetan gazteei aplikatzen zaie, neska zein mutila izan.

"zelako andiomue da ba!"

ANDITXASUNE   Handitua

Mota guztietako konkorrak eta handituak. Beraz, ez da zentzu konkretuan erabiltzen. -anditxue- ere esaten da baina hau, "bulto" adierazteko erabiltzen da gehienetan.

"anditxasun bat takot izterrien"

"anditxasune gero ta andidxau duest"

"ez dxast bajaten anditxasune"

ANDITXUE   Handitua.

"anditxu batek urten tso papuen"

"zelako anditxue dako bekodixen ba"

ANDOBIE   Emakume ederra, galanta. Baina askotan, ederra edo galanta ez bada ere, berba hori erabiliko da.

"zelako andobie ikusi du ba"

"Benidorren ikusi ei dauie andobaategaz"

Gaztelerazko "andoba" hitza maiz erabiltzen da.

ANDOBUE Aurreko berba bera dugu, baina ife bokalen aldakuntza jasan ondoren, gizonezkoei aplikatzen zaie.

"ba bera be dxun deidxela beste andoboategaz"

"Nekanen mutilagune andobue dozu"

"Bermioko dxaidxetan kanpoko andobak eta andobuek askatan oten diez"

ANDRAKIDXE Emaztegaia.

Aurretik esan dugu nola egiten den /lei/ atzizkia erabiliz.

"Jose andrakidxe da ori"

"andrakidxe Bilbon ezetu dau"

"beran andrakidxegaz dxun da Benidorrera"

ANDRATAN Larrua jo.

Esanahi hau adierazteko beste hitz batzuk badaude ere, hau da arruntena.

"Vigo-ra sartun daneko batera ein dotsu arek andratan"

"atzo gauien andratan ein dxot baie ez neure andrigaz"

"txo! Andratan zabiltzezela?"

Azkuek beste zentzu batez erabili du; andratan: "tras las mujeres, buscando a las mujeres", baina, Bermeon, ez da erabiltzen zentzu horretan.

ANDRATU Hilekoak agertuz gero, hori esaten zaio gatzetxoari.

"orain andratu zara lez formalau ez. Bizara"

"andratu ezker, gauien be beranduaurre itxiko dost amak kalien egoten"

ANKATREBERA Apur bat herrenka dabilen emakumea.

Galtzen ari den hitz bat da. Adinekoen artean bakarrik erabiltzen da. Askotan mesprezuzko tonua erabiltzen da

"bestelako ankatreberie dau or"

"etorri dan andrie ez takixu nor dan, anka trebera bat?"

"ankatreberi lez ibilli nai, neure izterragaz"

ANKA / IE Mokor. Ez dugu beste berbarik ezagutzen —mokorra- adierazteko.

"ankie apurtute etor da Benidorretik"

"ankatik operata dago"

"ankako miñe dakot"

"baltxitxute itxi dost ankie emon dosten golpigaz"

ANKIE   Hitz honen zentzua bestelakoa da -makurdura- nahi du esan.

"orrek erropiek ankie dako"

"ankie ez okitxeko ametik ebai bizu"

"maidxiek pe ankie dako"

Substantibo legez erabiltzen da.

ANKINDO   Oker edo zeharretara dagoen zerbait. Aurrekoaren aldaki bat dela dirudien arren, zabalagoa da, pertsonellin ere erabiltzen baita.

"ori imie ankindo dabil"

"ori kuadrue ankindo dau"

"Pisa-ka torrie ankindo egon da beti"

/do/ hori, baliteke gazteleratik hartuta egotea, askotan analogiaz egiten baitira esaldiak. Seguru aski gaztelerako "inclinado" izango da etimologia.

/inclinado > anklinado > ankinado > ankinido/

Moduzko adberbio funtzioan erabiltzen da

ANPULU/EK   Negar-anpuluak.

"anpuluek daidxola etor da etzera"

"aproposko anpuluek takoz orrek"

"ez imiñi negar anpulatorik begidxetan"

"begidxen anpulue dakola etorri dxast"

"guzurrezko anpuluek eitzeko, kinpulie dxan"

Bermeon, aurreko barik erabiltzen da gehienetan.

Azkuek ere ez du aurrekoa jartzen eta "ampolla", "burbuja" jartzen du, baina D.A.R.k Mogelen zita batetan jasotzen du. Baita Kintanak ere, baina honek ez du azalpenik ematen. Hiru Mila Hiztegia, lehenengo esangura bietan burbuila moduan agertzen da, baina hirugarrenean negar anpulua bezala agertzen da.

ANPURREK / APURREK   Legatzaren tripoilak. Oso preziatuak direnak; urdaila, arbiak eta triparen barruteria. Hain zuzen.

"zer ekartzu gixonak ba? Ezebez alabatxu, etzerako anpur batzuk. Baiño"

"niri, apurretatik arbidxe bakarrik gustaten dxastez"

"gaur egunien anpurrek odola balidxo dauie"

"erregiek pe eztako dxateko gozuaaurik apu.rrek baiño"

ANTIGUALA   Antigualekoa. Modaren berri ez daben pertsona bat.

"nire.xonak eztau gure dxantzi niki zuririk. Bai ba, antiguala da ta"

"antiguala zara alabat, ori ezta eruten orain"

"mueblik, antigualak tizela ta, bota eiñ txuz"

Gazteleratik hartua izan arren, oso zaharra da eta gazteen artean ere asko entzuten da. Hala ere,

"modatik pasaik-ue" lokuzioaren lekua hartzen ari da.

ANTIGUALEKUE   Modatik pasatuta dagoen pemono edo gauza. Bermeotar batentzat, gazteleraz hitz esziten duenean, "eres de antigual" esatea normala da.

"antigualeko erropak dxantzitxe dxun dxatzu a"

"antigualeko zapatak politxauek tiez"

"antigualekue dozu, eztau gure frakarik dantzi"

"badakixu zer erregala dosten ela ? Antigualeko kollar bat"

ANTZIDXERAKO   Aintzakotzat.

"ez gaitxuzie antzidxerako anun eguno be, tentelan moduen artzien gaitxuzie"

"dendan sartun da antzidxerako bez, da gu bertan taketa lez"

"antzidxerako anzieko zeuzer ein bihar, laistela dxo esate baterako"

APATZA   Mahai betearen aurrean egin edo egingo dugun betekadaren berri azaltzeko.

"a zelako apatza dakun, atiek pe enau artungo"

"ixillik egon, apatza daku te. Zegaz? Pastelakaz"

"orain apatza ta gero enpatxuegaz, auri bai ondo!"

Azkuek ez du zentzu honetaz jaso.

APREMIÑUE   Presa. Premiamendua

"apremiñue artun alabatxi, berandu da ta"

"apremiñetzen ezpagara, pelikulie asitxe topaku"

"apremiñe, eguerdiko amabidxe tiez da"

APROBADIE   Probatu. Frogatzeko saioa.

"aprobadie ein bide lelau edozer gauze erosi orduko"

"auto barridxen aprobadie eitxen dxun diez Sollubera"

"bapor barridxe aprobadan dxun da, ta geu be bertan dxun gariez"

APROPOS   Esanahi bi

1- Bromatan

"ez sastu apropos esan dau te"

"tire! apropos ein tzu te"

"ez eiñ iñuzentekeririk, enabill apropos da"

2- Intentzioz.

"apropos dxun da beraiñe, diru eskatuten"

"pentsako lekide apropos dabilela"

"apropos erosi dotez aunek zapatak, ariñau ibilltzeko bidien"

Ez da deklinatzen, Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k, forma horren bigarren definizioan. Hala ere, ez dirudi erabilera zabala duenik. Bermeen, oster, oso erabilia da.

APROPOSKUE   Gezurrezkoa, faltsua.

Goiko hitza bera, baina kasu honetan deklinatu egiten da.

"etziek dxeusi ei diez. Klaro! Aproposkuek ezanda, dxeusi biar"

"zelako imie dako ba, aproposkue lakue"

"aproposko diruekaz paga dau jersie, da gero, txurupiñek."

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k eta Bermeoko beste hitz asko bezala azaltzen du. T. Etxebarriak ere jaso du Eibar aldean.

ARA   Egin berri.

Beti erabiltzen da —nondik- zentzuaz.

"labatik ara ekarri dosku ogidxe"

"dendatik ara ekarriko zapatak zarrak tizela diñozu?"

"sutetik ara dxan bidiez antxobak prijite"

ARAKO / KUE   Aurrekoa, baina oraingoan, beti —nongoa-zentzuan.

"orrotzetik arakue ezan da galdu dauen dxaketie"

"sutetik arako marmitxe dxan du"

"sololik arako tomatiek emon dostez nire aiztie"

ARBALDADIE   Zama. Baina ez da fisikoa, erantzukizun bat izatea baizik.

"etzie erosi dauela diñozu? Bestelako arbaldadie artun dau orduen"

"honegaz legiegaz arbaldada andidxe datortzoz armadoriri"

"eskerrak antxobien kosterie ona ezan dana arbaldadie kentziko lepotik"

Hitz honen etimologia gaztelerako "albarda" da. Zaldi zamalariak erabiltzen dutena hain zuzen, >r/l< ren metatesia jasan ondoren, horrela geratu da.

ARBIDXEK Gorago aipatu dugun >anpurrek< barruteriako osagarri bat. Bermeon, legatza eta bisiguarenak izan ezik ez dira jaten. Karnatatarako erabiltzen da.

"arbidxe bakarrrik erosi dotez, urdillek eztotez gure"
"beseuen arbidxe dxan dotez gozo, baie gero kolikue okin dxot"
"makalluen arbidxe pe gozo oten ei diez"

Azkuek Zumaian jartzen du zentzu honekin, D.A.R.k "restos de pescado para carnada" dino. Beraz ez da zuzena.

ARDAU / ARDAUTXU Ardozalea.

"ardau utze da bera, eztau itxiko erre botillie"
"nor da? Ezu ezetuten ardautxu, tabernatik urten be eztauena eitxen"

ARDAUZTO Aurrekoaren parekoa da baina zentzu gogorragoan erabilia.

"arek ardauztok emon dost ostikadie"
"ardauztuekaz kopla gitxi"

ARDORMIEN Bokarta harrapatzeko sistema. Gauez egiten da eta antxoa edo karnatarako arrain txikia harrapatzen da: sardina, txitxarro txikia, e. a. Gero, hortik, beste zentzu bat hartu du, esaterako parrandan ibiltzea, dantzalekuetako giroari buruz e. a..

"gaur eztez dxuen ardorien egualdi zantarra ein dxau te"
"ezin zarala oitxik altza, zer ba, ardorien ibill zarala?"
"ardorien ibill dxatzu a gau guztidxen, tabernarik taberna"

Norbait lizunkerietan ikusten denean ere, erdaraz, "que ardor" esaten da. Ardoreko sistema hau nahiko berria da, baina lehen ere horren antzeko sistemaren bat egon zela, zeren, D.A.R.k jasotzen du >arderia< izenez, Labayruren zita bat aipatuz.

ARENA Etxeko zorua eta eskailerak garbitu. Lehen harea erabiltzen zen horiek garbitzeko. Hala ere, eta eaur egun harearik erabili ez arren, adinekoen artean berdin esaten da, batez ere eskailerari dagokionean.

"interifflek esan dost ezin dxauela eskillarie arena"
"berandu etorko nai eskatza dakot arenateko ta"
"txarto arenaten zu orregaz trapugaz"

ARENADURIE Aurrekoa bera da, baina oraingoan gaztelerako forma hartuta.

"gaur neure sandxie da arenadurie eitxeko"
"arenadurie ein barik itxi dau Bilbora dxutitxik"
"arenadurien arenaduriegaz eskuek pe gastata dakotez"

Hemendik sortu da goiko hitza, gaztelerako "arenadura"tik, hain zuzen

ARGALERIE   Mehetasun. Argaltasun.

"dakon argaleriegaz anorexia dakola pentzaten da"
"argalerien argaleriaz erropak pe soiñetik bera dakotez"
"ikusten da argalerie, ezkaux itsurik eta"

ARGIRE   Liluratuta jarri.

Argia erakargarria bada zomorro batzuentzat, bokarta harrapatzeki ere oso egokia zen garai batetan. "argire" antxoaren arrantzarako sistema bat zen. Gaur egun ez dute praktikatzen, antxoa gehiegi harrapatzen baita. Orain dela urte batzuk debekatu egin zuten, kaltegarria zelako arrainarentzat. Sistema hau honetan datza: Arraina dagoen lekura helduz gero, eta arrainaren gainean zeudenean itsasontziak, potentzia handiko argigailuak, denak aldi berean, biztu. Arraina, erdi lelotuta, geldi-geldi geratzen da. Orduan da aukerarik onena sarea bota eta antxoa harrapatzeko. Gaur egun hitz honek, goian aipatutako zentzua hartu du.

"an, imindxau argire, laster emongo tso mosue"
"orrek imiek beran mifiegaz ensegidako imitxen nau argire"
"beitu dxona orreri, argire dauela ezango lekide"
"ez ein kasurik pe, ostantien argire imingo zaitxuz"

ARILLE   Angustia. Ikara. Tristezia.

"arille sartunde dakot, zer entzungo"
"arille kentzieko koñak trago bat ona ei da"
"neuk edan koñaka arille kentziko, ezta kot pentzamentorik"

ARISKITU   Adiskidetu.

"asarratute badauz, laster ariskituko diez"
"ariskitu diez baie atzera asarratu diez"
"asarratutiek gatx bi dakozela esaten dauie, bat asarratutie eta bestie ariskitutie."

ARMA   Iskanbila sortarazi.

"zelakue arma dau ba, ertzainek eta danak etor diez"
"an, arma dau armatekue, okasinte utse da ta ..."
"bestelako enpatxue arma zu, au eztau libreten iriok"
"zelako dxaidxek arma kuz ba, munduen bez obiaurik"
"etzie arma dau baie ondirio ez tosku emon berinkaziñuen meridxandie"

ARMIÑ   Urduri. Modu ezberdinetan erabiltzen da. Pertsona sukarrak jota badago, armin egongo da. Edo zerbait itxaroten badago, armin egongo da.

"onek imiek kalenturie dako armiñ dau te"
"gau guztidxen on nai armiñ, ezta itx zer okiñ dxoten"
"armiri dakozu a, gixona datortzo ta"

Azkuek "apurado", "extenuado" jartzen du. Kintanak, ordea, >arbin< "estrecho", "persona de genio

vivo" dela esango du.

ARMOSUE   Gosaria. Gaztelerako "almuerzo" tik sortua. Bera euskaraz ez du zentzu berdina.

"armosue berandu dxan ezkerro, eguerdidxe dxateko gogorik ez"

"armosuten kafe baiño eztau artzien"

"eguerdidxe lako armosue dxaten dau"

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k, T. Exebarria aipatuz, Eiba aldean kokatzen du. Bermeon ez da besterik erabiltzen horren orde.

ARPIKAKA   Irain antzeko bat da. Ezizen bat ere badago. "arek arpikaka zantarrak eiñ dxost au arraskadie"

"zu, arpikaka, obeto eingo zu arpidxe garbitxuten bazu"

"zuk eztakostazu zetan ezan arpxikaka, arpeidxe garbi dakot eta"

ARPIKUE   Aurpegikoa. Zartada.

"arpikue emoten batzut ikusiko zu zuk nor naiien"

"zuk emoten bastazu arpiko bat nik bi emongo tzutez"

"zer dabill orrek arpikuek emoten"

ARRABIDXUE   Arrabia. Baina zentzu zehatzean. Gehiago adierazten du haserrea, umore txarra eta askotan gorroto antzekoa ere bai.

1.-arrabia, haserrea.

"zelako arrabidxue emon dost apurtu dxastendien"

"arrabidxugaz papelak guztidxe apurtu txuz"

2- gorrotoa.

"aurreitxik dakotsat arrabidxue, beti dalako aulakue"

"ezin dxau ikusi dakotzon arrabidxugaz"

3- umore txarrear

"ez esan niri ezer, arrabidxotan nau te"

"arrabidxotan zauzela pentzaten dot, etzut esango ezer"

Azkuek ez du jaso baina bai D.A.R.k, Lexikoa aipatuz. Hala ere, horrek "rabia" esanahiarekin bakarrik jaso du. Beste batzuek —arrabia- hitza sartu dute.

ARRAINTZUE   Arrain asko

"arraintzu ederrak eiñ dxaue"

"arraintzu ederra dakar orrek baporak, onduen dator da"

"etzien geratute arraintzurik ez"

ARRAKERUE   Zekena. Dena nabi duena, dena beretzat gordetzen duena.

"arrakente da lez dana etzerako eitxen dau"
"diruek eñ txuz. Zelan eztau ingo ba, arrakerue badan"
"bera arrakerue, aitzie arrakerue, da imiek pe arrakeruek"

Azkuek beste zentzu batez jaso du. "jugador, tramposo, mañoso".
Baina Bermeon gaztelerako "raquero" ren definizioa nolabait betetzen du hitz horrek: "ladrón, pirata de puertos y costas" Beraz, gaztelerako esanahi horri jarraitzen dio.

raquero > rakero > arrakerol

ARRANKA   Zerbait martxan jarri.

"arranka telebisiñue, ikusi gudot eta"
"arranka afeitxeteko makiñie ondo badabill ikusteko"
"txikiteue akaba ta gero etzerantz arranka du"

ARRANKADIE   Abiatu, abiadura hartu, eta beste zentzu batetan, adorea.

"arrankadie ezpadu artzien amen gelditxuko gara"
"arrankadigaz beragaz kaleraño dxun gariez"
"arrankadatik eztako orrek kotxiek"
"atrankadie artun alabatxu, ostantzien berton ongo diez biar guztidxe"

Argi dago gaztelerako "arrancar" aditza erabili dela oinarri bezala.

/arranque > arranke/ + /ada/ arrancada

ARRAIÑE   Nahastea. Iskanbila. Gordinkeriak esaten duena.

"arrañie imitxie gustaten dxatzo orreri, beti nastie armatie"
"arrañie imiñdxe gero berak eskapa ein iau"

Kasu honetan substantibo moduan erabili da. Hurrengo kasuetan, oster, adjektibo legez.

"zelako arraiñe zara ba, aulan gustaten dxatzu zuri"
"eztot kure aregaz ezer, arraiñe da ta"

ARRAÑTXE   Gauzak batu. Ordenatu.

Itsasontzietan erabilitako hitza, gero hizkera arruntera pasatu da.

"bodegak arrantxe bitxuzena gixona da"
"loidxie arrantxeten dxun bigara arratsaldien"
"eziñ dxot urten kalera etzie arrantxe barik"
"arrantxeta itxi dotez gauze danak"

Frantseseko "ranger" aditzetik datorrela dirudi. Hitz honek, itsasoan >ala< ematen du; beraz ,

gazteleraz "arranchar" = recoger, ordenar".

Hipotesi hau argi badago ere, ezin daiteke baztertu beste teoria hau: Hitz hau >arraiñ< eta >te< batez osotutako hitza izatea. Orain >te< hori, beste hitzen baten bukaera bada ala ez, ez da ziurra. Beste kasu askotan bezala, /ñ/ ondoko sudurkariak >te< palatalizatu egin du.

ARRAPALDIDXE Txakurrekin xaxatzea, norbaitek atzetik jarraitzea, harrapatzeko asmoz, edo uxatu eta ikara sartzeko.

"sagarra atrapatzen dxun garizenien zelako arrapaldidxe emon dosku aldianuek ba"
 "arrapaldidxen bienganera dxeusitxe apurtu dau eskue"
 "eta arrapaldidxe emoten badosku zer engu ba? Eskapa"

ARRAPATIE Arrakasta. Merkatuan erosle asko egonez gero, jeneroa arin saltzen denean.

"gaur plazan arrapata andidxe egon da"
 "egon dan arrapatiegaz eztot erosi ezebe"
 "portuen itsosupeteko arrapatie egon da eta arraiñek eztau eiñ bost minutu be, eskuetatik pe kendu"
 "beraniantiek etor diez da eurekaitxik on da arrapatie"

Hitz hau, moduzko forman agertzen da D.A.R.n, >arrapataka<. Gainera, ez du zentzu bera "precipitadamente" jartzen baitu. Hitzaren konposizioa >arrapa< hitza + >ta< atzizkiak osatzen dute. Beraz, definizioa, harrapatzeko eskeintza izango da.

ARRASA Arrasto. Aztarna.

"arrañen arrasarik pe eztau ekarri"
 "dirun arrasarik eztot ikusten"
 "zuk ikusi zu pastelan arrasarik? Guk dana dxanda topa du"
 "arigaz garbitxu ezketiño, loidxen arrasarik pe ezta ikvsten"

>arrastoa< hitzaren laburpena dela dirudi, >to< galduz /arrasto > arrasa/

ARRASKADIE Karrasketa.

"maidxie itxi dost arraskadaz beteta"
 "arraskada matxue dako arpidxen sasidxe eiñdxe"
 "markata itxi dau arraskadakaz, pelikadie eiñ dxau te"
 "bis-bisten dauz ein tsozen arraskadak armaidxuri"

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k Darrikagerre-ren zita bat aipatuz. Honek "rasguño" hitzez definitzen du.

ARRASTIE Arrakasta.
 Behintzat zentzu hori dauka erabileran.

"e-z dxatzo geratu txillorik pe, okiñ dxauen arrastigaz"

"eztaitx topako bazu ezer, arrastie on da ta"
"bestelako arrastie dako mutill orrek, danak beran atzien"
"arrastie okin badau be, aur dau ezkondu barik"

>arrakasta< hitzaren laburpena, >ka< atzizkia galduz gero egin da. Hala ere, azken hau, zaharrenen artean ere ez da ezagutzen, bestea bai, ordea.

ARREKOKOZILLO   Sorbalda gainean norbait eramatea. Gehienetan umea.

"erdu laztana, arrekokozillo erungo zaitxut"
"arrekokozillo artzien banozu eztot eingo negarrik"
"aitxe danak on diez imiek arrekokozillo artun de"

>kokozillo< hitza geroago azalduko den legez, buruaren amaieraren erdialdea da atzeko alderdian.

>kokota< + >zillo< hitzez konposatua. Baina >zillo< hitza ere, geroago agertuko da. Hala ere azalpen bat egin beharra dago, hau da, nola sortu den hitz hori. /zulo/ > zulu; /zulu > zülü; /zülu > zilu; /zilu > zillu/.

Aurrerago esan den bezala, >ü< horrek ez du zerikusirik zuberotarrarekin.

ARRELEPO   Aurrekoaren parekoa, baina oraingoan lepoa (bizkarra) erabilita, Hala ere ez da lepoan hartzen, ipurdiaren goialdean baizik. Gainera, kasu honetan ez dira izaten umeak bakarrik, gususiak ere eraman daitezke.

"marie gorantz etor danien arrelepo pasa biar ezan dotez on dizen danak urek atrapa barik"
"arrelepo eruteko andidxeidxe zara"
"ezifi dxau korridu, da arrelepo erun bikozu"

Hitz hau ere aurrekoa bezala konposatua da, baina oraingoan >lepo< hitza erabiliz. Azkuek Lekeitio eta Ondarrun kokatzen du hitz hau. Hala ere, esan beharra dago, Bermeon ere asko esaten dela.

ARRIA / ERRIE   Beheratu. Gazteleratik hartua, zentzu berdinez erabiltzen da, eta ez bakarrik gazteleraz erabiltzen den moduan, beste gauza batzuekin ere erabiltzen da, horren bariantea dan "errie" aztertzea.

Zentzu berdinez erabiltzen dira biak baina erabiliagoa da azken hau. Hala ere beste zentzu askotan ere erabiltzen da.

"arria/erria batela, geuk agarrako tsagu te"
"arria/erria bera otzarie, pixo andidxe dako ta"
"arria/erria beistek"

Hitz honetan ez da /ia/ horretan ohiko /j/ epentetikoa sartu, /a/ > /e/ bakarrik egin da.

ARRIKOSKORRA   Harri txikia. Harkosko

"an dabill a arrikoskorrak botaten nobidxiri"

"arrikoskorrez beteta dau bidie ta takoiekaz ezin ibilli"
"arrikoskorrak pitxien pitxien topaten zuz"

ARRITXINGARRA   Harri txikiak, Harrikirria.

"arritxingarrak takotez zapatan barruen"
"arritxingarrakaz beteta dakoz partikarak"
"arritxingarra bota dauie bidien da eziñdxe ibilli kotxerik"

ARRIKUE   Harrikoa.

"arriko mandue ein bizan dot oire dxun orduko"
"arrikue ein barik ez zu urtengo kalera"
"hotel Erzillan be ez olako arrikorik"
"zer dau arrikue ba, batek baiño geidxauek ein biko dau"

Azkuek Mundaka, Lekeitio eta Ondarrun kokatzen duen hitza da, baina hitz horren zentzua "fregar la vajilla" ra mugatu du. Bermeon "fregado" izango litzateke; beraz, substantibo zentzuaz ere erabiltzen da.

ARRIKUE (EIN)   Harrikoa egin. Azkuek bere hiztegian ez du jaso, baina bai Euskera III. an, D.A.R.k azaltzen duenez. Hitz hau Mundakan eta Lekeitio kokatzen du. Kintanak zentzu berdinez azaltzen du, hau da, "fregar" baina ez du inon kokatzen.

ARROKAKA   Harroa eta handigurakoa. Harroa baino are haaoagoa. Harro hitza era askotara erabiltzen da, graduaren arabera hain zuzen. Harrotasuna edo harrokeria. Azken hau izango litzateke hitz honen definizioa.

"arrokaka bat da, goitxik bera beituten tsu desprezidxugaz"
"orrek arrokakiek eztako zeri, eztako zer dxanik be ta"
"ganera ministrun alabie dala pentsaten dau"
"arrokaka utse da, iñok eziñ dxau auenta beragaz"

Hitz honen konposizioan izen bat eta adjektibo bat batzen dira. /arro + kaka/ > arrokaka/

ARROTZAK   Barrabilak

Legatzaren arbiak ere askotan >arrotzak< deitzen dira. Agian analogiaz.

"enai kapaz arrotzatako miñegaz. Ori andrien faltie zu"
"lebatzan arrotzak gozuenak tiez, baie niriek pe eztiz txarrak"
"arrotzatan emon tzon golpigaz sentido barik itxi da"

ARRUEK   Harrokeria, baina pluralean erabilia.

"Benidorrera duzela esan dosku, arruekaz"
"arrueku dabilte etze barridxe erosi dauela ta"
"arruekaz esan barik obeto ixillien gorde"

ARTAZIDXE   Zentzu figuratiboan erabilia.

Kasu honetan mihia da. Horregatik erabiltzen da singularrean. Ia beti bigarren eta hirugarren pertsonan.

"artazidxe arin dabill arek, baie berak atako dau kontue"
"artaizi zorrotzeidxe dakozu, egunen baten disgustue okingo zu"
"artazidxe luzie okiñ dxauelako emon tsat zartazue"

ARTEKADU   Artega. Urduri.

"au imie artekadu dau, zeuzer dako"
"artekadu on nai egun guztitdxen, neure gixona etorri arte"
"anekadu bazauz teie artun"

ARTEKUE   Gorrotoa. Tirria.

"ez gauz asarratute ez ariskitute, baie neure artekue dakotzat"
"illdxe gero be, beran artekue dakotzo, eztau aztuten eintzona"
"elekidau okin biar artekorik, oiñ illdxe dau te"

ARTEZIDADIE   Egia. Egia arteza esan gura du.

"eztau artezidadie esatie lakorik, gauzek argi itxi"
"au de artezidadie eta ez zuk esaten zuna"
"zer diñoten? Artezidadie, egi berdaderue, da zuk guzurre maridxe"

ASAU   Urrun.

"asautxuau tire ez zaitxut ikusten ondo ta"
"asau dxun barik etzien dakozu olakue"
"ez dxun asau berandu de ta"

Ez dakigu gaur egun beste inon esaten den, baina Bermeon ez da besterik erabiltzen "lejos" esateko.

ASATRONGUE   Azaburua izan daiteke, baina ez dago argi. Konparazioan pertsonekin erabiltzen da gehienetan. Hala ere, gauzekin ere erabiltzen da, gauza bat dorpea denean, hain zuzen.

1.- Barre gutxi egiten duen pertsona.

"azatrongue da orren gizona, ez tau barrerik pe eitxen"
"azatrongu lakue bada be diro asko dako"

2.- Dorpea.

"azatrongu lako zapatak erosi balz"

Hitzaren konposizioa >asa< eta >trongo< hitzez dago osotuta. /trongo<tronko/ Leherkari hoskabea, hostun egin da.

ASESIÑE   Nekatu.

"asesiñe eiñ dxela etzeko biarrak eitxen ezan dau"
"asesiñe-asesiñe ein etze guzliko kristelak garbiten"

ASESIÑETA   Erabat ahulduta.

"asesiñeta nau biarrik ein barik"
"asesiñeta aillega gairiez Mañure, on dan beruegaz..."
"asesiñe-asesiñeta eiñdxuz San Juaneko eskillarak"

ASIAU   Urrunago.

Aurretik ikusi dugun 'asau' hitza >ago< gehituta izango dugu oraingo hau.

"len baño asiau bixi de"
"ez zu gure asiau dxuen?"

Azkuek, Bermeon, Mundaka eta Txorierrin kokatzen du bere hiztegian, baina >asago< forman agertzen da eta forma horrek "más lejos" esan nahi du. Bermeotarrok aurrekoa eta biak erabiltzen ditugu normalean.

ASKATAN   Ugari. Oparo.

"dirue askatan irebazten dau arek"
"arrañe auri, askatan atrapatzen ei dauie"
"kaka be askatan eitxen dau gure imiek"
"atzoko pelikulen askatan eiñ dxauie krimenak"

ASMA   1.- Nabaritu.

"ze asma zu ba? Lepoko miñe lelau, da gero burukue"
"zaratak asma dotez kamaran"

2.- Entzun.

"asma dot esaten ez tatorrela Bilbora, bidxar dxungo dala"

Ez dauka Azkuek, edo D.A.R.k ematen dioten zentzua. Gaztelerako "idear" ematen diote.

AZORRAZIDXEK   Berriketa. Mota guztietako esamesak direla adierazten du.

"azorrazidxe guztidxe batzien ibilltzen dxatzu a"
"nireñe ez etorri azorrazidxe kaz"

>eragin< aditza erabiliz:

"beti zauz azorrazidxei eraitxen"

"erain beti, betiko gauzei, erain azorrazidxei"

Galtzen ari den hitza da. Jadanik, berrogei urtetik gorakoetan baino ez da entzuten.

/aza + orri + azi/ > azorrazi/

Baina, Koldo Izagirreraren "Lokuzioak" liburuan, >hasi orraziak< "gertakizunak" defunzioaz dator. Hitzaren jatorria ori izan daiteke, baina zentzua bestelakoa da.

ASTAKADA Ezpata sartzea bezala. Gaztelerako "estocada" hitzetik hartua da.

"zelako astakadie emon dost ba"

"astakadie lez sartu tzat begitxik atzamarra"

"astakadie emon tzonien salta saltaka asi de"

ASTAKADAN Askotan, moduzko adberbio forman erabiltzen da:

"astakadan sartu dost kutxillue"

"ixillik ez pazautz eskuetan dakotena sartuko tzut astakadan"

ASTILIDX /ASTILLEIDX E Untzigintza.

"astilleidxen dabil biarrien aitzegaz"

"astilidxen daku enbarkaziñue, beiek konponduten"

"astillei barridxen dau aren bapora"

"astilidxeko gixonak tiez or dauzenak"

/astilleroa > astillerue > astilleue > astilleidxe > astilleidxe > astilidxe.

Azken bariante biak erabiltzen dira maizen. Hala ere ez da argia eboluzioa, zeren lanbide hori duen gizonari "astillerue" deitzen zaio.

ASTILLERUE Untzigintzan lan egiten duen gizona.

"Sansón astilleruen semie da Femando"

"astillero onak tauz Bermion"

"bai, Julio astillerue ona da"

ATALO / UE Arrain bat da. Konparazioan erabiltzen da. Lodil eta dorpea den pertsonari, hain zuzen.

"txo atalo, etorrik ona, zer dxaten zun esateko"

"ataluen antzeko morroi bet ezan da etor dana"

"gero be ezango aiz atalue, eztok ernegaten da"

ATAKONTU   Atera kontua. Lelo baten antzekoa da. Esaldi egin bat hitz baten bihurtu da.

"atakontu postie naiela, berton, mobidu barik"
"atakontu inuzentie naiela, eztost kasurik eitzen da"
"zer dau berton ba! Atakontu andramaidxek tizela."

ATAPOSTA / ATEPOSTA   Etxeko sarrerako atea.

"atepostako atie igiritxe dau"
"atapostako ate barridxe imin bidu"
"atepostako atie dxo dau baten batek"

Ikusten denez, aurreko hiru esaldiotan >atea< hitza errepikatu egiten da, ez, oster, hurrengo esaldietan

"atepostako giltze galdu dot"
"atepostan topa dot neuri begire"

Hitz horren konposizioa >ate-oste< izan daiteke baina ez da ziurra, ezpainetako /p/ leherkaria desarroilatzen baitu.

/ate/ + oste/ > ateoste > ateosta > ateposta/

ATEZA   Atezatu.

Itsasoan erabilitako hitza den arren, gaur egun normalki erabiltzen da, gaztelerako "tesar" aditzetik sartutako hitz hau.

"atezuen dakoz frakak, laster apurtuko txuz"
"buruko uliek pe ateza eingo tzutez txarridxori"
"atezuen bakozuz, plantxe, da aulan ondo okingo zu erropie"

Azkuek, Lekeitio eta Ondarrun jartzen du, baina Bermeon, esan bezala, asko erabiltzen da.

ATRAKALDIDXE   Atrakua. Betekada.

"zelako atrakaldidxe eñ dxot pastelakaz ba; baie gero zer?"
"atrakaldidxek eitzen abillek gara gu, dxan da dxan ezeri beitu barik"
"atrakaldidxe eñ dxauie bankuen, da diro pillue erun dauie"
"geuk pe atrakaldidxe ein biku dirorik eztauenien"

Bi hitz dira berba honen osaketa: >atraku< eta >aldia<. Palatalizazioa normala da Bermeoko hizkeran.

ATRAPAUE/DA/IE   Zorua. Erdi zorua. Zentzu peioratiboan ere erabiltzen da.

Eroa edo erdi zorua. Batzuetan konparazioan erabiltzen da.

"txo! atrapauen antzekue, etorrik ona"
"zure lagune atrapau bet da"
"orren alabie atrapada utse da"
"alabatxu, atrapadie zara zu orrek gauzek esateko"

/atrapado > atrapaue/ (gizonezkoa) /a/apada > atrapadea > atrapadie/ (andrazkoa)

ATASIEN   Atzezka. Itsasoko terminoa herrira pasatu da.

"atrasien dxun notak, eta edxotak ikusi atzien dauena"
"aurrera ein biarrien atrasien dxun nai da uretara dxeusi nai"
"atrasien-atrasien dxun zak, gero ta geidxau, da ormie dxo"

ATREBIKUNTZIE/DXE   Atrebentzia.

"aren atrebikuntzie ikusten zu, eztako arpidxen lotsarik"
"zelako atrebikuntzidxe aitxe santuri olan berba eitxen"
"uger duenien eztako ikarararik, atrebikuntze andikue da"

Askotan egiten den bezala, erdarazko hitz batez eta euskal atzizki baieztatuz, hitz berria sortu da.

Konposizioan, >atrevi(rniento)< + -kuntza- atzizkia. /atrever + kuntza/ > atrebekuntza > atrebikuntze/

ATROZA   Txistagarri (pertsona). Baina, batzuetan, beste zentzu batez ere erabiltzen da, nahiz eta asko urriagoa izan erabilera.

"benetan da atroza, edozegaz eitxen dau txistie"
"kalien total atroza, baie etzien zumurutu utze"

ATUNBURUE   Dorpea. Pertsona eta gauzak.

"atunburu utze da, eztau bururik kantzaten"
"atunburue ezan bide orrek gauzek esateko"
"onek zapatak atunburuek tiez"

ATUNZARRA   Trikimailu asko dakien pertsona. Badago ezizen bat ere.

"orrek badxakik nondik ibilli, atunzarra da ori."
"atunzarran gauzek tiez orrek, eztau engailieko inok"
"baie atunzarra be dxeusten da tranpan"

ATZITXU   Zikindutz. Zentzu honetaz jaso da kasu honetan.

"nondik zatoz olan atzitzute?"
"erropa guztitdxek atzitzu zuz"

"atzibal atzitxu eiñdxe zatoz"

Azken honetan errepikapena erabili da.

Baina moduzko formetan beste zentzu bat ere adierazten du:

- Ustelduta (diruz, zorrez) "zorrez atzixute dauz, da, ondiño, a erosi da ori erosi dabiltez"

D.A.R.k azken zentzu hau jaso du Mundakako "Otxolua" idazlearen zita bat aipatuz.

ATZEZ!   Bai zera! Baina tonua despektiboa eta izaten da.

"zer esan dau, ingo dauela? Bai, atzez"

"egidxe diñozu le? Atzez! Ori ezu sifiistuten zeuk pe"

"nik emon zuri dirue? Atzez!"

ATZOKOPASATA   Herenegun.

Atzokoa pasatuta, baina alderantziz, hau da, atzerantz, aurrerantz egin beharrean.

"atzokopasatan dxun gariez Dolostire"

"atzokopasatan esan dau etorko dala baie ezta etorri"

"atzokopasatatik ona dau oien"

AUENBOLUE   1.- Berba egiteko arazoak dituen pertsona.

"ez dxatzo enteniten auenbolue dako ta"

"auenbolue lez eitxen dau berba"

2.- Boz-goran berba egiten duena.

"auenbolo utse da, danak dxakin bidaie non dauen"

"auenbolo, ixillik on zaitxez, isillik on"

AUMENTA   Aipatu.

"ni ez aumenta ezetako be, ez onerako ez txarrerako"

"danak esan txuz baie bera eztau aumenta be egiñ"

"aumenta be ez ein gauziori gero, eztakigu egidxe bada ta"

Azkuek Erronkarin, Binkozen jaso du zentzu ber-beraz.

AUNTXEKUTAN   Oraingoan.

Forma indartura pasatzen dugunean gertatzen da.

"auntzekutan bai! Auntzekutan etorko da"

"auntzekutan ezpazu eitxen, ezu iñoiz be ingo"

"esan zu auntxekutan dxungo zarala"

AUPE Ugaritasuna.

"dirue aupe dakotzue arek, erriebera"

"sagararak aupe emon txuz arboliek"

"arrañe aupe ikusten da portuen"

AURREZPIDE /AURRERAZPIDE Aurrerabide.

"guzan dot ein baie eztost emon aurrezpiderik"

"aurrezpidie emoten batzazu, laster etorko dxatzu"

"aurrerazpide gitxi emoten dauie gauzek eitxeko"

"aurrerazpiderik ez patzu emoten,ez esan zeuk pe ezer"

AUZPEZ Ahozpez.

"auzpez dxeusi da kalien, da mosuek takoz anditxute"

Baina beste zentzu baten ere erabiltzen da: korrika edo arineketan zerbait egitera joaten denean

"auzpez dxun da ori, gauzek erosten"

"auntxek nuen auzpez, pelikulie akaba orduko"

"auzpez dabiltzu a biarrak akabaten plaidxera dxuteko"

Lehenengoak bakarrik dauka esanahi konkretua. Azkuek, >aozpez< jaso du, baina lehenengo zentzuaz.

AUSPO Haitz artean gertatzen den putzu erraldoiak.

Nik neuk ez dakit nondik etor litekeen. Gehienetan hondartzan edo haitzetan eratzen diren putzu handiei dagokie.

"auspo txikidxen eiñdxu uger"

"enai atrebiten auspo andidxen sartzien"

"auspo txikidxen edo auspo andidxen majo eitxen dau uger"

AXIXAN / AUDIAN Etxetik kalera joatea suposatzen du. Umeei esaten zaie.

"laster amumagaz aixixan dxungo zara laztana"

"zeitxik eitxen zu negar ba, ez zaitxuzelako axixan eruen amumak?"

"ona bazara, amatxugaz dxungo zara aixixan"

AZE! Mesprezuzkoa dugu. Zentzu despektiboa dauka.

"ori erosi zu? Aze!"

"aze bertara dxutie. Eztako leko obarik?"

"aze, beragaz mutillegaz ibilli biarra"

AZELERA   Haserretu. Zenetik irten.

Aditz funtzioan.

"ori esan tzonien azelera dxatzu da emontzo belarriondokue"
"ez ezelera iñor, bakie biar du te" "ez azelera! Trankil, denporie dako zu danatarako ta"

AZELERATA   Adberbioan funtzioan.

"azelerata etor da lotsak emoten"
"azelerata bazauz tila artun"

Erdarazko "acelerar" aditzetik sartua, esanahi ezberdinetan erabiltzen da.

/acelerar > azelera > azelera/

AZKANENGOBIGARREN   Azken aurrekoa. Logikaz egindako hitza.

"noix zara ba ? Azkaningobigarren"
"azkaningobigarren dxun nai da sandxie galdu dot"
"azkainingobigarrenari emon tsat sandxie"

AZOTA   Erabat nekatu. Aditz funtzioan.

"azota-azota ein nai eurek erropak garbitten"
"azota bazara zeuk takozu kulpie, ez ein biar"

AZOTATA   Aurrekoa bera, baina adberbio funtzioan.

"azotata nau eurek egurrek txikitxuten"

"Mañure dxun gariez da azotata aillega gariez"
"plaidxiek azotata itxitxen zaitxuz"

Beraz, ez du gazteleraz duen esanahia.

AZTUZKUEN   Ahaztutakoan. Inor gogoratzen ez denean.

"oraiñ itxi aulan da aztuzkuen agarrako tsagu ostabe"
"aztute itxi dun bertan, da aztuzkuen non diñoskun berana dala"
"ez ein kasurik aztuzkuen erun gu te, ostantzien aldarrike asiko da"

/aztutakoan > aztuzkoan > aztuzkoan > aztuzkuen/

AZUKALLO   Azukrea edo azukre-ura da, baina esanahia pertsona sentibera definitzeko erabiltzen da. Baita konparazioan ere.

"zer zara ba, bestelako azukallue zauz or"
"ez esan ezebez orreri azukalluri"
"azukallue lez gauz, ezer ez esateko moduen"

AZUZKIDXE   Ezer ez.

"arrañik ekar badaue? Azuzkirik pez alabatxu, itxosuek sikatute dauz"
"ez kantsa etzut emongo azuzkirik pez da"
"azuzkidxen azuzkirik eztot ikusi bertan, osasunik pez"

Hitz hau "amuzkidxe" berbatik sortutakoa izango da? Antza badauka, baina ezin izan dut baieztatu.

BABALORIE   Bi zentzutan erabiltzen da esaldi hau:

1.- Malezia gabeko pertsona.

"eztau artzien ezer txarrerako, babalore utse da"
"enebada!, aregaz babalorigaz zabiltzez, sekule be ezu dxakingo ezer"

2.- Puta.

Azken hau, gazteen artean erabiltzen da gehien bat.

"orrek esan dauen enbrie babalorie da, edozeiñegaz dabill"

BABAZTO   Ahobero. Ez da adurtia hitzaren zentzu konkretuan.

"txo babazto, ezetz esan ostabere orrek berbak"
"bestelako babaztue zauz or, obeto lotsa apur bet okitxen bazun"
"aren mutilagune babazto utse da"

BABILLE   Zakila. Bermeon esanahi hori dauka hitz horrek. Ez da "metxa" hiztegietan datorren bezala.

"babilie opera tsoie da oraiñ an dau ezer ein barik"
"babilie txikidxe dakoienak ez dakoie arrastarik"
"ime moko batek baño babil txikidxaue dako"

Hitz hau, >zakil< hitza ordezkatzeko dauden hitzetariko bat da.

BADAEZPADAKUE   1.- Pertsona fidagaitza.

"ez fidxe orregaz, badaezpadakue da ta"
"aregaz badaezpadakuegaz dabil? koitxadie! Eztaki nogaz dabillen"
"kotxie badaezpadakue da"

2.- Zalantzazko erreputazioa daukan pertsona.

"auntxe dako zu badaezpadakuen antza"

"Mundekako badaezpadako enbra bategaz ibilli de"

BAFADA/IE

1.- Berotasuna.

"zelako bafadie dator kaletik ba, eziñ dxe auenta beruegaz"

"beruen bafadie arpire datost, ixerditxen nau"

2.- Usain txarra.

"ekar dauen bafadiegaz idxe danok desmaidxe"

"puf! zer da bafadie! erdu ametik!"

BAIDEKUE

Batela. Badian, arrain txikitan erabiltzen den batela.

"baidekuek buelta eñ dxau ta idxe itxo eñ dxiez"

"baideko barridxe erosi bi de"

"baidekuen, dxun diez Izarorarte"

BAJERIE

Beherazkoa. >beherazkoa< hitza erdaratuta agertzen da.

"bajeriek urten tso pantalonatara"

"emon tson notezidxegaz bajeratan para da"

"bajerintzako limoien ure da ona"

/bajada > bajara > bajera/

BAKARTADAN

Bakardadean.

"bakartadan zabiltzez, non itxi zu gixona ba"

"beti nabil ni bakatardan, nogaz ibilko nai ba"

"bakartadan ibilltxie ezta ona ba"

BALA-BALA

1.- Eten gabe.

"bala-bala dator arrairte"

"bala-bala dator jentie paillazuek ikusten"

2.- Jende edo gauza bereziak.

"bala-balako pertsonak eitxen dauie parrandie"

"bala-balako arraiiek bertanbera itxitxe dxun dxatzuz, beste batzun

BALANTZADA/IE

Balantzada.

"zelako balantzadie eñ dxau ba, dakon mozkorragaz ez da estrañue"

"balantzadiegaz bienganera dxeusi de"

Gazteleratik hartua, >ada< atzizida jarrita sortu da hitz hori.

/balanceo > balanzea > balantzada > balantzadea/ /ea> ie/

Azkuek ez du jaso eta D.A.E.k >balantza< hdtza jaso du Aranzazu egutegian dakarren zita bat aipatuz. Hiru Viila Hiztegian "balanizada" agertzen da.

BALANTZADAKA   Balantzaka

"bapora balantzadaka dxun da lez, marie ein nai Madalen egunien"

"balantzadaka dabillenien bapora, birinbolaka ibilltxen da jentie"

BALBA/IE   Balbe. Baina ez da kasu honetan "herio", zorte txarra baizik. Pertsona edo gauza izan daiteke.

"gugaz datorren personie balbie bada, ez du atrapako arraiñik"

"aren gixona balba txarridxe da"

"ori bapora balbie da, eztau atrapatzen arraiñik"

"bera balbie bada nok pitzo"

Ez du, Azkuek bere hiztegian jartzen duen zentzua. Honek zoritxarra dakarren pertsona dela dio balbea. Bermeoko hitza bezala azaltzen du.

BALDIE   Difamazioa. Fama txarra.

"zuk zabaldu dostazun baldie ia nok batungo dauen oraiñ"

"baldie zabaldu tsola ta juzgadora erun dau"

"berak esan dau baldie zabaldu tsola"

BALORA   Ausardia.

"balora bide ori eitxeko gero"

"balora dako zu zuk otorko zarala ta gero etorri bez?"

"zuk eztakozu balorerik niri orrek berbak esateko"

BALTZO/UE   1 .-B al tzu.

"baltzuen dauen dirue zapatuen errepartiko du"

"irabazten dun guztidxe baltzura botako du, da gero bakotxak berana artungo dau"

2 .- Taldea

"zure lagune be baltzokue da"

Azkuek "sociedad de comercio" jartzen du bere hiztegian. Baina Bermeon ez da horrenbesterako. Lagun artekoa ere izan baitaiteke.

BALTZAMO   Oso beltzarana. Baina horrenbesteko beltzarana ez denari, gaztelerako "moreno" esaten zaio: >morenue<

"ezu ezetuten orren gixona alako baltzamo bat?"
"bera enbrie baltzamo-baltzamo bat da"
"ez artun geidxau eguzkirik baltzamu lez parako zara ta"

Hitz hau ez dator >beltzaran< hitzetik, baizik eta >baltz< + >ama< bi hitz hauen konposaketatik; zeren, sarritan, emakumezkoari dagokionean, >BALTZAMA< ere entzuten da, gaur egun gutudago bada ere. Eta horrela, gizonezkoari, mask-ulinoaren ezaugarria jarri zaio. Dena den, hau ere, gero eta gutxiago entzuten

BALTZUNE   1 .- Ubeldura. Kolpe baten marka. Zentzu honetaz erabiltzen da gehien bat.

"eskillaratik dxeusi de ta baltzune andi bet eiñ dxatzo"
"baltzunez beteta nau, bata baño bestie andidxaue"

2.- Hodei beltzak.

"euridxe ingo dau, baltzune bat dator da"
"dxakin dxot nik euridxe ingo dauena baltzunek ikusi dotezenien"

Azkuek ez du jaso esanahi honeldn; bai, ostera, D.A.R.k, Astarloaren zita bat eta Kirikiñoren beste bat aipatuz.

Baita P.M.k ere. Bermeon oso erabilia da.

BANDULERA /IE   Beti da femeninoa. "bandolero" hitza andrazkoei aplikatuta agertzen da. Zentzua ere ez da gozoa. Gehienetan etxean gutxi egoten den pertsona izango da.

"olan pentsaten zu ibiltxie, bandulerielez, etzera sartun barik"
"bandulera zantarra, non ibil zara gau santu guztidxen?"
"bandulerie banai, neuk gu dotelako nai"

BAPIRU   1 .- Kukumikuka jokoa.

"erdu bapiruke obeto ibilko gariez da"
"ibilli geugaz bapiruke"

Gero hizkera kolokialera pasatu da.

2.- Edozein egoeratan, ezkutatze ekintza izango da.

"zuk pentza barik kero imiek garizela zeuekaz bapiruke ibilltxeko"

Elkar ikustea nahi ez dutenean egindako destaina.

"bapiruke ibil gariez imien moduen eurek ez ikusteko"
"imiek bapiruke dabiltzez plaza barridxen"

BAPORA / BAFORA   Itsasontzia. Lehen lurrunezko itsasontziak zeudenez, >bapora< deitzen zioten, eta horrela jarraitu du gaur arte. Gazteek, hau da, hogeita bost urtetik beherakoek, >motorra< deitzen diote, makinak motorrezkoak direlako. Hala ere, >bapora< ere normalki erabiltzen da.

"orrek baporak mustur luzie dako"
"areneko baporak eztau atrapatzen begirik be"
"bapor barridxe arraiñ askogaz estreñe da"

Kintanak bakarrik jaso du bere hiztegia, baina beti bezala, ez du azaltzen non esaten den.

BARBANTZADA   Irakitan dagoen likidoaren zarata izango da. Eta analogiaz, itsaso zakarra dagoenean ere, horri aplikatzen zaio.
"uren barbantzadie entzuten da atxetan"
"entzuten zu iñdxaban barbantzadie?"
"okeliek gozo urteteko barbantzadie galdu barik okin bidau"

Kasu honetan izenaren funtzioa betetzen du.

BARBANTZADAKA   Aurrekoaren adberbiozko forma. Moduzko adberbioaren funtzioa betetzen du.

1.- Likidoa irakitan.

"itxosue barbantzadaka dau, bidxar ez tuez itxosora"
"ori lapikue asi de barbantzadaka"

2.- Barrua irakitan. Haserrea.

"barrue be barbantzadaka dakot emon dosten arrabidxugaz"
"ez imiñi iñor barbantzadaka"

Hitz hau onomatopeiazko >bar-bar< izan daiteke, /ada/ atzizkia itsatsiz.

BARDINGO / UE   Ertaina. Pertsona eta gauza guztiei aplikaturik.

"mutil bardingo pillo bat ondiez arraiñtxen moillen"
"andidxek tiez etziek ela? Ez, bardinguek"
"zelako basuek eta platerak erosi zuz ba? Ez andidxek ez txikidxek, bardinguek"

BARRABASKEIDXE   1.- Barrabaskeria.

"auntxek pe orrek imiek eiñ dxau barrabaskeidxen bat"

2.- Kaltea

"etso itxi trinkadoriek abioire idxeten barrabaskeidxe ein barik"

3.- Balentria.

"arek Afrikan barrabaskeidxe eiñ dxau, iñok paiño arraiñ geidxau atrapa"

Gaztelaniako /barrabasada/ > barrabas + /keria/ > /barrabaskeria/ > /barrabaskeije/

Azkuek ez du jaso. D.A.R.k gaztelaniako zentzuaz jaso du.

BARROKUE   Tripulantea. Hurrengo hitzellk sortuta dago forma hau.

"Canariasera aillega garizenien barruko guztidxe dxun garizen Athletic ikusten"

"barruko bat ill dxe ta entierora nuen."

"eztaitx nik ori ixena dakon gixonik badan barrukue"

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k, Txomin Agirreren "Kresala"ko zita bat aipatuz.

Hitz hau kostan erabiltzen den hitz bat da, oso erabilia, eta hiztegi askotan agertzen ez dena.

BARRUE   Itsasontzi bat, hobeto esanda, honen barrua.

"barmen eiñ dxu dxan da lo; gure gixonak biarrien dauzen artien gu Tenerife ikusten dxun gariez"

"barruen eztabil zarrik, danak kariez gaztiek"

"barruen eztosku itxitxen telebisiñorik ikusten"

BASOMUTUE   Basamortua. Kasu honetan >oihana< izan liteke, ez delako zentzu zehatzean erabiltzen.

"basomuturarte dxun bizan du bera bille"

"baso mutuen bizi da ta"

"basomutuen bizitxen dan jentie ez dxast gustaten"

BASTIMENTUE   Hitz honek janarien horniketa esanahi du gazteleraz.

"bastimentuek eskasak tauz gure etzien"

"gosie neikue ta bastimentorik ez"

"itxosora duez ela, ta bastimentuek sartzieko esan dau patroiek"

Gazteleratik hartua da eta garai batetan asko erabilia izan arren, gaur egun galtzen ari den hitza da. Bermeon, adinekoen artean bakarrik erabiltzen da. Ez dut aurkitu euskaratuta.

BATIITUE   Bataiatu. Baina Bermeon "bautize" berba erabiltzen da zentzu literalean. Hala ere, pertsona bat ez dela behar den modukoa edo "kristiñue" adierazteko, hitz hori erabiltzen da zentzurik peioratiboenean.

"zu ez zara batiitue, zeitxik ein zu ori?"

"nor ez da amen batiitue, danak padiez antzekuek"

BAZIN   Potentzialaren baiezko partikula.

Ahalerako aditza erabiltzeko forma berezia. Ez dago >ahal< erabili beharrik potentziala egiteko.

"bazin zu kalera etorri bueltatxu bet emoten?"

"ezin dxot etorri oraiñ, baie gerotxuau bazin dxot etorri"

"Bilbora bazuez, da bazin bazu, ekarri neuri be medikuen bolantiek"

Forma hau, >ezin< en analogiaz egin da. Oso erabilia da, baina gaur egun, eta euskara idatzia gero eta gehiago sartzen ari denez, mesprezuz hartzen da forma hori. Ezjakinena bezala.

BEGILLOIE   Begi-handi. Begi handiak dituen. Badaude txipiroiak >begilloi< deritzenak, begi handiak dituztelako.

"zelako imie dako ba, begilloie da ganera"

"eztakixu, ango pelikuleko morroie, begilloie bera"

"begilloiek ez dxastez gustaten"

"onek tiez, edo begilloiek?"

BEGIPUTZE   Begiak puztuta. Betazpiak puztuta.

"negarran negarragaz begiputzek eiñ dxastez"

"ez da bape politxe ori imie, begiputze da ta"

"a mutille gusta niri? Bera begiputze?"

"begiputzek ez okitxeko manzanillien ure da ona"

/begi + putz > begiputz/

BEGITELA   Betazal jausiak.

"begitela da lez, beti dau triste"

"begi politxek takoz baie begitela da"

"aitxe be begitela da, arrebie be bai, da imerik okitxen badau, begitela ezango da"

/begi + epel > begipel > begitel/

BEIÑ   Oraindik.

Zentzu horretan erabiltzen da Bermeon eta >ondiño< hitzarekin batera oso erabilia da.

"noizbait" edo "behin" esateko >egun baten< erabiltzen da.

"beiñ egon, ondiño ezta sasoie ta"

Ikusten denez, esaldi honetan bi formak erabili izan dira.

"beiñ eztala etorko esan dau"

"ez eiñ beiñ gauzek ondo imiñi arte"

"beiñ ez imiñi abante, ikusi in bide zelan dauen"

Ez da agertzen hiztegieta zentzu horretaz, eta Azkuek, bere biztegi, S.Mtth III. 15.ean, arrunta bezala aipatzen du.

BEIZKUNE Begizkoa.

"au imie bertanbera dau, beizkune dako"

"baten batek beizkune ein tso"

"beizkune ez eitxeko kutune imin bide"

>>begizko< hitzetik sartutakoa dela argi dago, baina >begikune< hitzetik ere etor daitekeenaren susmoa ere hor dago.

/begizkoa > beizkoa > beizkue/

/begikune > beikune > beizk-une/

BEIZKUNE EIÑ Begizkoaren konjurua.

"oneri imiri beizkune ein bi dxatzo"

"beizkune ein barik ez dxatzo kenduko ori geixue"

Azkuek ez du jaso bere hiztegi, bai, ordea, D.A.R.k Ortuzarren "Oroigarriale" obrako zita bat aipatuz. Beraz, Bermeoko hitza bezala.

BEKEREKA / IE Ardia orokorrean. Txikia edo handia, berdina da. Ez da ezagutzen beste hitzik ardia, bildotsa edo arkumea defulitzeko.

"bekerekiek urten dost errifen"

"bekerekak dxaboten dxun da Amerikara"

"kotxie ezin pasa on da, bekerekaz beteta on da kamiñue ta"

Auzoetan, gehienetan >ardia<, >arkumie< eta >billotsa< esaten da. Harategian, oster, auzoetakoek >artxue< eskatuko dute eta herrikoek >korderue<.

Azkuek Bermeon eta Mundakan jartzen du, baina "corderillo" zentzuaz. Kintanak "voz infantil de >cordero<" dela dio.

>bee< ahotsa eta >ka< atzizkiaz osatutako hitza da seguru aski.

BELARRESKIÑEKUE Belarri-ondokoa. Zartada.

"ixillik egon, belarreskiñekue ezpazu gure emon"

"zelako belarreskiñekue emon tso ba, belarridxe be gorritxute imin tso"

"orion belarreskiñekue, ezta lotzien da"

/belarri + izkina/ > belarreskina > belarreskiñe

Hitz honek beste sinonimo bat eduki arren, >belarriondoko<, berau erabiltzen da gehiago.

Azkuek ez du jaso bere hiztegian, baina bai D.A.R.k Bermeoko hitza dela azalduz.

BELAIXE   Pertsona buruarina edo arin dabilena.

Belak puzteko moduko haizea. Bermeon, haizea hitza, kasu honetan erabili den bezala, pertsonei aplikatzen zaie. Pertsona arinei, edota harro arina denari, hain zuzen.

"belaixe lez dabilizu ara ta ona"

"alabatxi belaxe zara, ez eixu gasta orrenbeste"

"an due belaxe, iñok auentako ete dau beragaz"

Azken honek >harro< zentzua dauka.

Kasu batzuetan >i< galdu egiten du ohituraren kontra.

BERAKITXIEN   Norbere kontura. Bere kabuz.

"gauze guztidxe eĩñtxuz berakitxien"

"berakitxien berakitxien etze guztidxe pintxe dau"

"zelan etor da ba? Berakitxien"

"neure kitxien eskribidu dot kartie"

"ara, zeurekitxien eingo zu, eztakozu iñon biarrianik"

/bere + ekitean/ hitzen konposaketa dela dirudi. Hiru pertsonekin erabiltzen da.

/ekitean > (e)kitxean > kitxien >t< palatalizatu eta /ea/ > /ie/ egin da

BERANDUEK   Berandu hitza pluralizatu egin da hemen ere.

"korridu arin alabatxu, beranduek tiez da"

"beranduek ezan arte ez gariez konturatuten"

BERAZKOTAN   Kakapirria definitzeko beste berba bat. Oso arrunta hitz hau erabiltzea.

"berazkotan dauela ta ez da etorri plaidxera"

"zeozek eĩñ dxost kalte berazkotan nau te"

BERBALDUN / E   Berba asko egiten duena.

"berbaldun-berbaldune dozu bera, eztakitx zelan ez dan kantsaten "

"berbaldune badan zoratu eingo nau"

BERBALEKUE   Hizpidea.

"eztot kure gero, berbalekorik imiñi"

"bestelako berbalekue imiñ dxau beran erropa barridxekaz"

"berbaleko asko dau amen, ezebezatako"

"berbalekue berbalekue lez imiñ dxot, baie eztost ardure"

Azkuek ez du jaso. D. A. R.k beste esanahi batez azaltzen du, "mentidero" zentzuaz hain zuzen.

BERDELA Berdela. Baina kasu honetan >mozkorra<.

Bermeon, itsasoko beste gai asko bezala, herriko egoeran sartu da, kasu honetan mozkorra definitzeko erabiltzen da.

"berdel matxugaz etor nai etzera"
"lagunen despediden danok on garizen berdelagaz"
"berdela be berdela lakue ezan da atzo gauekue"

BERDETU Haserre bizian jarri.

"da ori esan tsonien berdetute para da"
"ez etorri ona berdetute, iñok eztako kalperik eta"
"beitu ori berdetute! Ezer esan barik ori; zeuzer esan badxatzon eztot kure pentza"

BERESIETU Bereganatu.

"gauze guztidxe takoz bereñutete, diruek eta etziek"
"bereñetu txuz arek ondasunek"

BERTUTE Zaporea.

"bertuterik pe eztako onek esniek"
"muxillek eztakoie bertutien arrasarik pe"
"ur asko bota ezker bertutiek kentzien dxatzoie iñdxabai"
"bertute ona okitxeko estarlux bota bi zazu okeliri"

Seguru aski, gaztelerako "virtud" hitza hartu da hitz hori egiteko. "virtud" gauza ona bezala, gero jatekoari edo jakiei aplikatuz.

BESTIEK Andrazkoaren hilekoak. Beste berba bat gehiago, egoera hori definitzeko.

"ezin dxot dxuen plaidxera bestikaz nau te"
"bestiek etor dxastez da enai kapaz izter bat mobiteko be"
"alabatxu ez dxastez etorri bestiek. Ia bazauz gero"
"eztot pentsaten nauenik (haurdun) baie bestiek etorri arte enau trankill"

BETARRA Abratik haranzko arrantzaleak.

"betarrakaz ibilli gariez Canariasen"
"betarrak bakixu zer dizen koipeztuek ederrak"
"betarrak eztakidxe arraiñtxen"
"betarran kontorik ez atara, arek erridxen eitxen dauie denpora geidxena"

BETERRE Hitz honen esangura beste bat da guretzat. Bermeoko hizkeran

"makar" gura baitu esan. Ez da "beffl-erre" hiztegi askotan agertzen den moduan.

Hala ere, gero pertsona zekenei aplikatua izan da.

"orrek beterrrik pe elekitzu emongo"
"beterriaue da, beran beterrre be saldu eingo lekida"
"beterre utse da ta iñok eztau gure dxakin ezer beragar"

BETONDO / UE Bekokia. Kopeta.

"zer diño orrek, betondue garbi dxakotena nik"
"ixiñik ezpazauz, betondue baltzitzuko tzut"

BETONDOKUE Zartada. Betondokoa

"betondoko ederra emon tso"
"zelako betondokue omon dost ba, begidxe pe lankrieta itxi dostez"

BIBERAK Janariak.

"biberak eitxen dxun diez neskatillek"
"domekan eguerdidxe dakulez biberak ein bi duz"
"orrek enbarkaziñuek bibera guztidxe eiñdxe dakoie"
"egualdi zantarragaz itxosora urten barik, bibera danak usteldu dxakoie bodegan"
"Andresa, biberak prepareteko esan denderiri"

Gazteleratik hartua, erabilera zabala dauka.

/Vívere > bibera/

BIENGANIE Zoladura. Lurra

>berenganie< eta >beringanie< barianteak ere entzuten dira, baina beste hauek baino zabalkunde handiagoa daukala aurrekoak uste dut.

"eskursiñuen dxun garizenien bienganien eiñ dxu lo"
"mai ganién bazabiltzez bienganie dxoko zu"
"bienganin be dxokazo eiñ dxau da zaratie Mundekatik pe entzun"
"bienganie dau labanduteko moduen, asike ibilli kuidadugaz"
"azidente bat on da, ta bienganien on diez batzuk illdxe"

/beean + ganean/ hitzez osatzen da.

/beearenganean > bienganean/ aurreko >e< disimilatu egin da.

BIETZARRIDXE Estropezu. Era guzlietakoak.

"plazara dxun nai da bidien bietzarridxe topa dot, neure lagunegaz topa nai"
"kuidadugaz ibilli biko zara bietzarridxe dxo barik"

"aulan ibilltxie dako; laster dxoko dau bietzarridxe"

"nik eztaitx alabatxu, baie edonon topaten dot bietzarridxe"

Azkuek ez du jaso bere hiztegian, baina bai D.A.R.k, Bermeoko hitza bezala azalduz.

/behatz/ > bietz + arria > bietzarria > bietzarrije/

BIDXARKOPASATA Etzi. Oso gutxi erabiltzen da hitz hau. Auzoetan zabal izan arren, herrian eskasa gertatzen da. Baina herrian bestea da nagusi, gazteen artean entzuten da gehien bat, eta logikaz egindako hitza dela ezin ukatu.

"bidxarkopasata dxungo nai Bilbora"

"bidxarkopasata asten diez eskolak"

"eztator bidxarkopasatararte"

"bidxarkopasata baño lelau enai dxungo"

"bidxarkopasatara pasa da dxaidxe"

BIDXORKADIE Bihurdura.

"olgetan ibilli nai da bidxorkadie eiñ dxot"

"izterran bidxorkadie eiñdx dau da ezta etorriko"

"ez ibilli korridxen bidxorkadie ein barik"

"bidxorkadie santiritue eiñdx kentzien da"

Ikusten denez, Bermeon atzizkia aldatuta erabiltzen da, Ez du Azkue, Kintanak edo D.A.R.k ematen dioten zentzua. Azkuek eta P.M.k, zentzu horretan >biurdura< hitza darabilte.

BIDXORRA Tortsio. Tximur.
Zentzu hauekin erabiltzen da. Bigarrena gutxiago bada ere.

"erropie bidxortute dako zu"

"arpeidxe be bidxortute dako urtien pasiñugaz"

"bidxorrak plantxe eziñik onai arratzalde santu guztidxen"

"oneri txikotari bidxorra kendu bi dxatzo"

Aurrekoa bezala >biur< hitzetik hartu da eta zentzu horiek eman zaizkio.

BINBOLIÑE Biolina. Figuratiboan edozer gauza adierazteko erabiltzen dugu hitz hori, tresna bat zein egoera bat.

"zer ekar zu ama? Zera! Binboliñe"

"zer eitxen zauz ba? Ni, binboliñe dxoten"

"zer eitxen on zara egun guztidxen ba? Binboliñe arraskaten"

"zer erregalakoz tzazu amari beran egunien? Binboliñe"

"amen gauz gu binbolifíe dxoten, bera etorri arte"

Beti erabiltzen da iroriaz edo mesprezuaz.

BINKE!

Hori ba!

Arrazoa emateko batzuetan, baieztapena b.ste batzuetan, enfatikoa ere bada: >biiinke<

Gaztelerako "bien que..." lokuzio hori hartuz egin da.

"eztozue pentzaten ori dala onena? Binke"

"au aulan ein bidu ezta andrak? Binke"

"binke, au aulan ein bi du"

"eitxen dun beste biarregaz geuk pe pastelak dxan biduz, ezta? Biiinke dxan bi duzena"

BIRIBUELTADIE

Paseoa. Buelta bat.

Hitz konposatua da eta errepikatu egiten da.

"biribueltadie emon baiño lelau etzera dxungo nai"

"ez emon biribuehtarik dxeusi ingo zara ta"

"ia, biribueltadie emon bi zu ikusteko goniek aldegoirik badako"

>bira + buelta + ada< atzizkia.

BIRIBUELTAKA

Jira-biraka.

"tieskuri biribueltaka ibill dxe da marie eiñ dxe"

"biribueltaka dxun da andik bera atxetararte"

BIRIKIDX

Birikia. Baina zentzu figuratiboan asko mugitzen dena.

"au imie birikidxe barriz lotu be ezta eitxen"

"biriki utse da, goizerik gauera loru barik dabil ara ta ona"

"egoadi geldik, birikidxori"

"au telie txar-txarra da ebaitxen, birikidxe lez dabil"

"birikidxe baiño txarraue zara txo"

>biriki< hitza erabili da adjektiboa sortzeko.

BIRINBOLA/IE

Biribilak diren eta arrodutzen duten gauza guztiak.

"birinbolakaz ibill dxe olgetan"

"birinbola bat okiñ dxau barruen da orain eztako"

"birinbolie lako gauze bat sartu bi tzazu ondo imiñi gure bazu"

Hitz hau logikaz sortu da. Badago hiztegian, honen antzeko hitz bat, >txiringol< edo >txirinbol> hitza Bermeon ere erabiltzen dena. Baina hori "tresna" bat izango da, berdin da biribila ez bada ere. Orduan, gatiza biribilentzat beste hau sortu da: >birinbola<

BIRINBOLAKA

Arrodutzen.

"eskilatatatik dxeusi de birinbolaka"

"bostekue birinbolaka dxun da kañotik barrure"

"txikilliste guzlidzek dxeusi diez birinbolaka karreran"

"Belokiri aurrien para dxatzo txikilliste bat, da gero bidzek dxun diez birinbolaka"

D.A.R.k, Beran jartzen du hitz hau, baina froga daitekeen bezala, hitz honen erabilera Bermeon oso zabala da.

/birinbola + ka > birinbolaka/

BIZARDO

Bizartsua.

>bizartsua< hitzaren sinonimoa da, baina gutxiago erabilia. Gainera halako kutsu beldurgarria du eta umeei ikara sartzeko edo, erabiltzen da gehienetan.

"bizardo bat ezan da atie dxo dauena"

"bizardue etorko da gero!"

"mutil bizardo bat topa du bidien da, ikaratu ein garie"

"bizarden antza dako zu orregaz bizarragaz"

/bizar + do/ atzizkia > bizardo

BIZIDXENA

Minbizia.

"nire amak bizidxena dako"

"gure laguneri medikuek esan tso bizidxena dakola"

"bizidxena osatuteko okelie dxan bi dela diñoie"

/biziarena > bizidxena/

BOLADIE

Hazi. Gorantz egin.

"honek imiek zelako boladie eñ dxau denpora gitxidxen"

"soluen dakuzen azak eñ dxauien boladie! Gora ta gora duez"

BOLUEK

Barrabilak.

Barrabilak deitzeko, Bermeon erabiltzen diren hitzetariko bat.

"zer ekar dauie ba? Zer ekar dauien? Boluek!"

"zetan zauz ba? Boluek arraskaten zauz ela?"

"ezu esan ba diro asko irebazi dauiel ba? Zeure boluek!"

Ikusten denez, beti erabiltzen da esaldi gogorretan eta tonu zakarrez.

BORBOLIEN

Gauzak pilatzeko lekuan.

Gorago >alborbol< azaldu dugu eta aipatu ere egin dugu hitz hau.

"nora zuez gauzek borbolien itxitxe ba?"

"borbolien bota, da dana ondo, ezta?"

BORBOLERA

Goikoa bera da, baina deklinabideko kasu ezberdina.

"ez bota borbolera gero zeuk ein bi zu te"

"an dako arek borbolera botata ainbeste diroko erropie"

"alan botaten diez borbolera zapata barridxek"

Azkuek, honen bariante bat den >bolborrera< jaso du Ondarrun.

BORLAK

Beste hitz bat barrabilak definitzeko. Hitz honekin egindako esaldiak ere gogorak izango dira.

"borlak dxoten on dxatzuz arek itxosuen arraiñik ez ekarteko"

"zer, modurik edo? Borlak!"

"arrañ asko ekarri ei dauie e? Arraiñ asko? Borlak!"

Kintanak ere jaso du hitz hau bere hiztegian.

BOSTARRIDXEK

Kanika bestekoak, oso txikiak.

"onek bostarridxek zemat"

"onek eztiez bostarridxek, magaridxek paiño"

"merkiau eingostazu onek intxorrak, bostarridxek pe badiez da"

BOTAKIAK

Txibia edo txipiroiaren zatikiak, karnata moduan erabiltzen direnak, baina soberan geratzen direnak jateko balio dute.

"botakidxek dxan duz gaur gizeta, ze gozo!"

"botakidxek saltzien dxun nai, baie iñok eztauelez guzan, etzien dxan duz, ederto dxan be"

BOZINDXUTE

Ia ustelduta. Edozer gauza izan daiteke.

"euridxen euridxegaz agak pe bozindxute dauz"

"neberan sartun barik itxi dot okelie ta bozindxute topa dot"

BRAIE

Braie.

Itsasoko txori bat da. Itsua edo erdi itsua dela diote. Orduan, inora begiratu gabe, itsuaren antzera doan pertsonari aplikatzen zaio. Arrantzale giroan erabiltzen da, ez, ordea, besteetan.

"braie zara txo! Beituik aurrera, mosuek apurtuko dozak eta"

"braie utse da, eztau beitzen iñora be"

"nok pitzu braie lez bazabiltzez, kuidadugaz ibilli biar"

Baina askotan >itsua< berba ere gehitzen zaio "braie itsue lez nabill, ezer ikusi barik"

Azkuek Bermeoko hitza bezala jaso du bere hiztegian.

BRAUNTADIE   Onomatopeikoa. Zarata hotsa.

"ixixillik gauzela non entzuten dun brauntada bat "
"iñor sartun de etzera ? Eztaitx. Atien brauntadie entzun dot paie"
"urteten zunien atiri emon brauntadie"
"zelako brauntadie eñ dxau ba bonbiek esplota dauenien"

Flitz hau >braunt< onomatopeiazkoa da.

BRAUNTADAN   Denak batera. Tropelean.

"brauntadan sartu gariez elixera barrure"
"brauntadan sartziekutan enue zifiera"
"danak brauntadan saltaten baporatara, izterra apurtuteko moduen, Madalen guztidxetan igual"
"brauntadan etor dxastez disgusto guztidxek"

BREBERUEN   Denbora laburrean.

"breberuen eitxen dan gauziek eztako bertuterik"
"baiñek breberuen ein bi diez, ostantzien baltzitzu eitxen diez"
"txarto urten dosku tartiek. Bai ba! Orrek, breberuen eitxen dizen gauzek tiez"
"etzie erosi gure danien ezta pentza biar bi bidar, breberuen ein bide"
"gauzek breberuen ein bizaten diez gero damutu barik"

Hitz hau, gaztelerako "breve" tik hartuta dago, baina oso zaharra da. /breve > brebe + ro + an > breberoan/

BREBIE   Olio-berakatz. Zenbait jatekori gainerik botatzen zaion olio- berakatz errea.

"baiñei brebie ein bi dxatzo"
"barbañei erre ta gero, brebie botaten badxatzo asko be gozuau"
"orrek antxobak oridxo brebetan sartu ezkerro obeto dxaten diez"

Hitz hau ere, aurrekoa bezala, "breve" hitzetik hartuta dago.

BREGALDARIE   Galipot galdara. Konparazioan tartera edo ontzi erraldoia.

"dxan arek, bregaldara bete"
"dakoten gosigaz auntxek dxango lekidot bregaldara bete"
"prepara bregaldarak, amen datoz azurrik pe eztauienak itxiko ta"

BREKEKE   Trentin.

"zu takozu brekeke, Bilbora dxun bi zule ta ondiño etzien?"
"zelako brekeke dakoie ba, ezkondu ein biar da ondiño be etzie erosi barik"

"guk takule brekeke? Da zeuk zer dakozu ba? guk eztu biar etzerik, baie zuk nobidxue bi zu"

Esaldian hobeto ikus daiteke hitz honen zentzua.

BRILLADLE   Paseo labur-labur bat.

Gazteen artean batez ere, eta gehienetan nesken artean. Nahiko galduta dago.

"onek tiez orduak? Eske brilladatxu bet emoten dxun gariez"

"eskolatik urten da brilladie emon gu"

"ama, urtengot kalera? Brillada bat baiño ez e?"

Hitz. honek gaztelerako "brillo" hitzarekin zerikusi handia du: "un ir y venir corto, que dure tanto como un relampago" Hori da lazaren esanahia.

/brillo + ada > brilloada > brillada/. /oa/ > /a/.

BRUSE   Eskuila.

Seguruena frantseseko "brosse" edo ingeleseko "brush" hitzetik hartuta dago. Baina hizkuntza hauetan, orokorrean "cepillo" bada ere, Bermeon, ontzia garbitzeko eskuila handia da.

"au loidxe kentzieko, bruse ekar biko zu"

"arraska ori ondo brusegaz"

"txo! bodegak eta kasetie brusegaz garbitxuko zu gero!"

BRUSE   Bata. Gehienetan umeak eskolan, baita etxean ere, erabiltzen dutena.

"eskolan itxi dot bruse aztute"

"ama, brus barridxe gu dot nik eskolarako"

"brusegaz ibilli kalien frakak ez loitxuteko"

"etzera zatozen momentuen bruse dxantziko zu gero"

Kasu honetan hitzak forma berdinak izan arren ez du esanahi berdina, oraingoan hitzaren jatorria erdarazko "blusa" edo "blusón" da.

BUELTADIE   Paseo. Bueltatxoa.

"afaitxue dxan da bueltadatxue Lameratik iñok eztosku kentzien"

"omon zue bueltadie? Ez, ondiño ez gara dxuen"

"bueltheadie ein bi du gaue eiñ orduko"

"ez etorri berandu gero; bueltada bat emon da etzera"

Kasu honetan ere, gaztelerako "vuelta"ri >ada< atzizkia jarri eta euskaratu egin da hitza. Aurretik aipatutako "biribueltadie" hitz haren bariante bat da.

BUENO!   Nahikoa!

"bueno! Ez bota geidxau ganez eingo dau te"

"bueno-bueno! Naiko da, eztot kure geidxau"

BUKOIE   Ardo asko edaten duena.

"a bukoie, kapaz da tabernako ardau guztidxe edateko"

"bukoien beste edaten dau arek"

"arek ardaue edan, bukoie"

BURDIKADA/IE   Kantitate handia.

Ugaritasunaren sinonimoa izan daiteke, esanahi berdina baitute.

"burdikada erropie dakot plantxeteko"

"zelan dxungo nai kalera ba, an dakot burdikadie ta"

"gure etzien abillek garie burdikada erropak batzien"

BURDIKADA/LE   Hitz hau, formaz goikoa lakoa bada ere, esanahia ezberdina da arrantzaile giroan erabiltzen baita. Itsasontziak ihes egiteko maniobra da hori. Analogiaz, herrian ere esaten da, baina ez askorik.

"neugaz tofez ez eitzeke, burdikadie eifi dxau"

BURUZKUE   Portuan arrain salerosketa txikiak egiten dituen. Gaztelerazko "al por menor" izango litzateke. Saltzaile hauek kantitate txikiak edo arrain banakak erosten dituzte, itsasontziko gizonari ematen zaion arrain parte eta neskatiarena, gero eurak arrandegietan saltzeko.

"orrek buruzkuek parritz negargarridxe tiez, iru txikidxen gu dauie arrabiek"

"gaurtik aurrera etzatie emongo buruzkuei arraiñik"

"buruzkuen arraiñ guztidxe erosten txuz Sanchezek"

Hitz hau antzina-antzinakoa da. Buruzkoa, hau da, arraina buruan eramaten zuten garaikoa. Horregatik, izenak berak dio zer diren arraina buruz erarnaten zutenak.

DABURDUKO   Hain arin.

"daburduko etor zara, ezu ezer eitzeke la?"

"erdu etzera. Daburduko? On apurtxu baten"

"oire dxun bizue, berandu da ta. Daburduko?"

DALEFUERTIEK   Zigorra. Zartadak.

"dxun etzera da esan amari iru txikidxen dalefuertiek omoteko"

"emon dalefuertiek, merezidu dau te"

"oneri imiri dalefuertiek emon bi dxatzoz geiztue da ta"

Gazteleratik hartua, hitz konposatu honen zentzua argi dago: "dale fuerte" hitza pluralizatuta erabiltzen da.

DARDART   Zentzu askotan erabilitako forma hau, oso erabilia da Bermeen.

"orrek asko daki, orrek dardart eitxen tzo biarrari"
"etorteko esan tzat lagunduten, baie berak dardart"
"erropa barridxe erosi tzut, da zuk dardart orreri, zer guzu ba?"

Hemen hiru zentzutan agertzen da onomatopeiazko hitz hau.

DEBALIE   Eztabaida.

"zelako debalie okin dxu ba, berak baietz da nik ezetz, ez dala ezan Gar Gable, pelikuleko artistie"
"zu be debalan sartute on zara?"
"bueno, itxi ori debalie da dxun gaitxezen arire"

DEGOLLUEK   Iskanbila. Errieta.

Zentzu guzti hauetan, baina, gainera, gogorrak direnean erabiltzen da.

"gaur goizaldien degolluek ezan diez lameran, ertzaiñek, balizak etor diez, da danak dxoten asi diez"
"zelako degolluek on diez kofradidxen ba, armadoriek eta tostartekuek alkarrereri edozer esaten"
"degolluek ezan diez areneko etzien, kotxe barridxe dala ta eztala"
"arek atara dosten degollue erropie etsatelako erosi..."
"ez atara niri degollorik nik eztakot kulperik eta"

Bermeoko hizkeran hitzak sortzeko edo egokitze joera argi ikus daiteke etsenplu hauetan.
Gaztelerako "degüello" hitza erabilli da:

/degüello/ > degollu/ diptongoa monoptongatuz.

DEJANIELAPAZIENTZIA   Askok estutzen ez den pertsona.

"alabatzi dejamelapazienzia zara, mobidu adi! "
"arelako dejamelapazienziarik ez zu topako"
"ez ezatie dako dejamelapazienzia, da ernegatie dako"
"bestelako dejamelapazienzia dau or, eztau gure moja dxuen?"

Gaztelaniatik hartutako hitz honek, "dejame en la paciencia", esanahi literala dauka.

DEKLARA   Nabarmen utzi. Salatu. Lotsarazi.

"amen ni, neure gauze guztidxe deklarata"
"alabaud, deklarako nozu, lilok eztaki nik zer eñ dxoten gaur goixien"
"zeuk deklaratu zu masuste guztidxe"
"iñok eztau deklaratu amen ezer, asike ixillik on"

Gaztelerako "declarar" aditza gauzak agirian jartzeko erabiltzen da.

/declarar > deklaral

DEKORA   Konturatu. Akordatu

"enai dekoraten zelan esan tzuten ori gauzie"
"ez zara dekorako, baie bai berak esan dauenagaz"
"berak esan dau ez dala dekoraten aregaz personigaz"
"dekora zaitxez alabatxu, inportantie da ta"

Gaztelaniako "decorar", hau da "aprender de memoria" hitza eta esanahitik zuzenean hartuta dago.

Ez du Azkuek bere hiztegian Bermeorako jartzen duen zentzuaz jarri. Flonek, "flojo", "tardo" zentzua jartzen dio.

DEMANDUEN   Denboran.

"Francon demanduen ezta egon euskera berba eitxirik"
"Aznarren demanduen be bardin pasaten da"
"aren demanduen ill dxauie iñuzente asko"

DEMASA / DEMASEKUE   Ahozabal. Demasekoa.

"zure lagune demasa da, destaiñek botaten eztau bera baiño obiaurik"
"ez ezan demasekue, ostantzien zeure amaiñe dxungo zara"

Erdarazko "de más" hitzak gehiegikeria adierazten du

/de mas > demasa/

DENPORALTZA   Ekaitz gogorra. Leunagoa denean >denporalie< esaten da. Baina kasu honetan >tza< ugaritasunezko atzizkia jarri da.

"denporaltzie dauelez ez tiez dxungo itxosora"
"atzo denporaltzie on da baie gaur bare-bare dau"
"denporaltziegaz on diez iru egunien"
"denporaltza andidxe ekar dau te, etzien geratu bi zan dauie"

Azken esaldi honetan gainera, >andi< adjetiboaz indartu da denporaltza.

DERROT   Zuzen.

"elixie dau ametik derrot dxun da"
"derrot dxun barik, alborantz eiñ da bertan topako zu"
"eztakozu galtzeirik derrot dxun ezkerro"
"iñon lotu barik dxun garizen, derrot bertararte"

Hitz hau gaztelerako "derrota" = "rumbo de las embarcaciones" hitzetik hartua da. Azken bokala

galdu ondoren >derrot< geratu da eta zentzua aldatu egin da pixka bat, "con rumbo" izan beharrean "derecho,", "sin parar" egin da.

DESABANDONA   Abandonatu.

Arraro samarra den arren, hitz honek esanahi hori dauka Bermeon. Oso erabilia da gainera.

"imiek desabandonata dxun dxatzu a juergan"

"etzie desabandonaten badau deretxo guztidxe galtzien txuz"

"eskapa eñ dxau Madrillera, gixona ta alabie desabandonata"

Ikusten denez, "abandonar" gaztelerako aditza eta euskaraz ere erabiltzen den >des< aurrizki negatiboa erabiliz, aurkako hitz bat sortu da. Hala ere, zentzua bera da.

DESAPARTA   Banandu.

"ori parejie atxiñetik dau desapartata"

"entzun dot arek be desaparta ingo dizela"

"desaparta ezkeru gauzek txarrau paraten diez"

Aurreko hitzaren jokabide berdina hartu du.

DESASIDU   Desegin.

"aixiek arbola guztidxe desasidu eñ txus"

"indxaba danak eñ dxiez desasidu, orrenbeste su ezta okin biar"

Kasu honetan >du< partizipioa erabili da gaztelerazko hitza euskaratzeko.
/dezhacer- + du > desazedu > desasidu/

Adberbio moduan.

"au telie desasite dau"

"txikota desasite topa du dxun garizenien"

/dezhacer- + ta > desazeta > desasite/ Askotan atzizki biak hartzen ditu: /dezhacer- + du + ta > desazeduta > desasidute/

DESBRAZETE / DELBRAZETE   Besotik helduta.

"an dutzuz arek delbrazete, ezer ezalakuen pasa"

"mojak esaten ezan doskue ez dxuteko desbrazete"

"delbrazete agarrata dxun bizan dot ez dxeusteko"

Gaur egun askoz gutxiago erabiltzen da, "del brazo" erabiltzen baita.

DESETXUE   Enbata. Denboralerik gogorrena.

"desetxue due itxosuen, eztakigu zer pasako dan"
"desetxuegaz,, guarda-guardaka duez enbarkaziltuek"
"sekule ezetu ez dan desetxuek atrapa gaitxuz"

DESGUARNIE   Denborale gogor baten baporeko horniketa guztiak apurtu edo galtzea.

"dxo ta tapa, itxosuek dana erun dosku, da desguarnieta aillega gara etzera."

Baina hitz hau herrira pasatu da eta egoera askotan erabili ere. Esaterako, indarrak galduta, gauzak apurtuta edo soinekoak urratuta gertatzen direnean.

"txo, nik eztaitx non ibilli garizen, baie desguarnieta aillega garizena badakitx"
"jinasidxora obeto egoteko dxuen, da andik desguarnieta etzera"

DESIGUALEKUE   1.- Desegokia. Pertsona edo gauza.

"desigualeko berbie esastazu alabatxu"
"desigualeko gauzek eitxen zauz"

2.- Figuratiboan, korrontearen aurka dabilena.

"desigualeko gixona dot berori"

DESKANTZO   Deskantsatuta egon.

"ai ze deskantzo zapatak kendute!"
"sofan tunbeta deskantzo baten oten nai"
"deskantzuen on garizen, dxesarritxe Lamerako bankuen"

DESKANTZOKUEK   Oso erosoak.

"onek zapatak deskantzozkuek tiez"
"erosi duzen sillek desk.tzozkuen antza dakoie"
"ori mantie gozue da, deskantzozkue ezango da oien. "

DESKEDE   Distraitu. Deskuidatu

Ez da arduragabekeria, adia galtzea baizik.

"oneri dxatekuri gatz larreidxe botaten deskide nai"
"deskideta beste bide batetik dxun gariez"
"ez deskide, ze gauzek ondo ezpadiez ikasten gero aztu eitxen diez"

Gaztelerako "descuidar" aditzetik hartuta dago baina zentzua ez berdina.

"descuidar" > deskide. Hau "deskidatu" izan beharko litzateke, baina ez du eman.

DESKIDUE   1.- Oharkabetasuna. Despistea.

"parkatu, deskiduen dxo zaitxut"
"oin be zeuzer apurtu zu, ezta? Bai baie deskiduen ezan da"
"ez totso ein gureta, deskiduen baiño"

2.- Badaezpada Beste kasu hau zalantzan jartzea da.

"deskiduen, neu ez nauela etorten bada, esan bidxar etorteko"
"deskiduen ez balekitzo akaba, beste erropa bat prepara bi dau"
"descuido" > deskido. Hemen /uiJ > /i/ monoptongatu da.

DESKONORTA   Kolorea galdu.

"onek erropak deskonortata dauz, zelan garbitxu zuz ba"
"ulie be deskonorta dxatzu, pelukie erosi bizu"
"mantelak deskonorta, izarak deskonorta, zer da in bi dotena?"

DESTROZUE   1.- Balentria.

"destrozue eiñ dxau, iñok paiño arraiñ geidxau atrapa"
"arraifie atrapa dau arek destrozue"

2.-Kantitate handia. Asko.

"piriuen erogoiek destrozue on diez Lameran"
"Aritxatxun, medusek, destrozue on diez"

DINGILIZIKE   Zintzilik

"dingilizke dakozu erropie, idxen ein bi kozu apur bet"
"atetik dingilizke itxi dot jersie"
"dingilizke itxitxen bazu forma txarra artungo tzu"

DOIDXE   Inspirazioa. Argitasuna.

"zer pentsa ezien on nai, da alako baten doidxe etor dxast"
"eztot kuzan dxuen, baie neuri, doidxe etorritxe, neu dxuen bertar, ta bertan topa"
"Jangoikuen doidxe okin zu dxakitxeko zer ein bi zun ela?"

DOLLIDU   Ez damutzea

"eiñ txuzenak eiñdxe be ez da dollidu"
"noiz dollidu de a ezeitxik ba?"
"dollidu ein bi garizela? Zer eiñ dxule ta?"

Gaztelaniako "doler" hitza erabiltzen dugu damu dugula esateko.

DOMA   Ofenditu. Menperatu.

"domateko berbak esaten txuz orrek"
"andidxek esaten ba tsazuz be ezta domaten"
"on bia, neuk domako zaitxut"
"domata itxi nau beran berbakaz"

Gaztelerazko "domar" aditzaren zentzua daukate azken bi esaldiok. Formaz berdinak badira ere, esanahia ezberdina daukate.

DUNGULUE   Artirinarekin egiten den oreka, gero esnea botata. Konparazioan erabiltzen da. Oso normala da Bermeoko hizkeran.

"dxan dungulue lodi lodi eitxeko"
"au lapikue dungulue lez dau" (lapikokoa)
"erain dunguluri ondiño loditxu barik tau te"

Zentzu figuratiboan: jirak eta birak eman gai bati.

"zemat eta dunguluri geidxau eraiñ naste geidxau"

Azkuek, Bermeoko hitza bezala azaltzen du, baita Mundaka eta Txorierrikoa ere.

DXABIE   Zerbait ospatzeko egiten den bazkaria edo afaria.

"baporan berinkaziñuen dxabie okiñ dxun kasinuen"
"etze barridxeri teilletue imitxen dxatzonien be okiñ dxu dxabie"

Geroago ikusiko dugun >jana< hitzarekin batera erabiltzen da, baina hau gutxiago.

DXABONADURIE   Arropa garbiketa.

"dxabonadurie eiñdxe itxi bi dot kalera urten orduko"
"nik dxabonadure asko dakot eta eziñ dxot urten ba"
"dxabonadurek interfifieri emoten tsatez"
"eskeitxe dakozun dxabonadurie, ariñ ein zu"
"dxabonadurek ez paleldeotez okiñ Bilbora dxungo leidnai"

Hitz hau, fonetikazko aldakuntzen bidez ezberdintzen da gaztelerakotik. Normalki erabiltzen den hitz bat da eta aspalditik gainera.

DXABOTURE   Xaboi-ura.

"dxaboiuregaz garbitxu bi diez histelak"
"dxaboiure dator, da ori dxaboiure itxosora due"
"onek esniek dxaboiuren antza dako"

Hitz hau ere, bestea bezala aspalditik sartu da Bermeon, duela laurogei urteko Ortuzarren "Oroigarriak" liburuan agertzen da.

DXAKENARRO Arrantzaleen itsasoko jantzia. Gaur egun euritarako aproposak daude, baina aurrerago olanaz eta gero linaza olioia emanda erabiltzen zirenak dira. Baina orain ere izen hori ematen zaio.

Aurretik azaldu ditugu -entzadu- eta -frakonozkuek- hitzak. Horietakoa dugu beste hau ere, -entzaduek- jaka eta frakaren konjuntua da. -frakonozkuek- frakak dira eta -dxakenarroa- jaka da. Hirurek hartzen dute izen ezberdina.

"inundazifluek ezan dizenien gixon guztidxe dxakenarruekaz dxantzitxe ibil dizen"

"dxakenarruek asko dxaboten zaitxuz euritxen"

"gaurko gaztiek pe dxakenarruek dxazten dauie euridxe danien"

"baie oraingo dxakenarruek politxauek tiez"

/jaka/ + larru/namil > dxakenarru > dxakenarro/

Aurretik esandakoa kontutan izanik, hemen ere >u< bokalea deklinatu gabe doan hitzean >o< bihurtzen da.

Kasu honetan, ez da larruzko jaka, linaza olioia emandako olanazko jaka baizik. Gero, horrek, larruaren funtzioa beteko du.

DXAKIDXE Jaki.

"dxakidxe danak ezan diez onak, baie kafie ure"

"dxaki onik eztau oraiñ, dana da artifiziala"

"dxakidxe geure amak imitoen ezan txuzenak"

DXANA Aurretik jarri dugun >dxabie< hitzaren parekoa da, baina gaur egun erabiliagoa da.

"gaur dxana daku Mikelen egune da ta"

"zuek dxana okitxeko eztozue biar ezer zelebrateko"

DXANGANGAR Jateko gogorik ez.

"aspaldidxon dxangangar nau, ezta kot dxateko ganarik"

"geure imie be dxangangar dabil"

"dxangangar dauela, baie berak langostino guztidxe dxan"

"ori ezta dxangangar egotie, askatan dxatie baitio"

Forma hau, hiztegietan datorren >jangar< hitzaren bariante bat izan. Daiteke.

DXANTXAKURRE Beste batzuen lepotik bizi dena. Engainatzen duena.

"dxantxakurre be ezta makala a dxan tsoz andriri diruek eta"

"dxantxakur guztidxe bixi diez ondo"

"ezetuten dotez nik ainbet dxantxakur"

DXIGOTAK Iskanbilak. Haserrekuntzak.

"ezpaztazu emoten dirue, dxigotak ezango diez amen etzien"
"bardin dxe dxigotak badauz be eztotsut emongo dirorik eta"

DXIGOTILLEK Aurrekoa bera dugu, baina txikitasunaren atzizkia hartuta.

"egun santo guztidxetan dauz amen etzien dxigotillek"
"areitxik edo orreixik ez da falta dxigotillerik"
"da non ezkiez oten dxigotillek ba, aberatsan etzien be bai"
"baitxe kasinuen bertan be, ezu ikusi atzo zelako dxigotillek arma dau"

DXIPETOI/IE Jaka luzea. Zentzu peioratiboan erabiltzen da.

"nora due dxipetoiegaz, dauen beruen"
"dxipetoi eder bat erosi tsat aitzeri negureko"
"beran dxipetoie garbiten on nai ontzerarte"
"dxipetoieri botoiek kanbidxe bi tsatez"

Hitz honekin batera >jipoi< ere erabiltzen da; eta gaztelerako "chaqueton" hitzaren azken silaba >ton< eta >jipoi< hitzaz konposatuta dagoela dirudi.

jipoi + ton > jipoiton > dxipeton > dxipetoi.

DXIRTADA Distira.

"begidxe pe erun dostez zure eraztunen dxirtadiak"
"dxirtadak, aren belarrikuek botaten dauienak diez"
"Matxitxakoko farolak botaten dauen dxirtadie baiño andidxaue da orren erropiek daruna"

DXOKAZO Zerbaiten kontra jo.

"negarrak isildxuten ezpazuz beiegaz be dxokazo eingo zu"
"ekar dauen andanigaz, ormigaz be dxokazo ein dxau"
"zelako dxokazue ein dxau ba, Mundekatik pe entzun zaratie"

Hitz hau "jo erazi" izango da seguruena, -era- zatikia galdu eta -ka- tartizkia hartu ondoren: /jo + ka + zo/

Baina beste hipotesi hau ere kontutan izan beharko litzateke: beste kasu batzuetan bezala gazteleratik hartutako "tortazo" hitzaren >zo< atzizkia izan liteke.

DXOSI Arraina josi, harrapatu. Konparazioan beste edozer harrapatu. Arrantzale giroan erabiltzen den hitz hau nahiko zabala da beste testuinguru batzuetan ere.

"arrairle dxosi bai, baie txikidxe"
"onek amuek eztaue balidxo ezetako be, dxosten dauen arraiñek pe eskapa eitzen tso"
"an darue dxositxe arraiñe, laster itxiko dau bertanbera"

DXOSUE/K 1- Denbora laburreko haize eta euri gogorra.

"itxosora urten dun egunien dxosuek ezan diez"
"zelako dxosue ekar dau ba"

2- Haize gogorrak itsasoa harrotzen duenean.

"ikaragarriko dxosue altza dau aixiek"
"eta derrepentien alako dxosurik ekarten; para arte bertan on biar"

DXOTA Erdi edo osorik erotuta.

"ori morroie dxota dau etso eitxen iñori be kasurik"
"zer diñozu! Dxota on barik gero zu gero!"
"dxota dauela diñoie. Neguen uger eitxen dau orrek Aritxatxun"
"enebada! Dxota ete nau ba, orrek gauzek eitxeko?"

D.A.R.k bakarrik jaso du honen bariante bat izan daitekeen >joa< forna. Hau, >jo< aditzaren sailean, XL. definizioan, Harriet-en zita bat azalduz, "tocado de la cabeza" definizioaz agertzen da.

DXUENA Gastuak. Diruaren irteera.

"an etzien dauen dxuena andidxe da, danak takoz estudixeten da"
"diruen dxuena andidxaue da dirue irebaztie "dxuenari ez beitu, laster datosku diro freskue ta"
"dxuena badxakotena ba, eztaitx nondik atako ten dirue etziepagateko"
"zelako irebazidxe alako dxuena dako"

DXUSTURIDXÉ Tximista. Tximistargia.

"dxusturidxe ikarie emoten dostie"
"neuri be bai, beiñola basuen on gariez da zelako dxusturidxe eta truboiek on diez ba, ni, dardakadan"
"ba ni enai ikaratuten dxusturidxe kaz"

EFETUE Efektua edo kaltea.
"isillik ez pasauz efetue ingo tzut aunegaz kutxillugaz"
"emon tson zartazugaz efetue ein tso begidxen"
"ezu ikusten efetue ein tsona buruen arridxegaz"

Erdarazko zentzu ber-bera dauka: "resultado de una accion" Beti izaten da ekintza gogor bat.

EGABANATU Desagertu. Barreiatu.

"mai ganién itxi dotezen gauze guztidxe egabanatu eñ dxiez"
"zeuk pe ez itxi biar, bakixu egabanatuten dizena ta"
"arin egabanatu diez, eztiez minutu bi pasa ta"

EGARRIDXE Gehigarria, baina likidoa.

"egarririk pe ezu bota, ezkas dako zu esnie la"
"ardaue ekarri, da esan egarridxe botateko"
"gure esnedunek beti botaten dau egarritxue"
"ezu botaten egarridxe la? Egarridxe bidxar"

Formaz >egarria< bada ere, zentzua besterik da. Seguru >gehigarria< dela hitz honen jatorrizko forma.

/geigarria > geigarrije/ > geigarridxe.

Bokal itxidura gertatuz gero, >j< epentetikoa sartu da, oso normala bait da Bermeoko hizkeran.
/geigarridxe > eigarridxe > egarridxe

EGUERDIDXE Bazkaria.

"eguerdidxe prepara barik takot ondiño"
"ez takot ezebe eguerditxerako; patatak dxan bikuz"
"eguerdi ederra paga dosku, beran egune ezan da ta"
"eguerditxen eztot dxan ezer, eguerdidxe ezta ezan neure gustokue ta"

>jatekue< ere erabiltzen da "bazkari" hitzaren ordeaz, baina gitxiago. >eguerdikoa< hitzetik hartu eta zuzenean sartu da. Auzoetan >eberdidxe< esaten da.

Azkuek ez du jaso zentzu honetan, bai, ordea D.A.R.k Bermeoko hitza dela esanez.

EGUERDIKORA Bazkaldu ostean. Arratsaldean.

"eguerdikora dxungo gariez Bilbora"
"esan dau eguerdikora dxuteko bera ikusten"
"eguerdikora ezan ezik ezta eitxen biarrik"
"eguerdikorako prepara plaidxera dxuteko"

Oso arraroa egiten zait hitz hau, baina hor dago. /nora/ erabiltzen da /noiz/ erabili beharrean.
/eguerdi + ko + ra/ > eguerdikora/

EIDXO Nekatu. Literalki, eho.

"eidxo eidxo eiñdxe etor gariez kaletik"
"olan bazabiltzez eidxo ingo zara"

EIDXOTA Nekatuta. Ehotu.

"eidxota itxi nau San Juanerako bidiek"
"dxantzan eidxota, Lamerako banko baten dxesarri garizen"

Adberbio funtzioan ere erabiltzen dela ikusten dugu.

EIDXUEK   Aurrekoa, baina pluralean.

Kasu honetan aditza substantibatuz egiten da. Gainera beti erabiltzen da pluralean.

"eidxuek eĩn dxuz dxantzan, ordu bi bai"
"negar eidxuek eĩn dxe dxun da oire"
"negarrez eidxueta egon da goix guztidxen"
"biarren eidxuek ein bidiez gauzek ondo okitxeko"

Ikusten denez, deklinatu ere normal egiten da. Azkuek bere hiztegian Mundakakoa bezala azaltzen du. Baina zentzu aldetik ere ez da berdina, zeren berak, "hacer esfuerzos excesivos" itzultzen du eta Bermeon "muchas moliendas" izango litzateke literalld itzuli ezker, beraz, ugaritasuna ematen du. Hon-ela, kantitatezko adverbio baten funtzioa betetzen du.

EIÑEKIDXEN / DXON   Ekinean. Konturatu barik zerbait egitea. Ekinean-ekinean.

"eiñekidxon eiñekidxon, etzeko biarrak akaba dotez"
"zer eiñekeidxen, Bilbora allega garizen"
"zer eiñekidxen, jersie akaba zu"
"ardau botilliri akabue emon tsagu zer eiriekidxon"

Hitz honen etimologia >ekinean< hitza da.

/ekinean > ekiñean > ekirrien > ekiñijen > eiñekidxen/

Kontsonanteen metatesia egin da. Aurrerago ere, ikusi dugun bezala, nahiz eta palatalizatu, Bermeoko hizkerak ez du galtzen aurreko >i<. Horregatik, kasu honetan, sudurkari borren aurrean >i< bat desarroilatu du.

EKAU   Emaidazu.

Aginte kutsuaz erabilitako aditza da.
"ekau ori boltsie neurie da ta"
"emon tzuten gauzie ekau iñok dxakin barik"
"ekau aur ganien dauen librua"

Nahiz eta >ekarri< aditzetik hartuta egon, zentzua >eman< da.
/ekar eidazu > ekardazu > ekadazu > ekazu > ekau/.
Azkuek, bere hiztegian Mundaka Ipazter eta Bermeorako jartzen du.

EKILIKUA   Horixe berori. Ondo. Horrela da.

"au ein bi dot? Ekilikua"
"bidxar etorko dala esan dau ezta ? Ekilikua"
"zuk danari esan bi tzazu ekilikua"

Hitz honen etimologia frantseseko "qui" eta "quoi" erlatibozko izenordeak izan daitezke; hau

formari dagokionean, baina ez da argia, zeren zentzua ez da bera: "le qui et le quoi"

ELANBRA Arlanpa. Moilan batelak igotzeko egindakoa.

"elanbran itxi dotez otzarak garbiteko"
 "elanbran dxeusi de, batela altzaten dauela"
 "eztakixu portuko elanbrie non dauen ?"
 "elanbrara baja bi dot izterrak garbiten"

Gaztelerako "rambla" hitzetik hartuta dago, baina zentzua ez du hitz horri dagokiona, "rampa" hitzari baizik.

/ratnbla > erranbla > elanbra/. >I< eta >rr< kontsonanteen metatesiaren bidez aldatu da hitza.

ELASTIKO/UE Kamiseta.

"elastiko barridxe erosi bi tzut"
 "kakaz beteta dako zu elastikue"
 "abanderado ixena dakoien elastikuek tiez onenak"

Jantzi hori deskribatzeko beste hitz bat, >interiora< da. Kintanak >barrengo-elastikoa< deitzen dio. Gaur egun, soineko horren materiala ez da izaten hain malgua, baina antzina bai, eta hitz hau aspaldikoa denez, horrela geratu da gaurko barne jantzi horretan.

ELEGANTE/LE Bikaina. Oso gozoa. Ederto dagoena.

"ure dau elegante, asma be ezta eitxen otzik sartukeran"
 "indxabak tauz elegante, iñon bez obiaurik"
 "erosi dauen kotxiek motorra dako elegantie"
 "egualdidxe dau elegantie"
 "pelikule elegantiek emoten txuz telebtsihuek"

Hitz hau aspalditik erabiltzen den gaztelerako hitza dugu. Adineko zein gazteen arteko erabileran ez dago ezberdintasunik, normalki erabiltzen da.

ELEJIDXE Aukeran

"plazan eleji andidxe on da, arraiñe arraiñe lez on da"
 "arek, zapatatan, elejidxe dakotzu"
 "elejidxe on da lez, elejiten emon dost"
 "ezta on elejirik, da dauena artun de etorri bi zan nai"

Argi dago gaztelerako "a elegir" hartuta dagoena. /elegir > elegia > eleji/

ENBAJA Kontserbatzeko arraina latetan sartzea.

Arrain lantegietan erabiltzen den hitza da. Antxoa, zein atun trontzoiak latetan sartzeari deitzen zaio. Baina konparazioan ere, asko sartzen da.

"gaur antxobie enbajaten on gariez frabiken"
"ezta etorri enbajateko antxobarik, txikidxe ezan da dana"
"bertan on gara, antxoba lez enbajata, prentsata"
"an bota dostez kajan barruen enbajata tomate guztidxek"

Gaztelerako "empacar" = "enfardar, empaquetar" hitzetik- harruta dago. /empacar > enpaka > enbaj a/ Joera normala ez izan arren /p/ > /b/ egitea, gehienetan alderantziz gertatzen baita, Bermeon behintzat, kasu batzuetan ematen da.

ENBAJADA   1.- Arazoa. Buruhaustea.

"bestelako enbajadie dakastazu alabatxu"
"enbajada ederra dako arek etzien"

2.- Notizia.

"neure aiztiekar dau ori enbajadie"
"ez etorri niri enbajadakaz"

Badirudi gaztelerako "embajada" = "mensaje bera dela hitz horren jatorria.

ENBARKA   Harrapatu. Itsasoan erabilitako hitz hau, edozer harrapatzen denean erabiltzen da.

"an, enbarka dau arek boltsie, da iñok etso esango ezer"
"enbarka ta enbarka diruek, kantsa be ezta eitxen"

ENBLEMA   Arazoa. Buruhaustea.

"zelako enblemie dxeusi dxatzo ganien ba"
"arek bestelako enblemie dako baporien"
"enblemakaz kokoterarte nau"

Ez da gaztelaniako "emblema" edo ezaugarriaren zentzuaz erabiltzen, nahiz eta hitz hori izan formaz.

ENBOLIKE   Liluratu. Turditu. Tontatu.

"zeure berbakaz enbolike nozu"
"enboliketa nau alabatxi berak esan dostezenakaz"
"ez enbolike iñor, enau orretarako ta"
"onek imiek enbolike enbolike eitxen zaitxuz"

Hitz honek, gaztelerako "embobar" eta bobalicona hitzak hartu ditu oinarritzat.
/emboba + licar > enbobalika > enboalika > enbolika > enbolike/

ENBRA/IE   Emakumea, baina gaztea.

Ez dauka gaztelaniazko zentzua bera. Euskaraz, toki batzuetan adineko emakumeari dagokio, edo beste zentzu batetan, Kintanak jartzen duen bezala "mujer apetitosa", Bermeon, emakumezko gazteari dagokio. Ezkondu gabekoa. Jaioberria bada ere berdin.

"dxaidxobarridxe zelakue ezan da ba, enbrie edo mutille?"

"aurrek enbriek dxo nau"

"enbrak bakarrik on diez Lameran, mutillek frontoien on diez"

"mutillek mutilletara da enbrak enbratara para bi diez"

Gaztelerako "hembra" da hitza, baita zentzua ere, baina esan bezala, mugatu egiten da.

ENDEKATU   1.- Sikatu. Gutxi garatu.

Aditz funtzioan:

"balkoien okin dxoten lorie endekatu eñ dxe"

"amuma be aspaldidxon endekatu eñ dxe"

ENDEKATUTE   Aurrekoa, baina adberbio funtzioan.

"onek sagarrak endekatute dauz"

"endekatute dau au imie, geixoren bat dako antza"

"endekatuiko gixona da ori, asi be ezta eitxen da"

"endekatute geratu da, etsazu ikusten tximorrak?"

Badirudi hitz hau, gaztelerako "endemia" hitzetik sortu dela. Hala ere, ez nagoenez seguru, hitz honen eboluzioa zein izan zitekeen, hipotesi modura azaltzen dut hurrengoa.

/endemia + tu/ > endemikatu > endeikatu > endekatu.

ENEFRAKAS   Zentzu karinosoan erabiltzen da. Txarto janzen den gizona edo umea, fraka zabalak edo antzeko soinekoak.

"enefrakasen antza dakozu"

"gure enefrakastxu! baie zelan zuez dxantxitxe ba"

"auna erdu enefrakas, orrek frakak ondo imitxen"

"enefrakas utse zara txetxo, ezin obeto dxantzi!"

ENFADA   Beteta. Gogaitu.

"eztot gure pastelik enfadata nau eurokaz da"

"Galizidxen, langostinuek dxaten enfada eitxen zara"

"ez enfada iñor e? ez takot umorerik eta"

"onek imiek enfada-enfada eitxen nau"

"enfadaten bazaitxuz kalera bota"

Ez du gaztelerako "enfadar" zentzua.

ENFADO/DUE Nazka. Arrabia.

"enfadue emoten dost orrelako gauzek entzuten"
"eske enfadue emotekue da"
"ba enfadue emoten batsu auenta"
"nik berari esan tsat arpeire, enfadue emoten dostela"
"iñon begire egotiek enfadue emoten dau"

Gaztelerako "enfadar" aditzak eta "enfado" izenak ez dute Bermeon erabiltzen den zentzua.

ENGAÑOTI/DXE Engainatzen duena.

"engañotidxe zara engaiñe ein nozu te"
"zu zara engañoti bet"
"engatitidxekaz eztot kure ibilli"

Gaztelerako "engaño" erabili da adjetibo hau egiteko. /engaño + -ti- atzizkia gehituz > engañoti/

ENKALLE Ainguratu. Aditz funtzioan

"ez enkalle niri iñok ez tauena gure"
"saldu iziñik okiñ dxauena laguneri enkalle tso"
"txakurre enkalleko tsut eziñ dxot dxabon da"

ENKALLETA Ainguratuta.

Adberbio funtzioan.

"goixeko laurek emon doskuz bertan enkalleta ardauek edaten"
"egun baterako dxuen da bertan enkalleta geratu da illebetien"
"enkalleta nau etzien, eziñ dxot urten iñora"
"amari itxi tso imie enkalleta, bera Benidorrera dxuteko"

Itsasontzientzat erabiltzen den hitza, hizkera arruntera pasatu da.

ENPANADA 1.- Pertsona edo gauza ezatsegina. Aspergarria.

"bestelako enpanadie ekartso, berak eziñ dxauela eiñ dxe, tanborradako erropa guztidxe in bi txuzela"
"niri ez ekarri enpanadarik, zeure lagune da ta zeu konpondu"
"enpanadie zara txo, enpanadie, eztok enteniten ela?"
"ez tokure beran onduen para, empanada utse da ta"

2.- Turdiduta. Tontatuta figuratiboan

"ez zarala entera? Enpanadie be ez takozu zuk txikidxe"
"zelako enpanadie dako ba, ondiño pasa barik tako atzokue"
"ekar dauen enpanadigaz ifior be eztau ezetu"

Gaztelerako "enpanada" edo "torta" bi hitz horien zentzua hartu du literalki, baina zentzu figuratuan erabiliz.

ENPATXA   Nahastu. Endredatu

Aditz funtzioa betetzen du.

"enpatxa-enpatxa eitxen nozu da gero zeuk burue libre"

"iñor ez enpatxa, neiku nau eindxe ta"

"eztot k-uzan dxuen, baie azkanien enpatxa nau"

"zeu tire gure bazu baie ni ez enpatxa"

"onek neu enpatxaten nau leko g,uztidxetan"

Azkuek ez du jaso forma bau, bai, ostera, hurrengoa. Baita D.A.R. k eta Kintanak ere, baina beste zentzu batez jaso dute, hau da, "impedir", "obstaculizar" definizioa ematen dute.

ENPATXATA   Nahastuta. Endredoan sartuta.

Adberbio funtzioan dago.

"aregaz enbriaz nau enpatxata"

"buruko ulietararte dau enpatxata"

"enpatxata on barik pe, neiku burukumiñ emoten dau orrek"

ENPATXO/UE   Endredo.

"bestelako enpatxue arma dau ba"

"ba, nik, enpatxotik libreteko, enuela esan tzat"

"eztau aman semerik au enpatxue libreko dauenik"

"enpatxutan ibilltxie gustaten dxatzo"

>enpatxu< hitza, arraintzako apaivak edo hauen txikotak, fitak edo potxerak nahastuta daudenean esaten da. Gero, hitz hori hizkera arruntera pasatu da eta nahastuta dauden gauzak adierazteko erabiltzen da.

Azkuek beste zentzu batez jaso du bere hiztegian, eta D.A.R.k, eta Kintanak ere, zentzu hori ematen diote: "preñez" eta bigarren definizio bat "estorbo" izango da. Beraz, guztiz ezberdinak dira.

Izenaren funtzioa betetzen du.

ENPEÑO/UE   Influentzia. Boterea.

"arek enpeño andidxe takoz Madrillen, aurreitxik ekar dau semie Bilbora serbezidxue eitxen"

"zuek takozuen enpeñugaz ezin bazue eñ, guk gitxiau"

"enpeñugaz irebazi dau oposiziñuek"

"enpeñuen enpeñugaz atara dau karrerie, ostantzien ondiño be unibersidadien ongo zan"

"enpeñorik ezpako zu, biar barik gosiek ill"

Gaztelerako "empeño" + "protector o padrino" hitzebk hartua da eta esanahia ber-bera dauka.

ENPIKE Erantsi, itsatsi. Pertsona edo gauzak

"makalluek okiñ dxauen jela titi gaz atzamarrak pe enpik eitzen diez"

"onek papelak kalien enpik e bi diez jentiek ikusteko"

Gaztelerako "empegar aditza ez litzateke hain egokia, baina "pegamento" hitza harturik zuzena izan daiteke.

ENPIKETA Itsatsita.

"ixer didxegaz asientueri enpiketa lotu nai"

"merengien merengiegaz mosuek pe enpiketa dako zuz"

"ori mutille ta ori enbrie enpiketa dauz egun guztidxen"

"lagun andidxe to zuz orrek, goix erik gauera dauz enpiketa.

ENPLASTO/UE 1.-Oztopo. Destorbo. Konparazioan ere bai.

"bestelako enplastue zauz or, danan aurrien parata"

"enplastue lez dau erdi erdidxen"

"da egun guztidxen on da bertan enplastue lez"

2.- Pertsona aspergarria.

"aur datortsu enplastue, eztotsu itxiko baketan be"

"iñori ez bota enplastorik eztot biar da"

"enplastue biar bazu amen dako zu"

Gaztelerako "emplasto" hitza erabili izan da. Enplastoak ipintzen edo ipintzea agintzen duena "enplasterie" da.

"Añorgako enplasteriñe dxun nai, garidxuek takotez da"

ENTABLAZIÑUE Taulamendua. Oholeria.

"entablaziño barridxe imin bi dot, politxau oteko"

"entablaziño zarra kendu ta barridxe imitxie inpididxue kostaten da"

"entablaziñue barik ezto zu gure baldosie imiñi?"

ENTREPITXIE Tartekatzen dena. Edozertan sartzen dena.

"bestelako entrepitxie zauz or, iñon gauzetan sartzien"

"beran entrepitxie do zu, dana dxakin bi dau"

ENTZADO/UE Itsasoan ibiltzen diren jantziak. Gaur egun plastiko edo nylonezkoak

dira, baina olana sendoari linaza olio a emandakoak izaten ziren. Hala ere izena ez dute aldatu.

"entzaduek apurtu dotez baporetik saltakeran"
"oingo entzaduek ez tauie balidxo ezetako be"
"entzaduetan tarratada andi bet eiñ dxot"
"entzado zarrak bota da entzado barridxe ekerosi bi dotez"

Esan bezala, gaztelerazko "encerado" hitzetik datorkigu.

/encerado > entzerado > entzeado > entzado > entzadu/

EPERDIKARIE Asko mugitzen den txori bat da. Konparazioan urduri ibiltzen den pertsona da, mugikorra dena.

"zer dabill berak pa, eperdikarie lez dabill dxe"
"ara ta ona dabill, eperdikarie ibilltxen da olan"
"on zaitxez geldik, eperdikarie lez zabiltzez da"

EPERDIKUEK Lotsak eman.

"eperdikuek emoten etor dxast lotsabako zantarra"
"obeto eingo dau arek, eperdikuek emon barik ixillik otie"
"ze ein tsazu ba eperdikuek emoten otorteko?"

ERMERIE Gauza baten era.

"zeiñ dxe onen erropien erie ba? Ez tako erarik"
"orren telien erie baiño politxaue da iruntzetie"
"jersien era guztidxe mudeta dau"
"era partetik ebai telie, baie gero aldrebesetara dxosi"

ERARA/TARA 1.-Artezt egon.

"ez zu inuñi kaltzetifikiek eratara iruntzera baiño"
"ez zautz erara, okerretara zabiltzez"

2.- Eskura izan.

"erara bakozu ekarri neuri be ogidxe"

Azkuek bere Morfologia liburuan >erataraz< jaso duela dio D.A.R.k eta "a derechas" definizioaz jartzen du. Bermeon ere erabiltzen da forma hori.

ERDIKIÑIEN Erdizka. Erdizka egin.

"erdikiñien eiñdxe itxi dotez etzeko biarrak."
"gauze guztidxe itxitxen zuz erdikiñien, bat pe eztozu akabaten"
"erropie erdikiñien dakot eta gauerako akaba bi dot."

"dxatekue be erdikiñien itxi dot"

Hitz honen jatorria >erdi eginean< da. D.A.R.k jaso duena antzekoa da, baina ez da deklinatzen eta ez du zentzu bera. Kintanak ere, hark azaltzen duen forma jaso du.

ERLAU/E   1.- Zama. Erantzukizuna.

"ama bakan-ik geratu dxatzo lez, berak artu bi dau. Ezta erlaue makala"

"bapor barridxe eitxeko bankuen atara bi dau dirue ta dauzen interesakaz bestelako erlaue"

"deklarazifiue eitxen dunien erlaue dxeusko dxasku"

2.- Gripea.

"atzo gauien jerse barik ibilli nai da erlaue atrapa dot"

"zelako erlaue dakot pa, berbarik pe eziñ dxot eiñ"

"ori erlaue osatuteko oien sartu bizu"

3.- Gaueko leia.

"erlaue dau botaten, bidxar goixien otz ingo dau"

"bota dauen erlauegaz solo guztidxe pe zuritxute on diez"

ERLUZIDADIE   Dirdira.

"orren pantaillien erluzidadiek itsutu eitxen nau"

"kobjen argidxen erluzidadera ikusi dau ill dxe dauena"

"orrek eraztunek botaten dauen erluzidadiek begidxetan be miñ eitxen dau"

"eguzkidxe erluzidade andidxe dako"

Gaztelerako "relucir" aditza aldatuz gero egin da hitz hau.

/relucir/ + dad > relucidad/

Desegokia da baina hor dago.

/relucidad > erluzidad > erluzidade/

Ez da egon >e< protesia hartzerik; bokale horrek tokiz a]datzea besterik ez du izan.

ERNEGA   1.- Aspertu. Haserretu. Izorratu.

"berari begire ernega eiñ dxot eta eskapa ein tsat"

"ernega baiño eztot eitxen aurrek gauzek ikusi txe"

"onek imiek ernega eraitxen dost"

"ori eiñ dxostenien ernegaten para nai"

2.- Kezkatu.

"emegaten nau eztaitx zelan urtengo dauen da"
"imie eztakola ondo ta ernegaten on da"
"eskolan txarto dabillega da ernega be eztau eitxen"

ERNEGADU   Aspergarria. Kezkatuta. Haserretuta.

"alabie ezatortsola ta ernegadu ibill dxe"
"emegaduen arpeidxegaz ikusi dot"
"zelako ernegadue da ba"
"ernegadue bazara no pi tzu"

Aurreko aditzak adberbioaren funtzioa betetzen du lehen esaldian eta adjektiboaren funtzioa beste hiruretan.

ERNEGUE   Kezka. Haserrea.

"ernegue bakozi iñori ez atara kulperik"
"ondño ernegue kendu barik takot"
"arpeidxen igarten eixatzu ernegue"

Azkuek ez du jaso bere hiztegian eta D.A.R.k, lehenengoa jaso du, baina zentzu ezberdinez. Honek gaztelerako zentzuaz azaltzen du. Kintanak ere >ernega< eta >ernegu< jaso ditu, baina zentzua gaztelerakoa bera da.

"renegar" erdarazko aditza hartu da.
/renegar > ernegar > ernega/

Lehenengo kontsonantea eta bokalea tokiz aldatuz gero, eta azken dardarkaria erorita, euskarazko forma eman zaio, eta izenaren funtzioa betetzen du.

ERRAMA/IE   Abar. Edozein motatako abarrak.

"erranoan ganién on da dxezarritxe ta bertatik bera dxeusi de"
"pasakeran errama batek dxo nau begidxen da gorritxute dakot"
"orrek arboliek errama asko dako"
"neguen arbolai erramak kentzien dxakoie"

Erdarako "rama" hitzari >e< proteiko bat erantsi zaio.

ERREBATI(G)UE   Estropada.

>estropadak< gutxiago entzuten da, baina biak erabiltzen dira eta gazteen artean berriz "regatak" sartzen ari da.

"errebatiue ikusten on gariez ronpiolasen"
"errebatiue Santurtzik irebazi dau"
"errebatorako budxek imitxen on diez"
"ikusten bagarie, errebatiguen ikusko gariez"
"errebatiutako trañeruek enpresak pagaten dauie"

Gazteterako "regateo" hitzetik sortu dena argi dago.

/regateo > errebateo > embatio/

Gero artikulua gehituz: /erretatioa > errebatieue.

Batzuetan /g/ desarroilatzen du: /errebaticue/

ERREBOLBIDU   Azpikoz ezarri.

"orre gauzek ikusitxe, barrue errebolbidu eitxen dxast"

"tripek errebolbite dakotez, esan dostezen berbakaz"

"ez eixu errebolbidu geidxau txokolate, txarrau de ta"

ERREBORNO   Zurrumbilo. (ltsasokoa)

"errebomuek batela be arantz erun dau"

"portuko entradan erreborino andidxe formaten diez"

"Tonpoiko atxetan errebornuek eruen eitxen zaitxuz"

Arrantzale giroan bakarrik erabiltzen den hitz bat da.

Honen sorrera, remolino hitzari zor zaio.

/remolino > arremolino > errebolino > erreborino (asimilaz..ioz) > errebomo/ >i< galduz gero.

ERREBUELTADA   Kurba

"Sollubeko bidien errebueltada asko dau"

"azkaningoko errebueltadan dxeusi de"

"aulako errebueltada baten, non urteten dauen berak"

"errebueltadatan ikaratuten nai geidxen"

"errebueltadarik ez balekide on, ez lekidiez etorko txikillistek"

Gaztelaniako "revuelta" (segunda vuelta) hitza hartu da beste esanahi hori jartzeko /revuelta + -ada- > errebueltada/

ERREDONDAMENTIEN   Kategorikoki. Ia beti izaten da erantzuna ezezkoa.

"dirue eskatu tsatenien erredondamentien esan dost ezetz"

"Bilbora dxun bi dule esan tsatenien, berak erredondamentien ezetz"

"ene alabie! Personiri entzun orduko, erredondamentien emoten zu ezetza"

ERREKADUE   1.-Errekadua. Mandatua.

"errekadue bota dost esaten eztala etorko"

"errekadue eiñ, ostantzien bunie apurtuko tsut"

"errekaduek eiñ dxe gero dxun gariez plaidxera"

2.- Erosketak.

"denda baten eĩñ dxotez errechado danak"
"ezpastazu Eroskiko errechaduek eitxen, zeuk atara kontuek"

3.- Mutilak neskari nobia izateko eskatu. Gaur egunean, neskak ere eskatzen dio mutilari, agian ez bata ez besteak.

"orrek mutillek aurreri enbrieri ein tso errechadue"
"orain modie da enbriek eitxie errechadue"
"arek etso eĩñ errakadorik, berak baietz esan badau be"
"gaur egun ezta eitxen en-ekadorik"

/recado > errechado / errechadue

Gaztelerazko zentzua bera dauka: "mensaje" = "provisi3n diaria"

ERREKALISTIE Ez dakit gaur mezulari edo mandatari bati gaztelerako "recadista" esaten bazaio. Bermeon oraindik erabiltzen da azken hau, baina geure erara, hemen ikusten dugun moduan.

"ezin dxot Bilbora dxuen da errekalistiri esango tsat ekarteko paketie"
"errekalistiek ingo tsuz igualatoidxoko papelak"
"errekalistiri paga ein bi tsat, da nire laguneri ez, bide batez dxun ezker0..."

ERREMATIEN Enkante baten azken fasea.

Arrantzale giroko hitza da. Itsasontzi bat enkanterako bidean jartzea da. Baina enkantea oso berezia izaten da ontziko armadoreetara mugatzen baita.

"asarrakuntze andidxek on diez da bapora errematien bota bi zan dauie"
"errematien botateko zor asko dau or"
"ez pentsa errematerako biarrak ingo dauienik"
"erremata gogorra ezan da, baie azkanien konpondu diez"

/remate > erremate > errematea > errematie/

ERREMENTA Lehertu.

"ezin ezan dot geidxau, da azkanien errementa eĩñ dxot da esan tsatez esatekuek"
"aitxe ill dxatzonien negarrez errementa zauen"
"ainbeste egunien aidien on danak errementa dau; danak asarratu diez"
"an fabriken personie errementa eitxen da biarrien"
"bertan egunien akabatitxik, errementa ein garizen"
"ez errementa iñor e? Amen ezkaux tentelak eta"

Gaztelerako "reventar" aditzetik sortua da.

/reventar > errebentar > errementar > errementa /

Kintanaren hiztegian bakarrik dator hitz hau eta bertan beste zentzu batez agertzen

da:"desternillarse" zentzua ematen dio.

ERREMORKA   Atoian eraman. Ontzia zein autoa.

"aberidxegaz on da ta erremorkan erun dau"

"erremorkan guzan dau eruen, baie itxosue ezta on orretarako da bertan itxi dau"

"erremorka paga ein bi de, orreixik aberidxe konponduteko alegiñek eiñ dxauie"

ERRENDIDU   Ahuldu. Nekatu

"eiñ dxun beste dxantzagaz errendite dxun nai etzera"

"gure imie luek artun dau, errendite on da, egun santo guztidxen kalien ibilltxen"

"allega garizenien, errendidute, oire barrure dxun garizen"

"errendidu-errendidu eiñdxe zauzela ta kalera zuez?"

Erdarazko "rendidos de cansancios" ber-bera dugu, /rendir/ + /du/ partizipioa > errendidu/

Kintanak "producir" zentzuaz jaso du hitz hau.

ERRENKIDXE   Errain-gaia.

Arinago aipatu dugu >ki< atzizkia erabiliz nola egiten diren honelako hitzak:

"errenkidxegaz dxun da Bilbora"

ERRENKOLADA   Hilera.

"an para dxatzuz danak errenkoladan komuniñue artziko"

"baporak bata bestien atzien etor diez, errenkoladan"

"errenkolada andidxe on da ziñerako entradak. Artzien"

>mozkin< fonnak bezala, atzizki horrekin egin nahi izan dela dirudi. Hitzaren etimologia zein izan zitekeen ez dagoenez argi, hona hemen hipotesi bat:

/resto > erresto / + /kin/ > errestokin/

/to/ tartizkia galdu ondoren, /errezkin > erreskiñ/

ERRESKITXE   Arakatu. Miatu.

"goitxik bera erreskitxe dauie etzie polizidxek"

"nik eztakot zure gauzerik, ostantzien erreskitxe"

"etzie erreskitxeten ibilli nai da eztot topa biar doten gauzle"

Hiru esaldi hauetan, aditzaren funtzioa betetzen du hitz horrek.

"dxun orduko erreskitxeta itxi dauie etzie"

Azken esaldi honetan adverbio baten funtzioa betetzen du.

ERRESKITXUE

Miaketa.

"erreskitxuek gau ta egun eñ dxaue, zeuzer topateko edo"

"erreskitxuetan egunek emon dauie"

"nik esan tsatie, nik eztotela biar erreskistxorik, gure etzie garbi dauela"

Gaztelerako "registrar" aditzetik sartua, Bermeon normalak diren fonetikazko arauak ematen dira:

/registrar > erregistrar > errestrar/ Azken honek beste bariante bat eman du, gaur ere noizbehinka entzuten den >errekistre<; baina ez da hain erabilia. Eta badirudi, hortik irten duela gaur erabilitako forma: /errekistre > erreskitxe/

ERRETOLIKIE

Berba uholdea. Leku askotan galduta dagoen berba hau, tinko mantentzen da Benneon, zentzu honetan behintzat.

"bestelako erretoliekie dabil, egunen baten kantsako da"

"zelako erretoliekie arma dost ba, dxuten be eztost itxi"

"beran erretoliekiegaz, buruko kankamuek atrapa dostez"

ERRIE

Jaitsi, Baja.

Itsas giroan erabiltzen den hitz hau, gizonen ahoan emakume bat erditzen denean erabiltzen da; batzuetan emakumeen artean ere bai, nahiz eta oso gulxi izan.

"aren andriek imie errie dau"

"noizko errieko dau zure andriek ba"

"errie dauela imie esan dauie"

ERRIEBERA

Kantitate handiak. Ugari

"dirue dako erriebera"

"erriebera ekar dauie antxobie"

"guzurre esaten dau, erriebera"

"soluen dakoie tomatiek, erriebera"

ERRIDXE

Figurazioan, hainbat pertsonak zerbait erosteko edo beste zeozertarako mahai gainean jartzea dirua.

"arek dirue erridxe dauie txokoko zorrak pagateko"

"dirorik eztaue erridxe eztaue ikiñ dxe"

"dirue erridxeteko okiñ ein bide lelau"

"amar lagunuen artien erosi dauie, da bakotxak ogei mille bana ogorloko erridxe dauie"

"dirorik erridxe barik zelan okingo dau partie ba?"

Gaztelerako "arriar" dela argi dago.

ERRIME

Arrimatu. Bateren baten babesa bilatu.

"nireñe ez errime, useñ txarra dakozu te"
"zeureñe errimeten da beti, badakidxelakon zeuzer emongo tsazune"
"ez errime be eiñ, ez zaitxut gure ikusi be ta"
"errimeten errimeten, azkanien be, geure onduen dxesarri da"
"errime-errimeta dxun dxatzuz, nobidxu lez"
"ondo gure bazu ibilli diruduneñe errime bi zara"

Azkuek, D.A.R., P.M. eta Kintanak "diestro" zentzuaz azaltzen dute forma hau, Bermeon, oster, gaztelerako zentzua bera hartzen du bete-betean.

ESANTXARREKO/ UE   Obeditzen ez duena.

"au imie esantxarreko utse da, eztau eitxen esaten tsatena"
"ez esan esantxarreko ostantzien belarrieskifikue emongo tsut"
"esantxarreko ezatearren pasa dxatzo pasa dxatzona"
"esantxarreko bazara ez zaitxut erungo Bilbora"

ESKANDALO/UE   1.- Askok. Kantitate handia.

"eskandalue atrapa ei dauie arraiñe Canariasen"
"zorridxek buruen... eskandalue, orrazidxek pe eziñ atara"
"jentie eskandalue on da frontoien"

2.-Bronka.

"zelako eskandalue arma dost ba Lameran, ni, lotsatute"
"eskandalue arma tsula diñozu, neuri be bai"
"ez arma ainen eskandalorik neiku garie geu be ori eitxeko ta"

Gaztelerako "escandalo" hitza hartu da, baina lehen definizioan ez du zentzu berdina.

EZKIÑERUE   Lorontzia jartzeko izkina baten ipintzen den altzaritxoa.

"eskiñero bat erosi dot salan imitxeko"
"muebleri guztidxetara dxun nai da eztot topa eskiñerorik"
"klaro! Orain ezta eruten eskiñerorik eta"

ESKOGANIEN   Usatutako gauzak erostea.

"au armaidxue eskoganaien erosikue da"
"eskoganien erosi dau arek katie"
"eztot kure ezebe eskoganeorik"
"joyeridxen erosi dauela esan dau, baie guzurre da, eskoganien erosi dau te"

Gaztelerako "de segunda mano" ere literalki erabiltzen da:

"bigarren eskokue da erosi dauen pielezko abrigue"

Azkuek Mundaka eta Otxandiorako jartzen du, baina Bermeon ere asko erabiltzen da.

ESKONEKUE Esku onekoa. Baina zentzua bestelakoa da. Bermeon, bai dendari eta beste mota batetako saltzaileen artean, sineskera bat dago: eguneko salmentak "esku ona" daukan pertsona batek hastea; horrela egun horretan izango dituen salmentak oso onak izango dira.

"ia eskonekue bazara, da asko saltzien badot"

"zure ama eskonekue da; beti gu dot bera etortie dendie igiritxen dotenien"

"ia eskonetik asten banozu arraiñ guztidzek saltzieko"

ESKOPOLOTA Armairua.

"eskoloplatan barruen sartun txuz gauze guztidzek"

"eskolopota garbitxu bi dot aguarrasagaz"

"amak esan dau eskopoloteko giltzek emoteko"

"eskolopoteko kajoie dxeusi dxast kadera ganera"

ESKOTXARREKUE Esku txarrekoa. Aurretik "esku onekoa" jarri dugu, baina hau erabat alderantzizkoa da, dendariak edo saltzaileak bereizten dute "esku txarreko" pertsona "esku onekoa" bereizten duten bezala.

"eztot kure ori andrie etortie dendara eskotxarrekue da ta"

"eskotxarreko bat etorten badxatzu egun guztidxen ez zu salduko ezebe"

"aurrek estrefie nau. Enebada! Eskotxarrekue da ori"

ESKOERARA Erraz edukitzea gauzak. Eskura.

"eskoerara bako zu, ekarristazuz Bilbotik zapata batzuk"

"eskoerara okiii dxe be ezin tzutez ekarri zapatak proba in bidiez da"

"ez da esaten erreza eskoerara okitxie gauzek amen etzien"

ESKRIPIDORA Orrazia. Era guztietakoak, baila itsasoan erabiltzen dena ere. Gaur egun adintsuek bakarrik esaten dute garai baten oso zabala izan zen berba hori.

"onek eskripidorak miñ eitxen dau"

"adue bako eskripidora dako zu alabatxi"

"eskripidor azul bet okitxen zan doten"

"eskripidoragaz ule guztidzek pe atara ein tsoz"

Gaztelerako "escarpidor" hilza hartu da, hitz honen oinarritzat.

/escarpidor > eskrapidor > eskripidor/. Hau, metatesia gertatu ondoren, >i< bokalaren asimilazioaz egin da.

ESKUREKO Eskuetara heltzeko prest. Ukabilka bastear.

"lelau edozer esan tsoie alkarrerri, baie gero eskureko be on diez"

"sarri oten diez arek eskureko"

"ez tiez konponduten, beti dauz asarratute, beti eskureko listo"

ISPITXIE   Espia. Zentzua zabalagoa da, bizitzaren edozein egoeratan erabiltzen delako.

"ispitxie da a, arenak eta orrenakaz enteratu da gero beste batzuei konta"

"ispitxien biarrak dabill eitzen, an entzun da gero, orregaz aprobetxa"

"zelako ispitxie zara ba, neu elekinai fidxeko zugaz"

ESPORTAK   Belaunerainoko galtzerdi lodiak.

"esporta zuridxekaz dxun da ta baltzitzute ekar txuz"

"esporta barik zauz, otza be ezu pasako gutxi"

"gure amak eskuetan eitzen txuz esportak"

"kalautxuekaz ein tsoz azkaningoko esportak"

Erdarazko "esport" hartu,da, baina izen bezala, eta ez adjektibo moduan.

ESTAIDXUE   Altuera. Neunria.

"aren estaidxokue da gure imie"

"estaidxue ezta bardiñe, baie edadie bai"

"aren estaidxora aillegateko asko dxan hi zu"

Gaztelerako "estatura" hartuta egin dela dirudi.

ESTREBILLOSKUE   Ez normala den edozein gauza.

"zer da kotxi ori, ba, estrebilloskue da la?"

"estrebillosko erropak erosi ei txuz berbenara dxuteko"

"ez esan baie berak estrebillosko kollarra dala pentsaten dau"

Gaztelerako "estrebillo" erabili da bitxitasuna adierazteko. Gazteen artean, oso gutxi erabiltzen da eta zaharren artean ere galtzen ari da.

ETXADA   Sarea itsasoratzea arrainak harrapatzeko. Baina gero, herrira pasatu da, eta zentzua ere berdina izango da.

"gau guztidxen etxadaka, da ezebe atrapa bez"

"lelangonko etxadan atrapa dau kupue"

"arek baporak etxadie eiñ dxe dauz"

"gaueko etxadako 'arraiñ' freskue berantzat gordeko dau"

"an, eiñ dxau arek etxadie, laster atrapako dau enbraren bat"

"Ielangoko etxadiegaz diruek etzera, dxokue aulan da"

Gaztelerako "echar" aditzetik hartua.

/echada (acción de echar) > etxada/

ETXALAK   Erauntsia.

"ez urten kalera etxalak dauz botaten da"
"etxalak ezan diez etzetik urten dunien"
"etxalak pa diez laster beteko da depositue urena"
"etxala dau botaten gero, ia inundazifiuek etorten badiez"

Hitz hau konposatua da:
/etxa/ + /ahala/ > etxala/

Bokal berdinak izan arren, ez da egon disimilaziorik eta erdiko bokal bi erori egin dira.

ETXAMON   Jaramonik ez egin.

"etxamon laztana, neuk erosko tzut gure zune ta"
"ez tostazu gure eiñ, etxamon, etorko da bueltie ta"
"etxamoixu orreri, da esan zer pasa dxatzun"
"etxamona! Bera etorko da ostabe ta"

Azken kasu hau hika forman agertzen da baina emakumeen arteko hikan.

Badago >etxaramon< forma ere, Azkuek jaso duena, Kintanak ere jaso du bere hiztegian. Horren laburpena izango da goian aipatutakoa, Beraz:
>ez jaramon< hitzetik sortua /ez jaramon > ejaramon > etxaramon > etxarnon/

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k, Mundaka eta Bermeorako, hain zuzen.

ETXEPLASTO   Akzidente. Zerbait apurtu edo egin.

"kotxiegaz dxo dau kristela ta bestelako etxeplastue eiñ dxau"
"arek ori etxeplastue eitxeko mozkorrik dxun bi zan dau"
"etxeplastue eiñdxe dauelez, oraiñ itxi dauen moduen"
"gero ta gero be, etxeplastue ein zu motorragaz"

ETZEBETE   Zerbait apurtu. Zerbaitek txarto irten.

"an, eiñ dxot etzebete, jersie apurtu dot"
"etzebete ein zu, non galdu zu dirue ba"
"aur ba, etzebete eiñ dxau, pintxeta okiñ dxauena atzera loitxu"
"irebazitxe dakozela oposiziñuek eta berba lar eitxiarren etzebete eiñ dxau, galdu eiñ txuz de"

ETZEGUNE   Itsasoratu barik, derrigorrez edo nahi izanda. Espresio hau, hizkera arruntera pasatu da.

"ez zarie etorri Lamerara, etzegune ein zue zuek pe la?"
"idxe danak dxun diez itxosora, baie "Maitasuna"k etzegune eiñ dxau"
"egualdi ona onda eiñ dxau etzegune?"
"gaur ez gariz dxungo Laidera? Ez, geuk pe etzegune ein bi du te"

D.A.R.k bakarrik jaso du eta Berneoko hitza bezala azaltzen du.

ETZI Hartu! Eutsi!

"etzi dirue ta erosi bi dena"

"zor tsuten dirue etzi"

"itxi dostazuzen zapatak etzi"

"etzi alabatxu zeure alabien otzarie"

>eutsi< aditzetik hartua da, eta aldaketa tziki bat besterik ez du izan.

/eu/ diptongoa /e/ n monoptongatu da.

ETZIKARAMU Etzidamu, hau da, gaurtik hirugarren eguna.

"noiz zuzie ba etzi? Ez, etzikaramu"

"etzikaramu datorrela esan dau"

"etzikaramuk ekarko dau beste egun bet"

EURILANBRO Sirimiri.

Hurrengo berdina da, beraz esaldiek bientzat balio dute.

"lanbrue dxeusten on da ta busti-busti ein gariez"

"eurilanbrue dxeusten asten danien ez da para be eitxen"

EURISIRIDXE Sirimiri.

"eurisiridxe botaten on da egun guztidxen"

"au eurusiridxe barritz ulietan be pega eitxen da"

"eurisiridxe eiñdxe on da, ta aurreitxik labandu de kotxie Sollubetik berantzien"

"eurisiridxe txarra da biderarako"

"eurisiridxe asi de ta laster beitu zemat azidente ongo dizen"

EZEBEZA / EZEREZA Miseria. Krisi. Ezereza.

"ezereza dau andidxe erridxen, aurreitxik ezta ikusten dirorik dendatan"

"ezereza dauela, baie jentie ezta geratuten etzien"

"ezebezik andidxenien loteridxe urten nuen da apur bet zabaldu zan erridxe"

"ezebeza dauen artien kotxe barririk pe ezu ikusko"

Azkuek ez du jaso, baina D.A.R.k >ezer ez< forma jaso du eta horren definizioetariko bat Bermeoko zentzuaz agertzen da.

EZNIRIKUTU Pertsona delikatua, ala fina izatea nahi duena. Gehienetan emakumezkoei dagokie.

"zer da bera, eznirikutuikue dozu"

"enebada, orreri ez esan ezebe, eznirikuruikue da ta"
 "eznirikutuikue lez ibiltxen dxatzu a lameran"
 "zure lagune, eznirikutuko personie da"

Hitz konposatu hau hiru elementuk osatzen dute:

/ez/ + /niri/ + ikutu/ > eznirikutu/ + /riko > eznirikuturikoa > eznirikuitikoa/ /r/ galdu eta /oa/ > /ue/

ESTRINKE   Estutu. Itsatsi.

"danok on gariez bertan estrinketa dxesarteko leko barik"
 "orraien kontra estrinke dau, da mosue emon tso"
 "zauzen lekuen be estrinke eingo zaitxut isillik ez pazauz"
 "ori erropie ez dxantzi, estrinketa dako zu te"
 "an dxun dxatzu a, gonie estrinketa popie be markata"

Seguru asko gaztelerako "trinear" aditza izango da hitz honen jatorria, aurretik ikusitako "desabandona" hitzean eta geroago ikusiko dugun "eztropeza" hitzean egin den bezala, >ez< partikula aurretik jarrita:

/ez/ > + /trinear/ > eztrinkar > eztrinke/

EZTROPEZA   Behaztopatu. Pertsona batekin topo egitea.

Kuriosoa da berba honen konposaketa. Gaztelerazko "tropezar" aditzari /ez/ ezezko partik-ula erantsita egin da. Baina hitz horren esanahia alderantzizkoa izanda ere, inolako enpatxu barik erabiltzen dugu. Ikusi dugu aurretik horren antzeko kazu bat "desabandona" hitza azaldu dugunean.

"goixien beragaz eztropeza nai da eztost ein kasurik pe"
 "arri mando bategaz eztropeza nai da izterra apurtu dot"
 "atigaz eztropeza da betondue baltzitxu, auri da ein dxotena"
 "eztropezaten eztropezaten, laistelatararte aillega nai"

FABORE   Alde egin. Bando egon.

"zu beti zauz beran fabore, ez zu ikusten txarto eitxen dauenik"
 "ez eñ faborerik, txarrau de ta"
 "Ateletin fabore on bi gariez, geutie da ta"
 "gure atxitxek beti eitxen dosku fabore, baie amumak ez"

FALTA   Apurtu.

Arrantzale giroan erabilitako hitzak, gero, esparru zabalagoa hartu du.

"kuidadue okiñ txikota falta barik"
 "erresakiegaz txikotak falta da bapora ronpiolasen kontra dxun da"
 "auntxek pe falta eñ dxau onek litxiek"
 "potxera falta-faltaka on da, ta eziñ ezan da apaidxue bota"

Gaztelerako "faltar" aditza erabiltzen da, baina zentzua "fallar" izango litzateke.

FALTADORIE   Pertsona zabarra.

"zu zara faltadorie, errespetorik ez takozune"
"zelako faltadorie da ba, edozer esaten tso personiri"
"olako failadoriekaz eztot kure tratorik"
"ni faltadorie, da zu zer zara ba?"

FAMIE   Fama. Erreputazioa. Ona zein txarra, baina gehienetan azken hau.

"fama txarra dako orrek enbriek, edozeiñegaz dabillega diñoie"
"orrek beti okiñ dxau famie edonogaz dabillena"
"zelako famie imin tsoie ba, andra koitxadie lotsatute dau"
"olan por olan eitxen diez gauzek ela? Bestelako famie imiñ dxostie"
"famie ona dako behintzat, eztaix ona ezango badan baie"

FANDANGO   Pertsona gezurtia edo gauzak endredatuta, aldrebez edo nahastuta esaten dituen. Konparazioan ere erabiltzen da.

"ez eñ kasurik orreri, fandangue da ta"
"fandangue be ez zara zu makala, olan gauzek kanbidxeten"
"niri deitxu fandangue! Persona arteza nai ni, zure aldien"
"beran fandanguen arpidxegaz beitzen tsu da ortik eztau urteten, berana ta berana"
"isillik on zaitxez fandanguori!"

Nola sanu den hitz hau ez dago batere argi. Gaztelerako "fandango" hitzak "baile antiguo español" eta "desorden", "tumulto" zentzua baititu.

FANDERO   Pensonan fidagaitza. Gehienetan emakumeen artean erabiltzen da. Aurrekoaren zentzuaz ere erabiltzen da.

"zu bakixu zaran fanderue ederra, entzuten zun guztidxe fama bi zu"
"zu fandero! Nire alabiri ikututen batzazu geidxau, zeuk atako zuz kontuek"
"berak fandero andidxe esan tsuz orrek berbak? Ezin dxo arpeiden?"
"ni naiela fanderue? Da zeu zer zara ba, fandango andidxori?"

Aurreko hitzaren zentzu berbera ematen zaionez askotan, jatorria ere bera izan daitekeela pentsatzekoa da. Gaztelerako "fandanguero" hitza honela geratuko litzateke hurrengo eboluzioa gertatuz:

/fandanguero > fandangero > fandanero > fandaero > fandero/

Baina beste hipotesi bat ere hor dago: "pandero" hitza hartuta egindakoa. Hitz honen definizioetariko bat "mujer necia y charlatana" da. Beraz ez da baztertzekoa hau ere, zeren eboluzioa askoz ere laburragoa izango litzateke: ez dago /p/ > /f/ zaharra egitea baino.

Gainera, D.A.R.k >fanderuen dirue< "dinero escaso" esan nahi duena jaso du, Bermeoko hitza bezala azaltzen duelarik.

FARDELA   Pertsona gezurtia.

"fardelaue da, guzurrek baiño eztoitxuz esaten"
"ez ezan fardela e? Enau guzurrek entzuteko ta"
"au imie fardel utse da, goixerik gauera dau guzurrek esaten"
"bai, fardeltxue bada, baie ain da politxe"

FARDELKEIDXEK   Gezurrak.

"fardelkeidxe esaten on da ta larritxu txuz an on dizen guztidxe"
"fardelkeidxekaz bete-bete ein nau"
"egidxe tizen moduen esaten txuz arek fardelkeidxe"

Argi dago Bermeon beste zentzu batez erabiltzen dela hitz hau.

FARRIE   Akordeoia.

"gure imiek farrie dxoten daki "
"orkestie on da Mañun ela? Ez, farrie bakarrik"
"gazte asko dabill farrie dxoten ikasten"
"farrie dxoten ikasten bazu, neuk erosko tsut farra eder bat"
"farrak prezidxo askotakuek dauz, baie au karuena da"

FARRISTIE   Soinujolea.

"farrie bai, baie farristerik ez"
"ikasten dozunien zeu izango zara farristerik onena"
"ez pentsa, farriste onak tauz Euskal Herridxen, Asier Loroño bat"

FIFITE   Txori txiki bat da. Izena izango du, baina hemen "fi fi fi" egiten duen txori bati deitzen zaio horrela. Konparazioan, ahots fina eta epela daukan pertsona da.

"enebada! Fifite da, bera lez eitxen dau berba"
"bestelako fifite dau or, entzun be ez dxatzo eitxen da"
"altuau ein berba, fifite lez barik"

Bazegoen gizonezko bat, horrela berba egitearren, bere izena ahaztuta FIFIT zeritzona.

FIRMADEE   Sinadura.

"firnadak batzien on diez, kaliek konponduten asteko eskatuten"
"firmadie emoten dxun nai notaidxera"
"firmadarik ezta emon bibar edonori"

FIRUE   Oso fina. Mehea

"au aridxe firue da , ensegida baten austen da"
"ule firue dako zu lez, endreda be arin eitxen dxatzu"

"ori imie firue lez dau, eztau dxaten ela?"
"nongo lana firue erosi zu alabatxi, falta-faltaka dau"

FLAKEZIDXE   Trenputxarra.

"goixe guztidxen ezer artun barik zelako flakezidxe okiñ dxot ba"
"neuk pe, atzo Bilbora dxun nai dxan barik eta bidien flakezidxe okiñ dxot"

FLOTAN   Azalean egotea.

"lapikuek ur asko okiñ dxau da lau indxaba flotan, da okela basik"
"plaidxen on gariez, da uger eztakigu lez flotadorakaz ibil gariez flotan-flotan"
"eiñ dxauen beste eurigaz kaderak flotan zapatan barruen"
"arek esniek euli pillo bat okiñ dxau bitsen ganien flotan"

Gaztelerako "flotando" gerundioa hartu da esanahi hori erabiltzeko; literalki hartu ere.

/flotando > flotan/ Azken silaba galdu besterik ez du egin.

FORRA   Auto zaharra, trauskila. Batez ere karrozeria zaharra daukana.

"FORD" kotxe marka hartu zen aspaldi, esanahi hori emateko. Zentzu peioratiboan erabilia izan da beti.

"nora due beran kotxe forragaz ba, ezta aillegako ta"
"ezkoganiene erosiko kotxe for bategaz dxun diez Madrillera"
"kotxe forra baie abille korriten"
Antzina kotxe gutxi zegoenez, eta zeudenak marka horretakoak batzuk, zaharkiluta gelditutakoak, burla moduan erabiltzen zen. Gaur egun gutxi erabiltzen da autoei zegokienean.

FOTA   Fanfarroi.

"ez esan ba, bera ezan fota da oiñ eztaitx nok auentako dauen"
"bai, beti ezan da fota, da auto barridxe erosi dauenik eta ona geidxau"
"aur dako zu fota, iñok bihar badau, alabiek ezkontza ona ein tso lez, artiek artun eziñik"

FRAKARROIEK   Bainujantzia.

"frakarroï barridxe galdu dotez Laiden"
"frakarroï politxauek erosi txuz nire lagunak plazan"
"Antxorako plaidxen danak oten diez frakarroï barik"
"elejidxe onda frakarroietan or dendan"

Oso bitxia da hitz honen etimoa. Jakina da, sasoi baten bainujantzia arraiaduna izaten zela gehienetan. Hortik sartutako hitza literalki pasatu da euskarara.

Gaur egun ere oso erabilia izan arren, batez ere gizonezkoen bainujantzia definitzeko, "traje de bailue" hitzak ordezkutzen du ia beti.

FRAKONEZKIJEK Aurretik >entzaduek< aipatu ditugu, itsasoko jantziak bezala. Oraingoan frakei dagokie bitz hau.

"frakónezkuek dxantzitze nora due ba, arraiñik pe eztaue ekarri txe"
"arek enbarkazifiuek arraiñe dakar antza, gixonak frakonezkuek takanie soiñien da"
"frakonezko luzieidxek dakotez da estorba eitzen dostie"

Hitz hau konposatua da: >fraka< olanezkoak ("lona"). Frakak josi eta gero, linaza olioan ematen zitzaion. Gaur egun plastiko edo tela sintetikoak egindakoak izaten dira, baina izena mantentzen dute.

FUETA Suziria.

"Gabon eguinen fuetigaz kortiñie erre dostien aurreko etzekuek"
"proibidu ein biliki dauie fuetak botaten etzietatik"
"gaur egun fuetak edonon erosten diez"
"nire lobie fuetien zaratiegaz ikaratu eitzen da"
"fuetin fuetigaz kalie be erre eiñ dxauie"

FUNTZUE Tinua. Begia.

"destaiñek botaten ez dau obiaurik, zelako funtzue dako ba"
"arridxe bota ta begidxen dxo, olako funtzurik"
"nik funtzo ona dakot gero"
"funtzu ona bakok, botaik au botillie aurra balkoire"

FURIDXE Haserrea. Zenetik irtenda.

"ori esan tsonien beran furi guztidxegaz arpire lantza tsoz libruak"
"amen dator furidxekaz, banuen eskapaten"
"ona ez etorri furidxekaz, entzun zu?Asike trankilldxu"

GABIÑETA / IE Logela printzipala. Logelako altzariak.

"etziek takon gauzerik ederrena gabiñetie da"
"eztot kure nik bentana bako gabiñetarik"
"neure gabiñetie pintxe bi dot negargarridxen dau te"
"ezkondu zanien beran amabesutakuek erregala tson gabiñetie"
"aman gabiñetie eskuz eiñiekue da"

Hitz hau gaztelerazko "gabinete" tik datorrela argi dago, baina zentzua ez da zehatza, "tocador" esan nahi baitu, baina jende xurneen etxean ez dago horrelako banaketarik, eta dena nabastuta agertzen zaigu, hau da: gela eta altzariak, denak batera.

GABILLOIE Gabirai. Beti izaten da zentzu lizun edo harrapari moduan gizonezkoei aplikaturik.
"ori gabilloie aurren imien atzien dabil, gaztexuek gustaten dxatzoz"

"bestelako gabilloie dau or, imelapurre, imiek engañeten"
"orrek gabilloiek dxakostak suertie, diro barik on, da oiñ aberastute"
"gabilloie ederra ori, iñon lepotik bixi dana"

GABONTZA   Ahohandi. Ozenki berba egiten duena.

"ez ezan gabontza, Lamerako jente guztidxe geuri begire dau te"
"isillik ongo zara gabontzori"
"gabontza lez dabill, beti aldarrike"
"bestelako gabontza dau or, danak enteratie gu dau ela?"

Argi dago gau-hontzaren boz lodia edo gogorra hartu dela eredutzat konparazioa egiteko.
Azkuek beste zentzu batez jaso du "persona hurafia" definitzen du eta Mundakan jartzen du.

GAÑE / KUE   Haina. Hainakoa.

"orren gaiñekue neu be banai, asike ezteidxela arrotu"
"zure gaiñe neuk pe bakitx"
"aren gaiñekue zarala ta, ez ein gero berak eitzen dauena"
"aurren gaiñe loditxu nai da oraiñ ezin nai argaldu"

Ez dauka D.A.R.k jaso duen zentzua.

/haina > gaina > gaiña > gaiñe/
/hainakoa > gaiñekue/

GALAPA/N   Zamalkan. Abiadura handia, baina oinez.

"zelako galapie darue ba, eztau atrapako iñok"
"bai, galapa andidxe darue, izter luziek pe badakoz da"
"arek bidxek tuez galapan, iñok ez atrapateko"

GALTZEIDXE   Galera. Galketak.

"galtzei andidxek okiñ dxauie, da oiñ aur dabiltzez zer eiñ ezien"
"galtzeidxek danok okiñ dxu, da amen eztau besterik auentatie baiño"
"galtzeidxe ezta ezan ain andidxe, errekupeko dauie"

GALUFUE   Alferraundi.

"galufue galufuekaiñe errime, auri bai dok egidxe"
"beran amak eztau gure entzun semie galufue dakona"
"ezpadau gure entzun be, aren sernie galufue da.

Gaztelerako "golfo" hitzetik sartua dela dirudi.

GANBELIE   Tartera handia.

"oiñ ganbela andidxe eitzen diez, mille lagunentzako dxatekue eitzeko modukuek"

"orrenbestekuek? Nik pentsa dot baporeko ganbelie dala andidxena"

"zeuk bai pentsa. Esaixu Marko Pollori beran ganbelie ikusteko"

"ai arek, laster ganbelan konkursue eingo dau"

GANGARRA Aldarrika berba eta barre egiten duen emakumea. Ez da harroputza hiztegian datorren zentzuan.

"zure nebien andrie gangarraue da, ezta bape fifie"

"gangarra dala esan dot eta alan da"

"aur due ori gangarra, mutillekaiñe"

"gangarra lez ibill dxe Lamera guztidxen atentziñue deitxuten"

Adjektibo funtzioa beletzen du.

GANGARKEIDXEK Nabarmenkeriak.

"gangarkeidxei itxi bakien da artun zentzune"

"gangarkeidxe eitzen ibill dxe mutillen aurrien"

"ikusi bazun aren gangarkeidxe, lotsatu eingo zaran"

"badaitx nik arek gangarkei asko eitzen txuzena"

/gangar/ + /keria/ > gangarkeria > gangarkeidxe/

Izenaren funtzioa betetzen du.

Bi hitz hauek ez dute, Azkuek edo D.A.R.k eman dieten zentzua, Hauek, "fatuidad" , "engreimiento" zentzuaz azaltzen dute, baina Bermeon, zorakeriak egiten dituen bat izango da.

GANGILLOI Alperra. Lanari ixo egiten diona.

"gangilloie bada ikastie dako zer dan biar eitzie"

"garridxe okertutie ez dxatzo gustaten gangilloie dalakon"

"gangilloie lez dabill ara ta ona ezer ein barik"

"itok eztau gure gangilloirik etzien"

Azkuek bere hiztegian Mundakako hitza bezala jaso duen >gangil< hitzaren bariante bat izan daiteke. Bermeon, handitasuna emateko erabiltzen den gatzelerako —on-atzizkia, >oi< bihurtzen da. Beraz, honela geratuko litzateke /gangil + oi > gangilloi/

GANGUS Sekula lanerako gogorik ez duena.

"orregaz, gangusegaz ibilltxeko be asko bihar da gero"

"ganguse! Artun biarrerako manieue"

"esan tzazu bateri. Orrek gangusek kasu eingo tsula pentsaten zula? Erretute zauz"

GANOKA Alperra. Lanerako gogo gutxi daukan pertsona.

Aurrekoaren sinonimoa izan daiteke, baina kasu honetan gizon eta andrazkoentzat.

"ganoka, abrebidxue artun"

"etsoie itxi orregaz mutillegaz ibilltxen ganoka dalako"

"ganoka dalez, iñok eztau gure enbarka" "ganoka ezatitxik bota dauie kanpora frabiketik"

Azkuek eskualde honetako herrietan esaten den hitz.a bezala jaso du, baina zentzua "mujer desmañada" da.

Azkuek ere hiztegian Mundaka eta Bermeorako jaso du esanahi honekin.

GARDOSTU   Erdizka egin.

"dxatekue gardostute itxi dotelez, Lamerara nuen"

"biarrak pe gardostute dauz, asike, kalera!"

"bidxar domekie dalez, gaur itxiko dot dxatekue gardostute"

GARGAIDXO   Samako gorroa.

"zer dako zu saman ba, gargaidxue dako zu le?"

"sarnan okiñ dxoten gargaidxuegaz barbarik pe eziñ eiñ"

"gargaidxukaz samie zarratute dakot"

Gaztelerako "gargajo" bera da, baina fonetikaz ezberdintzen da.

/gargajo > gargaijo/ >i< bat desarroilatuz gero.

GARRA   Olatu handiak daudenean itsasoak ateratzen duen laino kresaltsua. Baina konparazioan, beste kasu batzuetan bezala, bronka botatzea ere izango da.

"itxosoko garragaz landara guztidxe galdu de"

"aixiek beste mandarantz eruten dau garra"

"itxosoko garra artzien dauien piperrak eta tomatiek gozuauek tiez"

"garragaz datorren kresala mosuetan be pega eitxen da"

GARRANTZIDXO   Pasatuta dagoena. Galduta. Zentzu figuratuan modatik pasatuta.

"oraiñ arte lagun andidxe ezan diez, da oraiñ garrantzidxue aillega dxatzo errenkidxeri la?"

"ez dxan ori urdidxe, garrantzidxue dako ta"

"garrantzidxo useiñe dakoie onek kaltzetiñek"

"eztot guzan esan baie arek pastelak garrantzidxotute dauzela pentsaten dot"

Azkuek jaso du bere hiztegian baina zentzu mugatuagoan, berak Gernikarako ernaten du eta "rancio del tocino" jartzen du.

/garrantzia > garrantzijo/

GAUE   Energia gabeko persona.

"arek eztau eingo barre askorik, gaue da ta"

"ez eistazu esan, bera gaue gustaten dxatzunik"
"gaue bada be, neuretzat iñor baiño obiaue"
"beragaz gauegaz pasa bi zan dot gau guztidxe, da idxe luek artun"

GAUZEZTANA   Eskasa. Garatu gabekoa. Balio gutxikoa.

"aregaz mutillegaz asi de...beragaz gauzeztanagaz..."
"gauzeztizen sagarrak erosi txuz, merke dizela ta"
"ez eixu artun ori gauzeztana, artuixu beste bat obiaue"
"gauzeztizen pelikulek tauz botaten"

Azkuek ez du jaso bere hiztegian, baina bai D.A.E.k, "inutil", "inservible" zentzuaz.

GAUZE BAT   Deigarritzko lokuzioa.

"ez, ori eztot entzun, baie gauze bat, eztot dxakin zure aman lagune ill dxenik"
"Maria, gauze bat, zure amak esan dau etzera dxuteko"
"gauzetxu bet, beiñola ikusi dun enbrie, apaidxue eitzen ikusi dauie"

Azken esaldi honetan, lokuzio hori diminutiboan jarri da.

GIBARROI   Atun eta zimarroien gibela.

"gibarroie dxan dot eta pitxoirik pez gozuau"
"bakixu zelan oten dan gozo gibarroie, erreta"
"neure amak pe erreta imitxen txuz gibarroiek"
"gibarroien koloreko odola bota dau autik"

Azken esaldian konparazioan sartu da hitz hori.

/gibel/ /marroi/ >gibelmarroi > gibamarroi >gibarro/

GILTZEK   Lokiak.

"giltzetako miñe dakot, eztaitx zer dakoten"
"golpie giltzetan emon tsolez, siku itxi dau bertan"
"giltzetan artzien dan golpie txar-txarra da"

GINDULEK   Barrabilak.

"beran gindulek aidien ibill txuz plaidxen"
"ginduletan dxo dau enbriek eta bienganera dxeusi de konorte barik"
"gindulei agarrata, iñor lotsatuten, danan aurretik pasa da"

Hitz hau nahiko berria da eta ia gazteen artean baino ez da entzuten.

GLORIDXEN   Gozotan.

"kantsata nauenien gloridxen oten nai oien tunbeta"

"ai ze ondo dau berton ba, au de gloriðxe!"

"otz dauenien etzien oten da obien, kalefazinotxuen onduen, gloriðxen"

GOBERNA   Kasu honetan ez da erabiltzen hitzaren zentzu zehatzean, zaindu edo jagon zentzuaz baizik. Pensonak eta gauzak izan daitezke.

"imiek goberna ta gero kalera dxungo nai"

"ama ta aitxe be ondo gobema txuz arek"

"ondo gobemata, kotxiek urte asko auentaten dau"

"txarto gobema ezkerro barritz, egun bi bakarrik"

"eztakidxe gauzek gobematen be, esko txarridxe takoe ta"

Gaztelerako "gobernar" hitz hori erabiltzen da honelako esaldiak egiteko.

GOGORTADA   Gogor agirika egin.

"aita, egin marrada baina gogortada barik"

"ez eiñ gogortadarik triste nau te"

"gogortadiak zuri belarri batetik sartun da bestetik urteten tsu"

"ezpaztazu gogortadarik eitxen gauze bat esango tzut"

GOITXARRAK   Arrantzale giputzak. Mutrikutik goranzkoak.

"goitxarrak orretan abillek tiez"

"gure baporatan ez dabill goitxarrik"

"goitxarrak eta betarrak ez tiez konponduten"

Ikusten denez, banaketa honek erdian uzten ditu bizkaitar arrantzaleak. Ez da ezagutzen hauen definiziorik.

GONBITXE   Oka egin.

"ez gonbitxe dxaten zune, entzun zu?"

"dxan dauen dana gonbitxe dau"

"gau guztidxen on nai gonbitxeten, zeozek eiñ dxost kalte"

Aditzaren funtzioa betetzen du.

GONBITXOKA   Oka egiten.

"trabenatik urten dauenien gonbitxoka asi de"

"bieja osue eiñ dxau gonbitxoka"

"bera ikusten doten bakotxien gonbitxoka asten nai"

Adberbio funtzioan agertzen da.

GONBITXUEK   Gorakadak.

"akaba danien itxosoko bueltie gonbitxuek garbitxu biar"
"askatan bota itxuz gonbitxuek"
"gonbitxo larridxegaz on nai egun guztidxen"
"gonbitxo larridxe emoten dost berak mutillek"

Izena bezala erabiltzen da.

GONBIZE   Itsas kabra baino ilunagoa eta haragi gogorragoa dauka. Askorentzat onena.

"goinbize itxaskabrie baiño gozuaue da"
"goinbizen sue sartun dxast da zoldu eiñ dxast atzamarra"
"gonbiz txikitxu batzuk erosi dotez prijite dxateko"

GORAZKO/UE   Korrokada.

"ajj, gorazkue datost, ori ezer dxan barik"
"gorazkuek kentzieko bikarbonatue da ona"
"gorazkue botaten dauenien berakatz useiñe botaten dau"

Azkuek hitz honi "nauseas" zentzua ematen dio eta P.M.k antzeko zerbait azaltzen du.

GORGOILLE   Samako hezurra.

"gorgoilerarte nau beteta"
"gorgoille ebaiko dostela eztost esan ba"

GORMANTA   Tripontzia.

"ori imie gormanta da, atrapatzen dauen dana dxan bi dau"
"gormantak badauz amen etzien"
"ez ezan gormanta da dxan biden moduen"

GOSEKILLE   Goseaz hiltzen dagoena. Gosetia. Arestian aberastutakoa.

"gosekille ezan bada atxiñe, gaur beitu berari"
"beti dau dxan da dxan, gosekill utse da"
"gosekillen arpidxe okiñ arren, eztau dxan barik"
"zer diño berak gosekillek ba, aztu dxatzo areri, geuri meridxandak ostuten ezan doskune"

GOZODXALE   Gozozalea.

"alabatxi, gozodxalenekue imingo tsue ixixena"
"ba ni enai bape gozodxalie"
"gozodxalie ezan balekinai, atiek pe artun bez"

GRAKADA   Hezurren bihurtura. Lunbagoko bihurtura.

"garridxen eiñ dxau grakadie ta medikuek esan tzo ez dxuteko itxosora"

"izterrien eĩn dxau grakadie fubolien dabillega"

"zelako grakadie asma dot belaunien ba, pentsa dot apurtu eĩn dxastela"

Hitz hau onomatopeiazkoa da.

Azkuek bere hiztegiko gehigarrian azaltzen du, baina berak "graznido" zentzuaz definitzen du.

GRAKU   Besteak baino indartsuagoa dela eman nahi duen gizonezkoa. "Tarzan" dela pentsatzen duena.

"zer da bera morroie ba, graku da la?"

"grakun antzeko bat agertu dxaskun dxantzan gauzela"

"txo, graku, saltaik auna orrenbestekue bazara"

GROKADA   Korrokada

"grokadaka nau egun santo guztidxen"

"grokadiégaz batera datost dxan dotena"

"grokada zatatsuek botaten zuz"

"grokadak botaten kantsata nau"

>korrokada< hitzaren bariante bat izango da.

GRIKO   Lapurtu.

"amen partikaran okiĩn dxotazak baie griko eĩn dxostazak berak"

"abille dok ori griko eitxen"

"zeuk pe non okin dxozak ba, dxakin ezkerri griko eitxen obiaurik eztauea"

GUARDA!   Kendu!

"guarda ortik enbarazuen zauz de"

"guarda txo, neuk eingo dxotak eta"

"guarda, guarda, amen dator graku te"

Arrantzale giroan erabilitako hitz honek, gaur egun erabilera zabalagoa dauka.

GUARDABAJO   Behera etorri. Jausi.

"guardabajo dxeusi de, da eĩn dxuzen biarrak alperrik"

"an due andamiĩue guardabajo, eskerrak iĩor eztauea atrapa azpidxen"

"banue eskillaratatik eta alako baten anutak guardabajo"

"ezpatzon agarraten an dxungo zan guardabajo"

Hitz hau ere portuko giroan erabiltzen zen, baina, gaur egun, denek erabiltzen dute normalki.

GULERI   Jaki bereziak. Finak. Gozoak.

"orreri bakixu zer gustaten dxalzon, guleridxe"
"eztau dirorik guleridxe erosteko"
"guleridxeri danak imitxen tzoie arpi ona"
"zelan dxango dau eguerdidxe ba, guleridxe dxaten on ezkeron"

Gaztelerazko "gula" hitzari >eri< atzizkia jarri zaio beste kasu askotan bezala.

GUREZANA   Maitasuna.

"gurezanik ezpadau, obeto ontxerik itxitxie"
"guretan andidxe dakotsut, baie kanpora dxun bi dotelez itxi in bi zaitxut"
"atzoko pelikuleko neskiek eztotso okiñ gurezanik, bestigaz on da enamorata ta"
"gurezan bako ezkontziek beti urteten dau txarto"

GUZIK   Gura ez. Edozein aditzekin.

"au imie dxon guzik tau"
"zure alabie neureñe etor guzik on da"
"zeu be aur zuuz bera ikusi guzik"

Hitz honen konposizioa beste bat behar luke izan, zeren osagaiak >gura< eta >ezean< dira. Beraz honela: /gura ezean/. Baina horren ordeaz >ezik< esIduientea sartu da, nahiz eta beste zentzu bat izan.

/gura/ + /ezik/ > guraezik > gurazik > guzik/

Horren zergatia ez dago argi. Beste kasu askotan bezala, ilun geratzen da.

IBILTXUN   Parranda asko, gaurik gauerdi dabilen pertsona.

"diruek gastaten dabilta a, ibiltxun zantarra"
"ibiltxune dala diñoie, baie orretarako dirue bi de, da arek ez tako"
"gastetan ibiltxun-ibiltxune eza da, oiñ fraillie da baie"

IGELENIEN   lazko urtearen aurrekoa. Orain bi urte.

"ori ezta ezkondu igez, igelenien baiño"
"igelenien dxun garizen Parisera"
"guzurre zauz esaten, igelenien ezta eza da"
"zuk esango dostazu niri, ni igelenien dxun banai!"

IGUZIDXE   Igurtzia.

"iguzidxe eiñ ezkeron miñ dxakozun lekuen, dolorie kenduko dxatzu"
"eistazuz iguzi batzuk lepoko miñegaz eziñ dxot auenta ta"
"igutidxe eitzen eitzen argaldu eitzen zara"

">iguzi< aditza izen bihurturik erabiltzen da. Aditz forman ere erabili arren, askoz ere gutxiago

gertatzen da.

IDXE   Ia-ia.

"idxe Tonpoitxik bera dxeusi nai deskuideta"

"idxe diñozu, baie horrek asko falta dau gero"

"idxe kotxie ostu! Grazidxe konturatu garizena!"

IDXEITXIK   Apur batengatik.

"idxeitxik aberastu, lumero bategaitxik ez dost unen loteridxe"

"idxeitxik arboliek zapaldu geure ganera dxeusitxe"

"amaperrien txakurre! Idxeitxik bienganera botaten gaitxuz"

IDXELIEN   Hiltzeko zorian.

"idxelien on da ainbeste denporan"

"idxelien zauzela esan dostie da orain parrandan"

"azidentie on danien bertara dxun garizen da an ikusi dun idxelien dauena"

"guzurre ezan da idxelien dauena"

IDXEN   Igo.

"San luanera dxun gariez baie eztogu idxen bertara gora"

"idxen eskillarak ontxe momentuen"

"idxengo zara aurra teillatora?"

"zelan idxengo nai ba, eztakot eskillararik eta"

Goikoaren antzeko beste kasu bat. Fonetikaren aldakuntzaz bariante bat sortu da.

IDXETXUEN   Itotzeko zorian. Presaka ibili.

"Laideko plaidxen mutil bet atrapa dauie idxetxuen"

"neu be olato andidxe dauzenien idxetzuen ibilltxen nai"

"trenarako ordue dala ta, idxetxuen ibill dxe"

"idxettuen nabil biarrak eitxen gero telebisifiue ikusteko"

"idxetxuen dator, zer pasa dxatzo ba?"

"idxetxuen eñ txuz eskillara guztidxe"

Aurrekoak bezala, jasan dituen aldaketak izan dira arrazoi, forma hau sortzeko.

IKESKI /DXE / IKESKIÑE   Ekandu. Ohiturak. Bi formak erabilizen dira.

"ikeskidxe takoz onek imitek"

"bai, ikeski txarrak takoz, baie neuk kenduko tzatez"

"ez pentsa, ikeski onak pe bakoz"

"ikeskiñek ez tiez aztuten"

"an dau nire sernie, neska-mutill Narran tartien, ikeskidxe ikasten"

Azken esaldi honetan bi eratara erabili da >ikasi< aditza. Hitz honen osagaiak /ikas/ + /ki/ atzizkia

izan dira.

IKOMELAUE   Mozkorra

"ikomelauegaz etor da etzera, da ganera aldarrike"
"bestelako ikomelaue dako zu, non atrapa zu ba"
"gaur ondo pasateko egune da, ikomelautxue artun da enbraren bategaz andratan ein"
"ikomelauen antza dakostazu txo"

Hiku edo piku melatua hartu da, konparazioa eginez, izen baten funtzioa betetzeko.

ILLBIXIKUE   Hil itxura.

"nondik zatoz ba, illbixikuen arpeidxe dako zu te"
"alabatxi eguzkidxe artzien tire illbixikuelez zauz de"
"au illbixikuen kolorie kentziko tunbeta para bi nai eguzkitan"
"zer diño berorrek illbixikuek ba, pentsaten dau grakue dala bera"

">il< >bizikoa<, beraz hitz konposatua da.

ILLE   Pertsona ahula, adore gabekoa. Zapore edo gatz bako gauza.

"nongo ille da berau imie, kalera be eztau urteten"
"ille da, baie berak ku dauenien majo mobiten da"
"olako persona illegaz ibilli baiño, obeto da ormigaz ibilli"
"brekie beseue baiño illaue ezaten da dxaten"
"argi ille dau berton, ikusi be ezta eitxen"

Lhanderen hiztegian bakarrik aurkitu dut zentzu horretan.

ILLEKUEK   Andrazkoaren hilekoak.

"illekuek amabi urte gaz etor dxatzoz"
"illekorik ezpako zu, ez zauz ondo, ez zauz seguru te"
"illekuekaz be uger eitxen dot nik"
"ba illekuekaz ballue artzie ezta ona"

IMAJIÑIE   Emakume oso polita.

"Edurnen imie imajiñie da, politxaue!"
"nire semiegaz dabillen neskatur imajiñie da"
"imajiñilako imiek takoz gure alabiek"

IMELAPURRE   Gizon oso lizuna, neska gaztetzoak gustatzen zaakiona.

"aregaz ez dxun gero, imelapurre da ta"
"ori neskier imelapur bategaz dabil"
"imelapurrek ibill dziez atzoko berbenan"
"imelopurren antzeko bategaz etor da Benidorretik"

/ume/> /ime/ + /lapurra/ > imelapurra > imelapurre

IMEMOKUE   Gazteegia. Umemoko.

"imemoko guztidxe takoie kotxie"
"imemokue zara ondiño, berbenara dxuteko"
"berak imemokuek esan dotsu ori"
"Bermioko imemokuentzat neiko ta lar diez onek dxaidxe"

Goikoaren antzera, izen bat eta adjektiboa lotzen dira.

IMENTA   Asmatu.

"ori ezta egidxe, ori berak imenta dau"
"ez esan ori alabatxu, eztau imenta ta, egidxe dozu"
"beti gauz gauzek imentaten da sekule be eztoSKU uneten ondo, baie arei bai"

IMEZANTARRA   Umemoko. Zentzu berdinean erabiltzen da, baina peioratiboagoa da.

"Imezantar guztidxe bertan dandarrez kabezuduen atzien"
"zer dakarrie imezantarrok"
"beti esaten dot imezantarrakaz ez ibilltzeko"

INFLE / TA   Bete. Hanpatu.

"ai! Infleta nau dxan doten bestegaz"
"pastelak dxaten infle, txanpana edaten infle, geidxau zer?"
"infleta ikusten dot ori mutille, geixorik tau ela?"

INGIRUEK   1.- Pertsona baten gorputzeko atal ikusiezinak.

"neure ingiru guztidxetatik izerditxen nau"
"ingiruek agiridxen on da Antxorako plaidxen"
"gonak altzata ibill dxe ingiruei aixie emoten"

2.- Gauzak.

"ingiro guztidxe endredaten dau, zer topako"
"da aixie ekar dauenien, geure ingiruek errekojiten asi garizen"
"zeure ingiro danak berton itxitxe nora zuz ba"

3.- Inguruneak.

Zentzu honetan askoz ere gutxiago erabiltzen da.

"amen ingiruen eztau mutillik"

Hitz hau >inguru< hitzaren bariante bat da, eta /i/ bokalaren asimilazioa gertatu da.

INDXADA   Atunaren belarriak deituak. Gazteleraz "ventresca" deitzen diete, baina Bermeon erdaraz ere "ijada" deitzen diegu.

"ze gozo dauz onek indxadak, obienak tiez"
"eztau indxadarik, eztau atunik eta"
"karu dauz gero indxadak, laster lebatza baiño karuau"

INKE   Sartu.

"sasidxe inke dxastez izterratan"
"au kuadrue orman inke bi de"
"orrotzak inketen okitxie lez dakot gorputz guztidxe"
"isillik ezpazauz kutxillue inkeko tsut tripen"
"untze bat inke dxast buruen"

Gaztelerako "hincar" aditzak >inkatu< eman behar zuen, baina ez da geratu horrela, bide erdian geratu da.

INKIRRIDXO   Afan.

"alabatxi artuixu inkirridxue, ostantzien ez zara ailiegako iñora be"
"abille da arrañek atrapatzen baie inkirridxo andidxe dako"
"inkirridxuen pasinuegaz eitxen txuz andidxe"
"patroi ona da baie eztako inkirridxorik"

INKIRRIDXOZUE   Ahalegintsua.
"ba gure patroie total da inkirridxozue"
"inkirridxozue ezpada eztako zeregiñik"
"inkirridxozue ezanda be, beti ezta oten arrainek atrapateko erarik"

Hitz hauen oinarria bilatzeko hipotesi baten sartu behar da. Hau da, "inquirir" aditza hartu. Hala ere ez dago argi zein izan zitekeen hitz honen eboluzioa.

/inquiridor/ /* inquiridoso/ > inquiridoso > inkirridoso > inkirrodroso/ Gero, hemendik >inkirridxo< geratuko zen.

INKISISIÑUE   Nahastea. Iskanbila

"zelako inkisisiñue arma dau ba, iñor be aklara bez"
"jente guztidxe aldarrrike, eskureko, inkisisiñue bertan"
"amen armaidxuen irtkisisiñue dau, dana dau nastata"

INKISISINTIE   Nahastero/a.

"eztau inkisisintiaurik, egidxe eta guzunek nastien esaten abille da"
"isillik on zaitxez inkisisintiori, enidxe nasta zu te"
"ni inkisisintie? Zeu andidxena!"

INKOMODATA   Haserretuta.

"inkomodata dauz, diruen ganien"

"ori be bada tristie ba, aizte bat bakarrik okiñ da beragaz inkomodata egotie"

"atziñe inkomoda diez, imiek txikidzek ezan dizenetik dauz asarratute"

INTERIORA   Kamiseta.

"interiora kendu bustitxe dakozu te"

"merke on diez gaur interiorak plazan"

"kolorezko interiorak ez dxastez gustaten"

"negureko interior lodidzek erosi bi dotez"

Gaztelera "ropa interior" etik hartu da eta >elastiko< hitzarekin batera erabiltzen da. Hala ere, gaur egun, "kamiseta" hitza gainditzen doa.

INTRANKILL   Urduri. Artega.

"bera imie etorri arte intrankill oten nai"

"ez on intrankill ba, laster etorko da ta"

"ikusten ezan dxatzo intrankill dauena"

"intrakillidatie gauze txarra da, orreixik on trankill"

Azken esaldi honetan bi forma agertzen dira: izenaren funtzioa betetzen duen >intrankillidatie< eta hitz horren adberbio funtzioa betetzen duen >trankill< antonimoa.

>lasai<f>urduri< hitzen ordeztu, gaztelarako hitz hauek erabiltzen dira normalki.

INPIDIDXUE   Inperioa. Diru asko.

"oiñ ondo dau bera imie, baie inpididxue kostata"

"irebazi orrek, inpididxue, gaur eztako txiki bet baie"

"inpididxue okiñ dxe be, askotan dana gastaten da"

INTZENTZUE   Mailu bat. (figuratiboan). Aspergarria.

"intzentzue zara alabatxi, ez zara lotu be eitxen eskatuten"

"intzentzue lez dabil zapatak erosteko esaten"

"intzentzue ezan bi zara, baten batek kasu eitxeko"

IÑUZENTE   Ergela. Tontoa. Harroa.

"zer dakar berorrek iñuzentiek ba, danak insulteten"

"dxun zaitxez ortik iñuzente txaridxori"

"iñuzentiaue da, danak tautela berari begire pentsaten dau"

"baie ze tontue da ba, iñuzente utse da"

Gaztelerako "inocente" hitza, zentzua aldatuta erabiltzen da.

IÑUZENTEKEIDXEK   Tontakeriak. Zirtzileriak.

"iñuzentekeidxe esaten zabiltzez, eztakozu errozirik"

"ez takotela errozirik eta iñuzentekeidxe esaten nabillela diñozu, ba laster ikusiko zu, errozoie badakot edo ez"

"iñuzentekei gitxiau eiñ da artun zentzune, edadie be bakozu"

"iñuzentekeidxekaz bete dau etzie, eztau koadro bat non sartun"

IÑUZENTETUTE   Lelotuta

"iñuzentetute dau beragaz mutillegaz"

"ez takitx non dakoten burue be, iñuzentetute nau"

"ez da eztrañue iñuzentetute otie, emon tzun disgustuegaz"

IRUTXIKIKOA   Balio gabekoa

"irutxikidxen artun da gero milloiekaz saldu, auri eiñ dxau arek"

"arrañek saldu duz irutxikidxen, total merke"

"alabatxi, niri ez emon irutxikiko sagarrak, ostantzien arpeidxen emongo tzut eurokaz"

"irutxikiko arraiñek ezan diez gaur, txikidxe ezan dan lez, prezidxue be merke"

"irutxikiko arpeidxe para dxatzo oneri imiri, dxan barik tau te"

IRRIKILLO/UEK   Apaingarri barrokoak.

"orrek silloiek irrikillo lar dako, ezin dxe garbitxu be"

"espilluen bueltiek ez pentza irrikillo gitxiau dakonik"

"modan dauz ostabe irrikilluek baie neuk elekidot erosiko olakorik"

ISILLEKUE   Isilean aurreztutako dirua. Baina ezkutuan gordetako dirua ere isilekoa izango da.

Arrantzaleen artean erabili ohi da. Partila egiten denean, emazteak jakin barik, diru apur bat sisatzen da. Hori da isilekoa. Baina orain oso arrunta da egoera guztietan.

"beran isillekuekaz erosi dau erlojue"

"isillekuek okiñ txuz gordeta, ta arekaz dxun da Benidorrera"

"gordeta dakozuzen isillekotxuek atara, afaidxe dxaten dxun bi du te"

"nire isillekuekaz ez tu gauze andirik ingo"

ISILLIKOSTUKE / ISILLOSTUKE   Ezkutatzen.

"isillikostuke ibill gariez Lameran eureri eskapaten"

"eurek pe igual ibilli diez atzo, isillikostuke geuk ez topateko"

ITXOSUE   Itsaso handia.

"ez dxuen uger, itxosue dau te"

"ainbeste denporan on diez urten barik itxosuegaz"
"eztaitx dxungo banai Lagara, ara dxuteko itxosue dau te"
"atxetan on da, ta itxosuek atara dau ta itxo eñ dxe"

Nahiko da berba bakar hori, itsaso gogorra dagoela adierazteko.

ITXOSOTIE   Arrainontziak itsasoratzea.

"dauen egualdixegaz be itxosotie eñ dxauie"
"Dakarren on dizenien itxosote gitxi sartun zauien"
"gaurtik aurrera itxosote askorik eztaue ingo"
"itxosote ona eñ dxauie, bost milloien arraiñe erun dauie ta"

Hitz hau >itsasoratzea< hitzetik dator. Substantibo izatea gordetzen du.

Azkuek hitz honekin haitzetako belar bat deskribatzen du. Besterik ez dator.

ITXOPETEKUE   Elegante. Ederra. Berebizikoa. Neurtezina.

"itxosopeteko kotxie erosi dau, lau milloikue"
"itxosopeteko erlojue erregala tso amañarrabakidxe"
"ikusi duzen terrenuek itxosopetekuek tiez txo"
"atzo dxan dun afaidxe itxosopetekue ezan da, kabiara da guzti"

Hitz honek, neurria, kalitatea eta kantitatea adierazi eta kalifikatzen ditu

ITSUATZIEN   Antzean-atzean ibili.

"beti itsuatzien, bost urteko imielez ibilltxen, kantsata nako"
"ez ibilli itsuatzien enpanadiori"
"itsuatzien ibilltxen badxatzu txakurre, ostikada bat emon"

ITSUATZEKUE   Beti atzean dabilena.

"bestelako itsuatzekue zauz or, dxun adi ortik"
"amen dator itsuatzekue, eztost itxitzen baketan be"
"enator zugaz, itsuatzekue naiela diñozu te"
"itsuatzekue lez ibilltxen dxatzo amari, atzien atzien"

Gaztelerako "lazarillo" edo horren antzeko zerbait defintzeko erabili izan dela dirudi. Baina "lazarillo" >itsuaurrekoa< izango da eta ez alderantzizkoa.

ITXUGIÑE   Itogina. Konparazioan, gauzak berehala egitea edo esatea guslatzen zaiona.

"bestelako latie emoten zauz, itxugiñori"
"ez ezan itxugiñe da trankill egon"
"zelako itxugiñe zara ba, ezin zu on apur baten"
"itxugiñe dator kamarara, euri asko eñ dxaelez"

"ara ta oña dabill itxugiñe lez lotu barik"

Hiztegieta "gotera" zentzuaz bakarrik jaso da.

ITSUKI   Marrazo familiako arraina. Begiak txikiak -arraia bi-izanik, konparazioan erabiltzen da, oso gutxi ikusten duten pentsonei aplikatuz.

"itsuki esaten tzoie gitxi ikusten dauelako"

"eztozuz topaten? Itsukidxe paiño gitxiau ikusten zu alabatxu"

"an ibill dxe, itsukidxen moduen gauzek topaten, da ezin topa"

Hitz hau, hiztegieta datorren definizioa azaltzeko, kostako herrietatik edo eurentariko batetik sortu dela esan dezakegu. Edo alderantziz gerta zitekeen >itsuki< izena arrain horri jartzea, begi txikiak dauzkalako.

ITSUMENDEDUN   Presaka eta presaka ibiltzea edo egitea gauza guztiak, edo ondo pentsatu gabe.

"da itsumendidxen, gauze guztidxe benan itxitxe eskapa dun"

"itsumendidxen zabiltzezelako pasaten dxatzuz olako gauzek"

"itsumendikue zara alabatxi, ez zu ikusten aurrekue be"

Hitz honen konposizioan >itsua< eta >mendia< hitzak agertzen dira. Baliteke, zentzua, itsua mendian ibiltzen den moduan ibiltzea izango dela. Baina >itsumendua< ere izan daiteke. Azkuek beste zentzu batez jaso du hitz hau.

ITXIDXE   Arduragabekoa.

"zelako itxidxe zara ba, gauzek ein barik kalera dxun zara"

"ofiziñen iguala da, itxidxe, dana itxitxen dau ein barik"

"itxidxe ezateitxik galdu dau arek puestu on bat"

ITXITASUNE   Arduragabetasun.

"itxitasuneitxik lagunek pe eztaue gure kuadrillen"

"itxitasune da aren defetorik andidxena"

IXE   Jaso.

"majo ixex dau arek iñon diruek guzurrek esanda"

"aixerik eztauelez belak (toldo) ixex bi diez"

"diruek ixex! Ezta makala zelako diruek ixex txuzen"

"orrek diro danak ixeten badoitxuz, aberastu ingo da"

Gaztelerako "izar" aditza du oinarri hitz honek. /izar > iza > ixex/

IXENTA   Aipatu. Izenda izango da, baina zentzua beste bat izaten da.

"danak ixenta txuz bera izan ezik"

"nora dxungo naitxen ixenta barik pa"
"eztau zetan ixenta, ixenta barik pe, badakigu zeu zarana ta"
"ni ez ixenta ezetarako be, eztot kure ezur eiñ dxe"

Hitz hau >izendatu< ren laburpen bat da, txistukaria palatalizaturik.

IXENTAXIÑO /UE   Urtebetetzea urteurrena edo horrelako zerbait ospatzen deneko oparitxoa edo gomutagarria.

"neure eguneko ixentaziñotxue bota dost korreotik"
"ixentaxiñue baiño ezta"
"aren ixentaxiñuek eskasak ezaten diez"
"amuman ixentaziñue dakoze arnen"

Ikusten denez ez du goikoaren antz handirik, zentzua beste bide batelik baitoa. Gainera, hartu duen atzizkia ere beste bat da, >pen< hartu beharrean >zino< hartu du: /izenda + zino > izendazino > izentazino > ixentaziño/

IXIXENA   Ezizena.

"Bermion danak dakoie ixixena"
"eztakixu nongue dan a mutille, ixixena be eztaix eta"
"ixixena ezpadakixu ezin dxu dxakin nongue dan"

IXOTU   Atzera eragin. Izutu.

"ime guztidxe ixotu txuz, ikaratute"
"erriko txakur eta kato guztidxe etor dxaskuz etze aurrera, da ezegaz be ezin ixotu"
"an ibil gairez ixotuten, da azkanien be dxun diez"

IZTERPARIENTIE   Urruneko senideak edo ahaideak. Ia beti zentzu peioratiboan esaten da.

"gaurko alkatie neure aman izterpariende da"
"ez tuz ezetuten baie geure aitxen izterparientiek tiez"

IZTERR   Izterra.

Bermeon ez da espezifikatzen zein alderdi den iztarra, eta berdina da goia, erdia zein behea, hau da, zangoa, oina edo izterra bera. Zentzu berean erabilzen den beste hitz bat, geroago agertuko den >kadera<

"izterreko miñe dakot"
"izterra apurtu dau" (zangoa)
"izter azpidxen kristelak konada bat eiñ dxost"

IZURRI / DXE   Apeta. Guraria.

"langostinuen dxateko izurrie dakot. Zer ba, agarrakerak dakoze el?"

"arek andtriek, estaduen dauela, abillanan izurrie okitxen ezan dau"
"ni enau enbarazada, baie angulen izurre andidxe dakot"
"alabatxi, zapatak erosteko izurrie dako zu ela?"
"izurridxe edo ez izurridxe, nik zapatak erosko tez"

Beraz, >izurri< hitzak, beste zentzu bat hartu du.

JUEGUE   Hezurretako artikulazioa.

"belauneko juegue dakot paralizeta"
"ba nik azidentie okin dxotenien, izter bidxetako juegue okin dxot lotute"
"medikuek esan dost, atzarnarran juegue ez galtzieko pelotie ibilltxeko eskuetan"

Gaztelerako "juego" (de dos cosas articuladas) hitzetik literalki hartua.

JUGOI/E   Neguko kamiseta lodia.

"gure amak emon dost ordenie jugoiek erosteko berari"
"oraiñ ezta eruten jugoirik, kamiseta metxuek baiño"
"onentzat imientzat jugoiek tiez onenak ixerdi asko emoten dau te"
"itxosorako dozena erdi jugoi erosi tsatez plazako marikaflorreri"

Erdarazko "jubon" da horren jatorria.

JAZBANA   Orkestra. Jazz Band.

"gaur Mañun jazbana ongo da Karmen egune da ta"
"eztau dirorik jazbana imitxeko"

Adinekoen artean bakarrik entzungo da, uneetan erabilitako berba hau.

JENIDXUE   Jenio bizia. Jenio txarra. Haserrea.

"jenidxo txarra dako baie persona ona da"
"kalera zatozenien, jenidxue etzien itxi"
"ez imiñi iñor jenidxotan ostantzien zeuk atara kontuek"
"jenidxue badako berantzat txarrau"
"jenidxue ernoten dost Bilbora dxutiek, baie dxun ein bi dot"

Ahoskeran bereizten da erdarazko hitzaren jatorria.

JUANTRINKO   Ibiltzeko dorpe dagoena.

Beti gizonezkoentzat erabilia. Hala ere, noizbait erabili izan da ernakumeren baten ibilera adierazteko.

"juantrinko lez korriten dauen bat ezu ezetuten?"
"bera mutille juantrinko utse da"
"txo, juantrinko, ekarristek auri otzarie"

Antza denez, "Juan Trinko" ezizenez ezagutzen zen gizon batek horrelako ibilera dorpea zeukan, eta hortik adjektibo horren sortzea.

KADERA   Hemen, mokorra, izterra, berna eta oina, dena batera hartuta izango da.

"kaderak altza azpidxen zer dauen ikusteko"

"Demikure dxun gariez da kadera azpidxetako miñe dakot"

"kadera atziek ikusi zelan dakotezen, zuri edo baltz?"

"kaderatatik agarra tsoie ta kalera atara dauie"

"kadera ganera dxeusi dxast arridxe"

Azkuek ere jaso du, baina honek, "extremidad inferior" dio. Kintanak, "pierna" jartzen du.

KAELA   Ogi zati handia.

"nora zuez zu ogi kaela artun de ba?"

"ogi kaela eskuen artun ezkerro, dxatekue, lo bertan"

"okiñ dxun gosiegaz ogi kael bana artun de gaztaiegaz, bera dxan da etzera"

KAIDIE   Joera.

"auna mandarantz dako kaidie"

"beraiñe dako kaidie, beti dau beragaz"

"beti egoten da nonorantz kaidie"

KAIGANE   Goialdea

"zer eitxen zu or kaiganen parata ba?"

"an dako zu a kaiganen, errebatue ikusten"

"e? kaiganen zauz ba, balkoitzik obeto ikusten diez ela?"

"bestela zauzie kaiganen madalenie ikusten"

Hitz konposatu honek erabilera zabalagora jo du:

/kai/ + /gane > kaigane/

KAIÑE   Itsasertzean edo itsasadarretik irteten duen behe-lainoa. Kalima.

"Izaro be tapata dau kaiñegaz"

"zarratu dau gaur kañe, ez da ongo errekie ikusterik"

"Gerniketik berantz dator kaiñe"

"ori kaiñe laster kenduko da ta eguzkidxe okingu plaidxen"

KAIXE   Arduratu.

"zure aitzie barriz ezta kaixeten bape, neure pentsure itxitxen dau dana"

"geidxau kaixe balekizara, beste txori batek kantako lekitzu"

"asko kaixe da nire gixona, gauzek aurrera atarateko"

"kaixetute nau neu be, ia zeuzer eitzen badun"

KAKA   Mozkorra.

"amabost egunien dako kaka ganetik kendu barik"

"kaka dako zu zuk alabatxi, mozkorrik zauz de"

"klaro dakona kaka, orduri be eztotso beitu ela?"

"atrapako doten kakagaz, aste guztidxen enau ikusiko etzien"

KAKABELENA   Marea behean dagoenean agertzen deo lokatz beltza.

"aixarrak atrapatzen nuen kakabelenatara"

"portuko kakabelenatara dxeusitxe etor dxast semie, Afrikako baltza baiño baltzau"

"asmaten dozue kakabelenako atsa?"

"onek imiek kakabelenie lako kaka eitzen dost"

Azken esaldi honetan >kaka< hitza errepikatuta agertzen da.

KAKABIARRAK   Lan edo behar zikin guztiak.

"kakabiar guztidxe ein biar, eztauela gure be"

"zuk ein zeuk gure zune, kakabiarrak eitxeko neu nau"

"kakabiarrak itxi txuz arek eztaitx nok eitxeko"

KAKADXALE   Pertsona zekena, gasta baino ez gurago duena.

"kakadxaliaue da, edozer dxanda bizi diez dirue ez gastatitxik"

"neure alabien koñatie be kakadxale utse da, beti betiko erropakaz dabill"

"kakadxalie da, baie beste leko batetik dxuten dxatzoz diruek"

Adjetibo honen konposizio gaiak izen bat eta adjektibo bat izanda ere, gero adjektibo bat besterik ez du eman.

KAKALARRIDXE   Dena arin egitea nahi duena.

"kakalarridxe zara baie, ikasko zu trankillaue ezaten"

"kakalarridxe lez ibill dxe, da gero be eiñ dxau etxeplastue"

"eztost itxi baketan pulserie erosi arte, kakalarridxe da ta"

"ba kakalarridxe lez nabill, eztakotelakon denporarik alperrik galtzieko"

KAKAMOLTZO   Berba honek aurrekoaren alderantzizkoa eman digu. Pertsona trankila.

"ezta egon ba, kakamoltzue lez bertan , neu dxun arte?"

"ori dona kakamoltzue ezatie, desdeluego, ez zu merezidu dirorik emotie"

"bestelako kakamoltzuek zauzie or, dxaten noiz emongo"

"zer, kakamoltzo, zer erosi zu ba?"

KAKALEKUE   Itsasontzietan komuna bezala funtzionatzen duen leku bat. Hala ere >irola<

hitza jarrita agertzen da Dena den, herrira pasatu dena lehenengoa da eta esanahi berdina emango diogu komunari, nahiz eta askotan peioratiboa izan.

"kakalekue pintxe bidela esan dau patroiek"
"gure kakalekue baino politxaurik munduen bez"
"kakalekuen sartunde emoten txuz orduak leiduten"

KAKANARRUE   Pertsona edo gauza txikia, eskasa, gutxi garatua.

"kakanarruen besteko sagarrak erosistazuz alabatxu"
"a motorra! Kakanarruen bestekue badan, nora dxungo da ba"
"zer eingostazu zuk niri, kakanarru orrek?"
"areri kakanarrueri be etzazu eitxen geidxau?"

KAKATROSKUE   Penson edo gauza dorpea, zabarra.

"kakatroskue lako zapatak erosi zuz"
"zeu zara zu kakatroskue ezer be ez dxatzu gelditxuten ondo ta"
"onek kakatroskuek tiez da ekarri belarriko fiñauk"
"ezta dxuen kalera... belarridxetan kakatrosko bi imiñitxe"

KAKOTA   Mozkorra.

"okiñ dxauen kakotagaz bienganetik altza be ezta eiñ"
"kakota atrapatzen kanpeoiek gariez"
"kakota kakotan ganien atrapa dotez"

KALAMATRIKA   Eztabaida. Iskanbila.

"beti nabil beragaz kalamatriken, eztost eitsen kasurik eta"
"isillik on, eztot gure kalamatrikerik eta"
"auntxe be kalamatriken dabiltzez neure goikuek"
"ori beti due kalamatrikien bille"

Azkuek jaso du bere hiztegian, baina zentzua "el arnor en la conversación" eta "griterio" da. Kintanak, ostera, "sabiduria maliciosa" dela dio. Beraz, esanabi ezberdina.

KALBA   Eskolara joan barik kalean geratzea. Analogiaz, beste leku batera ez jutea kalba izaten da.

"meisuek esan dau gure imiek kalba ein dxauela aste guztidxen"
"kalba eiñ dxauie sagarretan dxuteko, da gero aldianuek atrapa"
"txo kalba ein zu, ez zara etorri txokora"
"kalba ein zu plaidxera, zer ba, tertzinak etor dxatzuz ela?"

Azkuek, hitz honen definizioa "juego de bolos" dela dio. Baliteke hortik sartzea, umeek eskolara joateari uzten diotelako kalean jolasteko. Baina zalantzazkoa denez, zalanetan jarri behar.

KALBISTERO/A "kalba" egiten duena.

"ia zelan portaten zaran e? Eztot gure kalbisterarik eta"
"seme kalbisterue dakot alabatxu, eskola batera be ez ei da dxuten esan dost profesoriek"
"kalbistera! Non on zara ba dxostera etor barik?"

Beste hitz batzuekin gertatu den bezala, bi hitz hauek ere erdaraz berba egiten denean ere entzuten dira: "has hecho kalba, eres una kalbistera"

KALLNPAN Egunaren ordu guztietan kalean egotea.

"egun santo guztidxen dabill kalinpan"
"da kalinpan ibillitxe zelan estudidxeko dau ba?"
"goixien kalinpan ibilli bazara oiñ etzeko biarrak ein bizuz"
"udien danok ibilltxen gara katinpan"

KALINPANERO/A Kalean orduak ematen dituen. Gizonezkoa zein andrazkoa.

"au ime kalinpanero utse da"
"kalinpanerie lez dabill, da eztau ingo ezer eskolan"
"kalinpanerak eta kalinpaneruek asko dauz gaur egunien"

Hitz hau gaztelerara ere pasatu da, askotan "eres una kalinpanera" ere entzuten baita.

KALINPANERATU Kalean ibiltzen obitu dena.

"gure Amaia len ezta ezan olakue baie oiñ kalimpaneratu eiñ dxe"
"zu bakixu kalinpaneratute zauzena?"
"onetan egunetan kalinpaneratute nabill"

KALMUNE Bare unea. Zentzu guztietan erabilia.

"auntxe dxungo gariez, kalmunie dauen artien, euridxez ez atrapateko"
"aldarridxez gogorak ezan diez, baie kalmunie eiñ dxenien normal on gariez berbetan"
"kalmune baten itxosora urten dauie"
"doloriegaz eziñ dxot eiñ biarrrik pe, da kalmuniek okitxen dotezenien eitxen dot eitzeko dakotena"

Beste askotan legez, itsasoko berba bat beste estraktu batzuetara zabaldu da.

KAMADEMOILLIE Antzina, koltxoiazen azpikoa deitzen zitzaion gaur egun 'somier' deitzen zitzaionari.

"kamademoille zarrak bota da barridxez eroxi bi dotez"
"kamademoille gogorra erosi gero, obiauek tiez da"
"ba niri geidxau gustaten dxastez kamademoille biguntxuek"

KANKAMO Burmuina, burua (figuratiboan).

"kankamuek pe atrapa eitxen dostez kotxe barridxe erosteko esaten"

"ez artun iñori kankamorik, eztotsut eingo zeuk diñozone ta"
"buruko kankamuetararte nau eurokaz gauzekaz"
"kankamuek galdute dabill aspaldidxon"

Hitz hau, ontzietan txikotak amarratzeko kabilen gaztelerako "encamo" izenetik dator. Gero, zentzu figuratuan beste esanahi hori hartu du.

KANKAÑADO Azaleko nafarrerria gaixoak aurpegian utzitako zuloak dauzkanari esaten zaio, gizona zein emakumea izan. Gauzei ere aplikatzen zaie.

"kankañaduen arpidxe dako"
"Sofia kankañadien alabiegaz ezkondu de"
"sagar kankañaduek tiez onek"
"a mutille gustaten dxatzu! Beran kankañaduen arpidxegaz!"

KANKILLOI Bonbiltzar.

"kankilloi bat ein dxot pintxe pantalla moduen imitxeko"
"kankilloiek politxek ezaten diez adornorako"
"kankilloien ekar bide ardaue aste guztireko"
"kankilloiegaz dxo dau buruen"

Azkuek ez du jaso hitz hau, baina bai >kankil< forma. Baliteke hau izatea bestearen oinarria. D.A.R.k bai jaso duela Bermeokoa dela azalduz.

/kankil/ + /oi/ atzizkia > kankilloi/

KANKINKABARA Edozelan. Inklinatuta. Okertuta. "Txarto jarrita.

"agiñek takoz kankinkabara, nora gure"
"ori kuadrue kankinkabara eskei zu"
"bertan frontoien, sille guztidxek kankinkabara on diez"
"zelan indit txuz botoiek ba, kankinkabara?"

Umeen antzinako jolas baten izena hartu du. Ormara begira "kan-kin-karaba" esaten zen. Nondik pasatu den hizkera arruntera inork ez daki.

KANTSAZIÑO Nekadura. Ahuldura.

"ai zelako kantsaziñue dakot ba, da ori ezer ein barik"
"kantsaziñue kentzieko bikarbonatue da ona"
"kantsaziñue andidxe bakozi oien sartun"

KAÑADA Bemezur.

"emon dosten zartazuegaz kañadie apurtu dost"
"kañadie dakot baltzitzute"
"kañadan artun dau golpie da geldik on bidau illebetien"

D.A.R.n bakarrik dator eta T. Etxebarriaren Lex. aipatzen du.

KAPAN Denboraleari aurre egiten, geldi itsasoan. Konparazioan herrian denbora txarra dagoenean edo gauzak txarto doazenean.

"lau egun eñ dxuz kapan, da idxe ondora dxun gariez"
"kapan badauz eztau arraiñik"
"geu be amen gauz kapan datorrenari arpidxe emoten"

Maileguzko berba bat hartzen dugunean askotan egiten den bezala sustraia bakarrik hartu da.

KAPAUE Lainotua.

"egualdi kapaue badau ezkara dxungo plaidxera"
"gau kapaue dauelez eztiez ikusiko estrellek"
"goi kapaue on da be, eguzkidxek dxo eitxen dau gero"

Gaztelerako "encapotado" hitzetik sortua da. /encapotado > kapotado > kapotaue > kapaue/

KAPONA Emakume antzua.

"arek kapona txarridxek niri esateko lotsabako imiek dakotezela!"
"ezta ezkondu, dxakiñ dxaueko kaponie dala"
"ba zure nebien koñatuegaz ezkondu dana be kaponie da"

Gaztelerako "capon" = "pollo castrado" hitzetik dator; baina hitz hori emakumezkoentzat desegokia denez >a< bat sartu zaio femeninoa egiteko.

KARINKARA Aurrez aurre.

"zure ama ta ni karinkara bixi gariez"
"karinkara ikusi dotenien odolak pe berotu eñ dxastez"
"karinkara topaten dotenien esango tsatez nik areri lau berba"

KARNADA Karnata sexuala.

"karnadie etsonien emoten degolluek ezaten diez aren artien"
"eztotsu emoten andriek karnadarik ela?"
"aur due ori karnada freskue bille neskatiñ gaztieñe"

KARRAJO Etxeko ibilgua.

"gure etziek karrajo luzie dako"
"ba niri karrajo bako etzie gustaten dxast"
"karraiorako alfonbra barridxe erosi dozule?"

KARRERIE Solasgaia.

"ara, auntek okin dxu zeure karrerie, ia nondik zabiltzezen"
"egun guztidxetan okitxen dau beran nobidxuen karrerie"
"guk eztu ataraten politikien karrerarik ez asarraruteko"

Ez dago argi nondik sar zitekeen gaztelerako hitz hori eta gainera zentzu horrekin.

KARRIE   Jausi. Behera etorri.

"atzo esan dau telebisiñuek erri txikitxu bateko elixie karrie dala"
"orregaz pixugaz nora zuez ba, karrie ein bi zu te"
"udxolakaz kasinue karrie da beiek amore emonda"

KARRIE   Igaro. Fornaz aurrekoa bera dugu, baina ez zentzua.

"karrie dauie etzeko traste guztidxek"
"sagararak karrieten ibilli diez"
"ezpadakozue zer ein, karrie aunek zakuek"

Gazteleraz "acarrear" izango da

KARRIDXUE   Igarotzea.

"karridxue, karridxue ezan da arena, patata zakeek etzera eruten"
"arrañ guztidxen karridxue ordubetien ein dxu"
Gaztelerako "acarreo"

KASKANTE   Alditsua. Koskatia.

"orregaz ez ein barbarik kaskantien gauzek esango dotsuz de"
"zelako kaskantie zara ba, arin kanbidxe zu berbie"
"kaskante utse da, ontxe dau ondo, da beste bueltan kasurik pe ez"

KASKARRATOIE   Haitzetan aurki daitekeen karramarro txikia.

"ama, kaskarratoien ama dakot atrapata"
"kaskarratoi gitxi topaten dice oiñ atzetan"
"ama! Kaskarratoie tangarruen barruen!"

KASKIE   Burutik egin, erdi edo osorik.

"kaskie eiñ dxela, da aurregaz atxakidxegaz, diro guztidxek kendu tsoie"
"zelan kaskie da ba, ointxerarte ondo egon da ta"

KASKIETA   Aurrekoaren adberbiozko forma da.

"isilik on e? Kaskieten asitxe nau ta ez dakot burue orretarako"
"zeuk pe ez imiñi kaskieta zauzenaren atxakirik"

KASKOTIE   Atunaren buruaren atzealdea. Konparazioan edozein pertsonaren burua.

"nire gixonak kaskotie atrapa dost beragaz dxuteko partidora"
"nik eztot biar kaskotie atrapatirik gixonagaz edonora dxuteko"

KATAPLASNITE   Pertsona gogaikarria. Lapa.

"geu alegiñek eitxen andik dxuteko da bera kataplasnaie bertan, mobidu barik"
"zelako kataplasmie zara ba"
"orkestie be kataplasmie ezan da ta gu abrosidute"

Gaztelera ere horrela esaten zaio perisona lapa bati.

KEBRA   Erabat nekatuta. Ahulduta.

"San Juanetik kebra-kebrata etor nai"
"eindxun beste biarregaz, kebrata geratu gariez"
"onek boltsiek kebra eitxen nau"

KEO (knk-out)   Nekatuta, lanerako adore gabe, zentzu figuratuan, noski.

"atzo eifi dxun juergiegez keo eifidxe nau"
"onek beruek keo eiñdxe itxitxen zaitxuz"
"esan dotsozen berbakaz bakarrik, keo itxi dau"
"lelangoko ostidxegaz itxi dau keo"

KIKADA   Begirada bota

"Lameratik dxun naienen kikada da bat ein dxot Izaron"
"bota kikada bat elixen mezie asi badan ikusteko"
"aurtik bentanatik ein kikadie ia euridxe badan"

KIKILLE   Zakila

"kikille dakot gogortute ezer ein barik"
"zure kikille eztabil ondo antza, hainbeste denporan ezer ein barik, zelan?"
"aur dabiluz orrek euren kikille saltzien, lotsatu be eztiez eitxen"
"berari agure zantarrari asgurek ein biar kikillen"

KIKILDXU   Koldartu.

"kikildxu ein zara alabatxi, zek agarra tsu ba?"
"ostidxe emongo dotsozela esan tsonien kikildxu eiñ dxe"

KIKIMERA/KIKUMERA   Must egin uretan

"bigarren kikimeran dxo atxie da paralitiko geratu da"

"kikimerak eitxie asko gustaten dxasku baie, atentziñugaz ibillitxe"

KIKU   Begirada bota. Aurretik ikusi dugu >kikada< hitza, ba hau haren sinonimo bat izan daiteke.

"portutik kiku bet eiñ dxot nire nobidxue etor badan dxakitxeko"
"etor da zure ama, baie kiku eiñdxe dxun da"
"esan dau kiku eitxen bakarrik etor dala"

KIMIKE   Kirik egiten. Zelatan.

"beti dabil kikuke, zer ikusiko"
"Miren balkoitzik on da kikuke ia zer pasaten kalien ikusten"
"sartun barrure kikuke on barik or atien"

KINITO   Ardo gozoa

"zuri asko gustaten dxatzu kinito gero"
"imien egune ezan da, ta pastelak eta kinito ekar dosku"
"emon kinito edaten, da gero mozkor mozkorrik etzera"

"Quina" edariaren izena hartu dute ardo gozo guztiek, apur bat aldatuta, noski. Kasu honetan diminutiboan hartu da.

KINKILLEIDXE   Kinkila. Purtzileria. Zentzu despektiboan, zirtzileria.

"Zer da ganién daruzuna ba, kinkilleidxe daruzu te"
"zer ez lekidau imingo arek, dendako kinkilleidxe osue"
"kasinora dxuteko kinkilleidxe erosi dau, gutxi dako lez"

Normala da kinkila dendetan saltzen diren gauzen artean zirtzileria izaten denez, honi 'kinkilleidxe' deitzea.

KIÑE   Zirikatu. Zentzu guztietan.

"biar bat eitxeko beti ibilli bi zara kiñeten"
"kiñeta be arek eztau eitxen berak gure dauena baiño"
"gure alboko andrie beti dabilst kiñeten, gaur be esan dost aulako bat"

KIÑADA   Keinua.

"enai konturatu lelangotan da berak eiñ dxostenien kiñadie aurduen dxeusi nai kontuen"
"bera neuri kiñadaka, da ni santainfanzian"
"orren kiñadiek zeuzer gure dau esan, kuidadue gero"

KIRIKILLO   Ile Idzkurra.

"kirikillo luze luziek takoz nire muñekiek"

"beran kirikilluekaz begirik pe ez dxatzo ikusten"

KIRIKINA Ardo gozoa. Aurretik ikusi dugun >kinito< hitzaren parekoa dugu eta jatorria ere berdina.

"kirikina ta guzti zelebra du kursuen akabakene"

"kirikina baiño gurau dot txanpana"

"ime guztidxei gustaten dxatzoie kirikina"

KIRRIKILLUEK Barrokismoak.

"orrek armaidxuek kirrikillo lar dakoz"

"eske, kirrikillo asko dakoi en gauzek gero txarto garbiten diez"

"aunek erropiek be kirrikillo larreidxe dako"

KLARIE Egunsentia. Itsasoan erabiltzen den berba bat da. Herrian ere esaten da.

"klarie eiñdxe dau, asi gaitxezen gauzek preparaten"

"klarie etorri orduko dxakiñ dxot egualdi txarra eingo dauena"

KLAROTASUNE Aurrekoaren esanahia badu ere, hau gehiago esaten da herrian. Eta gainera, eguraldiari dagokio, hau da, zeruan hodeiak egon ala ez, horren arabera esaten da.

"klarotasune dakar, altza eingo dau egualdidxe"

"amen ezta ikusten klarotasunik, seguru euridxe eingo dauena"

Gaztelerako "claro" hitzari >tasun< atzizkia jartita egiten dugu.

KOBLA Arrantzarako apareiua. Kordelean amuak jartzen dira, terrninozik terminora, tertza moduan. Askotan arraina amu baten baino gehiagotan etortzen da. Baina konparazioan arrainak neskak edo mutilak izango dira.

"an! Arek an dakaz, koblan bi"

"bota dau tertzie baie koblan ez dakar 'arrañ' bet pez"

"itxi geldik, trankil badabill berak ekarko dau baten bat koblan, bi edo iru"

"amuek ondo imin bidiez koblatan arraiñek atrapateko"

KOIDXIDU Batu. Itsasoko terminoa da, tresna edo apareiua batzea esan nahi du. Baina herrian asko erabiltzen da.

"plaidxen on gariez da jentie gauzek koidxiten ikusi du aixe andidxe dakarrela te"

"koidxiduten asi ostantzien trena galduko du"

"aixiek gauze guztidxe dandarrez erun biarreko dauela ikusi dunien koidxiten asi garizen"

Gaztelerako "coger" da. Baina Mañu eta Bakio bitartean dauden baserriren baten 'koixu' entzun dut.

KOKOZILLO Lepondo. Kokot.

"uliek takozuz kokozilluen sartunde"
"kokozilluen urten dost zaldarrak"
"kokozilloko miliegaz eziñ dxot auenta"

Hitz hau konposatua da:

/kokot/ + /zulo/ > kokozulo > kokozülo > kokozilo > kokozillo/

KOLARRA   Etxeko portalea.

"gure kolarrien arratoiek sartun diez"
"kolarra garbitxuteko interiñie ekar bizan dot"
"giltzek galdu dotez da oiñ eztakot kolarrera nondik sartun"

Badirudi gaztelerako "corral" hitzetik sartu dela. /corral/ > korrala > kolarra/ metatesiaren bidez. Azkuek Mundaka eta Berneorako jaso du hitz hau.

KOLORIE   Arrabia. Kolera. Azentuatuta egin behar dugu hitz borren zentzua argi uzteko.

"entera naienen zer eiñ dxauen, neure kólore guztidxegaz beraiñe dxun nai"
"zelako kólorie emon dost ba, baie eztotsat esan ezebe"
"eztotsu emoten kólorie, berandu berandu datortzunien zeu berari begire on da?"
"eztost emoten kólorerik, baie bai ernegue"

Gaztelerako "cólera" zuzen zuzenean sartu da. /cólera > kolera > kolerie > kólorie/ bokalaren asimilazioz.

KOMADA   Antzinako armairu bat.

"gure amuman komada bat emon dost amak eta ondo barnizeta barridxe lez geratuko dxast"
"badakidxela euskerie diño, baie komadan barruen sartute okitxeko baiño eztotso balidxo"
"ori komadie andidxeidxe da onako da beste leko baten imin bide"

Gaztelerako "comoda" —azentu barik- da. /comoda > komoda > komada/ bi >o< horietako baten disimilazioz.

KOMENIMENTUE   Egokia dena. Komeni dena. Egiteko dagoena.

"geure komenimentue eiñdxe, autobusera dxun gariez"
"dxan eguerdixue, ein zeure komenimentotxue da gero lo"

Gaztelerako "convenir", euskaraz >komeni< hitzaari >mendu< atzizkia gehitu zaio, ez da egokia, baina horrela gertatu da.

KOMOSINO   Hala delakoan.

"alkarregaz pasatekuek pasa, da gero, komosino"

"txo, pellikadak eiñdxe komosino zabiltzez berorregaz"
"ez ein kasurik pe, badator, geuk pe komosino eingo tsagu berba"

Ikusten denez, gaztelerako "como si no..." lukuzioa, berba bihurtu da.

KONDUTIE   Fama. Erreputazioa.

"zer dabiltzu zuk iñori kondukie kentzien"
"eztot gure entzun be, zelan kentzien dauen orrek kondukie"
"orrek enbriek kondukie bienganien dako"

Gaztelerako "conducta" = "manera de proceder" hitza hartu arren, zentzua aldatu egin da.

KONKAN   Zalantza. Desoreka.

"eztot dxakin zer eiñ, konkan on nai, baie azkanien erosi eiñ dxot"
"ez on konkan da erdu geugaz"
"egualdidxe be konkan dau, eztaki zer eiñ"
"au maidxe konkan dau, eztau santus"

KONKABIDE   Gauza batentzat egokia den zuloa.

"maidxien konkabidie dako orrek utsuniek"
"beronen konkabideko armaidxo bat erosi bi de"
"au ezta onen konkabidekue aurrenxik ezta kabiten"

KONKABIDEKO   Aurreko hitza bera da, baina konparazioan, edo zentzu figuratuan, pertsona ere izan daiteke egokia den zuloa.

"topako dau orrek pe beran konkabidie dakon personie"
"beran gorputzek diñotso zelakue dan, gorputzen konkabidekue"

KONOGRAFUE   Fonografoa. Gaur egun "tocado" erabiltzen da gehien bat, baina noizbehinka entzuten berba hori.

"egun santo guztidxen konografue imindxe oten da"
"ezta ezango konografue, radixue baiño"
"konografue edo radixue, niri buruko kankamuek atrapatzen dostez"

KONTADUIDXERAKO   Kontagaia

"nik eztaitx zelan eitxen dauen, baie beti dako zeuzer kontaduidxerako"
"ori be kontaduidxetarako dakozu? Eztau zu lakorik"
"nire gauzek ez ibilli kontaduidxerako, eztot gure ta"

KOPLA   Tontakeria. Aitzakia.

"koplak eitxen ibilltxen da atentzifiue deitxuteko"

"ez ein koplarik ostantzien berton itxiko zaitxut"
"dana ezanda koplie, eztau okiñ ezer"

Azkuek ez du zentzu honetaz jaso hitz hau. Bai, oster, D.A.R.k T. Etxebarriaren "Lexicon" liburuko zita bat aipatuz.

KOPLOSO/A   Tontakeriak egiten dituen pertsona.

"ezta bape koplosie, beste bat aren lekuen, iñok auenta bez"
"zu barriz, koplosiaue zara! Pentsa lekide zeu zarala dana"
"koploso utse zara txo! Koplak itxi da dxan aurrekoue"

Berba hau aurrekoaren eratorria da, adjektibo bat sortzeko posibilitatea eman du.

KORDU   Etorri, forma inperatiboan, baina tonua ez da aginduzkoa.

"kordu etzera, berandu da ta"
"enebada! Amen zeuzer pasako da, kordu ametik!"
"kordu, kordu, eztot gure or datorren pitxonie ikustie ta"

Hitz honen jatorria gaztelerako "correr" bada ere, euskarazko >korridu< horren laburpena da.

KOROSKERA   Itsasontzi baten aurrearen itxura. Baina, askotan, herriko hizkeran, pertsona baten aurpegia edo eitea edo antza izatea da.

"orrek imiek aitxen koroskerie dako"
"onek, barriz, aman koroskerie dako"
"beti gabiltzez koroskerten bille da beti erretuten gariez"

Hurrengo hirtzaren eratorria dela esan beharra dago.

KOROSTA   Bermeon >korosta< itsasontziaren aurea izan arren, beste leku batzuetan, hau da, beste herri batzuetako arrantzaleen artean, atzeari dagokio.

Gaztelerako "codaste" dela diradi hitz honen jatorria: "codaste, madero vertical sobre el extremo de la quilla que sostiene el timón".

/co daste > kodaste > korosta/

/d/ > /r/ normala den bezala Bermeon. Gero, nomalak diren bokalen irekiera eta asimilazioz iritsi da guk erabiltzen dugun fornara.

KORRESPONDENTZIDXE   Aire korrontea. Ez dauka gaztelerazko posta zentzua.

"amen etzien korrespondentzi andidxe dau"
"ziñen atrapa dot au erlaue, korrespondentzidxe on dalakon"
"zelako korrespondentzidxe dau! Itxizuz atiek!"
"korrespondentzidxegaz etzeko plantak pe galdu eitxen diez"

Nondik sar zitekeen berba hau zentzu honetaz, ez da erraza jakitea. Hala ere, gaztelerako "corriente" izango zuela oinarri ez da baztertzekoa. Baina formaz ere, bi hitzak oso urrun daude elkarrengandik.

KORRI/DXE   Abiadura.

"ori bapora korri andikue da, baie oingo barridxe dakon korridxe andidxaue da"
"zelako korridxe erun dot ba, idxe arnasie be galdu"
"zure korridxe da tortugiena bardiñek"

KORRONTA   Ur korrontea. Zentzu figuratuan, pertsonen korrontea.

"pertsonan korrontak tabernatan sartzien dizenien, diro asko dauen seiñalie da"
"korronta nora, ara nuen neu be"
"gixon korronta dator aurtik bera"

Azkuek ez du jaso, eta D.A.R.k "torrente" zentzuaz jaso du Añibarroren zita bat aipatuz.

KOSTA/IE   Diru eza. Diruaren krisia.

"ez zara dxuen afaire ela? Zer, kostie dako zu?"
"aurten eztue Benidorrera, kostie dako ta"
"ezin tsut emon dirorik, neuk pe kostie dakot eta"
"kosta andidxe okin bi dau kotxe barridxe ez erosteko"

KOSTAZKANIEN   Azken-azkenean. Akabu-akabuan.

"kostazkanien etor da idxe dana akabata dauela"
"kostazkanien datortzu a, matsak dxanda gero"

KRIENTZA   Lotsa. Heziketa.

"berak krientza bakuek eztau eitxen frakak berantz baja ta beran ingiro guztidxe agiridxen para"
"zelako krientzie dakozue zuek olan kontestateko?"
"krientzien arrasarik pe eztakoie oingo imiek"
"zuk pe bako zu krientzie ba, tapaixuz ingiruok"

Gaztelerako "crianza" hitzetik datorrela ezin ukatu, gero esanahi ezberdinez erabiltzen bada ere.

/crianza> krianza > krientza/

KRISKO   Lapurtu. Gainera hitz hau eskuaren keinu batez lagundurik joaten da gehienetan.

"haziendari bakixu zer ein bi dxatzon, krisko!"
"beran terreno guztidxe ein tsoz krisko aiuntamientuek!"
"majo eitxen dozue zuek krisko iñon dirotik"

KUADRA   Bat etorri.

"ez dxast kuadra iñoiz beragaz egotie"
"Bilbora dxun naienien ikusi dot, beragaz kuadra naien denda baten"
"afaidxe dxaten danok kuadra garizen kasinuen"
"ez dxatzoie arraiñik kuadra da etzera etor diez denporie baiño lelau"

KUNTURRUNIE   Ingurua.

"kunturrune onetan eztau gaztaiñe arbolarik"
"bedarrik pez da arbolarik pe eztauen kunturrunie da, atxak baiño eztauz"
"kunturrune politxe da, baie neuri ez dxast orrenbeste gustaten"

Gaztelerako "contorno" hitzak beste bat hartu du euskaraz emateko.

kontomo > kontomo + /une/ kontornoune > kunturrune/

KUSTIÑUE   Arrazoi. Motibo. Kausa. Hala ere lelo baten antzera erabiltzen da solas baten.

"ez dot erosi erropie, baie kustiñue da erropie biar dotela Bilbora dxun bi dotelako"
"kustiñue da ze, etor dizen mutillek kanpokuek dizela da eztakidxiela ez euskeraz ez erderaz"
"baie ori ezta kustiñue, orreixik badan .."

la ehun urte da berba hau erabiltzen dena, eta ez dirudi galtzear dagoenik.

LAGUNTZIÑO   Laguntza

"zure laguntzinuen begire banau, ondo nau"
"laguntziñue biar bazu eskatu gero"
"orrek eztau emoten laguntziñorik pe"
"nori emon laguntziñue? Iñori bez"

>laguntza< hitzari >iño< atzlkzta itsatsi zaio.
/laguntza + /iño/ > laguntziño

LAIXARRA   Emakume ederra, bular handien jabea.

"ze laixarra da ori enbrie"
"gaztie da baie ondo laixarra da"
"muxiken on danik enbrarik laixarrenagaz eiñ dxot dxantzan"

Zuhaitz batekin konparatuz atera da adjektibo hau. >lizarra< rekin hain zuzen.

LAMERA   Parke.

"ikusi zu lamera barridxe?"
"lamera txikidxen oten diez arek bankuen dxesarritxe"
"lameratxu bet ingo dauie kanposantuen onduen"
"baitxe institutuen onduen be beste lamera bat ingo dauie"

Gaur egun >Lamera.< izen propio bat da. Bermeoko Lamera nagusiari deitzen zaiona, baina besteak ere>larnera< dira. Badago "lamera txiki" deritzona ere.

Hitz hau gaztelerako "alameda" tik sartu da.
/alameda > lameda > lamera/

LAMAIDXE   Alua.

"ez busti lamaidxe alabatxu illekukaz zauzenien"
"da zelan ongo nai lamaidxe garbitxu barik ba?"
"karu dako arek beran larnaidxe"
"da zer, ez da ba karu okitxekue norberan lamaidxe?"

LAMIÑ/E   Berba asko egiten duena.

"lamiñe da, beti dau bera berbetan"
"gure imie lamiñ utse da, urte bi baiño eztakoz da berbetan daki..."
"lamiñe lez dako zu egun santo guztidxen, berba ta berba"

"lamia" hitzaren bariante bat da. Hiztegiek ez dute jaso hitz hori zentzu horretaz.

LAMINTXUE   Aurrekoaren diminutiboa. Beharbada tonua apur bat leuntzeko egina.

"lamintxue dozu ta danak engañeten txua beran miñegaz"
"lamintxue bada, nigaz eztako zeregiñik"
"beran lamintxuen miñegaz aitxe ta ama be enboliketa dakoz"

LANBERONAK   Gauza asko izan daitezke. Barrabilak (gehienetan). Kontuak. Gezurrak. Eta abar.

"arrañe ekar dauielat? Lanberonak!"
"lanberonak dxoko duz amen, olan baduez gauzek"
"lanberonak, zeuriek eta arenak, danak alda batera"

LANGANIKIE   Alua.

"zer eitzen on zara ba? Zera! Zeure langanikie garbitxuten"
"zer dakazu! Zeure langanikie, nirie garbitxute dau te"
"langanikie usteldute dako orrek, iñok ikutu barik..."

Emakumearen genitalak defintitzeko erabiltzen den hitzetariko bat.

LANTZA   Bota. Jaurti.

"eskue lantzaten bastazu zeuk atara kontuek"
"ori esan tsonien askorie lantza ta burue igiri tso"
"arpeire lantza tsazu ardaue? Laster lantzako tsu berak pe zeuzer"
"alako baten, okin txuzen sagar guztidxek lantza tsoz"

Gaztelerako "lanzar" aditzetik zuzenean hartuta dago.

/lanzar > lantza/

LANTZADAK Batela olatuen gainean bultzatua izatea. Gaur eguneko "surfiste"k ere horrela deitu beharko liokete taulan olatu gainean joateari.

"bestela ibilltxen garizen Artzan lantzadatan batelien olatuen ganien"

"mundekako surfistek pe majo ibilltxen diez lantzadatan"

"baitxe Lagan be, ikusten dotez nik imiek lantzadatan barre masie eitken"

LANTZIMEÑETAN Noizbehinka.

"lantzirnerietan damutu eiuxen dxast dxuneidxe"

"beti ez, baie lantzimeñetan Gernikera dxuten nai erosten"

"lantzimeñetan enpanada utse zara"

>lantzean behin< da hitz honen jatorria.

/lantzean bein + etan > lantzien beinetan > lantzimeñetan/.

LAPURREIDXETAN Lapurretan

"lapurreidxetan atrapa dauie denda baten"

"gaur jentie aurretan dabill, eztaue lez dirorik ba lapurreidxetan"

"auntxek be au imie lapurreidxetan dabill, amari diruek ostuten"

LAPURREIDXETIE Lapurreta.

"ainbeste lekotan eiñ dxauie lapurreidxetak"

"gaur egun lapurreidxetie normala da, leku guztidxetan ostuten dotsue"

LAPURTI Lapurra.

"ori karnazerue lapurti utse da, begidxe be ostu eitxen dau"

"lapurtidxek danak, denderuek, karnazeruek, pintoreruek..."

LARGURO Neurria edo pisua ondo jota.

"larguro bota esnie gero, karu da ta!"

"arek Gemikeko gitaniak larguro meiduten txuz telak"

"larguro larguro ez, baie bueno, largurotxu emoten dauie bestiek pe"

LARDXAKIÑE Asko jakina.

"lardxakiñe zarana bakixu; da ez dxast gustaten ori"

"ezu eingo zeuk kuzune, lardxakiñe bazara be"

"zure lagune lardxakiñ utse da gero"

"nik lardxakinek ezin dxotez traga"

LARRIDXE Nazkantea. Enpagua ematekoa.

"ze larridxe da bera mutille ba, gonbitxoka imitxen zaitxuz"

"larridxe, benetako larridxe, Julio Iglesias, baie ze larridxe da ba"

"ori bakarrik ez, geure kaleko a morroie, uliek enpiketa eruten dauena eztaixu? A bai dala larridxe"

LARRITXU Nazkatu.

"egidxe da, larritxu larritxute itxitxen zaitxuz beran kantakaz"

"ara! Larritxu nau beran txiste berdiekaz, dxunadi ortik"

LARROSUBOIE Sugea

"metro biko larrosuboie ikusi dot"

"amen eztau metro biko larrosuboirik"

"larrosuboiek bedar andidxe dauen lekuen oten diez"

Hitz konposatu hau, /laru + suge/ hitzez osatzen da.

/larrusugea > larrusubea > larrosuboie/

Hitz hau gehiago erabiltzen da auzoetan, zeren herri barruan narrasti guztiei "suboie" deitzen baitzaie.

LASKITXU Erdizka egin gauzak. Erdizka, ondo egin barik utzi.

"biarrak laskitxute itxi dotez, da gero akaba biko tez"

"au dxatekue zelan itxi zu laskitxute ba?"

"beti itxitxen dau orrek okelie laskitxute"

"gauien akaba kot au abrigue bidxar dxasteko, erdi laslitxute dau te"

"biarrak eitxeko esan, da bertan itxi laskitxute, ondo ein barik"

Azkuek eta Kintanak jaso dute hitz hau, baina ez esanahia, hau ezberdina baita bietan.

LEGOIE 1.- Gauzak ondo egiten duen gizona. Adimen edo indar handikoa.

"txo! Legoie zara txo, eztau zu lakorik, aĩñ ariñ ikasi zu konduziten?"

"a imie legoie da, eskolan be dana ikasten dau berez"

"legoie lako morroie da txo, esko bategaz altza dau kotxie"

2.- Mutil galanta.

"ai! zelako mutille da ba, legoie lako mutille"

"a bada legoie, ni nai tigrie"

Adjektiboa sortzeko eta konparazioak egiteko piztiarik indartsuenaren izena etabill da.

LEIXIBIE Bustita. Blai eginda. Bigunduta.

"bota dauen beste eurigaz, leixibie artunde etor gariez"
"bestelako leixibie artunde zatozie, non ibilli zarie ba?"
"nondik gatozen? Ez zu ikusten biarrien on garana la? Zuk ezu atrapako leixibe andirik etzien onda"
"onek arraiñek leixibetute dauz, non okin zuz ba?"

LELAU Lehenengo.

"dirue gure bazu emotie lelau ekau moso bat"
"lelau dxun dan korredorie dxeusi eiñ dxe ta azkaningo allega da"
"lelau Bilbora nue ta gero Dolostire"
"zeuk esan bi zu lelau nok esan tsun"
"lelautxuau etorten bazara obeto"

LENGUNIEN Aurreko egun baten.

"lengunien esan dost bidxar etorko dala"
"ikusi zaitxut lengunien, Lameratik pasaten"
"lengunien pasa dana dxakin zu?"
"zer pasa da lengunien ba?"
"lengunien ezetu dotezen mutillekaz on gariez"
Hitz hau /lehengo/ + /egunean/ hitzen konposizioa da, /leengo egunean/> lengogunien > lengunien/

LIGORRA Lehor. Siku. Pertsonen izaerari ere aplikatua.

"au okelie dau ligor da eziñ dxe dxan"
"benetako ligorra da imientzat, eztotsoie itxitxen kalera urteten be"
"ez zaitxez ezan aiñ ligorra, ostantzien bakanik geratu bi zu"
"ligortute dauz onek ogidxek"

Hitz hau, >legor< hitzaren bariante bat da, baina zentzuz aldatu egiten da. Azkuek ez du jaso forma hau, baina bai D.A.R.k. Honek ere ez du zentzu berbera, "seco" eta "poco fervoroso" zentzuaz baizik.

LODITXONA Lodikotea, baina emakumea.

"ze lodi dau ezta? Ez pentsa, loditxonie da baie ez orrenbeste"
"benetako loditxonie Miren da, beran dieta eta guzti"
"aurtengo misek eztau balidxo mise ezateko, apurtxu bet lodi dau, loditxonie da"

LOIDXARTZIKO Itsasontzietan lanean aritzean erabiltzen duten fraka.

"loidxartzikuek itxi dotez etzien da oraiñ frakak loitxuko dotez"
"loidxartziko barridxek ein bi dostazu, onek apurtute dauz te"
"orrek loidxartzikuek ondo dauz ondiño"
"ama! loidxartziko garbidxek imiñi otzaran baporera eruteko"

Hitz honen konposizioa, /loia/ artzekoa/ da.
/loia artzeko > loidxe artziko > loidxartziko/

Izen bihurturik agertzen da.

LOIDXE   Etxabea. Itsasontzien tresneria guztia gordetzen den lekua.

"loidxen sartun bide artie; aurreitxik imin bide arratoien benenue"
"loidxeko giltze mutilleri eskatu"
"ikusi loidxen badauz bi duzen otzarak"
"patroiek esan dau neskatilek dxuteko loidxie garbitxuten"

Azkuek Mundakarako jartzen du hitz hau, baina Bermeon oso normala da hitz hori.

LOIORRA   Arin edo berez zikintzen dena.

"eskatza zuridxe imingo dozule? Eztakixu zuridxe loiorra dala?"
"kolore argidxe danak tiez loiorrak"
"neuk dakotez fraka batzuk total loiorrak dizenak, da ez tiez argidxe gero"

LOKUKO   Lo laburra. Mandoaren loa deritzona.

"banue oire lokuko bat eitxen"
"ara, kantsata nau, baie lokuko bat eitxen badot barridxe lez geratuko nai"
"igual da goidxe badator be, ni ez nue lokukue ein barik"

Azkuek jaso du hitz hau, baina zentzua "sueño ligero" da eta Bermeon denbora laburreko loari dagokio, beraz ordu laurdeneko loa gogorra izan daiteke. Erabilera zabala dauka.

LORO/UE   Kuxkuxero. Begiluze.

"an dau a lorue, laster dxungo da esaten non egon garizen"
"ontxek pe bentanako lorue aur dau, eztau orrek dxakin bako gauzerik"
"zu, lorue, zer zauz begire ba?"

LOSA/IE   Espaloia.

"losien eskiñie dxo ta burue igiri dau"
"losa ganera idxen, kotxiek atrapa barik"
"losa barridxe imitzen dauz kale guztidxetan"
"saka ein tso ta losa ganera dxeusi de, konorte barik"
"losatik ez urten ezetarako be"

LOSUMUSTUEN   Erdi lo.

"losumustuen dxun nai kumunera ta ormie dxo dot"
"goixetik dxo dost erlojuek, da kalera be losumustuen urten dot"

"losumustuen banau be, eztot entzuten ezer"

"plaidxen be lo eitxen dauie arek, da gero losumustuen dxuten diez uretara, ganien dakoien enpanadie kentziko"

LOTSA   Errespetua.

"zelako lotsie da emoten tsuena zuei amak eta aitzek"

"lotsa bako bat da, edukaziño bakue, eztaki non zer ein bidauen be"

"eskolan ze lotsa emoten tsoien eztaik nik"

"lotsa galduiko imiek, edozelan kontestaten amari!"

Azkuek ez du jaso definizio honetaz, baina bai D.A.R.k >lotsa< hitzaren VII. definizioan, Bermeori dagokiola esanez.

LOTU   Gelditu. Geratu.

"txoridxe arbolien errama baten lotu da"

"ez lotu or, dxun ein bi du te"

"badaitx, ara bazuez bertan lotuko zarana"

"iñon lotu barik dxuen etzera"

"kotxie ezta lotzien Bilborarte"

Azkuek jaso du hitz hau, erabilera murriztaz bada ere, baina ez du Bermeo aipatzen, bai, oster, Mundaka eta Gernika. Bermeen, ordea, >geratu< edo >gelditu< erabiltzen badira ere, horien orde >lotu< erabiltzea da normalena.

LUMETXA   Ilaun. Bizar.

"lurnetxaz beterik dakot berau jersie, eztaitx noren onduen egon nai"

"lumetzak kentzieko eztauk ezer ba"

"nik okiñ dxot aulako zepillo garratz bat lumetxak kentzieko balidxo zan dauena"

LUZIDU   Behar bezain besterako eman.

"ainbeste diro paga ta luzidu be ez okeliek"

"diro pillo bat pagaiko eraztunek luzidu be eztauk eitxen"

"aitxen partilliek luzidu bez, auri da pasaten dana"

"gauze gitxi erositxe be asko luziten dau"

Gaztelerako "lucir" aditzetik hartua da eta aditz funtzioa betetzen du, zentzua berdina ez bada ere.

/lucir > luzir/ + /du/ > luzidu/

LUZIMENTO / UE   Aurrekoa, baina oraingoan izen funtzioan agertzen da.

"onek diruek eztako luzimento andirik"

"orrek zapatak luzimento andikuek tiez"

"luzimentoko belarrikuek erosi arren, eztotez imitxen"

/lucir > luzir/ + /miento/ (gaztelerako atzizkia)> luzimento/ eman du.

LUZIEN   Ur azpitik igerian.

"nik, luzien Izarorarte uger"
"txo, afronto, zuk luzien ronpiolaserarte bez"
"konkurso bat eingu zebiek obien luzien"

MAJAJAI   Bai zera!

"zuk eingo dozule arenadurie? Majajai zuri"
"dirue emongostela? Bai! Majajai! Ori eztau siñistuten berak pe"
"baietz ba! Majajai! Ez pentsatie dako orregaz engañeko nauenik"

MAJARIK   Dotore.

"an dxun dxatzu a majarik dxantzitxe Lamerara"
"neuri be gustaten dxast majarik ibiltxie"
"ezara dxazten majarik ela?"
"zer ba? Beti dxantzi bi de majarik kalera urteteko ela?"
"majarik dxantzi arren ni beti nai betikue"

Gaztelerako "majo" = "ataviado", "lujoso" hitzetik hartuta dagoela dirudi, zentzuari begiratuta behintzat. Gero femeninora pasatu da. Kasu honetan, substantiboa, adberbio bezala erabili izan da. Femeninoan erabiltzen da beti, nahiz eta gizonezkoei ere aplikatu.

MAJAZALE/IE   Ondo jantzita edo soineko dotoreak gustatzen zaizkien pertsonak, gizonak eta emakumeak.

"ni enai ezan majazalie, baie noizik bein gustaten dxast ondo dxaztie"
"neure gixona be total majazalie dozu"
"maja zalie banai, baie erropiek takon dirugaz nok erosi?"
"gure aitxe beti ezan da majazalie"
"zeu be bazara zu majazabe, ezetz badiñozu zu be"

MAJO   Ondo. Baina peioratibo edo protesta tonuaz askotan.

"majo geratu da pintxe zun zatidxe"
"eztot pentsa olan geratuko danik, baie majo geratu da"
"or on dan saldie zer ein zu ba, bota? Majo! Oin zer dxango du ba?"
"maaajo! Eztala etorko esan dau? Da oin zer ein bi du"

Ikusten denez, formaz, goian aipatu dugun "rnajo" da. baina esanahia guztiz ezberdina da. Ez da erraz igartzen nondik sartu den.

MAKATZA   Gizon galanta, itxurosoa. Berriro fruta baten izena, adjektibo bat sortzeko.

"zermat gustaten dxast berori mutille ba, makatza da ta"

"atzoko pelikuleko mutille bai ezan dala makatza"
"zeure nebie be eztau txarto e? A be makatza bada ta"
"niri Paul Newman gustaten dxast, makatza lez dau ori be ta"
"ori zarra da, baie Robert Redford bai dauela makatza lez"

MALBAKUE   Malezia gabekoa. Erdi tontoa.

"malbako mutillegaz ezkondu de da oiñ beitu imiek pe zelakuek tizen"
"malbakue da au imie, eztau ikusten iñon be txarrik"
"malbakue dala bai pentsa, orrek katoie daki geto"

MALDEZIÑUE   Madarikazioa.

"ori atsue txarraue da, beti dau maldeziñuek botaten"
"orrek bakarrik ez, beste askok dakidxie maldeziñuek botaten"
"alabatxi, eztot kure beragaz kontorik; maldeziñue bota dost niri arek"
"bai, neure laguneri be maldeziñue maldeziñuen ganien bota tso"

MALDEZIÑURTIKE   Madarikazioak botatzen.

"zelako disgustue okiñ dxu ba, gure goiko andrigaz da berba batetik bestera ez dxasku asten maldeziñurtike"
"lengunien be alan dxun dxatzo beran aitziri, maldeziñurtike"
"bai maldeziñurtike ibilltxen danan famie dako"

Hitz hau oso zaharra da. Nik neure amumari entzunda daukat. Nire amamak, gaur, ehun eta hogeita hamar une baino gehiago izango zituen.

MALKISTE   Pertsonen aurrean txarto geratu.

Gaztelerako "rnalquisto" bera dugu. Baina oso erabilia denez, horregatik sartu da.

"ara, ni enue ezer esaten, eztot kure malkiste iñogaz da"
"iñori mesede bat eitxitxik, norbera lotu malkisteta"
"ez malkiste nireitxik alabatxu, ni neu konponduko naitxe"
"malkisteten bazara gero etzue beitzen arpire be"

MALMOSA   Pertsona oso trankila, oso ona, baina energia gabekoa.

"zure nebie malmosa da, eztau ernegaten iru txiki be"
"malmosa zara alabatxi, eztakixu edonok burleko tsune olan bazuez?"
"klaro dana malmosa, oneidxe ezatie ezta ona"
"malmosa be malmosa da gero"

MAMAIXELA   Albotik kendu ere egiten ez den laguntzailea. Zentzu peioratiboan beti.

"bestelako rnamaixela daruzu albuen. Bai, neure lagune da"
"nigaz ez etorri eztot biar mamaixelik eta"

"an dxun dxatzu a, rnarnaixelagaz Larnerrara. Nogaz? Beran aitziegaz"
"mamaixelagaz dxutekutan etzien lotuko nai"

Hitz bau, frantseseko "mademoiselle" tik sartu da.
/mademoiselle> mamuaselle > mamaselle > /mamaixela/

/ua/ > /a/ eman du. Eta arraroa bada ere >ll< sinplifikatu egin da. >s<, norrnala den bezala, palatalizatu egin da eta horren ondorioz, >i< bat garatu.

MAMALA   Malezia gabeko edo gutxiko pertsona.

"mamalie ezatearren pasaten dxatzoz orrek gauzek"
"mamala mamala utse zara, egunen baten, baten batek, zeure lepotik eingo dau barre"
"oraiñ ez ein negarrik, mamalie bazara nok bi tsu"
"mamalanekue da, ta ze eingo tsagu ba"

MAMAUE   Mamua.

"ein lo laztana, ostantzien mamaue etorko da"
"gauez mamauek ibilltxen dizela esaten dauie"
"rnamauek dizela esan bai, baie kontrabandistek majo dabiltez"

MANA   Mania.

"mana dako beragaz erropigaz, kendu be eztau eitxen soiñetik"
"mana okiñ beragaz mutillegaz, da gero txarto urten tso"
"bertara dxuten dakozu mana ezta? Ba ez zara dxungo"
"manak takoz beragaz enbrigaz, ezta ba politxe be ba"

Azken boladan >manije< sartu den arren, erabilera zabala dauka oraindino.

MANDA/IE   Partea. Aldea.

"ezkerreko mandatik tator aixie"
"aurra mandara dxuen da ikusi an badau nire lagune"
"azpiko mandakue da kendu bi dena"
"okerreko mandarantz eiñ dxau, ez zauen dxun bi zan arantz da"
"goiko mandan dau elixie"

Azkuek ez du jaso, baina D.A.R.k. Mundakako Otxularen "Bertolda" aipatzen du. Hitz honek eman dituen deribazioak dira froga, Bermeon nolako erabilera zabala duen.

MANDA/MANDIE   Alde batera jo edo egin. Inklinatu.

"orrek etziek mandie artun dau, da ori peligrosue da"
"bai, manda andidxe dako, noiz dxeusiko dau te"
"mandie artzien badau eztaitx zer pasako dan"
"zelako manda garaue dako orrek gixonak"
"mandara eiñdxe dau zubidxe"

MANDANGA   Mozkorra. Nagitasun. Lohasma.

"okiñ dxauen mandangiegaz aurrekue be eztau ikusten ezan"
"da bakanik on naielez, itxosopeteko mandangie atrapa dot"
"diro barik ezta atrapatzen atrapa dozun mandangie"
"nik iñoiz be eztot okiit mandangarik"

MANDAZ   Inklinatuta.

"mandaz dau ori arbolie"
"imin zun kuadrue mandaz imin zu"
"kuidadue okiñ mandaz dxun barik"
"mandaz dxuten bazara erre kara dxeusiko zara"

MANDAZKADA   Balantzada.

"baporak eñ dxauen mandazkadi egaz jente guztidxe manda batera dxun da ta idxe buelta"
"mandazkadi egaz beragaz eskillaratatik dxeusi de"
"zelan zauz or punte punten ba? Mandazkada bategaz andik bera zuez"
"mandazkada bat eñ ezker o tartera guztidxe k dxeusiko diez"

Ikusten denez, funtzio ugaritan erabiltzen da hitz hau.

MANEJA   Manelatu.

"orregaz kotxie gaz enai mane jaten ondo"
"ezin inane ja ibill dxe da azkanien bertan itxi dau lapikue"
"erropie dxe sten mane ja bez, da gixonari esan tsat imitzeko"
"au erlojue eruen, da e zpazara mane jaten atzera ekarri"

Argi dago gatzelerako "manejar" aditzetik sartuta dagoela.
/manejar > maneja/

MANEJUE   Jasa. Ganora. Trebetasuna.

"zelako mane jue dako biarrien ba, eztau alakorik"
"ba beran aiztie k eztako mane jo andirik, ata kontu lo dauela"
"mane jue artun, aurrien dakozune eitxeko"
"eskuetan badakot mane jue, baie eztost urteten ondo"

MANGA   1.- Jipoitu. Jo.

"manga dau imie da negarrez bota dau etzera"
"barruko gixonak eñ dxau mutille manga, etsolako ein erre kadue"
"lengunien be manga manga eñ dxau"

2.- Nekat u.

"eñ dxoten beste biarregaz mangata nau"
"eske, manga eitzen da personie orrek biarrak eitzen"
"ganera mangata nauenien eztot eitzen lorik pe"

Nondik sartu den hitz hau ez dago argi. Baliteke, gaztelerako "mangonada" "golpe que se da con el brazo y manga" hitzetik deribatzea. Hau hipotesi bat, besterik ez da. /mangonada > mangada > manga/

MANIE   Mugitu.

"manie zaitxez berandu de ta"
"baie manie be ezta eitzen gero"
"ezpazara manieten berton itxiko zaitxut"
"manie ein bi nai orduak berez datoz ta"

Honaino aditzaren funtzioan erabili da. Baina izenaren funtzioaz ere erabiltzen da.

MANIUE   Higidura. Mugimendua.

"maniue artun euzera dxun bi du te"
"maniorik ezpadau eziñ dxe eñ ezer"
"maniue ibill dxauie ertzaiñnek drogadunek atrapatzen"

Gorago aipatu dugun "manejo" berbera da baina zentzua aldatzean, hitza bera ere aldatu egin da, bai grafiaz, bai ahoskeran.

MANIOBROSUE   Maniobra liandia duen itsasontzia da, baina gero katxeetara eta beste ibilgailu batzuetan ere pasatu da.

"ori bapora maniobrosue da"
"nirelagunen kotxie torpie da, ezta bape maniobrosue"
"automotorrak maniobrosuek ezaten diez"
"ba karruek ez tiez ezaten maniobrosuek, geidxenak beintzat"

MANDXUNGIE   Antxoa harrapatzeko sistema bat. Gaur ez da erabiltzen, baina hitza hor geratu da beste egoera batzuei aplikaturik, esaterako:

Negozio zikinak, argi ez dauden ekintzak edo gona kontuetarako aplikatua.

"iñok eztaki zelako mandxungie dabillen orrenbeste diro irebazteko"
"an dabiltzu a, mandxungen, beran gremidxoko enbrakaz"
"mandxungetan sartun ezkeru ondo dau gau guztireko"
"mandxungerik ezpadako igarri eitzen dxatzo"

Sistema horretan antxoa guztiz 'masa' eginda etortzen zenez horregatik zentzu hori.

MANTARRA   Balio gabeko gauza. Gutxietsia. Despektiboan sarri.

"zer diñoie ime mantarrok, edade barik goixeko orduetan kalien oten
"dxun nai plazara, baie ezta on ezebe, sagar mantar batzuk eta gauzeztizen azak baiño eztot ikusi"
"ori telie ez erosi, mantar mantarra da ta"
"zeuzer dalakuen erosi dot erropie ta mantarrak urten dost"

MANUEN   Ahul dagoen edo dabilen pertsona, animalia edo gauza.

"ori mutille geixorik tau antza, manuen dabill dxe"
"manieko zara alabatxi manuen zabiltzez da"
"au txikota manuen dau, ondo ezpazu amarraten laster erungo dau arbolie aixiek"
"euridxe manuen manuen botaten dau"
"pausuek pe manuen eitxen txuz"

MANUKUE   Energia gabeko pertsona edo animalia.

"gure esnedunek astue dako manukue"
"bera be manukue da ta"
"gaurko gaztiek manukuek tie, ezeren pentsamento barik bixi diez"
"manuko txorrue dau iturridxen"

MARE   Arrantza karga ona edo txarra.

"mare ona bakarrie, San Juanera dxungo gariez, baie txarra badan be dxun eingo gara osasuneitxik eskerrak emoten"
"mare ona ekarritxe be, eztoitxuz pagako dakozen zorrak"
"mare txarrak sartun dauie Canariasen dauzenak"
"kosterie eindxe dakozu mare on batzuk sartunde"

MAREZIÑUE   Mareoa.

"mareziñue etor dxatzo ta bienganera dxeusi de"
"mareziñuekaz nabill da eztaitx zer dakoten"
"ba mareziñuei kasu ein bi tsazu"
"mareziñue mareziñuen ganien dako, ta Bilbora altza bi dauie"

/mareo > mare + zino > marezino > mareziño > mareziñue/

MARIDXE   Arrantzale bati dagokion harrapatutako arrantzaren dirua.

"maridxe ederrak artun txuz arek baie eztau agiri"
"batzun maridxiegaz bakarrik eziñ dxe bixi"
"baie askok maridxe bakarragaz bixi bi dau"
"iru maridxe dakoz etzien, baie irurekaz be etso allegaten"

MARIDXERDIKO   Itsasontzi bateko mutila, txo da, lehen, gizon bati zegokion maridxearen erdia jasotzen zuelako. Gaur ere, horrela deitzen da, nahiz eta osorik jaso partila. Analogiaz. adin bateko gazteztxo guztiak dira.

"maridxerdikueri bidxar goixien zortziretan etorteko"
"ori ezta maridxerdikuen biarra, baie ein eitxen dau"

MARIKUE   Maritxu. Marikoi plantak egiten dituen.

"niri ez ein paristerik marikuori!"
"marikuen plantak dakoz berak mutillek, baie ezta maritxu"

MARITXONA   Modan dagoena baino arropa luzeagoak eramaten dituen. Mlodara janzen ez dena. Lehen baserritik etorritakoei esaten zitzaien.

"ori erropie marintxona lez dakozu"
"marintxona dozu dxasten"
"zueneko imien erropak, geidxenak marintxonak tiez"
"eztot kure ori erropie eruen, marintxon dakot eta"

MARISORGIÑE   Asko dakien umea gehienetan. Batzuetan nagusiei ere aplikatzen zaie.

"zer diñozu zuk marisorgiñorrek"
"au inde marisorgiñe da, lepek baiño geidxau daki"
"alabatxi marisorgiñ utse zara, zemat takixu ba"
"marisorgiñe lez ibilltxen da, dana dxakin guren"

Azkuek jaso du, baina "mariposa" adierazteko.

MARITENTEL   Zentzu peioratiboan ia beti.

"zelako maritentela da ba, arruen pasiñuek eitxen dotsona da"
"maritentel eta ganorabakoa, besterik ez esatearren"

MARIZAR   Larregi jakitea adin determinatu baten.

"dakon edaderako marizarra da"
"marizartxue bada baie neuk eztot kure neure alabie olakue ezatie"
"ezta marizarra, dana da, berbalapikue"

MARMOKA   Medusa. Baina konparazioan, gutxi mugitzen den pertsona.

"marmoka da ta ze ingo tsagu ba, bertan bertan bixi de"
"zu marmoka erdu auna, ia espabilleten bazaitxut"

MARRADA   Agirika.

"gauzek ondo ez eitxiarren neuk entzun dot marradie"
"eztako zetan ein marradarik, arek eztau agindxuten da"
"zeitxik ein bi tsasu marradie ba?"
"marrada asko eitxen dau arek, baie ezta txarra"
"marradak botaten abille da, gero ezpadau ezer ingo be"

MARRAJA Marrazoa. Baina kasu honetan femeninoa da. Gazteleraz "tiburona" izango litzateke. Konparazioan emakume maltzurra, gezurtitxoa, eta trikimailuak erabiltzen dituen.

"marrajie zara gero, majo eitxen zuz zuk zeuri konbeniten dxatzuzen gauzek"

"marrajiaue da beti dau tranpak eitzen"

"marrajie bazara zeuretzat, ni enozu engañeko ta"

MARRO/UE Mozorrotutakoa. Haratuzteetan mozorrotuta dabilena.

"marruek asko on diez gauien, baie goizalderantz iñor bez"

"ime pillo ibill dxiez marro dxatzitze puxikekaz jentie dxoten"

MASAMORRA Itsasoko terminoa da. Karnata moduan itsasora botatzen den nahastea da. Konparazioan: Endredoa. Nahasmendua.

"zelako masamorrie dabill ba, iñor be ezta libreko"

"masamorratan ibilltxie gustaten dxasku te"

"masamorrie gero ta lodidxau due, or sartzien bagara eztu urteten bidxar be"

"zemat eta masamorra geidxau obeto"

Gaztelerako "mazamorra" = "mezcla de cosas dispares" hitza bera da.

MASGARRATZA Mahats mikatza. Konparazioan pertsona zakarra. Ezatsegina.

"onen garratza, masgarratza dala?"

"eztako karaterrik dendan oteko, masgarratza da lez"

"masgarratzen arpidxe imiñdx, nora due ba?"

"onek laranjak masgarratza baiño garratzau dauz"

Hitz honen zentzua, mahats garratzak jaten direnean ipintzen den aurpegiaren keinuaz konparatzen da. Mahats garratza, oso garratza den hirusta antzeko belar mota bat da. Horregatik hartu da konparaketa egiteko.

MASIE Masa. Kantitatea. Asko.

"jente masie on da errebatigue ikusten"

"atun masie ekar dauie oiñ etor dizenak"

"diro masie irebaziko dauie aurtan"

"aldianue etor dalakon, ostantzien sagar masie ostu kun"

MASKARIE Lotsagabekoa. Aurpegi-handi.

"maskarie be zelakue zara ba, arpidxe be ez dxatzu domaten"

"maskara ederra da a, iñok ezebe esan barik etor da dxaten"

"maskarie naiela diñostazu, da zeu zer zara ba?"

Gaztelerako "máscara" hitzetik hartu da, eta esanahia ere bertatik hartu da. Aurpegian maskara bat izan balitz bezala jokatzeari.

MASKETU   Lotsagabekoa.

"ori be esan ein zu, ori masketu ezatie da"
"ez, ori da masketu baiño andidxaue ezatie"
"a da masketu, ta beran lagune beste masketu bet"

Hitz hau gaztelerako "mas que tú" da, hau da, "el no va mas". Ezer baino gehiago eta handiagoa.

/mas que tu > masketu/

MASPASA   Agure zahar-zaharra. Baina askotan gazteagoei ere aplikatzen zaie.

"agure maspasigaz ezkondu de"
"maspasie da baie ondiño be majazalie da gero"
"maspasie baiño maspasiaue da, ta ez pentsa etzien lotzien danik"

Gaztelerako "uva pasa" literalki oinarritzat hastu eta adjektibo hori sortu da.

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k eta Ortuzarren zita bat aipatzen du Bermeoko hitza dela esanez.

MASPASATU   Zaharkitu.

"maspasatu de koitxadue, baie ondiño ezkondueteko ilusiñue takoz"
"geu be maspasatu eingo gariez, da urte gitxi falta dxasku"
"alla zeu maspasatu bazara; nik ondiño gerra asko emon biar dot"
"berak esaten dau maspasatute dauela"

MASTAPALO   Masta-palo. Konparazioan pertsona argala eta altua.

"mastapaluen luzerie artunde dau"
"mastapalo utse dalez, berak imiñ dxau ikurriñe"
"mastapalue da berau imie, eztaitx non lotuko dan"

MASUSTE / IE   Endredoa.

"masustie dabill baie eztotso balidxoko"
"masusten sartunde nau, da oraiñ eziñ dxot urten"
"zeu be olako masustetan sartun be eitxie"
"masustie gustaten dxatzonantzako eztako bertara dxutie baiño"

Berriro ere ikusten dugu, fruitu baten izenarekin beste bat sortzen dela.

MATAPUTXETA   Itsasontzietan erabiltzen den palo luze bat da, baina sastagai baten antza dauka puntan. Analogiaz sastagaia.

"mataputxeta sartungo tsut tripetik"
"mataputxeta dala pentsaten da ori orrotza"

"da, non ataten dauen partikaratik aulako mataputxet bat"

Hitz honen osagai bat >puntxeta<gaztelerako "estoque" izan daiteke:

/mata + puntxeta > matapuntxeta/ Sudurkaria galdu ondoren.

MATATXIÑIE   Sarraskia.

"auntxek be arek Bushek matatxiñie eingo dau Irak-en"

"Putinek be Txetxenian bardin eiñ dxau, matatxiñe"

"matatxiñie eiñ dxe gero eurek petrolidxo guztidxen dxaue"

MATAZA   Endredoa.

"arek arma dauen matazie... baie ze guzurtidxe da ba"

"bai, bai, matazak armaten eztau bera baiño obiaurik"

"nik eztot arma matazarik, zeuk esan zu lelau ori"

Hitz hau beste zentzu batez agertzen da hiztegieta; eta gaztelerako "madeja" hitzaren zentzua aldatu egin dela esan genezake.

MATRAILLO   Mailua.

"matraillo bategaz dxo dau buruen erdidxen"

"matraillugaz dxo bi zu ori untzie"

"eztot ein lorik pe, matrailluen zaratakaz"

Gaztelerako "martillo" tik hartu da zuzen zuzenean.

/martillo > matraillo/

/r/ dardarkariaren metatesia izan da aldatzailea.

MATXAZO   Erraldoia. Oso handia.

"sagar matxazue artun de dxun da kalera"

"eztai nik, baie guk ikusi dun larrosuboie matxazue esan da"

"esan dauie mozkor matxazue atrapata dxun dizela oire"

"aulako gixon matxazo bat ikusi du Gerniken"

Hitz honek, >zo< atzizkia sartu ezkerro, halako handitasun bat ematen dio hitzaren zentzuari.

MATXUE   Oso handia.

"katarro matxue atrapa dot atzo gauien"

"enbra matxue ein zara gero"

"bai neu etor nai, andra matxue errekauek eitxen"

"eztakola dirorik? Bestelako etze matxue erosi dau"

Ez dakigu gaztelerako "macho" hitzetik sartu den, baina ez dauka horren zentzurik.

MAZIDXE   Zikinkeria. Basa.

>mazi< hitza, arrantzale giroan erabiltzen da; arraina erakartzeko itsasora botatzen den karnata baita. Baina, gero zikinkeria eta beste esanahi batzuk adierazteko erabili izan da.

"ez dxun ortik mazidxe dau asko ta"
"mazidxe be ezta oten gitxi tabernatan, herriko dxaidxetan"
"klaro! eradi guztidxe bienganera bota ezkerro, mazidxe forma biar"
"ainbeste egunien garbitxu barik mazidxe be eiñ"

MAZIMAZI   Xehekatu eta nahastatuz gero gertatzen dena.

"orrek galletak esnetan mazimazi eiñdxe obeto dxango zuz"
"etsoie erosi frabikantiek, mazimazi eindxe ekar dauelako antxobie"
"beste baten entzuten batsut olako berbarik azurrek pe mazimazi eiñdxe itxiko tsutez"

Hemen, aditzaren lekua hartzen du hitz honek, baina galdegaia aditza bera delarik.

MAZITXU   Zikindu. Lohitu. Maziru.

"ikusten zu zelan ekar zun erropie mazitxute"
"on dan mazidxegaz zapata guztidxe pe mazitxute erun dotez"
"mazitxu zu gisadue, eraitxen eraitxen engrudotu eiñ dxiez patatak"
"nik eztot mazitxu eskatza, izterrak garbi dakotez da"

Eta kasu honetan, hitz honek bi funtzio betetzen ditu: Lehenengo bi esaldietan adverbio funtzioa betetzen du. Azken bi esaldietan aditzaren funtzioa.

/mazi + tu > mazitu > mazitxu/

NASKILLIE   Nahastero/a.

"orren naskillien gauzek ez siñestu"
"ama naskillie, da bera ondiño naskilliaue"

NASTA   Kutsatu da kasu honetan. Nahastu.

"gripie nasta dost da oraiñ amen, iñora be urten barik"
"dana nastaten dana, bakixu ezta?"
"ni ez nasta zeure enpatxuetan"
"nasta ttuz dizenak eta ez dizenak"

Aditzaren funtzioaz agertzen da hitz hau.

NASTATA   Nahastuta.

"erridxe nastata kantaten dau orrek"
"aurrek takozaitxuz nastata, oraiñ zeu be beran antzekue zara"
"beran burue nastata ikusi dauenien eztau dxakiri zelan libre"

Kasu honetan moduzko adberbioasen funtzioa betetzen du.

NASTE/IE   Nahastea. Endredoa.

"nastiek imitxen eztau abillaurik"
"arek eztau imirii nasterik zeuk baino"
"ori nastie atxiñe on da imiñdxe"

Forma bau bakarrik agertzen da hiztegieta, baina esanahia pixka bat aldatuta.

NASTERO/A/UE/IE   Nahasteetan eta endredoetan sartzen dena.

"gixona nasterue, andrie nasterie da semie ta errena beste nastero bi"
"nasteratxue da beran alabie be"
"neu be nastero utse nai txe"
"nasteruen artien nasterie nagusi"

Kasu bonetan adjektibo funtzioa betetun du.

NEGARLANTRUEK   Negarrak.

"zeure negarlantruekaz kokoterarte nako zu"
"negarlantruei itxi ta tire oire"
"negarlantruek partikaran gordeko zuz, ni amen nauen artien"

Hitz konposatu honen bigarren osagaia >lantru<,
Badirudi gaztelerako "llanto" hitzetik datorrela, baina nola eboluzionatu du?

NEGARZIÑUEK   Negar-zeinuka.

"niri ez ein negarziñorik"
"beran negarziñuekaz larritxute nako"
"aproposko negarziñuek tizela pentsaten da"
"eztiez aproposko negarziñuek alabatxi, benetako negarrak paiño"

Azkuek >negarziñuka< jaso du "fingiend o llanto" zentzuaz.

NESKATILLIE   Itsasontzietan lan egiten duen emakumea.

"neskatillek promesien dxuten diez baporak itxosora urteten dauenien"
"patroiek esan dau neskatilei esateko biberak eitxeko"

NOIXONOIX   Noiz edo noiz. Bazen garaia! Exklarnaziozkoa izaten da askotan.

"noixonoiX etorko da ojalaterue, onek iturridxek arreglaten"
"noixonoiX konponduko diez gure kontuek..."
"erosikot etzie noixonoiX, dirue dakotenien"
"noixonoiX! Sasoie ezan da"
"noixonoiX ein zunien biarra!"
"noixonoiX! Zer pentsa zu ba, beti ongo garizela olan ela?"

NOKIETA(knk-out) Aurretik ikusi dugu >keo< berba. Hortik sortu da beste hau, zentzu berdina, gainera. Gaztelarako "fuera de combate", hain zuzen. Hitza ederki euskaratu da ingelesetik.

"parrandan dxuen da gero, nokieta iñok erun biar etzera"
"emon dostezen ostidxekaz nokieta itxi nau arek morroiek"

NOKURE Ugari. Kantitatea. Edonoretazat.

"dxaidxetako programak nokure on diez"
"ez esan nokure on dizenien niretzako ezta on da"
"ziñeko entradak artzieko kola matxue on da ta gero barriz nokure"
"lelangotan oten da arrapatie ze gero, egunek pasata, nokure oten diez baiñe freskuek"

/nork gura/> nok gure > nokure/ Leherkari bietatik ozena erortzen da gorrazen mesedetan. Dardarkaria ere jausi egiten da.

NONZERBARRI Kuxkuxero. Begiluze. Nontzerberri.

"dana dakitsu orrek, nonzerbarridxe Iez ibilltxen dalez..."
"nonzerbarridxe bada, niri eztost esango guzurrik"
"auntxe be nonzerbarri dator, on isillik, ez esan ezebe"
"nonzerbarri utse zara alabatxi nondik enteraten zara ba?"

Azkuek ez du jaso, ez eta D.A.R.k ere; baina P.M.k eta Kintanak >nonzerberri< jaso dute. Beraz ez bizkaierazko forma.

NOPAITXE Norbait.

"nopaitxe etor da ta atie igiritxe itxi dau"
"ni enai ezan, da nopaitxe ori nor ezango zan ba?"
"etor naizenien eskillarie apurtute on da, asike nopaitxek eiñ dxau"
"nopaitxen zapatak tiez onek, aztute itxiko zan txuzen"

/norbait > nopait > nopaitxe/

NOPAITXEN Nonbait.

"nopaitxen itxi dot, neure boltsie ta ezin dxot topa"
"nopaitxen dako etzie erositxe"
"beti diñozu nopaitxen topa zule, baie eztiñozu non"

Hitzaren eboluzioa goikoaren antzekoa izan da.

/nonbaiten > nopaiten > nopaitxen

NOPERA   Norbera.

"askotan ez ezan arren, noperak dxakitxen dau zer eiñ"
"bai nopera dxeusi bi de kontuen zer eitxen dauen"
"noperan konture eitxen dizen gauzek askotan eztaue urteten ondo"
"noperari be miñ emoten tso isillikostuke ibilltxiek"

Hitz honen aldaketa fonetikoak ere aurrekoen antzekoak izan dira.

NOREZ   Kontrara.

"au telie norez ebaitxe dau"
"orrek barritz norez eitxen txuz biarrak"
"norez dxuten bazara ez zara aillegako iñoiz be"
"enai dxungo zure etzera, norez datost eta"

NOREZKO/UE   Kontrara edo korrontearen kontra dabilena.

"dxun garizenien Malagara, galdu ein garizen, norezko bidie artunde"
"norezko berbak esaten zauz auntxe be"
"ori gixona norezkue da, neguen be uger eitxen dau"
"norezkue dana ezta ainegaten iñora be"

OBALEKIXU   Hori da onena! Zer hobeto!

"bidxar egualdi ona eingo dauela? Obalekixu!"
"suelduek altzako dauela entzun dot. Egidxe? Obalekixu!"
"argaldu ein zara alabatxi! Benetan? Obalekixu!"

OBRAMENTUE   Kaka.

"ein dxauen obramentue ikaratutekue ezanda, baltza"
"siku nabill obramentue eitxen, laranjak dxan bi dotez"
"obramentue errez eitxeko kiwidxek dxan"

ODOLBATUNE   Ubeldura. Odolbatu.

"matrailugaz dxo dot atzamarra ta odolbatune eiñ dxot"
"gorpuz guztidxen urten tsoz odolbatunek ta eztaki zer dan"
"odolbatunek berez urteten badau, ori personie geixorik tau"
"odolbatune zoldu dxatzo ta kutxillora dxun bi zan dau"

ODOLEKUE   Senidekoa. Ahaidea.

"ezta odolekue baie ezan balekide lez"
 "txarrenak ezaten diez odolekuek, kontra eitzeko"
 "alabie ezta odolekue baie asko gure tsoie"
 "asarratute on badiez be, odolekuek dez, da orrek tiretu eitxen dau"

UDXEK Ojak.

"udxek takotez geixotute"
 "agine atara doten lekuen dakot udxe infestata"
 "udxek ondo okitxeko bikarbonatogaz garbitie da ona"

Azkuek eta L.M.M. k >oi< jaso dute eta badirudi kasuistika dela honen erabilera. P.M.k Laburdin jaso du >oiak< pluralean. Bermeon, beste bariante bat ere erabiltzen da alternantzian, >oidxek< Sarri gertatzen den bezala /oi/ > /u/ egin da.

OIDXELETAKOA Hileetako umea, txikia.

"oidxeletako imie zara la, olan parateko?"
 "nire gixona mimoz beteta dau, oidxeletako imie baiño txarrau"
 "ondiño oidxeletakue da ta ze eingo dau beragaz ba"
 "oidxeletakue danien kotxan erun bi de"
 "dxaboten dxun dan imie oidxeletakotxue da"

Oihal edo troxan dagoen umea izango da. Batzuetan oidxeleko erabiltzen da.

OIDXEZ! Harridura, galdezka edo zalantzazko oihu bat da: ohi, ote...

"infernukuek tiez imiok oidxez?"
 "zeuk tiñozune ein bi de oidxez..."
 "etorko diez oidxez, bidxarko egune baiño lelau oidxez"
 "enplastue da gixon au oidxez?"

Azkuek "probablemente" zentzuaz jaso du D A R.k "por lo visto" zentzuaz eta biek jartzen dute Mundakarako.

OINGUTAN   Oraingoan.

"oingutan irebaziko dauiera esan dau"
 "len zer esan dauen eztotsat entenidu. baie oingutan bai"
 "oingutan ezpazu eitxen ez ein geidxau"
 "Euskal Herridxen dau, baie oingutan eztala etorko Bermiora esan dau"
 "oingutan eypadot erosten eztot erosko eguno be"

Hitz hau pluraleko forman eraiki da:
/oraingoetan > /ingoetan > oingutan / Bermeon, >orain< eta >oin< altemantzia erabiltzen dira, erdizka erabiltzen direla biak esan genezake, kasu honetan, laburrena aukeratu dugu.

OKASINTE Iskanbilak sortzen dituen pertsona.

"okasintie zara, nik eztot esan ori"
"eztot kure tratorik okasintikaz"
"asarratu ein nai beragaz, okasintie dalakon"
"okasinte okasinte bat da, ezta fidxe biar beragaz"

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k Bermeokoa dela esanez eta Ortuzarren "Oroigarriak" liburuko aipamen bat azalduz.

OKASIÑUE   Iskanbila.

"a beti dau okasiñue armateko listo"
"zelako okasiñue arma dauie ba, amak eta aitxek pe sartun eiñ dxiez"
"nik eztot gu zan sartun, baie azkanien okasinue libretako sartun ein bi zan nai"

Ez du zerikusirik gaztelerako "ocasion" bitzarekin. Aurreko hitza bemendik sortu da.

OKINTSUE   Aberatsa. Diruduna.

"aberatsa baiiio okintsue obeto"
"iñok eztaki, baie ori mutille okintsue da"
"bai, entzun dot okintsuek tizela"

OLAKUNBI   Bai, bai! Horretan egon!

"zer pentsaten zu, zeure begire ongo naiela? Olakunbi!"
"aurtengo andramaidxetan Pantoja etorko dala Bermiora? Olakunbi!"
"dirue emoteko ? Olakunbi! Eztotsut emoten!"
"ez esan niri olakunbi, emon ein biko dostazu te"

/olakoan bi > olakuen bi > olakunbi/

OILLARGITA   Oilartuta.

"an, ollargita kokota gora altzata, nora ete due"
"aur ollargita nora aillega dan, iñora bez"
"bestelako ollargita due or, mundue dxan biarreko"
"ezin dxatzo esan ezebe, zeuzer esaten batsazu laster urtengo dau oillargitak"

Gauza kuriosoa gertatzen da hitz honekin, >ollar< maskulinoa izanik, gaztelerako "gallito" ren azken silaba biak hartuz gero, femeninoa egiteko >a< sartu zaio. Hala ere, gizonezkoei eta emakurnezkoei aplikatzen zaie.

ONDOKARRIDXE   Igerian aritzean, beste batek burua uretan barruan sartzea.

"emon tson ondokarridxegaz idxe itxo eiñ dxe"
"geidxau ez nuen orregaz, ondokarridxek emoten txuz de"
"guzu ondakarritxu bet ela ? "ondokarridxe zeure amari emongo tsazu niri barik"

Hitz konposatua da eta >ondo< eta >harri< dira osagaiak.

ONDUSTE/IE   Ondo egiten den ustean.

"ondustien ein gauzek eta esker txarrerako"

"ondusterako esaten dxatzu, baie zuk ezu eitxen kasurik"

"ondustien eitxen zu lakuen erosi etzie da gero txarto urten"

/ondo ustean > ondustean > ondustien/

OSKILLE   Oso txikia. Eskasa.

"oskillen besteko sagarrak ekar txuz"

"orrek gixonak dxoko nauela? Orrek oskillek? Etortie dako"

"onek platano oskillek zeuk gure zunerri emongo tsazuz"

"oskille lako etziek ein dxauie, da berrogei milloi balidxo"

"errozoie dako zu oskill oskillek tiez da"

Azkuek beste zentzu batez jaso du hitz hau.

OSALIE   Abereen jatekoa. Gaur egun ez da egingo, baina konparazioan erabiltzen da.

"lau bañe uretan, osalien antza berak dxatekuek"

"animalidxei osalie dzaten emotie lez, alan emon dosku bera dxateko zantarra"

"nik eztokure au dxatekue osalie lez dau te"

"osalie be dxan biarko zu gerrie datorrenien"

Azkuek jaso du hitz hau, baina esanahia nolabait ezberdina da.

OSKA   Trangoa. Harria.

"kalien dxeusi de oskie dxota"

"ba kalien oska asko dauelakon"

"onek ormieki takon beste oskagaz, gatxa ezango da papela imitzie"

"marmolezko maidxe ona dakot, baie oskak takoz"

"oskatan autse batzien da, aurreitxik liso imin bi de"

Azkuek, zentzu honetaz, Bermeoko hitza bezala jaso du.

OSKA OSKOLA   Emakurnearen alua. Oskola gaztaina edo arbolaren azala bada ere, kasu honetan hori definitzeko erabili izan da.

"oskola ikusi barik takotzu orrek ikarie"

"zeren ikarie dako zu ba, oskola eztotsu iñok ostuko ta"

"oskola be zuritxute dako orain ezkerro"

Arraroa bada ere, kasu honetan, hitza dagoen dagoenean agertzen da, ezetariko aldakuntza

fonetikorik gabe.

OSPAS

Haserretzen denean berba hau esaten da.

"txo, ospas txo, betiko ta ill arte"

"ospas esan tso ta oin asarratute dauz"

"niri eztost emongo ospasik nik eztot kure asarratu te"

"ospas, ospas da ospas, iru bidar ospas, zer guzu geidxau"

Beharbada gaztelerako "largo" adierazteko erabiltzen den >ospa< esanahia izango da oinarria, baina ez da segurua.

OSTENTADA/ IE

Harroputza. Erakuspena ematea gustatzen zaiona.

"ostentadie dozu, kaliek pe eztau artzien"

"ostentada utse da, batso arek beran bururi"

"zelako arrue da ba, eztau bera baiño ostentadiaurik"

Gazteterako "ostentar", "hacer gala de grandezas" hartu da literalki.

OSTIE

Ostea. Parranda edo gaupasa egin ondorengo ajea.

"ostiegaz eziñ dxotez begidxek pe igiri"

"da noix eztakozu zuk ostie ba?"

OTORNUE

Urteurreneko hiletak.

"lagunek imin tsoie otornue"

"kanpuen ill dxe, baie amen, otornue ongo da"

"aitzen otornue daku zapatuen"

"urteko otornora bakarrik dxungo nai"

OTZUE

Gizon oso galanta.

"eztau artiste guapuaurik Mel Gibson baiño, otzue da"

"beitu zelako mutill otzue, ai! Gaur gauion beragaz oire"

"otzue bada, baie enplasto utse be bai"

"Laiden otzue lako mutillek oten diez"

Ez dakigu zergatik egiten den konparaketa hori. Gainera, Bermeon, >otzo< gaztelerako "oso" da. Beharbada gaztelerako esaldia kontutan hartuta egingo zen.

OTXITO

Hagin handi. Hitz hau berria da. Hagin handiak zeuzkan pertsonai bat izan zen herrian, gure Purden, alias Otxito, oso ospetsua eta herrikoia gainera, eta hau hil zenean, orain une batzuk, hagin handiak dauzkan edozeini aplikatzen zaio.

"otxito lako agiñek takoz, otxitotxue da"

"au imie otxito da alabatxi, ikusi zu zelako agiñek takozen?"

"bai, otxiton agiñek takoz, baie ez tiez feuek"

OTXOLUE/IE   Begibakar. Begi-oker.

"zure lagunen ama otxolie da ezta?"

"eztakixu Errosa otxolie nor dan?"

"otxolue lez dabill begidxe tapata"

"emon tson zartazugaz otxolotute itxi dau"

"otxolotute zauz aurrekue ez ikusteko la?"

Azken bi esaldi hauek adberbio funtzioa betetzen dute.

OTZAKILLE   Beti hotz dena.

"otzakille naielez, uden be mantak imin bi dotez oien"

"otzakille bazara ez sartun golpien uretara"

"enai ezan otzakille, baie orain bai"

"orrek imiek otzakillen arpidxe dakotsu"

Konposizioan >otza< hitzak >kill< atzizkia hartu du.

OTZIKARA   Ezpainetako ekzema.

"mosuek takozuz otzikaraz beteta"

"otzikara batek urten dost mosuen"

"bakixu otzikarak nasta eitxen dizena?"

"uretan sartukeran otza sentidu dot eta laster urtengo dau otzikariek"

Ez da hitzaren zentzu konkretuan erabiltzen. Hala ere, badirudi gaztelerako "frio" tik hartu dela zentzua: "tengo un 'frio' en los labios"

PAIDADIE   Eskertzea. Ordainketa.

"au da paidadie emoten tsazuna?"

"ainbeste une biarrien on da gero, au de paidadie!"

"aurregaz paidadiegaz urteten zu zuk, mille mesede eiñdxe gero"

PAISAN / O   Lagun arteko deigarri bat.

"zer paisan, bazuzie itxosora ela?"

"ara paisan, zuk emoten bastazu partie ondo pagako tzut"

"amen dator nire lagune. Txo paisano, nora zuez ba?"

"orreri paisanueri esan laster natorrela"

Gaztelerako "paisano" zuzen zuzenean sartu da.

PALPAL   Abiadura ixikian. Trankil. Arrantzale terminoa da, baina herrian asko erabiltzen da.

"amen guez palpal, pries barik aurrera"
"motorra palpalien imiñdxe trankil trankil, muxikie entzuten"
"eztauelez priesik palpal dxungo gariez"
"palpalien gabilizez, ara ta ona, taberna batetik bestera"

PANTALONAK   Kuleroak.

"pantalonak takozuz apurtute"
"plazan erosi dotez pantalon poli politxek"
"pantalonatako kaka kentzien bazu obeto eingo zu"
"txixek urten dost pantalonatara"
"pantalonai puntillie imin bi tzatie"

Gaztelerako "pantalon" nola sartu den esanahi horretaz ez da erraza jakitea. Hala ere analogiaz egin dela argi dago.

PAPAU/E   Kokolo. Tonto.

"txo, papaue, ze ein zu ba, eguerdidxe imiñi barik dxuen"
"papaue zarala, papaue, ori eztala eitxen olan"
"papau txarridxe, danak engañeten dauie"
"bestela onai bertan papaue lez"

Azkuek Mundakarako jartzen du bere hiztegian.

PAPELADIE   Komedia. Itxura ematan.

"ikusten zuz aren negarrak? Papeladie eitxen dau"
"papeladarik politxena bienganera dxeusi danien eiñ dxosku"

PAPU/UE   Masaila.

"papue anditxute dako agineko rniñegaz"
"papo bidxetatik dxaten zauz"
"nondik zatoz ba papuek pe gorritxute dakoiz de"
"asarratu dizenien papotik sartun tsozen artazidxe"

Bermeon masaila definitzeko erabiltzen den hitz bakarra dugu.

PAPOLODI   Masail mamitsuak daukana.

"zu, papolodi, ia orrek papuek noix kentzien zun"
"papoloditxue da bera, baie beran aitzie mikue lakue"

PAPUSIA   Aurrekoaren sinonimo bat da.

"ikusten zu zelako papusiatxue dakun?"
"benetan papusia, papuek erremenanteko moduen dakoz da"

PARA   Jarri (pertsona)

"amen para iñok ez ikusteko lekuen"
"para zaitxez maidxen ia dxaten bazun"
"aur para ezkerro obeto ikusten zaitxut"
"kalien eskiñien para ta, bertan on da, neu dxun artien"

Gaztelerako "parar" = "detener" aditza hartu da zentzu honetaz erabiltzeko. Baina aurretik ikuzi dugu beste berba bat, gaztelerako zentzu konkretu honetan agertzen dena: >apara< hitza hain zuzen.

PARAUE   Energia gabeko pertsona. Mugitzen ez dena.

"paraue da koitxadue kiñeten kiñeten ibil bi zara"
"ez esan ni paraue naiarik enai txe"
"paraue zara baie txetxotxu"

PARISTE   Tontakeriak egitea. Keinu nabarmenak.

"zemat pariste eitxen zu gauze bat esateko"
"paristek eitxen ibilltxiarren dxeusi de iturritxik bera"
"ez eñ paristerik ostantzien zartazue dutzu"
"pariste bat pe eztost ein dirue emoteko"

Hitz honen beste bariante bat >paristadak< da baina gutxiago erabiltzen da.

PARISTOSO/A   Tontakeriak egiten dituenak. Keinu nabarmenak egiten dituenak.

"zelako paristosie zara ba, orrenbeste pariste ein bi zu"
"ezia paristosie bape, konplimento bakue da"
"paristosie ezan balekide aixie artzien botako lekidot"
"zer da paristosue ba, andra guztidxen aurrien igual"

PARLAMENTA   Oso txarra.

"egualdidxe parlamenta, euri, aixe eta truboiek maridxe"
"parlamentien gabiltzazak, arraiñik pez, da dirorik pez"

PARTILLE/ IE   Arrantzaleen arteko diru banaketa edo irabaziak.

"aurten partille ederrak eingo diez, arraiñ asko ezan da ta"
"partille bakue be ongo da"
"partilletik erdidxe ostuten tso amari"
"diro barik zatoz, etzera, ze partille ein zue ba?"
"goixetik dxun da partilletzera, partillie okiñ dxau te"
"partilletzera dxuen bai, baie partillerik ez"

PASADAN   Pasatzean. Igarotzean.

"pasadan ikusi dot da gero geidxau bapez"
"aulan beituden dotzu pasadan, imelapurre lez"

PASAIZO   Pasadizua. Gertatutakoa.

"gure amak pasaizo asko kontaten dauz"
"atxiñeko pasaizuek politxek ezaten diez"
"ba ontxeko pasaizu bat kontako tzutie atzo neuri pasaikue"
"tristie bada pasaizue ez konta"
"keba! barre eitxeko pasaizue da ta"

Azkuek ez du jaso eta berriz, ere, T. Etxebarriaren "Lexico de Arrate" aipatzen du D.A.R.k Bermeoko hitz bat azaltzeko. Gaztelerako "pasaje" = "trozo de un libro" tik sartuko zen seguru aski.

PASIDE   Paseo. Buelta.

"paside bat emoten urten du ta bankuen dxesarri gariez"
"asko gustaten dxast pasidexue emotie"
"egunien, egunien pasidie eiñ ezker argaldu eitxen da"
"pasidek eta pasidek emoten duz guk Benidorren gauzenien"

Gaztelerako "paseo" hitza eta >ada< atzizkia elkartu dira. /paseo/ + /ada/ > paseado > pasiada > pasida > paside/ Esan beharra dago >pasiadie< ere esaten dela.

PASIÑUE   Hainbeste.. bat...

"beruen pasiñuegaz buruko miñe be eiñ"
"indxarran pasiñuegaz be eziñ ezan da atie igiri"
"kantien pasiñuegaz samak pe garramatate okiñ dxu"
"diruen pasiñuegaz enfadata dauz biejak eitxen"

Gaztelerako "pasión" erabili da eta hitza pertsoneri badagokie ere, euskaraz gauzei aplikatzen zaie.

PASMA   Usteldu jnnariak.

"eztoso erosi iñok arraine, pasmata ekar dau te"
"au okelie pasma eiñ dxe da eztau dxateko moduen"
"on dan beruegaz, antxoba guztidxek, bertan pasmata on diez"
"neberan sartun barik arraiñe pasma eingo dxatzu"

Hiztegieta "gangrena" esanahia dauka.

PEGA   Kutsatu.

"arek eitxen dauen guztidxe pegaten dxatzo"
"ez eiñ eztulik gripie pegako dostazu te"
"eztule eiñ dxast pega, granuek be pega eiñ dxastez, baie suertie ez dxast pegaten ba"

"dana pegaten dxatzo berari, nik eztaitx zer eitzen dauen"

Gaztelerako "pegar" = "contagiar" hitzetik zuzenean hartua.

PEKUE   Susmoa. Errezeloa.

"okiñ dxot nik aren pekue, baie ezin esan bera danik"

"pekue, pekue neuk be bai, baie ezin dxela ezan bera pentsa dot"

"pekue okitxie pekatue da alabatxu, ze gero bera ezpada?"

PELENKAK   Berna argalak.

"pelenkak tapateko frakak dxantzi bi dotez"

"orrek pelenkak loditxuteko asko dxan bi zu"

"minifaldie zelan erungo zu ba, pelenkak takozuz de"

"kuidadugaz ibilli, pelenkak apurtu barik"

Pelenkak, aspalditik, karnatarako erabiltzen diren txibia zati meheak dira. Analogiaz berna argalak deskribatzeko erabili da.

PELLIKADA   Borroka. Elkar joka.

"atzo gauien lamera txikidxen zelako pellikadie on da ba"

"pellikadie arma dauie enbra bateitxik"

"edozeitxik armaten dauie pellikadak"

"pellikada gogorra ezan bi zan dau, goixaldien on dana goiko plazan"

Gaztelerako "pelea" hitza hartu da hitz honen oinanez

/pelea/ + /ada/ atzizkia > peleada/

/ada > kada/> pelekada > pelikada > pellikada/

PELLIKAN   Borrokan.

"pellikan dauzela atrapa dauie ertzainek"

"ez ein pellikan ori ezta ime onan gauzie ta"

"niri ez dxast gustaten pellikan eitxie baie bera etor da"

"ezpazu eitxen pellikan karamelue emongo tsut"

Aurrekoa bezala atzizki batez aldatu da, baina oraingoan moduzko adberbioa egiteko >ka< atzizkia erabili da.

/pelea/ + /ka/ > peleaka > peliaka > pellika/

Eta normala den bezala, azkenean >n< sudurkaria jarri zaio.

PENAS   Txano. Neketsu.

"penas nabil gauzek erixen, lagundu eistazu mesedez"

"penas on bi dau, eztala salbako esan dauie"

"ekarri eistazu eskillarie penas nau te"

"penas penas eitxen dizen gauzek aprezidxo geidxau dakoie"

Gaztelerako "a duras penas" etik, azken hitza hartu da.

PENASIDADE/IE   Estutasunak.

"gure gurasuek penasidade asko pasa dauie gerra denporan"
"penasidadiek aztu eirxen diez dirue dauenien"
"baie benetako penasidadiek dirorik eztauenien etorten diez"

PENDEJO/A   Ergela.

"aurrek pendejiek eiñ dxozt apurtu"
"zeu ezango zara pendejie, oraiñ artien be ezan zara ta"
"zure nobidxue da, pendejo utse, zetako esan bi dau nireitxik ezer?"
"beti ezan da pendejue, andrak paiño txarraue dako miñe"

Gaztelerako "pendejo" = "hornbre pusilánime" da formaz, baina esanahia ezberdina da eta gainera, emakumezkoetan ere erabilia.

PENTZURE   Konfiantza izan. Eusten.

"orren pentzure on banaitxen gaur be eitxeko okiko nauen"
"ez on nire pentzure enai etorko ta"
"aurren ormien pentzure itxi zakue dxeusi barik"
"ai, zure pentzure itxi imie? Ezta pentsa be!"

PEPIÑO   Pailazoa. Baina zentzu peioratiboan txotxongiloa.

"pepiñue aix ela? Bestelako tontue au or"
"pepiñuen antzeko morroi bategaz eiu dxau pellikan"
"zu zara pepiño, bakixu ori zer dan? Ba auri, tontue"
"aur on dan pepiñue lako mutil batek emon dost arrikadie"
"zirkoko pepiñuek pe eztaue orrenbeste pariste eitxen"

PERKILLO/UE   Kopeta-ilea.

"pelukeriri esan bi tzat perkillorik ez ebaitxeko imiri"
"begidxetara dxeusten dxastez perkilluek"
"modan dauen gauzie da perkillue, baie ez dxast gustaten"
"perkilluek larreidxe ebai dozuz"

/flequillo > plekillo > prekillo > perkillo/

Horren parean >ferkillo< ere erabiltzen da, baina gaur egun, gehiago entzuten da erdarazko "flekillue".

PEROZTUTE   Zenetik irten, umeak batez ere.

"au imie bakixu peroztute dauena bakasiñuek asi dizenik eta ona?"
"danak pe, onek ime txarridxok peroztute dauz"
"ba peroztute badauz, etzien itxiko duz plaidxera barik"

PETXUEK   Zama, karga ekonomikoak.

"gaurko petxuek andidxez tiez, da eztau iñor arpeidxe emongo dotsonik"
"gaztiez pe petxu andidxez takoie, milloietako etzie paga biarra"

PIE   Neurria. Hitz hau, hitz egiterakoan, azentuan nabarmentzen da.

"ogei pieko zimarroie atrapa ei dauie"
"ogei pie eztaoz Santa Mariako torriek pe"
"azpiko gonie erun dau pie bi luziau"

PIKOTERO / A   Mihiluze.

"dana konta tso laguneri pikoterie dalakon"
"ez esateko esan da berak pikoteruek dana konta"
"baie zelako pikoterie zara ba, lapiko txikidxaue dako zu"
"ez konta sekretorik, pikoterue da ta"

PINGUE   Oso txikia. Gainera peioratiboan erabiltzen da.

"ime pingo guztidxez, takoie kotxe despanpanantiek"
"zati pingo guztidxez imiñ dxostez karnazeriek"
"pinguek tiez onek porzebak, baie gustotxue ona dakoie"
"onek sagar pinguek artun de etor zara?"
"ganera pingo pinguek emon dotzuz"

PINTORERUE   Pintore.

"pintoreruek esan dost, datorren ilerarte eziñ dxauela etorri"
"pintoreruen kontuek idxen dost, zerora"
"ez esan pintoreruei, neuk eingo tzut eta"

Seguru aski gaztelerako "pinturero" hitza hartu da nahiz eta honen esanahia guztiz ezberdina izan.

PIPETOI   Pipa. Dupa.

"antxobie txikidxe ezan dalez pipetoietan sartun dauie enpuñeta"
"pipetoi andi bet, dxeusi dxatzo ganera, da anbulantzidxen erun dauie"
"egun santo guztidxen on gariez pipetoiek garbiten"

Gaztelerako "pipa" hitzari >toi< atzizkia erantzi zaio handitasuna adierazteko.

/pipa/ + /toi/ > pipatoi > pipetoi/

PIPITXE / IE Kuxkuxero.

"arek pipitxiek, nonzerbarri dalez, dana dxakitxen dau"
"badakitx nik pipitxie dana"
"aregaz konfidxantza gitxi, pipitxie da ta"
"arek pipitxe zantarrak, zer dabillen gauzek kontaten"

PIPIRRIÑUE Oso txikiak.

"arek etziek pipirriñuek tiez, lagun bi kabitekuek"
"kanike pipirriñuegaz ibilltzen da olgetan"
"ime pipirriñuek dxungo diez txarangatan"

PIRRI/DXE Oso txikiak. Umeei bakarrik aplikatua.

"ime pirridxekaz beteta on da"
"ime pirri pillo bat sagarretan dxun da"
"ime pirridxek guztidxek uretan sartunde uger eitzen be eztoskue itxi"

Ez du D.A.E.k jaso duen hitzaren zentzua, honek "puntilloso" "cascarrabias" zentzuaz jaso baitu.
Eta guk ere jaso dugu zentzu horretaz, baina beste berba bat erantzita: >kakapirridxe< hain zuzen.

PIRRISTADA /IE Kantitate txikia. Baina beti likidoa edo kaka arina.

"oridxuen pirristadatu bet bota kazulera"
"kaka pirristada bat urten dost pantalonatara"
"olluen kakak pe pirristadaka urteten dau"

PIZTOJA Irainezko berba da.

"ona bazatoz piztojen antzekuori, arpidxe be apurtu eingo tzut"
"piztoja utse zaralez, ez zaitxut guse ezetako be"
"piztojo, esan bia beste baten ia, emoten tzutenagaz..."

PITXARROSA Marrazo familiako arraina. Baina konparazioan, pertsoneri aplikatzen zaie, batez ere koloreagatik, eta beti emakurnezkoei.

"bestelako pitxarrosie zauz or"
"eguzki lar artun dot eta pitxarrosie lez nau"
"pitxarrosie lez zauz gorritxute"

/pintarroja > pitxarrosa/

PITXOI / NA/ / IE Meziprezuz, burlaz edo irain txiki baten moduan erabiltzen da. Gizon edo emakumea izan daiteke.

"bera pitsoie geure atzien ibill dxe denpora guztidxen"

"esan orreri pitxoniri trankill oteko"
"eurek pitxonak geu nora guzen begire on dxatzuz"
"aurreri pitxoniri esan eitxeko"

Gaztelerako "pichon" erabiltzen da adjektibo bat sortzeko.

PITXUKEI/DXEK   Txikikeriak, balio gutxiko gauzak.

"zer erosten dxun zara ba? Ezebez, pitxukei batzuk"
"auntxe be todo a zienera dxun zara pitxukeidxek erosten"

PIZKAZURRE   Fruta-hezurra da. Baina pertsona edo gauza oso txikiak definitzeko erabiltzen da.

"pizkazurren besteko gixonak ein txuz aurrek biar danak"
"arek ime pizkazurrek andidxen gauzek eitxen txuz"
"magari pizkazurrek txiki txikidxek tiez, baie arek takoie arbolak"

Fruituen hezurra, >pizkazurra< erabili da txikitasuna adierazteko.

PLAMIKIE   Panpina.

"plarnikie lako arpeidxe dako beronek imiek"
"olentxerok plamike bat ekarko dotzu"
"plamikiri begidzek atara tsoz"

Gaur egun "muñeca" gehiago ezaten da, adinekoetan bakarrik entzuten delarik >plamika<.

PLANDU   Lisatu. Leundu.

"len edozelan oten zan dan lurre plandute ikusi dot"
"aretzan on dizen mendidxek pe plandu eiñ dxauie"
"akordaten zara zelan ibiltzen ezan garizen taluek planduten?"

PLANTA   Jarri.
"arnen planta, obeto ongo zara ta"
"telefonuen plantateko diño zure amak"
"da esan tsozen berbakaz jenidxotan planta da"
"ezpada plantaten, planta bi dauen lekuen, eztako lekorik"

PLANTOSO/A   Itxuroso/a. Tipaso/a.

"plantosa para da kalera urteteko"
"total plantosie da bera enbrie"
"beran aitxe plantosue ezan dala esaten dauie"
"ezta politxe baie plantosie da"

Gaztelerako "planta" hitzari /so/ atzizkiak (hau ere gaztelerakoa) erantzi zaio, nahiz eta hitz honek

ez onartu atzizki hori.

/plantal + /so/ > plantoso/ >a< sartzen zaio femeninoa egiteko.

PLASTANGA   Aurpegi biribila eta betea duena.

"arpi plastangie dako baie begi politxek takoz"
"igertagidxe lako plastangue da, lodidxe ez esan arren"
"plastanga plastanga dau, da eztauela dxaten ezer diño"

PLASTAZO   Aurpegiko gogorra. Zartada.

"emon tson plastazue Mundekatik pe entzun eñ dxe"
"guzu plastazo bat hartun? Ba on isillik"
"plastazuek arpidxe be gorritxute itxi tso"
"eztozule eingo? Ba aur dutzu plastazue"

Hitz honen konpozaketa >plast< onomatopeiazkoa eta >zo< atzizkiak osatzen dute.

PLATUXA   Oso zapala den arraina da gaztelerako "platija" deritzona, baina konparazioan, edozer gauza zapal definitzeko erabilia.

"platutxe da berau ogidxe"
"platuxie lako surre dako berak mutillek"
"emon dostezen zapatak, zapal zapalak, platuxek ezan diez"

PLEGAZIÑUE   Igurtzidura. Alkoholaz gorputza igurtzi.

"okiñ dxoten gorpuz guztiko miñe, plegaziñuek kendu dost"
"plegaziñuek onak tiez gripe kentzieko"
"gixona, emoistazu alkolan plegaziñue"
"guzu plegaziñotxue emon ela? Ni listo nau iguzidxe emoteko"

Ez dakigu nondik sar zitekeen hitz hau, gaztelaniatik dirudi baina ez da ziurra.

PLEITXE   Pleita. Gaztelerako "flete" hitzetik sartua, negozioei buruz edo hauek egiteko aukerari buruzko edozer izan daiteke.

"eztako oraiñ artien okiñ dxauen pleitxerik"
"bai, galdu dau okiñ dxauen pleitxe"
"zelako pleitxe okikun ba, arek aurrera segidu bazauen"
"erdu ametik, amen eztau pleitxerik eta"

Bermeon sarri entzun izan da gaztelerako esaldi hau: "vamos niñas que aqui no hay flete".
Palankako nesken ahoan jarrita. Seguraski hortik sartu da, nahiz eta itsasoari dagokion hitza izan.

PLISTADA/IE   Aurpegikoa, baina ez hain gogorra.

"emoten tzuten plistadiegaz arpidxek pe buetta eingo tzu"
"plistadie emongo tsola esan tso baie gero ezebez"
"plistada asko agindxu ta gero emon bez"

Hitz hau >plist< onomatopeiazkoa eta >ada< atzizkiak konposatzen dute. >plastazo< hitzaren bariante bat da eta erabilera berdintsua daukate. Badago azken beste bariante bat, nahiko erabilia den >plistazue<. Hau ere goikoen parean jarri behar da.

POLITXO   Polito. Baina tonua beti izaten da meziprezu, arbuiaitzeko edo gaitzezteko.

"auri de ondo eitxie, politxo!"
"ez zarala etorko? Politxo"
"politxo dau gauzie! Bestelakue!"
"zeuk neure boltzatik artun dirue ezta? Politxo e?"

POLIZIKO/UE   Polizia.

Adinekoen artean bakarrik entzuten da, baina merezi du gehiago erabiltzea, gaztelerako "polizia" asko sartuta baitago.

"alako baten, poliziko guztidxek aldabatera, dxoten asi dizen"
"polizikuen zartadak bakitxek nik zer dizen"
"txarto aparkata okiñ dxauekoton kotxie polizikuek multie imiñ dxost Bilbon"
"polizikuek tiñon lekuek dxun bi zu"

POLIZTU   Politu.

"au imie poliztu eiñ dxe Bermiora etor danik eta ona"
"plantie okiñ dxot sikatute, da ure bota tzatenien poliztu eiñ dxe"
"begidxek poliztu eiñ dxatzuz"
"poliztu bai, erre bai eiñ dxastez pintxeten pintxeten"

Hitz hau, >tu< partizipioa hartuz gero, aditz bihurtu da.
/polit/ + /tu/ > politu > poliztu/. Kasu honetan >z< bat desarroilatu da. Eta ez ote da askoz ere politagoa azken hau?

POLONTIEN   Ur gehiegi edukitzea jatekoak.

"lau indxabak dauz polontien"
"baitxe garbantziek pe polontien dabilteze"
"polontien imin zuz lau okela zatidxek"
"lapikue polont eiñdxe dau"

POPA/ IE   Itzasontziaren popa. Analogiaz ipurdia adierazteko erabilia.

"dxeusi ein nai da popako miñe dakot"
"popie dako zu loitxute"

"popan urten dost baltzune batek"

"goze bazara neure popiri kendu zati bet"

Askotan gertatzen den bezala itsas giroko hitza erabili da, nahiz eta, kasu henetan, erdarazko hitz bat izan. Auzoetan ez da erabiltzen ternino hau, baina herrian >eperdi< baino gehiago erabiltzen da.

POPADAN/IEN   Abiadan. Itsasontzia ere horrela joaten da haize handia dagoenean, honi popa emanda.

"muxikie akabaten dan momentuen popadan nuen etzera"

"popadien dxun diez arek Ateleti ikusten Madrillera"

"ziñie ikusitxe popadan etorko zara gero"

"txikiteue eiñ dxe gero, popadan andriñe, ez asarratuteko"

POPAIXE/IE   Atzetik jotzen duenean haizeak.

"zer dabil ba, popaixie dala?"

"bai, popaixie da, arin dabill eperdidxe"

"au imie popaixe utse da, ezta lotzien etzien momentu baten be"

"enebada, popaixie dala esan tzat da asarraty eiñ dxast"

"eguno be eztauelez etzien aurreitxik esan tzat popaixie dala"

POPAZGORA   Ipurdiz gora.

"popazgora dxeusi nai da izterra apurtu dot"

"ez ibili olan, popazgora dxeusiko zara ta"

"an on dxatzuz arek, popazgora eguzkidxe artzien"

"popazgora tunbeta on dalako erre dxatso popie"

"popazgora on diez? Frakarro barik?"

PORRATIBUE   Dagokion kantitatea. (dirua)

"zuri zeure porratibue emon ezkerro, kitxu"

"beran porratibue emon ein bi dxatso"

"dirue irebazten zunien emongostazu neure porratibue"

Hipotesi bat erabiliz, latinezko "portio-oniz" = "parte, porción" edo "pro portione" = "proporción" hitzetik etor daiteke.

/proponione > porrationea > porratiboa >porratibue/

Beraz, dardarkarien metatesia gertatu ondoren, leherkati hoskabea erori eta leherkari hostuna eta >a< bokalea garatu dira.

POPERTZA   1.- Derrigorrez.

"popertza ein bistazu bidxarko erropie Bilbora nuen da"

"ezta popertzakue, baie eitxen bastazu obeto"

"popertza popertza dxun bi zan dau ziñera, imie olan ittitxe?"

/por fueza > poperza > popenza/

2.- Gutxietsi. Meziprezatu.

"popertzakue da bera mutille, ofizidxorik pe eztako ta"

"ori erosi zu? Popertzakue da berori dxantzi biarra"

"Benidorrera dxun zara, baie popertzakue da bertara dxun biarra"

/por fuerza/ + /ko > porfuerzako > poperzako > popertzako/

Koldo Izagirrek bere "Lokuzioetan" >popuertzakoa< jartzen du eta lehenengoko esanahia bakarrik jasotzen du.

PORTADIE/UE   Ondo portatzen dena.

"portadie zara, aulan gustaten dxast niri, tokaten dana emotie"

"gure Daniel total da portadue, afaitxue dxaten be erun eitxen nau"

"total da andra portadie, atentziñue deitxutekue"

POZTIXUEN   Ahul. Indarge.

"andidxe pasa dau te, oindiño poztixuen dau"

"ez ikutu niri poztixuen nau te, eztakot indxarrik eta"

"poztixuen dau baie laster imingot ondo ori kuadrue"

"poztixuen imiñi, lekue topa arte"

Gaztelerako "postizo" dirudi, baina formaz berdina izan arren esanahi ezberdina da.

POZTIXOZKO/UE   Indargeak. Oinarri gabekoa Bizitasun gabekoa.

"poztixozkue lez dau bertan parata"

"zelan guzu otie ba, poztixozkue batian"

"poztixozkuek tiez imiok ela, iñok ikutu barik dxeusteko?"

"ene alabie, poztixozkue be aulan oten da momotute"

Kasu honetan adjektibo funtzioa dauka.

POTESTADE/LE   Energia. Indarra.

"ametik altzateko potestade barik nau"

"etzera allega gariez, ezer eitxeko potestade barik"

"potestaderik pe eztot okiñ kontestateko"

"zuk ez takozu potestaderik ori eitzeko, ezta zure ardurie"

Gaztelerako "potestad" = "poder" hitza hartu da, baina zentzu zabalagoan erabilia.

POTORRUE Uherroi (txoria). Baina konparazioan /r/ ordez /g/ ahoskatzen duten pertsonak definitzeko erabiltzen da. Gainera esan ere honela egiten da: >potogue<

"zure lagune potorrue da, bueno, potogue"

"itxixu ba koitxaduri ba, naiku desgrazi dako potorrue ezan da ta"

POTOZORRI/OXE Oso txikia. Dezpektiboki erabilia.

"potozorridxen besteko mutillek ein tzu geidxau"

"potozorridxe, baie nik paiño indxar geidxau dako"

"allega garizenien Kasinora ime potozorri guztidxe mozkor mozkorrik on diez"

"Potozorri, zer eingostak pa, metro erdi be eztakok eta"

Hitz honen konposizioa >potro< eta >zorri< hitzek osatzen dute.

POTOZORRIKEIDXEK Txikikeriakj. Inuzentekeriak.

"urten etzetik gero, beti zauz potozorrikeidxe eitzen da"

"nirēne ez etorri potozorrikeidxekaz"

"potozorrikeri asko dakozu, itxistazu bakien"

POTROKILLO Aurrerago >apurrek< aipatu dugu. Ba, hitz hau horren sinonimo bat da.

"ondo gozo dxan duz potrokillo freskuek"

"baie potrokillo konjelauek ez tiez oten ondo"

"porrokilluek edozelakuek tauz elegante"

Hitz hau >potro< eta >killo< atzizkiaz osatzen da, /potro/ + /killo/ > potrokillo/

POT'ROSO/UE Zorte handiko pertsona.

"arek, auntxe be markie ingo dau, potrosue da ta"

"ene alabie, beti zauz negarrez da zeu zara potrosie"

"ori patroie potrosue da, edonon topaten dan arraiñe"

"beti ezan da potrosie, baie aspaldidxon eztako suertarik"

Ikuzten denez, emakumea ere izan daiteke 'potrosa' nahiz eta potrorik ez eduki.

POTRUEK Barrabilak. Gaur egun nahiko zabal erabiltzen den berba da. Baina ez garai baten. Azkuek jaso du bere hiztegian eta Ondarrun eta Lekeition kokatzen du hitza. Baina Bermeon asko esaten den frogarik asko dago. Lhandek ere jaso du lapurtera euskalkian. Badirudi kostako herrietan erabiltzen dela.

"potruek aldien bakozuz salta auna"

"ezpadau arraiñik zeure potruek imin guz saltsan"

"potruek asiko zuz, asi, auri!"

POTXERA Kordel fina.

"potxeragaz amarra bi diez orrek paketiek"
"meieidxe da potxera orretako"
"potxer zati bet artun da imiñi kanoie amarrata"
"potxeran obillo bat emoteko esan aitxeri, berak tako ta"

Azkuek jaso du bere hiztegian, Ondarroa, Lekeitio eta Berneoko hitza dela esanez.

POTXOLA/IE Alua.

"marie gorantz etor danien beste mandan pasa bi zan du ta potxolie be busti ein biar"
"potxolako asgurekaz enai kapaz"
"ur freskuegaz garbitxuixu potxolie, da ikusko zu zelan kenduko dxatzun"

POTXOLIÑIE Alua, baina diminutiboan.

"ze eiñ dxatzu laztana, potxoliñeko miñe dako zu?"
"potxoliñetxue erreta dako zu te"
"andra batzuk potxoliñie estimadu dakotzuie"
"potxoliñie estimadu okitxekue ezta ba"

POTXORROSKILLE Ezgauza. Sibaritaren jatekoak.

"dxan duzen karakolak gozuau on diez, potxorroskillerik pez obiauek"
"ama, zer dau dxateko? Zera! Potxorroskillek!"
"ba nik potxorroskillek gu dotez dxan"

POZARREN Pozik. Alai.

"pozarren etor da etzera Ateletik irebazi dauela ta"
"ba ni enau pozarren, kristelezko dxarrie apurtu dot eta"
"danok kauz pozarren, laster bakaziñuekaz guez da"
"nik pozarren be eingo lekitzut ori mesedie, baie eziñ dxot"

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k Añibarroren zita bat aipatuz. Berneon ez da erabili beste hitzik hori adierazteko oraintsu arte. Gazteen artean >pozik< ere entzuten da.

PRESTUE Presio-lapikoa.

"arin dxun bi dot etzera prestue itxi dot suten da"
"prestue zu gitxigaz imin bi de, ostantzien esplota eitxen dau"
"prestuen tapien astie dakot apurtute, da eztaitx nok imitxen dauen"
"arin gure bazun eitxie, dxatekue prestuen ein bi zu"

Lapiko hauek irten zirenean, euretariko baten izena "presto" izan zen eta ordutik hona, lapiko guztiak dira >prestue<.

PRIJIDUKIDXEK   Frijituki.

"prijidukidxen useifiegaz larritxute nau"
"gure ama beti dabill prijidukidhek eitxen, eguno bez ensaladarik"
"prijidukidhek eztiez ba gorputzerako onak"

Batzuetan gertatzen den moduan /f/ > /p/ egin da. Gero aldaketa fonetiken eraginez, beste itxura bat hartu du hitzak.

PROPORTZIÑUE   Aukera. Proposamena.

"eztau okiñ berak gu zan dauelako proportziñorik"
"proportziñorik ezpadau bertan lotuko da"
"proportziñue etor dxatzo, baie ezta ezan beran gustokue"
"biar eitzeko proportziño ona badakot bertara dxungo nai"
"proponziño txarrak okin txuzelez, Ateletin geratu da"
"proportziño ona dauenien gauze guztidhek itxi bi diez"

Ez du zerikusirik gaztelerako "proporción" hitzarekin.

PULPERO   Despektiboki erabilia. Leku guztietan egon nahi duen pertsona.
Mugikorra. Urduria.

"esan dau Anderregaz dxuteko. Beragaz pulperuegaz?"
"Dxokin da Ander bidhek datoz. Bestelako pulpero bi"
"ongo zara geldik pulpero txarridxori"
"orreri pulperuri esan, ez dxuteko uretara"

PUNTADA   Zeiharresana. Zirikada. Puntada.

"beran aurretik pasa naienien puntadak botaten asi de"
"puntadak botaten ibil barik esan arpire esateko dakozune"
"bota dau arek auntxe be puntadie"
"puntadak botaten abille da"

Seguru aski "punta" = "puya" gaztelerako hitza izango da hitz honen forma eta esanahiaren oinarria.

PUNTXETA   Puntzeta. Konparazioan erabilia.

"esan dostezen berbakaz sartun dost niri puntxeta betiko"
"eske puntxeta lez esaten txuz berbak"
"isillik ezpazauz, puntxeta lez sartungo tzut au kutxillue"
"ikusi zu atzoko pelikulen zelan lantza tson puntxeta"

Azkuek, "punzón", "bayoneta" eta "estoque" zentzuaz jaso du.

PURUZ   ...ren indarrez.

"diruen puruz eiu txuz lagunek, ostantzien bape ezauen okingo"
"beste batzuk barriz, biarran puruz eitxen dauie"
"ein biarran puruz, errementata akaba dauie"
"ardauen puruz bixi de a, baie lasterko da"

Gaztelerako "de puro..." horren zentzua eta hitza ere bera hartu du. Edutezko genitiboarekin erabiltzen da.

PUSTILLE   Burbuila. Puspulo.

"pustillez beteta nau da eztaitx zerenak tizen"
"eguzkidzek ataraiko pustillek tozuz orrek"
"zapata barridzek pustillek atara dostie"
"pustillerik ez errementa ezta ona ta"
"uretan pustillek urteten dauienien arraiñek tauzelako da"
"dxaboiegaz bazabiltzez pustillek urteten dauie"
"esnieri be pustillek urteten tsoz egozten dauenien"

Hitz honen jatorria >puztu< = "inflar, hinchar" izango da eta >pustila< Azkuek jaso duen bezala. Honek jasotakoa bigarren definizioari dagokio.

PUTEMIÑE   Putaren mihia. Gozoa. Engainagarria.

"zuk pakixu zer dakozun putemiñe"
"ez esan niri zeure kontorik, zeure putemiñ gozuegaz"
"beran putemiñe dakotzu arek armarik onena"
"gordeixu putemiñe beste batentzat"

PUTETZIE   Desordenua.

"bestelako putetzie indxe dxun da, dana bertanbera"
"putetzie amen maidxe ganien dakotena, papelakaz beteta"
"zelako putetzie arma dauie aiuntamientuen ba, iñor aklara bez"

PUTXANTXA   Salmentarako leku txiki bat. Txiringitoa.

"gaur egunten edonon ikusten zuz putxankak"
"Benidorreko plaidxe baten imiñ dxau putxantxa bat"
"putxantxatxu bat imitxeko beste diro okingo dau"

PUXIKERO/UE   Buruhandiak. Buruhandiek puxika eramaten dutenez, >puxikero< deitzen zaie.

"an due a puxikero dxantzitze"
"orrek mutillek puxikeruen boza dako"
"puxikero bateri ostu tzat puxikie beragaz enbrak dxoteko"
"zer diño ba, beran puxikeruen boz da guzti"

PUZKADAKA   Puzka. Haserre.

"puzkadaka dabil ez dxatzolakon dxuen pintorerue"
"ara allega garizenien danok on garizen puzkadaka"
"puzkadaka dator zure arna, nondik ete dator"
"ez esan ezebe, puzkadaka badator, berotute etorko da ta"

Kasu honetan, >puzka< hitzari gutxi iritzita, >ada< eta >ka< atzizkiak erantzi zaizkio.

SAKA   Bultza egin.

"saka barrure orreri kajoieri"
"arek mutillek saka dost"
"ba saka tsuneri plastazo bat emon biar"
"saka eiñdxe, danak sartzien diez"

Ia beti erabiltzen da partizipiorik gabe. Hala ere, noizbehinka >ten< partizipioa hartzen du.

Hitz honen esanahia honetara bakarrik mugatzen da, ez du beste zentzurik.

SAKASTA   Troka. Sakana.

"a baserridxe sakasta baten dau"
"kotxie sakasta batera dxeusi de, da ondiño bertan dau"
"an on gariez sakastatik eziñ urten"

SAKADIZ/EZ   Txankleta moduan erabilitako zapatak, zapatilak, eta abar.

"zapata guztidxe dakoz deformata sakadiez ibilltxen"
"oiñetako guztidxe erabiltzen txuz sakadiez"

SAKAMANTAK   Soinekoak soinekoen gainean janztea. Edozer jartzea soinean.

"sakamantaz beteta due beti, berorik pe eztau asmaten"
"alabatxi, kantsata nau gero zeure sakamantak garbiten"

SAKUSTE   Sakosta.

"an, bertan on da, sakuste baten botata"
"aur dakozuz erropa danak sakusten sartunde"
"sakuste baten makurtute on da denpora guztidxen, euridxe lotu arte"
"or sakusten dakozuzen gauzek atara kanpora"

Azkuek, >sakosta< eta >zakoste< hitzak jaso ditu, baina Bermeen, hitz honen esanahia askoz ere zabalagoa da.

SALIDE/IE   Irteera. Era guzuetakoak.

"noiz dakoie baporak salidie ba?"

"eztaue esan ondiño noiz ezango dan salidie"

"gure nekatuek astien salide bi baiño eztakoz, etudidxe ein bidau te"

SALISTRIE   Gesal.

"ezpanak pe erreta dakotez salistriegaz"

"gure gixonak arpeidxe ekarten dau erreta salistriegaz"

SALTAMATXIÑUE   Matxinsaltoa.

"gute iMilek saltamatxiñuek ekar dostez etzera"

"da non ekar tzuz ba saltamatxiñuek?"

botille baten sartunde, lau saltamatxiño"

SALTSA/IE   Saltsa. Endredoa.

"saltsie armaten artistie da"

"saltsatan sartzien da, ta gero eziñ dxau urten"

"zuk zeuk arma zu saltsie, da gero zeure burue libre"

"saltsie gure bazu, dxuen aurreko tabemara an topako zu te"

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k. Honek beste zentzu batez jaso du.

SALTSEUO/UE/IE   Saltsa guztietan sartzen den pertsona.

"dxun be ez eiñ orregaz, saltsero utse da"

"zure lagune baiño saltseruaurik eztau erri guztidxen"

"beran ama be saltserie da ta zer gu zu bera ezatie ba"

Hitz honek 'ro' gaztelerako atzizkia hanu du.

/saltsa/ + /ro/ > saltsero/

SALTSAXO/UE   Itsaskia. Konparazioan bronkioak kargatuta.

"saltsaidxotxue onda ta eziñ ezanda arterik bota"

"saltsaidxue dauela be arraiñek atrapatzen dauie"

"bularrien dakoten saltsaidxue eztaitx zek kenduko dauen"

"ori saltsaidxue kentzieko esnie mielagaz artun bi zu"

SAMAKAKA   Ahots erlasma duena.

"zu samakaka, auna erdu, da obeto ein berba"

"samakakien boza dako lez, ez dxatzo enteniten"

"aspaldidxon dakot au samakakie,ez dxast kentzien ezegaz be"

SANBLAZINTXE/IE   Ukabilkada. Kolpea. Ostia.

"zelako, sanblazintxie emon tso ba, agiñek pe gora-goraka"

"sanblazintxie artun de etor diez itxosotik"
"emoten tsuten sanblazintxiegaz konta be ezu ingo"
"sanblazintxie emon barik enai geraruko"

Nola sustraitu den hitz hau ez dago susmorik ere. Hitzaren konposizioan hiru elementu sartu dira:
/San/ /Blas/ + /zinta/ >sanblazinta > sanblazintxe

SANDXE/IE Txanda.

"sandxen on nai baie eztot atrapa ezer"
"neuretzako be gorde sandxie, alan ariñau ein gu"
"zure sandxie aillegaten danien abixe"
"noiz da zure sandxie ba?Aurren gixonan atzetik"

Azkuek >sanja< jaso du, eta Ondarrun eta Lekeition jartzen du hitz hau, baina Bermeon ere oso erabilia da, besterik ez baita ezagutzen hori adierazteko. Lhandek frantseseko "change" bezala jaso du.

SANTO/UEK Liburu, pelikula edo aldizkarietako irudiak eta imajinak.

"pelikulie ikusi du santo utsek, boza ezta entzuten zan da
"gure amuma an oten da libroko santuek ikusten"
"santo barik dauzenai, agarra be ez totso eitxen"
"telebisiñuen santuek bakarrik ikusten zan diez"

Hitz hau, santuen irudiak kontuan izanik ateratakoa da, hau da, analogiaz atera den hitza.

SANTUS Ondo edo ez ondo dagoen galdetzeko eta ez dagoela ondo baieztatzeko.

"santus dau berau imie gero?"
"ez eztau santuz, ez dau ondo"
"au kotxie eztau santus, zarata arraruek eitxen txuz de"
"aunek sagarrak pe eztauz santus usteldute dauz te"

SAÑE Marrazoaren olio da. Baina konparazioan erabiltzen denean, izerdia da.

"alabatu sañe atarako dostazu olan bazuez"
"sañe daidxola dxun gariez San Juaneko eskillaratatik gora"
"banuen uretara, dauen beruegaz sañek pe urten dost eta"

SARDA/IE Arrain multzoa. Konparazioan Pertsona multzoa.

"abe! Zer dator hortik kaletik ba, andra sardie!"
"baitxe gixon sarda be, ardauzto kuadrillie"

SAREGIÑ Saregile.

"saregiñek moillen dauz sariak konponduten"

"saregiñ gaztiekin abillidade andidxe dakoie, baie zarrak irebazi eitzen tsoie"

Benetan harritzekoa da, hiztegieta ez agertzea hitz hau. Eneko Barrutiak bakarrik sartu du bere "Bermeo eta Mundakako arrantzaleen Hiztegia" liburuan.

SARNAZTO Iraina da. Mesprezuzkoa. Ez da erabiltzen zentzu konkretuan.

"txo sarnazto kopla gitxi niri e?"

"zer diño berak sarnaztuen antzeko morroiek ba"

"mueble sarnaztuek takoz etzien, baie bera beitu zelan duen dxantzitze"

"zera! beran erropa sarnaztuekax dxun bi dotela?"

Askotan bezala, hemen ere >to< atzizkia hartu da, izen batetatik adjektibo bat ateratzeko.

/sama/ + /to/ > samato/ Baina eufoniagatik /z/ tartekatu da eta /sarnazto/ eman du.

SARTENA Pertsona fidagaitza. Hemen entzuten duena han kontatzen duena. Gehienetan emakumea izaten da.

"enai fidxeten orregaz sartena da ta"

"zeu be sarten ederra zauz otekue"

"aregaz sartenagaz dako zu konfidxantzie, laster salduko taitxuz "

Izen batekin adjektibo bat egin da.

SARTENAZO/UE Kolpea. Ostia. Ukabilkada.

"emon sartenazue, bi dau te"

"emotekutan aulako sartenazuek emon bi diez"

"sartenazo ederra emon tso ba, aurre guztidxe zatitxu tso kotxiri txe"

"erlojuri be, emon tson sartenazuegax kuerdie apurtu dxatzo"

Kasu honetan >zo< atzizkia erabili da.

/sartena/ + /zo/ > sartenazo/

SASKELA Baldresa. Zabarra.

"saskela be ezta makala a"

"etzien be saskel utse da baie"

"amen dator gure saskeltxue; nondik zatoz imie ba?"

"ango etzeko danak tiez saskelak"

Azkuek, Txomin Agirreren zita bat aipatuz azaltzen du hitz hau. P.M.k ez du jaso eta badirudi, ez duela erabilera zabalik. Bermeon, oster, normalki erabilzen da. Adjektiboaren funtzioa betetzen du.

SASKELDU

Baldrestu. Zabartu.

"ama ill dxalzonik eta ona saskeldu eñ dxe"

"saskeldu ein zara alabatxi, eztakozu ilusiñorik pe"

"enai saskeldu, baie oraiñ len baiño gitxiau inponaten dost dxaztiek"

Aditzaren funtzioa betetzen du.

SASKELDUTE

Baldrestuta. Zabartuta.

"saskeldute dabill aspaldidxon"

"saskeldu saskeldute zabiltzez, eztaitx zer pasaten dxatzun"

"len saskeldute ibilltxen ezan da, baie oraiñ dxazten txuzen erropakaz, batek auentako dau beragaz"

Adberbioaren funtzioaz agertzen da.

SASKELEIDXE

Zaborreria izango da. Baina soroko orbel siku eta abar ere bai.

"sakeleidxek erreten on da ta ertzaiñe etor dxatzo aldarrike"

"zer batzien da berton saskeleidxe ba, neuk pe laster emongo tzatie su, datorrela ertzaiñe ostike"

Aurreko >saskel< + >eria< atzizkia > sakeleria/

Gero fonetikako aldaketak jasan ondoren: /saskeleidxe/ eman du.

SASTARRA

Mozkor ederra.

"au biarra akabaten dotenien artungo doten sastarra, eztot kure pentsa"

"sastarra dako... konta be ez eitzekue"

"sastarragaz bianganera dxeusi, da bekokidxe dako igiritxe"

"gaur sastarra atrapa bi du danok, neure egune da ta"

SASTOI/DXE

Pertsona zikina.

"eztot ezetu neure bixidxen pertsona sastoidxaurik"

"baie, au irnie sastoidxaue dot, eztaits zer ein beronegaz"

"benetan da sastoidxe zueneko katue, edozein lekutan eitxen dau kaka"

"geure esnedunen astue be sastoi use da, errireko dakoz txise guztidxe eta"

SATSA

Ugari. Asko.

"dirue satsa dakoie orrek"

"guk parriz zorra satsa"

"atune atrapatzen ei dauie satsa"

"Andramaidxetan ongo da mozkorra, satsa"

Izen batetatik kantitatezko adberbio bat sortu da.

SENAIDX/IE   Senaia.

"aulako senaidxe txikitxu bet topa dun da bertan eitzen ezan du uger"
"nik eztot ikusi senaidxerik Benidorren"
"zuek enpanadak zarielakon, an senaidxe asko dau alabatxi"
"Ondartzapen antzeko senaidxek tauz andik"

Gaur egun gaztelerako "cala" ari da sartzen. Kintanak >senadi< jaso du.

SERBEZIDXO/UE   Soldadutza.

"serbezidxuen dauzen mutillek Golfo Persikora dxun bi dauie koitxaduek"
"laster iñok eztau gu zango dxuen serbezidxora"
"serbezidxue eiñ dxe gero ezkonduko dala esan dau"
"serbezidxue, ein be elekide ein biar"

/servicio > serbezio > serbezijed, bokalen asimilazioaz.

SERRAPOLLERA   Jantzietan lotzeko erabiltzen diren "cierre" gaztelerakoa hartuta egin dugu hitz hau. Aurretik hasnako bide bati jarraituz, eta lokuzioetan ere azaltzen den moduan, Latino Amerikan erabiltzen den "pollera (falda)" Hitza hartu da zuzenean, /cierra pollera > zerrapollera > serrapollera/

"albuen imiñi bi tsazuz serrapollerak"
"serrapollerak erosi bi dotez erropientzako"
"botoiek imiñi, serrapollera guztidxe kendute"

Gaur egun, gazteleraz, "automaticos" deitzen dira.

SETENTZIDXE   Agirika gogor baten esaten da.

"etzera ezpazatoz orduen, zeure setentzidxe da"
"setentzidxe atako tsut ezpazara esanekue"
"aren setentzidxe kantata dau, geu tiñogune ezpadau eitxen"

Gaztelerako "sentencia" erabili da oraingoan, /sentencia > setenzia > sctentzia > setentzidxe/.

SILENTZIDXUE   Isiltasuna.

"zelako silentzidxue dau amen etzien, ezta asmaten ezebe"
"niri asko gustaten dxast silentzidxue"

Maileguak gureganatzen oso jaioak garenez, hemen daukagu adibide berezi bat

/silencio > silentzio > silentzioa > silentzidxue/

Ohikoa den bezala, /iu/ bokal bitartean /j/ epentetikoa sartuta >silentzidxue< eman du.

SINGANORIA   Ganora gabekoa.

"mutill singanoria bat ezetu ta beragaz ezkondu de"
"benetan singanoria, berbetan be eztaki txe"
"ez zaitxez ezan singanoria, artuixu moldie"

Argi dago erderakada bat dela, baina herri honetan asko erabiltzen dena, urte askotan gainera.
"sin ganora" honek adierazten digu, gaztelaniaz jabetu orduko, edo, behintzat, orain esaten den moduan, gaztelania "ure lez" jakin orduko, halako berbak asmatzen ikasita geundela.

SIRISIRIDXE   Larumin, edo gibleko gaixotasuna.

"ez zu ikusten ze amarillo dauen; sirisiridxe dakolakon"
"sirisiridxena dako, da oien dau"
"lau illebeteko oie etso kentzien iñok sirisiridxena bako"
"entxuixu, sirisiridxena dakoie sagarrak pe la?"
"sirisiridxena? Zer ba? Amarilotute dauzelakon"

SIRUNTXILLIE   Sugandila. Hitz, hau eta geroxeago ikusiko dugun 'sorantxillie' auzoetan aurkitutako formak dira. Beste modu batzuk ere aurkitu ditut, esaterako 'sumintxillie', baina gutxiago erabiltzen direla dirudi. Herrian 'lagartue' edo 'lagartija' esaten da.

"soluen siruntxille pillo bat oten da"
"siruntxilleri eguzkidxe gustaten dxatzoie"
"imiek botillen barruen gordeten dauie siruntxillek"

SONDAIN   Noraezean. Galduta.

"sondan ibilli gara, galdute, bera hotela topaten"
"etxe guztidxe erreskitxe dot bnie eztot topa, sondan nabill bera non topako"

SORANTXILLIE   Sugandila.

"askori, sorantxilliri burue kentzie gustaten dxazo"
"sorantxilliek ariñ korriten dau"
"sorantxilliek mesedegarri ezaten diez soluen"

SORKI   Buruan kargak erabiltzen direnean jartzen den zapi bilbatua da. Konparazioan, ileak zorki moduan buru gainean jartzen den mototsari deituko diogu.

"ikusi zu zelako sorkidxe dakon buruen?"
"enebada, elixen deitxu bako pelukeriek orraztu dau antza, ori sorkidxe imitxeko..."

SOSPAL   Zuhaitz eskola.

"sospalak ekarri gabonatan nazimientu imitxeko"
"nondik ekarko dotez sospalak ba, nongo arboliri kendute"

SOSTRIE Sareztatu dela dio hiztegiak gaztelerako "zurcir". Gaur egun ez da egingo horrelakorik, baina orain urte batzuk, asko, egin beharra zegoen eta berba hau erabiltzen zen. Geroago errepasa esaten zen. Gaur ez dakit. Nik neuk eta nire ingurukoek, erabiltzen dugu.

"kaltzetiñek sostrie bidotez"

"erropie sostrie sotrieta ekar dau Colombia-tik etor dan ime koitxadiak"

Berba hau jadanik galduta egongo da, baina berba oso polita denez sartzea erabaki dut.

SUBLEBA Haserre. Koleratsu.

"zetako sublebaten zara ba, eztakozu errozirik eta"

"ori esan tsonien subleba dxatzu, da eskapa dau fuetie lez"

"ez etorri sublebata, zeuk esan zu ori berbie ta"

"sublebaziñue kendu be ein barik takot ondiño gero"

Gaztelerako "sublevar" hartu da zuzen zuzenean, eta zentzua ere, figuratuan, berbera da. Ikusten denez, gaztelera bezala, aditza, adberbioa eta izenaren forrnan agertzen da.

SUBOI/E Era guztietako sugeak.

"aulako suboi txikitxu bategaz ikaratuten nai ni"

"gu oten garan bedartzan suboi asko oten diez"

"ameko suboiek eztaue eitxen ezer"

"suboi andi bet ikusi dot Aritxatxuko bidien"

SUBREBIDX Jenio txarra. Arrabia.

"zelako subrebidxegaz kontesta dost ba"

"subrebidxe kendu be ez dxauzo eitxen areri"

"subrebidxekaz etor dxast alabatxi lotsak emoten"

Gaztelerako "soberbia" ederto egokitu da Berneoko hizkeran.
/soberbia > sobrebria > subrebidxe/ /ia/ > /idxe/.

Kontsonante dardarkariaren metatesia jasan ondoren, bokalen ixtea gertatu da.

SUBRESIOSUE/IE Koleratsua.

"iñok eziñ dxau auenta beragaz, subrebiosue danagaz"

"subrebiosie bazara zeuretzako gordeko zu subrebidxek"

"bidxek tiez bata baiño bestie subresiosuaue"

Hitz honi gazteterako "so" atzizkia lotu zaio, adjektiboa sortzeko.

/soberbia/ + /so/ > soberbioso > subrebioso/

SU/E Arrain askok ezpi edo hezur pozoitsuak edukitzen dituzte, Horiei >sua<

deitzen diegu.

"gonbizen sue sartun dxast, ta dolore bat takot"
"eskue anditxute dako zu, da ori sue atara ein bizu"
"niri salbaidxuen sue sartun dxasten kaderatik Laiden"
"suentzako amoniako da onena"

Azkuek, Mundaka, Lekeitio, eta Bermeorako jartzen du.

SUERTOSUE/IE   Zorte ona. Baina kasu honetan, pertsona, animalia edo gauza bat izan daiteke zorte onekoa.

"or bapora total da suertosue arraiñtxen"
"bera patroie be suertosue da gero"
"geure katue be suertosie da, ainbeste bidar dxeusi de teillatetik ta ondiño bixirik tau"
"neure aiztie be suertosie da, kotzeko azidente bape eztau okiñ"

Gaztelerako "suerte" hitzari "so" atzizkia erantsi zaio /suerte/ + /so/ > suertoso/

SUESTA   Itsasoko ur-jantzietan ezin faltatu buruko kapela.

"suesta okiñ dxot apurtute da burue busti dxast"
"suestagaz gixon danak tiez bardinek"
"bapor guztidxen eziñ ezan dot topa nire suestako zintxie"

Gaztelerako "sueste" hitza hartu da zuzenean.
/sueste > suesta/.

Askotan bezala, erdiko azken bokalea ireki egin da.

SULFURE/TA   Koleratsu. Haserre bizian.

"esan tsozen berbakaz sulfure dxatzu, ta emontso eskoikue"
"arin sulfureten zara zu"
"enai sulfureko ba, ein dxosten biarragaz..."
"sulfureta para da beran aiztie be, da bidxen artien ill eztauenien"

Gaztelerako "sulfurar" aditzak, zentzu fliuratuari 'irritar' 'encolerizar' ematen du; beraz, zentzua ere berbera da.

/sulfurar > sulfure/

SUMIÑE   Min arina, baina eten gabekoa.

"ondino sumiñe dakot lepuen da kendu be ez dxast eitxen"
"sumiñe dako zuie diñozu, ba obeto esango zu medikuñe dxutie"
"dakotezen eridetako sumiñegaz enai kapaz"
"sumiñek eztost itxi lorik eitxen"

Ez dauka, hiztegieta agertzen den bezalako esanahia.

SURBIZKI/DXE   Zerbait aurkitzeko afan bandia izatea. Gauzak topatzen ibiltzen dena.

"surbizki utse da zure alaba txikidxe, non zer topako dabil beti"

"bai, geure etzera datorrenien be, surbizkidxe lez, arnaidxo guztidxe erreskitxeten ibiltzen da"

"zeuek ikasi tsazue surbizkidxe ezaten"

Azkuek. Txorierrin jaso du hitz hau, baina zentrua "goloso" da. Beraz, esanahi aldetik, nolabait ezberdina da.

Badirudi, sudur bi edo sudur bikia daukan pertsona dela.

SURBIZKIKEIDXE   Zerbaiten bila lekuak eta gauzak miatzea.

"ontxe be surbizkikeidxetan dabill, baie eztau topako ezer"

"ez ibilli surbizkikeidxetan, amen eztau ezer da"

"itxixu, surbizkikeidxetan ibilltxie gustaten dxatzo ta"

SURTXU   Sudur handia, luzea daukana.

"ori mutil koitxadue zelako surtxue da"

"surtxue da, baie total majue da"

"eztakixu a neskiet, surtxu esaten tsoiena?"

Kasu honetan >txu< atzizki txikigarria erabili da, hitz antonimo bat sortzeko.

"de nariz pequena" izan beharko litzateke, baina ez du hori eman, aurkakoa baizik.

SURTILLO/UEK   Sudurzuloak.

"surtzilluek anditxute dxun da emon tson sartenazuegaz"

"bestie, surtzilluetatik odoletan dxun da ba"

"ez ibilli surtzilluetan atzamarrik, bixidxena ekarko zu te"

Hitz konposatu honen bigarren elementua >zulo< da, Baina ikusi dugu aurrerago, hitz horren eboluzioa zein izan den:

/surzuloa > sunziloa > surtzillue/

Azkuek Lekeitioko hitza bezala azaltzen du, baina Bermeon ez da ezagutzen besterik.

SURZAPAL   Sudurrnotz. Sudurzapal.

"arpiz galanta da baie surzapala da"

"dxeusi dan imie eztakixu noren semie dan, aulako surzapal bat bera andrie"

"surzapal asko dauz de, ezta pa"

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k 1897. eko Euskalzale-tik aterata.

SUSPENTZUEN   Ustekabean.

"egidxe esateko suspentsuen atrapa gaitxuz notizidxe"

"trankil trankil on gariez, da alako baten supentsuen, non datozen ertzaiñek eta non diñoskuen andik dxuteko"

TABARDILLE/IE   1.- Pertsona gaiztoak. Obeditzen ez duten pertsona, animalia edo gauza.

"tabardillie dot imiau ela? Etorko zara ona?"

"gixon tabardilliek imin nau beran gauzek eitxen"

"txo! Tabardillie aix ela? Ori eitxen dok olan?"

Hitz honek gaztelerako 'tabardillo' = 'fiebre que altera el sistema nervioso' esanahia dauka.

2.- Gauza gogorra.

"dxan dun okelie tabardillie ta bat"

"onek sagarrak tabardillie baiño gogorra dauz"

"tabardillie dala ata kontu onen erropien telie"

TAIDXO   Adore. Indar. Energia.

"taidxorik pe eztakot berori biarra eitxeko"

"operaziñue eiñ dxe gero, taidxo barik geratu da"

"kendu zaitxez ortik taidxo bakuori"

"artuixu taidxue, taidxue artun, ganorarik pe eztakozu te"

Azkuek ez du jaso, baina D.A.R.k Bermeoko hitza bezala azaltzen du, baina esanahia "incapaz" jartzen du.

TAKETERO/A   Jenio txarreko pertsona. Aldarte txarrekoa.

"nire gixona dan taketeruegaz ezin tsat esan ori"

"zeu be taketera utse zara ta"

"bai, da neure alabie be taketerie, da nor geidxau?"

TAKETIEN   Jenio txarrean umore txarrean.

"dxun naienen gauzek eruten, taketien dauela esan dost"

"takeden dau, gixona edxatzolako etorri"

"beti dauz arek taketien"

TALLEPE/TELLAPE   Auzoa. Teilatupea. Biak erabiltzen direnez biak sartu dirut baten.

"geure tallepien bixi da ori mutille"
"eneki gure zuen tallepera dxutie bixitxen"
"neuk elekidot gure ezango zeu etortie geure tallepera"

TALLEPEKUE   Auzokoa.

"gure tallepekuek danak tiez okasinte batzuk"
"tallepeko gaztiena ezkonduen da"
"nik tallepeko onak dakotez"
"ba, gauze andidxe da tallepeko onak okitxie"

TANBUTXUE   Itsasontzi baten bodegarako sarrera zuloa da. Lauki zabala eta baxua da. Konparazioan pertsona lodia eta txikia. Salbuespenak ere badaude, gauzak gisa horretakoak direnean aplikatzen da.

"tanbutxue lakue da bera mutille, enbrie baiño pie bat txikidxaue"
"ba beran lagunen nobidxie bai dala tanbutxue"
"zirkuen ikusi duzen enbrak eta mutillek tanbutxue tiez"

TANGA/IE   Portzelana erregogorrezko ontzia. Antzina ez zegoen besterik eta gaur be erabiltzen diren horren antzeko ontziei, horrela deitzen zaie.

"tanga bete ur ekarristaixu egarri nai txe"
"tangie beteta ekarri tsut da amen itxi geruau gure bazu be"

TANGARRO/UE   Era guztietako ontzia.

"berau eskatza tangarrukaz beteta dau"
"tangarro bat artun, da ure ekarri errekatik"
"tangarro zarrak, guztidxe, botako dotez aidien"
"an eztot ikusi nik tangarrorik"
"esneduneri imiñi esnien tangarrue atepostan"

TANGETERA/IE   Antzina itsasora kafesnea eramaten zen tresna da. Gaur egun, analogiaz, hauskorra ez den beste edozein ontzi.

"an dxun da a, beran tangeterie artun de plazara, esnie erosten"
"onek tangeteriek eztost kabiten gure doten beste kresel"
"tangetera andidxaue ekar biar"

TARASKA   Emakume bat da. Bermeon plaza baten aurkitzen den odaliska. Dotore jantzita dagoen emakume baten estatua da. Antzina, estatua hori emagalduta batena dela esaten zuten. Gaur egun emakume traketsa, baldarra definitzeko erabiltzen dugu hitz hori.

"aregaz taraskiegaz zabiltzez? Zeuk pe laster artungo zu beran antza"
"da zelan dako ixena tabema barridxe ba? Taraska. Ene alabie, eztau besterik?"
"nondik zatozen gu dot dxakin nik, taraskien antzagaz etorteko"
"zeitxik takot taraskien antza ba? Aitxiko!"

Erdarazko hiztegieta herensuge izugarria dela adierazten da eta figuratiboan daukan zentzua "mujer fea, maja y desenvuelta" da. Guk ematen diogun zentzua ez da berdina, ezta plazan dagoen irudiak ematen duena ere.

TARDANTZA   Berandutzea. Atzerapena.

"beragaz onai berbetan da zelako tardantzie emon dost ba"
"esan amari itu txikidxen tardantzie emoteko"
"gaur ezkara allegako Bilbora orduen; tardantza andidxe dau"
"tardantziri ez beitu, ariñau korridu bi du"

Kintanak bakarrik jaso du Bermeon hain erabilia den hitz hau.

kardanza > tardantza/

TARRAZTO   Irain baten antzera botatzen da. Zeresanik ez, peioratiboan ere erabiltzen dela.

"tarrazto, etorko zara ona biarrien"
"mueble tarraztuek ezan diez da bota eñ dxotez"
"eurok tarraztuen antzeko magaridxe tiez orrenbeste diro?"
"tarraztuek? balekozuz kamara bete, tarraztuek tizela ta"

TARTANA   Tartamutua.

"au imie tartanie du, da ontxerarte ez gara dxeusi kontuen"
"tartanarik ongo da zuk baiño obeto eitxen dauenik berba"
"ni enai tartanie, baie nerbiosa paraten naienien bai"

TARTANATU   Tartamutu bihurtu.

"nerbioso paraten banai tartanatu eitxen nai"
"ez tartanatuteko, kantaten ein bide berba"
"tartanatute bertan zer esan ezien, zelako apurue pasa dot ba"

TAUKETIK   Ezer ez egin. Hitz hau eta hurrengoak sinonimoak dira.

"arek alperrak eztost gure tauketik ein"
"tauketik ein barik zelan bixiko da ba?"
"loteridxe urteten doskunien tauketik ein barik bixiko gariez"
"egunien egunien dxungo garie plaidxera, auri, tauketik pez"

TAUTIK   Ezer ez egin.

"etor danik eta ona eztau esan tautik"
"eztau esan, baie tautik be eztau eñ"
"lo ta lo ein da gero tautik esan barik dxun dok"

TEN Tiratu.

"neuk esaten dotsutenien ten txikotari"
"ten aureri, da ez itxi neuk esan arte"
"iñok esan orduko ten dotso jersetik eta apurtu ein tso"
"berak pe erropatik ten tso ta"

Azkuek jaso du, baina ez du esanahi bera.

TENKA Tiratzen.

"denpora guztidxen on gariez tenka txikotari"
"tenka tenka ibill dxiez, da azkanien be, apurtu ein dxauie kortiñie"
"zeitxiko zabiltzezie orreri tenka ba, eziñ itxi bakien"
"aridxeri tenka on zara baie ez totsu urteten kanilletik"

Azkuek, >tenga< forma jaso du, Tx, Agirteren 'Kresala'tik.

TENPLANTZIE Patxada.

"zuk takozu tenplantzie alabatxi, lo ein berton"
"zelako tenplantzigaz kontesta dost ba"
"tenplantzie okin bi de, ostantzien infartue emoten dau"
"ori dona tenplantzie, altzako zara, zauzen lekotik!"

Ez du gaztelerako "templanza" hitz.aren esanahia, nahiz eta formaz berdina izan.

/templanza > tenplanza > tenplantza.

TENTELA Kokolo/a. Tonto/a. Ganoragabekoa.

"tentela da ori enbrie, orreri nok esan tso ona etorteko"
"tentela zaralakon pasaten dxatzuz orrek gauzek"
"baie noiz ikasko zu eztala ein biar olan, tentelori?"
"da neu bertan tentela lez, mobidu be ein barik"

Azkuek Mundakan eta Gernikan jaso du, baina Bermeon normalki erabiltzen da, baina Azkueren garaian erabiltzen bazen ere, galdu egingo zen, Mundakan behintzat, hor, urte askotan ez baitzen erabiltzen euskararik edo oso gutxi. Hala ere, azken aldian zabaltzen ari, eta telebistan ere entzuten da. Baina segurutik, hurrengoak oraindino Bermeon bakarrik erabiltzen direna.

TENTELDU Tenteldu.

"aspirina asko artzien dotenien tenteldu eitxen nai"
"ezkondu danik eta ona tenteldu eiñ dxe"
"iñor ez tenteldu zeure berbakaz"

Azkuek ez du jaso baina D.A.E.k bai, baina adberbio forman, hau da, geroago ikusiko duguna, Ondarruko Agustin Zubikaraien zita bat aipatuz. Bermeon, aditz funtzioa betetzen du forma honek.

TENTELDUTE   Tentelduta.

"ardauen ardauegaz., tenteldute gelditxu de bertan"
"ez imiñi taketien e? neiku nau tenteldute gaur goixion da"
"tenteldute nau daburduko, kafe kargau bet artun bikot espabilleteko"
"on dan beste jentegaz, an ibil gariez tenteldute, ara ta ona"

Lehen esan bezala, adverbio funrzioa, kasu honetan betetzen du eta ez bestean.

TENTELKEIDXEK   Tentelkeriak. Beti pluralean.

"arek esaten txuzen tentelkeidxekaz jentie be enfadata dako"
"tentelkeidxek eitzen txuz, jentie berari begire plantateko"
"ez ein tentelkeririk, nigaz zauzen artien beintzet"

TENTELUNTZI   Tentela hitzaren sinonimo bat.

"tenteluntzidxe da, soiñeko erropak pe etsoie kentzien ori"
"atxiñe esan tsoie areri tenteluntzidxe dana"
"tenteluntzidxen gauzek eitzen txuz da ganera barre eitzen dau"

TEÑAZTO   Ezkabizto. Ezkabiatsu. Aurretik ikusi dugu honen sinonimo bat, nahiz eta definizioa ez izan bera. Beti zentzu peioratiboan erabilia, eta askotan deigarria ere bai.

"teinaztue zara, teñaztua, agarraten batzut ill eingo zaitxut"
"txo teilazto! agarra auner txikotari"
"teñazto, ardaue edo zerbezie guzu?"
"teñaztueako morroi dok a"

TEÑIE   Zentzu figuratuan, ikusiezina, gorrotoa, iskanbila...

"gure artien sartun zan teñie ta..."
"bai, bazan teñie amen erridxen"
"teñie ta txarrikeidxe baiño eztau gure artien"

TERMIÑO/UE   Distantzia fisikoa eta denborarena.

"termino txikidxen taberna larreidxe dau"
"eztost emon termniñorik biarra akabateko"
"termiñue andidxe ezan arren eztau zetan imiñi orrenbeste arbola"
"partido batetik besterako termiñue, laburre da, ta eztau emoten denporiek"

TERRELA   Itsasoan gauez ibiltzen den haize freskoa. Baina konparazioan biharamona, ostea da.

"terrela dakar da dxakiek dxantzi biko duz"
"terraltxue on da baie ondo e!"

"amen datost terrela, oire dxun biko nai pasa arte"
"atzo gaueko terrela pasa barik takozu"
"plaidxera dxun da terrela pasaten"

Gaztelerako "viento terral" hitza erabiltzen da honetarako.

TERRESTE   Lehorrean lan egiten duena. Ez dakit kostaldeko beste berrietan erabiltzen den hitz bau. Bermeen asko.

"fameli guztidxe esan da terrestiena"
"terrestiek bixidxe dakoie ona, gure aldien"
"eztau guzan alabie terrestiegaz ezkondu tie"
"partidue terrestiek eta mariñeruen artien ezango da"

Gaztelerako "terrestre" = "referentes la tierra" izan da erabilitako hitza.

TERRIÑE   Esne-ontzia. Bermeen edozertarako erabiltzen den ontzia.

"auri terriñe ekarri, ure artzieko, kendu eingo dauie ta"
"gure esnedunek etxuz garbitxuten ondo esne terriñek"
"beran terriñe guztidxekaz planta dxatzu esnie saltzien"
"terriñek ondo zarratu, autse sartun barik"
"terriñ andi bategaz neiko da, egun guztireko ure artzieko"

TERTERA   Tartera. Baina zentzu zabalagoan, hau da era guztietako kazolak, basazkoak izan ezik.

"terterie prepara zuk, neuk eingot dxatekue ta"
"bota terterara oridxue ta kinpulie"
"tertera andi baten imin guz muxillek"
"aur terterautxuen imiñi okelie"

Gaztelerako "tartera" hitzak esanahi mugatua badu ere, Bermeoko erabileran askoz ere zabalagoa dauka.

TERTZA   Arrantzarako apareiua. Amuak kordeletan karnatarekin homituak eta metro askotan eratuak, krielean bilbatzen da. Hitz hau lokuzioetan agertzen da, konparazioan beste zentzu bat hartuz.

"tertzak plamie bi dizela, esan dau patroiek"
"tertzak botaten dxun diez gaur goixion"
"berandu ala dauie tertzak"
"ondo plamie barik on da ori tertzie"

Azkuek Bermeokoa bezala jaso du hitz hori, baina bariante bat >tretza< hain zuzen, kostako beste herri batzuetan ere erabilizen da.

TERTZINAK   Emakumearen hilekoak. Oraingoan gaztelerako "tercianas" antzinako berba

da. Gainera peioratiboan erabiltzen da.

"dardakadan zauz alabatxu, tertzinakaz zauz ela?"

"ezta etorri plaidxera. Tertzinakaz ongo da!"

TIADORA   Tiradera.

"irugarren tiadorien topako zu bi zune"

"maidxeko tiadorien dauz kollarak"

"tiadorak eztakozen armaidxorik eztot kure"

"nik eztot kure tiadorik ba"

Gaztelerako "tirador" = "asidero para cerrar y abrir" hitza, kaxa adierazteko zabaldu da.

TIESKUE   Kioskoa.

"tieskue banderaz beteta dau"

"ainbeste buelta emon tsagu tieskuri arroskuen"

"goiko plazako tieskoko bonbille guztidzek apurtu dauie"

Gaztelerako "quiosco" edo "kiospio" hitza da horren etimologia.

TINDI   Apur bat.

"bota eistana tindi bet, aue gozotuteko sikanan"

"tindi tindi bategaz dako zu neiko useiñe emoteko"

"tindike tindike zabiltzez, botaixu geidxau"

TINDITXU/E   Pixka bat. Apur bat baino gutxiago.

"ardau tinditxu bet bota auna basora"

"ur tinditxu bategaz imiñi tarterie suten"

"egon tinditxu baten ensegida etorko nai txe"

"tindi-tinditxu bet luzetu bi zu erropie"

Azkuek, Mundakan jartzen du hitz hau; Bermeon normalki erabiltzen da.

TIPOSO/A UE   Itxurosoa. Itxurazkoa. Pertsona, animalia edo gauza.

"au arbolie da tiposuea"

"bera enbrie tiposie da gero"

"ba mutille ezta bape tiposue"

"erlojo tiposue ekar tsu gixonak"

TIRAÑEK   Zirikada. Zeiharresana.

"neu pasaten nai en bakotxiden, tirañek botaten asten da"

"tirañek botaten on barik, arpire esan esateko dakozune"

"eztau gure asarratu, baie tirañek botaten segiten badau asarratu ein biko dau"

TIRE   Azentuaren arabera esanahi ezberdina izan lezake. Aginduzko tonua dago.

"tire ara, da ekarri an dauen otzarie"

"tire ortik enbarazuen zauz de"

Etsipen tonua. Gaitzerdi.

"tire, eñ dxot biarran erdidxe ta"

"tire, laster datoz gabonak eta"

Trankil egoteko tonua.

"tire, laster pagako tsu zorrak eta"

"tire, eingot esan zun biarra ta"

Arrakasta dagoela salmentan adierazteko tonua.

"gaur tire andidxe on da plazan"

"ba atzo ezta on tirerik"

Azkuek ez du jaso baina D.A.R.k azkena jaso du Lhanderen zita bat aipatuz.

TIRIBIRE   Irauli. Anodatu.

"ardauen botilliek tirebire eñ dxau, ta eztau ardaurik"

"orrek batelak laster tirebireko dau, karga lar dako ta"

"munetik bera due tratora, tirebire eiñdxe"

"maidxetik bera tirebireko dau, olgetan bazabiltzez"

Azkuek "vuelco de embarcación" zentzuaz jaso du, baina Bermeon, hori baino esanain zabalagoan erabiltzen da. Hala ere, galtzen ari den hitza da, hoguei urtetik beherakoetan oso gutxi entzuten baita.

TIRRIDXE   Tirria. Ezinikusia.

"tirridxe dakostazu ezin zulakon ein neuk eitxen dotena"

"zelako tirridxe dakotso ba, eziñ dxau ikusi be"

"tirridxe okitxie ezta ona ba"

"edozeineri dakotso tirridxe orrek"

Gaztelerako "tirria" da, eta zentzua ere berbera. Azkuek hiru definizio ematen ditu hitz horrentzat eta hirugarrena da zentzu honetaz jaso duena, Goi-Nafarreraz.

TOFEZ   Aurrez aurre aurkitu.

"beragaz tofez ein da arpire beitu be eztost ein"

"da oiñ arte eztozu eiñ tofezik?"

"eiñ dxau orrek tofez beiñola ziñetik urten dunien"

TOKAMENA

Tokatzen zaiona.

"kobra zuie bakotzaren tokamena?"

"nik eztot artun ondiño neure tokamena"

"ba, sasoie dau ba tokamenak ernoteko"

Hitz honetan argi ikusten da erdarazko berba bat geureganatzeko daukagun gaitasuna.

TOLA/IE

Kanpinetan erabiltzen den edontzia.

"tolak erosi bi dotez eskursiñorako"

"obiauek tiez plastikozko basuek tolie baiño"

"baie basuek apurtu eitxen diez da tolie barriz ez"

TOLETA

Toleta. Konparazioan zakila.

"toleta ondo dauenien gorputze be ondo oten da"

"beran toleta aidien dakola on dxatzu txixe eitxen"

"toleta ebaiko tso andriek, beste andra bategaz dabillega enteraten dartien"

TOLLE

Arrain bat da, marrazo familiakoa. Konparazioan erabiltzen da energia gabeko pertsona definitzeko.

"tolle lez dau benan mobidu be ein barik"

"dxantzan be edxatzo gustaten, tabenera dxutie bez, eske, tolle da"

"zelako tolle dakoze andrie ba, barrerik pe eztau eitxen"

Azkuek Bermeorako jaso du hitz hori, baina esanahia pixka bat ezberdina da, "hombre cachazudo" definitzen baitu.

TONBOLO/UE/IE

Pertsona lodikotea.

"tonbolue dala ta, argaldu gu dau"

"beste neskatiñxue be tonbolatñxue da"

"tonboluek eta tonbolak eztakoie munduen, bixitñeko deretñorik ela?"

TORTOLA/IE

Alua. Beti erabiltzen da gogor hitz egiten denean, edota, haserre tonuan.

"neuri emostazu txikidñena ezta? Tortolie dakoze zuk zarra"

"arrañ asko ekartsue ezta? Arrañ asko? Zeure tortolie!"

"arek tako, tortolie erreta, ibill dxen beste gixonegaz"

TOTALEKUE

Totalekoa. Ezer edo inor baino gehiago.

"okasintie totalek-ue da bera gixona"
"erosi dauen kotxiek, korridxe dako totalekue"
"totalekue zara gero, eztau zu baiño andra fiñaurik"

Azuek >totala< jaso du zerazu berdina.

TOTO/UE   Pertsona lodikotea.

"ezta lodi lodidxe, baie totue da"
"ze tototxue da au imie"
"totue baiño obeto da apurtxu bet argaltxue ezatie"

Azkuek beste zentzu batez jaso du forma hau.

TOTOLODI   Pertsona baxua eta lodikotea.

"orrek, totolodidxe dako arna"
"eztakixu nor dan, aulako totolodi bet?"
"orrek imiek totolodidxauek tiez"

Azkuek ez du jaso, D.A.R.k, ostera, bai, baina zentzua "bobalicón" jartzen du; beraz guztiz zentzu ezberdina.

TRABES   Txarto.

"gauzek ezpaduz eitxen ondo trabes ibilko gariez"
"zelan dabilte zure gixona ta ba? Trabes dabilte, txarto"
"trabes be, trabes dabilte gero"

TRABESTU   Goiko hitza bera da, baina aditz funtzioan.

"asikeran gauzek ondo dxun diez, baie orain trabestu eñ dxiez"
"geuri be trabestu eñ dxaskuz okiñ dxuzen asmuek"

TRABESTUTE   Goiko >trabes< hitza adverbio funtzioan erabiltzen bada, kasu honetan ere funtzio hori beteko du.

"denbora guztidixen ibilli gariez trabestute"
"diro barik, osasun barik eta kriston serra barik, trabestute ibilko gariez"

TRAGARRO/IE   Askok jaten duena. Dena beretzat nahi duena.

"zelako tragarroie da ba, albokuenak pe dxan eingo lekitxuz"
"ez esan tragarroie, ostantzien kolikue okingo zu"
"tragarroiaue zara, neure pastelak pe zeuk gure zu dxan"
"tragarroie zara alabatxi, neure erropa danak guzuz zeuretzako"
"tragarroiek pe aulan ibillitxen diez, dana atrapa guren"
"tragarroi utse da gero, ezta konformaten atrapatzen dauenagaz"

TRAKERO/UE / TRANKERO/UE   Trasteak.

"geure trakero guztidhek artun, da an guzak trenera"
"trenik bapez txo, ostabe artun trakeruek eta etzera"
"itzi berton trakero guztidhek, baten batek erungo txuz de"

TRANKA   Barrutik krisketaz atea itxi.

"atie tranka bi de, etzetik urten orduko"
"tranka zu ondo atie?"
"nik ondo trankaten dotez bentanak eta balkoie be"

Gaztelerako 'atrancar' edo 'tranear' aditza erabiltzen da kasu honetan, eta funtzioa ere aditzarena dauka.

TRANKIE   Antzina ateak. zarratzen ziren palua. Analogiaz, gaur ere erabili egiten da, atca ondo zarratzeko definizioaz, barrutik krisketarekin, hain zuzen.

"trankie botata itxi dot atepostako atie, badaezpadan be"
"trankiaz bakarrik itxi dot atie ta preokupeta nau"
"ori zarra kendute, tranka barridxe imingo tsagu atiri"

TRANKO/GE   Pausu luzea, handia.

"tranko andidxegaz ibilli ezkerro, laster allegako gariez"
"Mundekararteko trankuek eitxen txuz"
"bost trankotan eitxen dau Lameratik etzera"
"tranko txikidhek eitxen bazuz, ez zara allegako eguno be"
"San Juanek iru trankotan eñ dxau Bermiotik Gaztelugatxerako bidie"

Gaztelerako "tranco" tik sartu da zuzenean. Azkuek baxe-nafarreraz eta Erronkariko Uztarrozen jaso du zentzu honetaz.

TRASTE/ IEK   Altzariak. Tretxuak. Trasteak.

"traste barridhek erosi dotez etze barrireko"
"da ze ingo zu traste zarrakaz ba?"
"trastiek igaro bi duz etze zarretik barrire"

"trastiekaz beteta dakot etzie"
"trastien trastiegaz, aurki bet non be eztau"
"balidxo eztauien trastiek bota ingo tez"

TRAUSKIDXE   Pertsona dorpea, baldarra.

"trauskidxe da dxazten, beran aitxe lez"
"ibilkerie be trauskidxena dako ta"

"ezta bape fiñe bera enbrie, menditxik bajaikuen antza dako"

Azkuek, bere hiztegian jaso du hitz hau, Mundakako Otxoluaren zita bat aipatuz. Definizio berbera ematen dio.

TRENTIÑE   Adimena. Ganora.

"trentiñie be galdute dakot alabatxi, berori gauzie pasa dxastenik eta ona"

"ba trentiñie galtzien bazu, galdute zauz zeu be"

"meisuek esan tso, beran imiek eztakola trentiñik eta gora goraka asi dxatzo"

Azkuek, "cachaza" zentzuaz jaso du.

TRIKIMALLUEK   Beti erabiltzen da pluralean. Maltzurkeriak. Trikimailu. Aitzakia.

"ez etorri trikimailluekaz, ezkot diskutiteko ganarik eta"

"trikimailluek tabiltzez arek, zemakure"

"trikimalluekaz datorren personie ezta fidxetekue"

TRILLE   Urratu.

"jersien ukunduek trilleta dakozuz"

"trille dizen erropak dxosi bi diez"

"ba frakak pe trille trilleta dakotez"

Hitz honen bariante bat, Azkuek jaso du Otxandion baina Berneon, esanahia, zabalagoa da.

TRIMILDXU   Urratu. Apurtu. Zati-zati.

"maidxetik bera dxeusitxe trimildxu diez baso guztidzek"

"okiñ dxauien azidentiegaz kotxie be trimildxu eiñ dxatzoie"

Aurreko hitzaren sinonimo bat izan daiteke, baina honek zentzu zabalagoa dauka.

TRINKE   Esturu.

"trinke ein bi diez txikotak solta barik"

"ondo trinketen bazuz ez tiez apurtuko"

"ezpastazu emoten dirue, trinke eingo zaitxut"

Gaztelerako "trincar" aditza pixka bat aldatuz edo behintzat zentzu zabalagoan erabiltzen da. Funtzioa ere aditzarena betetzen du.

TRINKETA   Estututa.

"on dan beruegaz danok bertan trinketa, ezer be eziñ ikusi"

"erropie be trinketa darue"

"garridxe istu istu, garrikue trinketa, arnasarik artzien be eztost itxitxen"

TROIXAK   Ile-txortak.

"troixak ondo orraztute erun bi dotez eskolara"
"beste egunien esan dost gure imiek, troixak ebai bi tsatezala"
"nik elekitzat ebaiko, troixa luze-luziek okin arte"
"bai laztana, primera komunion eitzen zunien ebaiko tsutez troixak"

Hitz hau adinekoen artean bakarrik entzuten da.

TROKATU   Biburtu. Bihurdura.

"kaderie trokatu dot, atxa batetik bestera saltakeran"
"ez dxatzo trokatu, apurtu ein dxatzola esari tso medikuek"
"trokatutie txarraue da, apurtutie baiño"
"izter bidxek trokatu dxatzoz"

Azkuek Lekeition eta Gernikan jaso du, baina Bermeon oso erobilia da.

TRONGILLE   Pirikoma. Bulto.

"onek kokletak trongillek takoie"
"barizek atata dakotez trongillek izterratan"
"au trongille kendu bitsat oneri armaidxuri"

Azkuek jaso du hitz hau, baina zentzua, mugatuagoa da.

TRONPONADA   Askok. Masa. Tropela.

"euri tronponadie bota dau, da urek altza diez"
"arrañen tronponadie on da baie ezta baja prezidxue"
"zelako tronponadie etor da ba, kasinuek pe artun bez"

Izenaren funtzioa betetzen du.

TRONPONADAN   Aurreko berba bera da, baina adberbio funtzioan.

"hainbeste denporan ezer on bez, da oraiñ dxai guztidxek tronponadan"
"ziñera tronponadan sartun de jentie, da idxe itxo bertan"
"tronponadan etortie baiño, obeto da apur apurke etortie arraiñe"
"illietan euri barik, eta oraiñ, eztanien biar, tronponadan euri guztidxek"

Adberbio funtzioan dago.

TROSKILLE   Pertsona fina ez dena. Baldarra. Dorpea. Baserrikoa.

"troskille da, baie ikasiko dau amen geratuten badan"
"bera aldiano troskille dala guapue diñostazu!"

"bada troskille, baie otsue lakue da"

Azkuek zentzua pixka bat aldatuta jaso du, eta F, Segura aipatzen du.

TROSKO/UE   Zati handi-handia. Pertsona edo gauza dorpea.

"okela troskuekaz gisadue eiñdxe dxan du gozo"

"ogi troskuek eitxen txuz sopatan"

"onek kokletak jamoi troskuek takoie barruen"

"zapata troskuekaz enue ni kalera"

"trosko troskue da korriten"

Azkuek forma honi ematen dion definizioetako bat, azken hau dugu. Bestea ez da zentzu berdinekoa, Berak F, Segura aipatzen du hitz hau jasotzerakoan.

TRUBEN   Noraezean. Norabidea galduta.

"bestela nabill truben zeu topa eziñik"

"gau guztidten ibill garie truben zer eiñezien"

"esan dauie bapor guztidxek dabiltzezela truben arraiñe topa eziñik"

"truben ibilltxekutan, obeto da etzien geratzie"

TRUBOI/E   Trumoi. Baina hemen konparazioan erabiliko dugu. Esaterako, pertsona bat nagitsu edo gaupasa eginda dagoenean nola dagoen defintitzeko.

"dxo dau truboiek, laster dxungo da oire"

"kordu kalera, truboiek atrapa orduko"

"onek beruek, truboie emoten dau"

TRUBONADIE   Trumonada. Konparazioan, aurreko hitzak ematen duen zentzua dauka.

"trubonadie eiñ orduko ein bi du bueltie"

"trubonadak ezan diez partidue asi baiño lelau, baie gero ez"

"Laiden on gariez trubonadie asi danien"

"enuen ni iñora, trubonadie dakot eta"

"okiñ dxun trubonadiegaz, Larnerako bankuen idxe luek artun"

TRUXUEK   Erauntsia.

"dardakadan pasa dot gaue ezan dizen truxuekaz"

"ezta gitxiaureko, inundaziñuek berez datoz truxuekaz"

"ez aitzetu truxurik, ondiño aztu barik dakotez udekuek eta"

Gaztelerako "chuzos" hitzetik sartutakoa dela dirudi.

TUNBE   Jausi.

"orrek imiek tunbe eingo dau"

"botilliek pe tunbe eñ dxau, da orain ardau barik kaux"
"orrek gobemuek laster umbeko dau"
"tunbe geuk ingu guk, orrek gobernuek agiñe gogor dako txo!"

TUNBETA   Etzanda.

"plaidxen nauela tunbeta arri bet dxeusi dxast kadera ganera da zillue eñ dxost"
"non dau zure aitzie ba? Tunbeta dau oien, sastarra pasaten"
"zeuzer pasaten dala ta, dxun garizenien ime bat ikusi du tunbeta konorte barik"

Adberbio funtzioa betetzen du.

TUNBUTO/UE   Bulto handia.

"oneri armaidxuri tunbuta batek urten tso alboko mandan"
"buruen dakot Sollube baiño tunbuta andidxaue"
"izterrien dakozun tunbutue ez dxatzu kentzien ba"

TUNKURRE   Bulto.

"beitu zelako tunkurre dakoten bekokidxen"
"zuk bat badoku nik tunkur bi dakotez"
"eztie ezango ba, gixonak imin tsuzen tunkur bidxek"

TUNTURRE   Aurrekoaren sinonimo bat da.

"ia or buruen zer dakozun tuntur bet ikusten tsut eta"
"buruen eztakot ezer baie belaunien tuntur andi bet dakot"

TUNTUX/E   Buia. Konparazioan andrazko baten enbarazua.

"gure patroien andrie tuntuxegaz dau"
"zeure aitzie be tuntux matxugaz dau"
"ez orain tuntux barik tau, errie dau imie ta"

TURDIDU   Harritu. Lelotu.

"entzun dotenagaz turdidu ein nai alabatxu"
"danak turdidu diez, pentsa-pentsa barik etor da ta"

TURDIDUTE/TURDITE   Harrituta.

"ezta ba turdidutekue eñ dxauen biarra?"
"egidxe, mundu guztidxe geratu turdidute PPra dxun dala esan dauenien"

TURRUNE   Arraina portura etortzen zenean, antzina kanpaia jotzen zen. Horri kanpaia zeritzoten. Gero 'sirena' jarri zuten eta horri >turrune< deitzen zitzaion. Gaur egun ez dago ez kanpairik ez sirenarik, telefonoek egiten dutelako lan hori. Baina >turrune< esaten jarraitzen da

horien antzeko zerbait entzuten denan.

"goixien goixetik dxo dau gaur turrune"

"entzun zu turrunik ela?"

"turrune dxoten daueneko batera alizaten nai oitxik"

TURTULO/UE   Tokor. Koskor. Baina, baita mozkorra ere, zentzu figuratuan.

"emon tsun golpiegaz turtulo matxuek urten tsu"

"beitu zelako turtulue eiñ dxosten orrek arridxegaz"

"zapatien takoiegaz dxo dau buruen erdidxen, da turtulo mandue atara tso"

"okiñ dxauen turtuluegaz etzie non dakon be eztau dxakiñ"

"edan au kafetxue, turtulue kentzieko"

TUTELIKLAS   Klase guztietakoak.

"gure etzien zapatak tuteliklas dauz"

"tuteliklas zeure boluek, soiñien dakozuzenak, ori esaik amari"

Erdaratik, frantsesetik seguru, edo batek daki nondik asmaturikoa den.

TUTERREZ/IEN   Makina guztian. Azkar. Konparazioan.

"an duez arek tuterrezien lekuek atrapatzen frontoire"

"neuk pe tuterrez ein bidot etzerantz"

"txikiteuek tiño, turrez ibilltxeko"

TXABETIE   Burutik ondo ez dabilena.

"txabetiek eztau ekarri ezan dxatzona"

"txabetie beti txabeta, berak gure dauena eiñ"

TXABETADA   Burutik eginda dagoen baten ekintza.

"zelako txabetadak okitxen txuz ba, eziñ dxakiñ zelan dauen"

"txabetatute dauenak txabetadak ein biar"

TXANKAME   Bernak meheak dauzkan pertsona.

"berak txankarniek deitxu tsu totolodi?"

"zu txankamie bazara bera plastangie dala esan biar"

"txankame utze da, baie tiposie da"

Hitz honen konposizioan >txanka< eta >me< (mehe) erabili dira.

/txanka+ /me/ > txankame/

TXANKAPISTOLA   Goikoaren parekoa da, baina oraindino meheagoak dituen.

"beran txankapistolak agiridxen dxun dxatzu a Lameratik"
"orrek astuek txankapistolak takoz, da zelan erungo dau andrie ganien ba"
"aren txankapistolak apurtutie ezta gatxa"

Kasu honetan, >txanka< eta >pistola< izan dira konposaketan parte hartu dutenak. Baina, >pistola< hitza ogi mota bati dagokio, hau da, oso mehe eta luzea den ogi tipo bati.

/txanka /pistola/ > txankapistola/

TXANTELA Arrainaren faktura da. Kofradian ematen dena, gero bankuan kobratzeko. Baina orain edozein faktura izan daiteke, pintorea, dendakoa, arotzarena, eta abar.

"txantela kobraten dxuteko esan dau patroiek"
"kofradidxera tire, da esan txantela abalateko"
"da pintoreruek txantela presenta dostenien idxe desmaidxe"
"laster pasako dost neuri be txantela arotzak"

Ez du Azkuek jaso. Bermeon daukan zentzuaz.
Bermeoko kofradian gertatutako bitxikeria bat zera da: "txo, enbalaistek au txantela"
Hori entzun da askotan txantela "abalatzeko" eskatzean. Eta hau ez da txiste bat.

TXANTON / NIE Erabat gorra.

"txanton deitxuten tsoie gorra dalakon"
"da Mikelari be txantonie deitxu biar tsagu gorra dalakon?"

TXAPLIE Ipingia.

"zetako imitxen tsazu orrenbeste txapla frakai ba?"
"txaplie imitxie modan dauelako"
"bestelakue! Lelau txaplie dakoien frakarik gure bez dxantzi, da oiñ txaplaz beteta edozer"

TXARKERIDXEK Umeen okerkeriak.

"imie! Ontxe be txarkeridxe eitzen zauz!"
"Kesusito dabill txarkeridxe eitzen"
"bai, orrek eingo dau txarkeriren bat betikue lez"

TXARPIE Isuna edo horren antzekoren bat ordaintzeko datorrenean.

"zelako txarpie dakot pagateko ba, multie edo eztakitx"
"txarpa ederra etorko dxast neuri be kontribuziñuena"

TXARRAPATA Atzamarka.

"pellikan asi diez da arpidxen txarrapata tzo"
"eskuen txarrapata dost neuri be"
"ori imie ensegida asten da edozeiñeri txarrapataten"

Ikusten denez, gehienetan partizipio barik erabiltzen den aditza da.

TXARRAPATADA   Atzamarkada.

"txarrapatadak takozuz, nok ein tzu ba? Sasidzek"
"arpidxen ein tzon txarrapatadie ez dxatzo kenduko denporatan be"
"gorputze itxi tzo txarrapatadaz beteta"

TXARRAPATAKA   Atzamarka egiten.

"txarrapataka asi dxast, neuk ezer ein barik"
"plistadie emon biar, txarrapataka asten danien"
"txarrapataka dakidxen imien ondolik asau ibilli"

Moduzko gerundio honek adberbioaren funtzioa betetzen du.

TXARRAPATARIDXE   Elaiaren antzeko txoria, baina handiagoa. Arrano txiki baten erpak dauzka eta erasotzen dakiena.

"txarrapataridxe edozein sasotxen ibilltxen diez egaz"
"askotan, elaiak tizelakuen, txarrapataridxeak erretuten nai"
"txarrapatari asko ibilltxen da gure soluen"
TXARRIASKA   Pertsona lotsagabea.

"txarriaskie be ezta makala a, edozer gauze esaten"
"bakigu txarriaska utze dana, baie nok esango tzo ezer ba"
"txarriaskakaz eztot kure tratorik"

TXARRO / UE   Durdoi antzeko arraina, baina txikiagoa eta zabalagoa. Nahiko preziatua. Baina konparazioan erabiltzen da, kolore biziak dituelako soinekoei aplikaturik.

"arraintxen dxun da, ta zortzi txarro atrapata etor da"
"txarruek ondo gozo oten diez prijite"
"gure imiri txarro dxantzitxe dxutie gustaten dxatzo"
"ori erropie ez dxast gustaten txarrue da ta, kolore lar dako"

TXATXARRA   Oso eskasak.

"txatxarran besteko sagarrak emon dostez, baie debalde"
"onek zapatak txatxarrak diez ezkontzara eruteko"

Baina hagineta txantxarra definitzeko ere erabiltzen dugu:

"agin guztidxe dakotez txatxarrak dxanda"

TXATXUR   Umeei zuzentzen garenean haginak definitzeko erabilia da hitz hau.

"ia zelan dakozen txatxurrek"

"ikusi amari txatxurtxue"

TXEPETXA Txepetxa Euskal Herriko txoririk txikiena dela esaten da. Ez dakit hori egia den, baina bai mesfidatiena dela. Honek, enbor erraldoi baten gainean pausatzen denean, frogatu egin behar du bere pisua sostengatzeko gai den enborra. Horrela ba, konparazioan erabiltzean, pertsona mesfidatiei aplikatzen da.

"an dabil txepetxa batelak beran pisue artungo badau aprobadie eitzen"

Hala ere, pertsona txikia eta eskasa denean erabiltzen da gehien bat.

"berak txepetxan besteko morroiek grakue dala pentsaten dau"

TXETXO Deitzekoa dugu forma hau.

"txetxo etorko zara ona"

"ara txetxo, ezta kot zeure kontorik"

"txetxo, itxistazu bakien"

TXETXOTXU Aurrekoa bera, baina diminutibo forman.

"txetxotxu, etor zaitzez laztana ba"

"dxun zaitzez ortik txetxotxu, biar ein bi dot eta"

"baie txetxotxu, non sartun zara ba"

TXIKERDI Antzinako neurria da. Kikara erdi izaten zen ardoaren edo beste likido baten neurria. Gaur egun, adinekoen artean entzuten da, baina gutxitasuna adierazteko.

"txikerdi ardau baiño eztot edan da marieta nau"

"seguru txikerdi baiño geidxau ezan dana"

TXIKILLISTE/IE Txirrindularia.

"txikillistek ikusten dxun gariez Sollubera"

"ez lekidxast gustako nire sernie txikillistie ezatie"

TXIKIRRIÑUE Oso txikia.

"txikirriñuek tiez onek gaztaiñek"

"saldu tzuzenari esan txikirriñuek tizena"

"alabatxi, arrotzarik txikirriñuenak emostazuz"

TXIKIZARRA Itxuraz txikia baina adinez zaharra.

"hamabost urte dakozela? Ba ezta emoten, txikizarra ezango da"

"bai txikizarra da, gorputz txikidxe dako baie urtiekin ganien"

TXIKOTA   Edozein motatakoa.

"txikotagaz dxo dau arpidxen, baie deskiduen ezan da"
"txikot zati bet ekau, au pakietie amarrateko"
"atek laster urtengo dau, bardin dxe txikotakaz arnarraten badau be"

Gaztelerato "chicote" = "extremo de cuerda" hitza hartu eta gero, esanahia zabaldu egin da.

TXIKOTAZO/UE   Ukabilkada. Kolpea (ostia)

"zelako txikotazue emon tzo ba begidxek pe baltxitxu ein tzo"
"ernon txikotazo bat, merezidu dau te"
"txikotazoka zatitxu eiñ dxau, betik altzateko potestade barik itxi dau"

Hitz hau ere zuzenean hartu da gztelerako "chicotazo" hitzetik.

TXIKOTETIK   Arrainak ihes egin, txikotetik eskapa. Analogiaz, ihes egiten duten gauza guztiekin erabiltzen da.

"orrek mutillek txikotetik ein tzo orreri enbriri"
"negozidxo on bat okiñ dxau, baie txikotetik tzo"
"biejiek ein tzu tx.ikotetik, ezta? ez ezan biar tentela"

TXILIÑUE   Hemen daukagu zakila definitzeko daukagun beste berba bat. Beste bariante ba hobeto esanda. Geroago ikusiko dugun >txitxiliñue<, ume baten zakila definitzeko erabilia. Honen laburpena izango dugu goikoa.

"txiliñue be ez dxatzo ikusten koitxaduri"
"zelan ikusiko dxatzo txiliñue imiri beran mamiñekaz tapata dako ta"

TXILIPITXO / TXILIPITXERO/UE   Lula. Arrain txikia, koloretsua, eta oso ona jateko.

"bateleruek txilipitxo asko atrapa dauie, baie karu dauz"
"eztau txilipitxerue baiño arraiñ gozuarik prijite"
"atxiñe 'txilipitxo ederrak' kantaten dxuten ezan diez andrak txilipitxeruek saltzien"

Baina beste esanahi bat ere badauka: umeen zakiltxoa definitzeko erabilia.

"txilipitxue ondo gorde gero, otzitxu barik"

TXILL   Gehienetan eguzkia dirdaitso dagoenean esaten da.

"gaur eguzkidxe txill dauelez plaidxera dxungo garie"
"eguzkidxe txill on da atzo, baie gaur egualdi kapaue dau"
"begidxek pe txill txill dakoz eguzkidxe lez, ardautxu da ta"

TXILLO/UE   Arrain txiki bat. Bisigu txikien antzekoa. Baina konparazioan ere erabiltzen da. Begiak ardoaren edo loguraren eraginaz txikituta daudenean esaten dugu.

"ronpeolasen on diez ime pillo bat txillotan"
"txilluiek atrapateko lekorik onena espigoien erdidxe da"
'txillotxuek dxango zuz prijite, ezta laztana"
"beituixu orren begi txilluek, nondik ibill dxe ba"
"begi txillotxuek takoz, baie politxek"

TXILLOTU Logura, ardoa edo beste drogaren baten eraginez begiak txikituta edukitzea.

"niri loguriegaz begidxe txillotu eitxen dxastez"
"oire tire, begidxe pe txillotu dxatzuz de"
"auntxe be fume dauie orrek porrue, beitu ostantzien zelan txillotu dxatzaien begidxe"

Aditzaren funtzion betetzen du forma honek.

Azkuek Mundakan jaso du hitz hau, baina Bermeon zentzu zabalagoa dauka.

TXILLOTUTE Hemen lokuzioak adberbio funtzioa betetzen du.

"batek taki zer artzien dauien onek begidxe pe txillotute dakoie ta"
"neu pe bai, txillotute dakotez begidxe, baie dakoten loguriegaz"
"berez ezkiez okitxen txillotute, zeuzeitxik baiño"
"ba, orrek berez dakoz aulan, txillotute"

Kasu honetan adberbio funtzioa betetzen du.

TXIMISTIE Tximista. Konparazioan, azkar ibiltzea.

"zer dabill orrek ba, tximistie da la?"
"tximistie lez dabill ara ta ona"
"ariñe da berori andrie, tximistie lakue"

TXIMISTADA Tximistargia.

"gaue ezan dalez tximistadie ondo ondo ikusi du"
"zelako tximistadak on diez ba, begidxe pe itsutu"
"lelangoko tximistadie ikusi dunien korridxen dxun gariez etzera"
"tximistadak asko ikaratuten nauie"

Hitz hau, aurreko >tximista< hitzari >ada< atzizkia erantsita egin da.

TXIMISTADAN Korrikan ibili, joan, etorri.

"tximistadan dxun gariez ikusten, baie ordureko dana on da akabata"
"dxun eingo gariez, tximistadan urteteko baiño ezpada"
"ori esan tsatenien tximistadan urten dau"

Aurreko biak izenaren funtzioa betetzen badute, honek adberbioaren funtzioa betetzen du.

TXINGAUE   Kokolo. Inozo. Erdi burutik eginda.

"ori morroie txingaue da txo, eztau enteniten ezebe"
"txingaue zara txo, ara zeuri diñotsut arpire"
"da gero, txingauen arpidxe imitxen dau"
"orregaz kopla gitxi txingau utse da ta"
"txingaue ezan biar da personie ori biarra eitxeko"

TXINGAUTU   Zoratu.

"txingautu eingo nozu txo"
"berak enbriek txingautu eiñ dxau gixona"
"edo neu nai tentela edo txingautu ein nai"
"betiko gauzek entzuten txingautu eitxen zara"

TXINGETA   Zoratuta egon.

"ori andrie txingeta dau ezta?"
"beran arrebiek esan dau txingeta dauela beran nebie"
"txingeta ongo da, baie badaki zer eitzen dauen"

Hitz honen etimologia Latino Amerikan erabiltzen den gaztelerako "chingar" = "embringarse, beber mucho" izango da. Baina hor infinitibo forma horretan bakanik agertzen da eta Bermeon infinitiboan oso gutxi erabiltzen, hau da, >txinge< oso eskasa da erabileran. Gainera zentzun ere oso ezberdina da, semantikoki paralelismo bat agertzen bada ere.

TXINGO/UE   Cuban esaten den gaztelerako "chingo" = "diminuto" hitza da formaz eta esanahiaz, Azkuek ere Gernikan jaso du hitz hau, baina esanahia "copo de nieve pequeño y seco" da.

Guk, konparazioan, kaka mokordo oso txikiak eta sikuak adierazteko erabiltzen da, hau da umeenak.

"onek imiek txinguek eiñ dxostez da supositoidxue imin biar dotsat"
"bekerekan txinguekaz beteta on da bedartzie"
"ai! zelako tripetako miñek takorezen; txinguek paiño eztotez eiñ"
"txinguek lako bonboitxuek erosi dotez"

Ez dugu erabiltzen beste hiztegieta datorren zentzuaz.

TXINGOLUE   Burutik erdi eginda dagoela esateko erabiltzen da. Askotan peioratiboan, eta beste askotan arrazoi barik.

"ori mutille txingolotuten asitxe dau"
"asitxe ez, atxiñetik da ori txingolue"

Argentinan edo beste leku batzuetan erabiltzen den berba hau, bermeotar arrantzaleen artean erabiltzen dela esan beharra dago.

TXINTXIÑE   Atzarnar txikiaren neurrira iristen ez den antxoatxo da. Oso preziatua, modu askotara prestatuta jaten da. Udazkenean harrapatzen da.

"txintxiñek dxan duz da angulek pez gozuau"
"erri barruen eztakidxe zer dan txintxiñie"
"Bilboko lagun batzui esan tsatie txiñtxiñek dxaten etorteko"

TXIPERRA   Mangera.

"loidzie garbitxuten on gariez txiperragaz"
"andik pasa naaienien ure bota dost txiperragaz da mela-mela ein nau"
"obien obien txiperragaz garbitxuten diez kaliek"
"dauen beruegaz txiperragaz bota bilikidaue ure"

TXIPLAZUE   Aurpegikoa. Zartada.

"ezpaztazu errekadue eitxen txiplazue dutsu"
"ama, txiplazuek emoten dabill anaidxie"
"zeuk pe emon beste txiplazo bat"
"ezta emoten txiplazorik, andidzek zarie ta"

TXIPLIE   Gogor bota euria.

"txiplie dau euridxe botaten"
"ez urten kalera, txiplie da ta"
"urten dunien ezta esan euririk, baie gerotxuau ekar dauen txupliegaz, etzera aillega gariez mela melata"

Baina >zartada< edo >aurpegikoa< esateko ere erabiltzen da.

"txiplie txiplien ganien artun txuz arek esantxarrekuak"

TXIRIKILLAUE   Kizkur. Kiribildua.

"ule txirikillaue dakonATEGAZ on nai dxantzan"
"da nok tako txirikillaue ba?"
"ule txirikillaue imitzeko esan tsat pelukerieri"

Hitz honi gaztelerazko —ado- atzizkia erantsita egin dugu.

/txirikillo/ + /ado/ > txirikillado >txirikillau

TXIRIKILLO   Ilekizkurra.

"ulie okiñ dxau txirikillodune, baie gero lisotu eiñ dxau"
"tortolako bizarrak pe txirikilloz beteta dakotsu orrek"
"txirikilluek urteteko errizadorak imiñi bi dotez"

TXIRIMOTADAK Beherago agertzen den >txirribotoak< hitzaren parekoa dugu, baina hau berriagoa da, eta gazteagoen artean erabiltzen da. Esanahia berdina da.

"txirimotadak eitxen pasa dot dibujoko ordue eskolan"
"meisueri ez dxatzo gustaten txirimotadak eitxie"

TXIRLORA Egurraren biruta. Konparazioan kizkurra den edozer.

"txirlrak batzien ibilltxen da sue eitxeko"
"txirloratute itxi dost ulie permanentiegaz"
"beko txirlorai useiñe bota tsazu?"

TXIRRIDXE Urne txikiak.

"ime txirriz beteta on da ziñie"
"ime txirri guztidxe dxun dxatzuz dandarrez pallasuek ikusten"

TXIRRIBOTUEK Zirriborroak.

"txirribotoz beteta topa dotez koademo guztidxe"
"dibujuek eitxeko esan da txirriborroz bete etzie"

TXIRRISTADIE Laprastada.

"euridxe danien Larnieran ezin dxe ibilli, txirristadie asegureta dako zu"
"euridxe danien edonon ein leikezu txirristadie"
"asi goitxik eta beraiño txirristadan dxun nai"

TXISTADA Arreta erakartzeko egiten dugun zarato hori: txist, txist.

"kaletik dxun nai da txistadiek atentzinue deitxu dost, nor ete dan, da burue buelta dotenien bera ezan da"
"ziñera bazuez ein txistada bat"
"non entzuten doten aulako txistada andi bet"

Onomatopeiazko hitz hau, deklinatu eta adberbio forman ere erabiltzen da.
/chis/ + /ada/ > txistada/

Azkuek jaso du forma hau baina badirudi, erabileran ez dela hain arrunta esanahi honetaz, Bermeon normalki erabilizen da.

Kasu honetan izenaren funtzioa betazen du.

TXISTADAKA Goiko hitza adberbio funtzioan agertzen da.

"txistadaka okiñ dxot Lameran on nai en denpora guztidxen"
"eztozu obeto txistadaka ibilli barik bertara dxuen da berba eiñ?"
"Lamera erditxik pasa dxatzu beran gona laburregaz da gixon guztidxe berari txistadaka"

"beran txistadakaz larritxute nako"

TXISTILL/E   Tanta.

"erropie dakot ardau txistillez beteta"

"enebada! euridxe eingo dau txistil batek dxo nau te"

"kristelak tauz txistillekaz kakaztute"

"pintxure txistill andi bet dxeusi dxatzu arpire"

Hitz hau P.M. k bakarrik jaso du, baina ez du jartzen non. Bermeon normalki erabiltzen da.

TXISTUKETIE   Txistua botatzen egotea. Gehienetan haurdunaldian.

"zelako txistuketiegaz nau ba, eztaix enbarazada banau"

"enebada! Txistuketie bakoza, laster imie"

"txo, txistuek bota ta bota zabiltzez, txistuketie dakoza le?"

TXITXARRO/UE   Zakila deskribatzeko dagoen hitzetariko bat dugu. Beste askotan bezala, arrain baten izena hartu da hori adierazteko. Umeena zein nagusiena izan daiteke.

"txitzarrue ondo gordeten tsu iñok ikusi barik, amazortzi urtegaz eztau eingo ori"

"atara txitxarrue ikusteko zelan dakozen ori granue"

"enebada! txitxarrue alperrikaldute dakoza"

TXITXEMARKA/TXITXIMARKA   Atzamarka egin. Txatxamurka egin.

"onek imiek txitxemarka eiñ dzost"

"ba zeuk pe txitxemarka"

"txitxumarkaten batsu zeuk pe ez itzi"

Azkuek, Lekeition >txitximurka< jaso du, eta berori eta >txumumarka< barianteak jaso ditu eta Kintanak >txatxumarka<.

TXITXEMARKADA   Atzamarka. Txatxarnurka.

"txitxemarkada masie ein tso arpidxen"

"gorputze be txitxemarkadaz beteta dako"

"eitxen bastazu mitzemarkada bat amari esango tsat"

Hitz honen barianteak asko dira, baina berau ez dator hiztegieta.

TXITXILIÑUE   Umeen zakiltzoa.

"atara txitxiliñue txise eitzeko"

"txitxiliñue dakoza erreta laztana"

"txitxiliñoko miñe dakola esan dost imiek"

TXITXIÑE   Neskatotxoan alua.

"geure imiek pe esan dost txitxiñeko miñe dakola"

"zer dakoie imiok ba, txitxiñe erreta da eztaitx zer"

"ia, au txitxiñe zelan dauen ikusi bi de ta"

TXITXIÑUE   Hau ere aurrekoen parekoa dugu. Baina mutikoarena.

"txitxiñue atata ibill dze goiz santo guztidzen plaidxen, da bera lotsatu bez"

TXITURRI/DXE   Garbia garbitzen dabilen pertsona.

"auntxe be txitxirridxen gauzek eitsen zauz"

"erdudxona kalera, txitxirridxe lez ibilli barik"

"txitxirri utse zara baie!"

"txitxirridxe esan balekinai eiñdxe okingo lekidotez biarrak"

TXOFERRISTIE   Auto gidaria.

Galtzen ari den hitza da, adinekoetan bakarrik entzuten da.

"eskursiñuen dxun garizenien txoferristiri esan tsagun Dolostin lotuteko"

"bai baie, txoferristiek kasurik pez"

"txoferrista para kotxie, txise larri da amen jentie ta!"

"gure txoferristie total ona ezan da, geuk kure dune eiñ dxau"

/txofer/ + /ista/ > txoferrista/

TXOIÑUE   Txoto.

"buruko txoiñue eiñ dxot okiñ dxotezen lanakaz"

"eztozu pasako otzik pe txoinuegaz"

"neuk pe ein biar dot txoiño bat neuretzat"

>txoto< hitza eta beste hau parean erabiltzen direla esan behar da.

TXOMIÑANTON   Emagizon. Maritxu.

"bera mutille txomiñanton dozu, beti dabill enbrakaz"

"bestelako txomiñanton dau or, enbran gauzek eitxen"

"zu zara txomiñanton, zetako ibil bi zara zu enbrakaz, mutillekaz dxun barik"

Bermeon, >txomiñ< hitza hartzen da askotan maritxu bat definitzeko eta >anton< horrek indarra ematen diola pentsatuz hitz konposatu hori sortu da. Beraz, izen propio bi batu dira adjektibo bat egiteko.

TXORIGORRA   Zeharo gorra.

"deike deike on nai da eztost ein kasurik txorigorrak"

"txorigorra badan zelan eingo dost kasu ba?"

Adberbio moduan ere erabiltzen da:

"uger eĩñ dxotenik eta ona txorigortute nau, ure sartun dxast belarridxetan antza"
"txorigortute ongo zara baie majo entzuten zuz diro kontuek dizenien"

TXORROPORRO/UE   Berba asko egiten duena.

"txorroporrue lez dau berba ta berba"
"ori andrie baiño txorroporruaurik eztot ikusi"
"bestelako txorroporrue zauz or, buruko miñe be eistazu te"
"orrek gixonak tako andrie txorroporrue baiño txorroporruaue"

Azkuek, Arrasaten jaso du, baina zentzua "informalidad" da.

TXOTXOLIÑIE   Alua definitzeko beste berba bat, baina gehienetan gaztetxoan alua definitzeko erabilia izaten da.

"ama txotxoliñie bustitxe dakot txixegaz"
"txixe ein ezkerro busti biar txotxoliñie"

TXULIBRIÑ/E   Pinpirina. Harroa. Gehienetan mutila izaten da, baina noiz edo noiz neskari ere aplikatzen zaio.

"ori mutille total da txulibriñe, pentsaten dau enbra danak taula berari begire"
"berorren nobidxie he txulibriñ utse da ta"
"bakixu nor dan txulibriñe, zeure aitzien koñatie"
"orrek danak tiez txulibriñ txulibriñek"

Gaztelerako "chulo/a" hartu da oinarritzat; eta gero, "in" atzizkia jarritz, "chulin" gertatu ondoren, hau indartzeko, "bri" tartizkia erantsi zaio.

TXUNTXURRE   Hezur sakroa. Erreinezur.

"labrastadie eĩñ dxau da popako txuntxurre apurtu dau"
"txuntxurreko miñegaz enai kapaz"
"dxeusi danien txuntxurregaz artun dau golpie"
"arrakalatute dako txuntxurre"

Azkuek beste zentzu batzuetan jaso du hitz hau.

TXUNTXURRUEN   Jendea multzoan.

"zeuzer pasaten danien txuntxurruetan oten da jentie batunde"
"txuntxurruen dau jentie portuen, ia zer pasa dan"

TXUPANDOZKI/DXE   Parasito. Aprobetxategi.

"bai aregaz txupandozkidxegaz ezkonduko dala diño, beragaz enamorata dauela ta"
 "enebada! agie dxango dotso, olako txupandozkidxe badan"
 "bera mutill txupandozkidxe, beragaz enbriegaz enpiketa"

Gaztelerako "chupar" aditza erabili da hitz hau sortzeko, "chupando" gerundioa hartu eta >ki< atzizkia erantsi zaio.

/chupando/ + /ki/> txupandoki/ Gero eufoniagatik >z< bat sartu zaio.

TXURUPIÑEK Iskanbilak. Pasadizuak.

"txurupiñek pasaten dizela diñoie; laster etorko dxasku gerrie"
 "zer pasa dxaskun? Txurupiñek. Kotxie galdu, diruek ostu ta diro barik, nora dxuen ezien"
 "txurupiñek pasa dxatzoie geure aitxeri be, Dakarren. idxe ill alabatxi"
 "beti pasaten dxatzue zuei txurupiñek, upiñek takozue zuek"

Hitz bau konposatua dena argi dago, baina argi ez dagoena, lehen elernentua zein izan zitekeen da. Hipotesi bat bota ezkerro hauze izango litzateke:

/guzur/ + upiñek/ > guzurrupiñek/. Disimilatzeko, bokal itxi gehiegi dagoenez, euretariko bat erori egin da eta horren kontsonantea berarekin batera. Beraz, >zurrupiñek< zurrupiñek > txurrupiñek > txurupiñek/.

TXUT Esklamaziozkoa da. Beti da hotza.

"txut! zer da otza dauena"
 "txut! ze otz dau ezta?"
 "txut! erdu ariñ hotz dau te"

TXUTADA/IE Efektua.

"neuri be, entzun dotenien, txutadie eiñ dxost"
 "ein tsu txutadie ezta? Ezetz esanda be, beti eitxen dau miñ"
 "asarratute on diez, baie ez pentsa, eingo tson txutadaxue koñatie ill dxatzola esan tsoienien"

Hitz hau, aurreko >txut< eta >ada< atzizkiaz konposatzen da.

UBILLADA/IE Arrainak ur-azalean ateratzen dituen ubil txikiak. Konparazioan, edozein mugimendu edo iskanbila.

"arraïne ubilladatan agertu de"
 "ubilladatan atrapaiko antxobie ezan da"
 "zelako ubilladie on da ba"
 "andra guztidxek tuez ubilladan"

UFO/UE Mozkorra.

"ufo matxuegaz. etor da biarrera"
 "zelako utfue dakot ba, ondiño kendu barik dakot"

"eskerrak konturatuten zarana ufue dakozule"

UGARRA/UGERRA   Zikinkeria. Lohia.

"ugarrak dxango zaitxuz alabatxi ezpazara garbitxuten"

"zer dakot ugarra etzien ba, ia noix kentzien doten"

"ugarragaz itxota bixi diez or"

"kokoteko ugerra kenduixu, ugerra kendu"

UDXOLA/K   Uholdea.

"gure erridxen hainbeste bidar on diez udxolak"

"oiñ hogeï urteko udxolak Taraska be idxe tapa ein zauen"

UKUNDO/UE   Ukalondoa.

"ukundo andiko gixonakaz dako amistadie, da bidxar edo etzi, biar badau be, an dako"

"mutil koitxaue Persikora dxun biar dau, ukundorik eztaue okiñ dxe"

"gaur ukundue ezakona galdute dau"

"ara, ezu ikusten, ukundue dakotenak Bermion eimen dauiena zerbezidxue"

ULEPO   Ile asko daukana. Baina peioratiboan ere esaten da, baita irain txiki baten moduan ere.

"txo, ulepo, ebaik ori ulie"

"ulepo diñotsazu ta soidxe labana okiñ"

"aurreitxik ba, ulepo dan ilusiñue emoteko"

UNADA   Une.

"unada baten pentsa dot bienganera dxeusiko naiela"

"euririk eztauen unda baten dxungo nai ogidxe bille"

"zelan zauz ba? Unadaxuek oten diez obeto nauenak"

UNDIDU   Erabat bustita. Aditz funtzioan.

"zer dabilzu txiperragaz ba, undidu nozu te"

"da ni bakarrik ez, auri enbrie be undidu zu"

"atrapa doten zaparradiegaz undidu ein nai"

"neure lagunek pe undidu undidu eiñ dxiez"

Adberbio funtzioan.

"bota txuzen truxuekaz, undite ainega diez etzera"

"undite bakarrik ez, undimiento generalak atrapa gaitxuz"

"bakixu zer ein dxosten ela? Bañeran barruen sartun imie ta undite bota etzera"

URBERINKATUNTZIDKE   Kokots irtena.

"eztakixu urberinkatunuidxe nori esaten tsoien? Okotza urtena dakonari"
"benetan da urberinkatuntzidxe, aren okotza Mundekaraiño due ta"

URDILLENA   Urdailekoa. Analogiaz: Angustia. Beldurra.

"aurrek gauzek entzuten dotezenien telebisiñuen, urdillena be sartun eitxen dxast"
"urdillena kentzieko. kotoi zati andi bet koñakaz bustitxe bertan imitxie da onena"
"urdillena sartun de nator alabatxu, zer entzuteko gauzen be eztakigu, gixonak ill ei dau andrie"

URDIÑ/DXU   Ugerra. Ugertuta.

"onek erropiek urdiñe dako, eztaix non eiñ dxoten"
"etzeko tresna guztidxe dakotez urdindxute"

URIKUE   Hospiziokoa.

"ontxerarte eztau dxakin urikue danik"
"urikue da, baie euren apilleduek emon tsoie"
"ezango da urikue, baie igarri be ezta eitxen; bestien beste gure tsoie"
"eurek ez zauien imerik okin da uritxik ekar zauien"

URKARO   Garbitzeko ura gustatzen ez zaion pertsona edo animalia.

"oneri katuri ez dxatzo gustaten garbitxutie, urkaro utse da"
"egidxe esateko, neguen neu be urkaro nai"
"neure gixona be urkarotxue da"

URKETUTE   Diruaren faltaz, estu, larri, urkatuta bizi.

"geure denpora guztidxen bizi zan gariez urketute"
"orduen nor ezta bixi izan urketute ba"

URRUMADIE   Burrunbada. Marruma.

"ikaratute pasa dot gau guztidxe aixien urrumadiegaz"
"itxosuek pe zelako urrumadie eitxen ezan dau ba"
"aurreko arbolak pe urrumadaka asmaten ezan diez"

URRUNGUEN   Duela gutxi.

"urrunguen dxun gariez Bilbora pelikulie ikusten"
"noix ein zu ori eridie ba? Urrunguen"
"aspaldidxon eztot ikusi zueneko ama. Ba urrunguen on da amen"
"urrunguen esan dost erregalue eingostela neure egunien"

Ez dauka Azkeuek ematen dion zentzu bat ere.

URTENA   Gazte soltea.

"urtena dot ori imie, gauarik gauerdi dabill dxe"
"bai ikusten dot urteneidxe dana"
"utena danari zazpi giltzegaz sarratu atie"
"oraingo imiek danak tiez urtenak"

Azkuek "atrevido, osado" definitzen du. Gainera, Bermeon gazteak bakarrik dira >urtenak<.

URTU   Desagertu.

"amen okiñ dxoteam libruet urtu eñ dxez, ia nok artun txuzen"
"amen etzien dana urtuten da, iriltxuek badabiltzez gero"

USO/UE   Alua.

"usue aziko zu zuk treberie baiño andidxaue"
"an dakozuz arek aizte bidxek usue azten"
"zer daku dxateko ba? Zeure usue"
"usue errefreskaten guez plaidxera"

Txoriaren izenak beste esanahi bat hartu du, Kintanak "eufemismo utilizado entre muchachos para indicar la vulva" dio. Beraz ez da zehatza, Bermeon edonork erabilizen baitu.

USUBILLUE   Buila. Zalaparta.

"zeuzer pasaten da Lameran, usubillue dau te"
"alako baten usubillue, dxun gariez zer pasaten dan da ime bat beringanien tunbeta, konorte barik"
"dxaidxetan usubillo asko oten da, lorik pe ezin zu eñ"
"on dan usubilluegaz, balkoiko atiek ela bentanak pe sarratute ein biar lo"

Hitz hau konposatua da eta badirudi, bigarren elementua >pilloa< dela. Hau hipotesi bat da.
/uso/ + pilloa/> usobilloa > usubillue/

Azkuek ez du jaso hitz hau eta D.A.R.k beste zentzu batez jaso du Kirikiñoren zita bat aipatuz.
'usobillo' bariantea Mundakako Otxoluaren zita bat aipatuz jasotzen du eta honen esanahia antzekoa dugu.

UZABA   Ugazaba. Nagusia.

"gure uzaba total da ona, eztau eitxen aldarririk pe"
"orren uzaba ezta ona ba, triperre utse da ta"
"uzabari beran egunien gorbatie erregala tsagu"
"erregaluek eta eitxen diez uzabai?"

UZANDRA   Ugazabandrea. Baita ofizio bat irakasten duen maistra edo andrea ere.

"gure uzandriek ondo irakasten dau dxosten"

"uzandra ona dako zu zuk, ondo konsiderata zauz"
"sarietako uzandrie nor dozue ba? Uzandra gaztie"
"uzandra gaztie ezaten diez onenak"

Azkuek ez du jaso eta D.A.R.k "señora, arna de casa" zentzuaz jaso du.

ZABURREIDXE   Badaezpadako pertsona eta gauzak.

"zer da zaburreidxe dauena berton ba, nondik etorrikuek tiez ba"
"zaburreidxen tartien topa dot erlojue"
"zaburreidxe be eztau an gitxi, neu enuen bertara ezeitxik pe"

Ikusten denez, Bermeon, pertsonen ere aplikatzen zaie, eta Azkuek jaso duen esanahia baino zabalagoa dauka.

ZAFA   Askatu.

"zafa amarrata dauen txikota"
"zafa! Ez agarra aurkidxeri"
"ekau neuri zure mandako izarien puntie ta zafa bestie"
"au katie zafa, miñ eitxen dost eta"

Gaztelerako "zafar" = "desatar" hitzetik zuzenean hartuta dago.

ZAGAN   Atoian eraman. Konparazioan pertsonak eraman atoian.

"zueneko baporak geure bapora ekar dau zagan aberidxegaz"
"bide guztidxen daruzaitxut zagan"
"zuk e nozu eruten zagan, neuk korriten dot eta"
"zagan artunde erun dau imie"

Gaztelerako "zaga" "llevar detrás" hartu da, baina esanahi zabalagoa dauka.

ZAGIE   Zaga. Kasu honetan, norbaitek >zaga< bera erarnaten duenean.

"amen nuen ni beronegaz zagiegaz"
"bestelako zagie daruzu, botaidxona kaka saltzien!"
"berau imie zagie da gero! Eskineren baten itxi biku"

ZAFRAN   Ugaritasunean.

"an dabilizu a zafran, berak kure dauen beste enbragaz"
"zafran ibil gariez sagarrak dxaten"
"zafrie aurrek takoie, eurek kure dauen beste dirogaz"
"zelako zafrie dakot ba, perzebak dxaten kantsa be enai eingo"

Hitza, formaz, gaztelerako "zafra" da, baina ez esanahia. Erdaraz dituen esanahiak, bat ere ez da egokia Berneon erabiltzen den zentzua emateko.

ZANAZURREK   Zaina eta hezurak.

"neure zanzurrek ondo kantsata dauz, deskantsu apur bat barik"
"biar asko eindxe on biar zanzurrek kantsata"
"orren zanzurrek eztakoie deskantsuen biarrizanik beti dauz denkatsata ta"

ZANKAPE/IE   Belaunpe edo zangope.

"enai kapaz zankapietako miñegaz, bakixu zernat bide eiñ dxun"
"zuk pe zankapietako miñe dako zu?"
"zankapien urten dost tunbuto batek"
"zankapie igiri tsoie ikusteko zer dakon belaunien"

Azkuek >zankabe< bariantea jaso du.

ZANTARRA   Lotsagabea.

"zu rantarra, etor bia auna ia, arpidxe apurtuko tsut eta"
"a lotsabako zantarra ezan da, nireitxik gauzek esaten on dana"
"zeu zantarrori zeu, zeu zara, niri kondu tie kendu dostazune"

Ikusten denez, gure artean beste zentzu batetan erabiltzen da hitz hau.

ZANTARREIDXE   Jendaila. Zaborreria. Gauza zantarrak.

"zelako zantarreidxe dau amen erridxen ba"
"bakixue zer zarien zuek zantarreidxe, zantarrak zarie"
"likidaziñue dauela ta dxun nai, baie zantarreidxe baiño eztau"
"plazan erosi dot au erropie, bienganeko zantarreidxetan"
"beti diñozu zantarreidxetan topa zu le"
"nik eztot topaten eguno be ezer zantarreidxetan"
Arraro zamarra izan arren >ria< eta ez >keria< atzizkia erabiltzea, hemen, horrela gertatu da:
/zantar + /ria/ > zantarreria/

ZANTARKILLO   Lizunkeriak esaten eta egiten dituen.

"zantarkillo utse da bera agurie"
"ez dxuen kale illunetatik gero, zantarkillo asko dabil ortik eta"

ZANTARRILLO   Hau eta hurrengo lokuzioa parekoak dira, eta zentzua ere berbera da.

"zantarrillo, zu beti berduleidxek esaten"
"aren gixona zantarrillo bat da, eztau enbrarik be ituten eztauenik"

ZANTARRUA   Lizuna.

"neska gaztetxuen onduen dxe sarritxe, txiste berdiek kontaten ibilltxen da"

ZAKATZA   Arrainarena izan arren, konparazioan pertsonarena izango da.

"au arraiñe zarra da; zakatza dako onek itzal"
"onek arraiñek freskuek tiez alabatxi, ez beitu zakatzera"
"onek bakixu zer dakon, neure zakatza lez geixue"
"zakatza gorritxute dator asarratute"

Azkuek, Bermeoko Ortuzarren zita bat aipatuz Lekeition eta Ondarrun ere jaso du zentzu honetaz.

ZAPAZTO   Zapa handia duena. Konparazioan orraztu barik ibiltzen dena.

"zu zapazto, orrek uliek orraztuten tire etzera"
"sekule uliek orraztu be etxuz eitxen zapazto arek"

ZAPIE   Zapa. Begiak estaltzen dituen ile multzoa.

"dakon zapiegaz aurrekue be eztau ikusten"
"ebai xuz orrek uliek edo bota atzerantz"

ZAPUTZ   Lepoa.

"zelako asarrakuntzie on da ba, azkanien zaputzetik agarrata atara dau aitxek sernie"
"agarra zaputzetik txiplazo bi emoteko"
"agarraten batsut zaputzetik, zeure amak pe ez zaitxuz ezetuko"

Hiztegieta beste zentzu batez agertzen da, baina Azkuek, "parte superior del tronco desde donde arrancan las ramas" jartzen du. Beraz, hori izango litzateke definizioa, baina pertsonen aplikatuta.

ZAPUZKADA   Bultzada.

"nok emon dost niri zapuzkadie? Ia nor esan dan"
"zapuzkada andi bategaz bota dau andik"
"emoten bastazu zapuzkada geidxau, enai esango zure lagune"

Aurreko hitza bera dugu, egokia ez bada ere, >kada< atzizkia erantsita. Ez da agertzen hiztegian. lzenaren funtzioa betetzen du.

ZAPUZKADAKA   Bultzadaka.

"zapuzkadaka bota gaitxuz etzetik"
"zapuzkadaka ibil gariez ziñien sartzieko"
"lameran be jente asko dauenien zapuzkadaka ibil bi de dxantzan eitxeko"

Kasu honetan, >ka< moduzko adberbioa egiteko atzizkia sartu da.

ZARKILLE   Nagusien gauzak egin edo esaten duen umea, mutila zein neska.

"orregaz zarkilliegaz ez ibilltxeko diñotsut, lar daki orrek eta"
"zemat taki ba, zarkilliaue da"
"zarkillien antza etso kentzien iñok pe"
"dana daki berak: berak zarkilliek esan tsu ori?"

Konposizioan, >killa< atzizki txikigarria lotu zaio >zar< izenari.

ZARRAZO/IE   Lanbro.

"itxosuen zarrazoiegaz ezebe ezta ikusten"
"ikusten zan dan, aulako zarrazoi andi bet datorrela"
"onek zarrazoiek eztau itxiko ezer eitzen be"

Gaztelerako "cerrazon" = oscuridad grande ocasionada por nubes negras" hitza da honen oinarria, baina esanahia ez da bera.

ZARTAZO/UE   Kolpea.

"isillik ezpazauz zartazue daruzu"
"emon tsozen zartazuekaz, idxe illdxe itxi dau"
"zartazo bat emon, neure partez"
"ill dxau zartazoka mutille"

Kasu honetan ez du >ada< atzizkia hartu, >zo< atzizkia baizik. Askotan gertatzen da fenomeno hau Bermeen, hau da, gasterako atzizki bat hartzea.

/zart/ + /zo/ > zartazo/. Hala ere, esan beharra dago, >zartada< hitza ere erabiltzen dela eta biak ia parekaturik daukatela erabilera.

ZATI BITXU   Erdi bi.

"ori etzie zati bitxute dau, len bat ezan da dana"
"bidxotza be zati bitxute dakot, baie ez bategaz ez bestiaz enau"
"au ogidxe zati bitxu, imiri emoteko"

ZAZPIKIDXE   Pertsona mugikorra, geldi egoten ez dena. Horren ondorioz esamesa guztien jabe egiten dena.

"zazpiki utse da au imie, lotu be ezta eitzen"
"ori andrie zazpikidxe da alabatxu, danagaz enteraten da"
"zazpikidxen antzeko imie, zelako sanblazitxie erungo zu ba"

Hitz honen esanahia zabalagoa da, ez da hitz horren zentzu konkretura mugatzen. Kintanak "impaciente" definitzen du.

ZAZPISUETE   Saltsa guztietako perrexila deituko genukeena.

"zer da bera gixona ba, zazpisuetie be ezta makala"

"zazpisuetatxue da berau mutille, baie tire
" non dau ameko etzeko zazpisuetie ba?"

Azkuek, Mundakan jasotako definizioan "gorrón" jartzen du.

ZEMAKURE   Ugari. Nahi den guztia. Zenbat gura.

"arrañe dau plazan zemakure"
"zemakure pastel okiñ dxu dxatekuen"
"artun zeuek guzuen beste, zemakure dau te"
"atzo ta gaur zemakure euri eñ dxau"
"zemakure asinature aproba txuz"

Fonetikazko aldaketei ezker, honelako zenbait hitz sortzen da.

/zenbat gura/ > zemakure.

ZEPAITXE   Zerbait.

"zepaitxe eñ dxatzo ezta etorri biarrera ta"
"asarratu eñ dxe, bestiek zepaitxe esan tso ta"
"zepaitxe erosi biar dauela ta, dendara dxun da"

Aurrekoan bezala, laburpenek beste hitz bat sortu dute.

/zerbait > zepaitxe/

ZERENTENIDUEK   Harremanak. Nolabaiteko erlazioa izan.

"zerenteniduek dakoz aregaz mutillegaz ela?
"bai, zerentenidu andidxe takoz, eztaitx noizik baie"

ZEREÑEKIDXEN/ON   Konturatu gabe zerbait egiten aritzea. Zerbait egitearren.

"zereñekidxen asi ta gero dana akaba"
"zereñekidxon zereñekidxon, dxan da dxan, da biberak akaba"
"amen zauzen arte, zereñekidxen jersie ingo dostazu"
"aiuntamientuen be alan oten diez, zereñekidxen biarrien"

/zereginean/ > zerekinean > zerenekian> zereñekidxen/.

ZERIKUSIDXEN   Ikusgarria. Harrigarria.

"eztau zerikusi andirik, dxaidxe ezan da be"
"ba Gernikeko dxaidxetan zerikusidxe ezan da ba"
"aren ezkontzie zerikusidxe ezan da alabatxi"

ZERIKUSIDXEN   Ederto. Primeran.

"zerikusidxen ein tsu erropie alatxu"
"atzo aĩñ dxoten tartiek zerikusidxen urten dost"
"zerikusidxen pintxe tsu etzie pintoreruek"

ZEREIKUSIKO/UE   Ederra, handia, harrigarria den zerbait.

"zerikusiko erlojue erregala tsuie, zeure egune ezan da la?"
"zelako txaleta eiñ dxau zure lagunek; zerikusikue alabatxi"
"atzo emon dauien pelikulie zerikusikue ezan da"

D.A.R.k Bermeoko Ortuzarren zita bat aiparten du, beraz, Bermeon jasotakoa da hitz hau. Gaur egun, gazteen artean entzuten ez bada ere, erabilera oso zabala daukate hiru fornek.

ZERKILLO   Zirrikitu.

"zerkilluetatik datorren aixie..."
"ondo sarratu zerkillo guztidxe zaratarik ez entzuteko"
"zerkilluetatik eskapaten dau berotasun danak"

ZIDXAU/E   Ziaboga. Konparazioan, pertsona, animalia edo kotxe batek horrelako zerbait egitea.

"zidxauek txarto urten tsoie da denpora asko galdu daue"
"orrek kotxiek zelako zidxaue eiñ dxau ba"
"astue be trankill trankill dxun da beran bidien, baie ikusi dauenien, berak pe zidxaue eiñ dxau"
"da arek, neu ikusi nauenien zidxaue eztau eitxen?"

ZIDXE   Zirikatu.

"beti zabiltzez neu zidxeten, zeitxik eitxen zu ori ba?"
"zidxeten zidxeten ibillitxe be eztau eitxen ein bi dauena"

ZIENTZI/DXE   Adimena.

"zientzi bako personie da, eztako ganorarik"
"neu bixi naiien artien artun zientzidxe gero"
"aspaldidxon zientzidxe be galdute nabill"

Gaztelerako "ciencia" hitz farfailtsua erabili da beste izen hori sortzeko.

/ciencia > zientzia > zientzidxe/

ZINGELEKUE   Jaka eta berokiek atzealdean izaten duten irekidura.

"atziñe eruten zan dizen erropak datoz modan, zinglekodun dxakiek eta abriguek"
"neuk pe badakot zinglekodun abrigo bat, atziñekue"
"andrak! Atara zinglekodun erropa guztidxe, modara dxungo gariez da"

ZINTXIE   Zartada Kolpea. Bronka.

"arek atara dosten zintxie, telebisiñue dala ta eztala"
"ernoten tsuten zintxiegar beie be dxo ingo zu"
"neu pe zintxie atara bikot neuk kure dotena eitxeko"

Gaztelerako "cinta" hartu eta jasan dituen fonetikazko aldaketari esker, hitz berri bat sortu da.

ZIRIZIRIDXE   Tobogan.

"ziriziridxetara baguez, olgetan ibilko gariez"
"onek, frakak ekar dostez apurtute ziriziridxetan ibillitxe"
"e zuez geidxau ziriziridxetara eztot eitxen dxaboitxeko be ta"

ZIRIZIRIKE   Irristadan. Laprastadan.

"zirizirike dxun da andik bera, bera kotxie"
"miñ eiñ dxot popan, zirizirike ibill gariez da arri bet dxo dot"
"eskillaratan pinkidxe dakoie tez, zirizirike dxun nai eskillatatik bera"
"euridxe danien, Lameran zirizirike ibilltxeko moduen oten da"

Azkuek Mundakan jaso du, baina jokoa dela dio, beraz, zentzua ez da berdina.

ZIRRIZARRA/IE   Katarro bat dagoenean eta bularreko estua genatzen denean sortzen den zarata.

"zirrazarra andidxe dakot, zeuzer artun biarko dot"
"zirrizarrie bigunduteko bedarran kataplasmie imiñi"

ZOKILLE   Pertsona dorpea. Trauskil.

"zelako zokille da ori mutille, nobidxerik pe eztau okingo"
"zokille ezan da beran bixi guztidxen"
"zokille lez dxan, zokille lez ibilli, da zokille lez ilko da"
"aldiano zokille dozu, da berak pentsaten dau zeuzer dale"

Zokila lur-zati handi eta gogorra da. Horregaitik, askotan, >zokil< hitzari "aldeano" hitza gehitzen zaio.

ZOLTZIÑE   Zoldu egitea. Itzemin.

"zoltziñek urten dost surren"
"orrek zaldarrak zoltziñera ekartie bi dau"
"zoltziñek miñ andidxe emoten dau, baie ariñau osatuko dxatzu"

/zoltze > zoltzia > zoltzina > zoltziñe./

ZORRIZTO   Gaur egun ez dago zorririk, edo, behintzat oso gutxi ikusten da. Baina

garai bateko miseria hori kontutan izanda, gaurko "aberatsei" aplikatzen zaie, hau da, garai baten pobreak izan eta orain ere pobreak izanda dirutsuak moduan agertzen direnei.

"bestelako zorritue da berori, da okiñ ez dxateko be"
"zulako zorrituekaz eztot kure tratorik"
"or famelidxen danak tiez arro zorritzot batzuk"

ZOZO/UE Zakil.

"zozue ikusi tsat areri gixonari"
"da zer, zeuk pe zozue eztakozu ba?"
"ondo gorde zozue, katuek dxan barik"

Berriro ere txori baten izena erabili da beste izen bat deskribatzeko.

ZOZOLIÑUE Umeen zakiltxo.

"zozoliñotxue atara txixe eitxeko"
"ama nik eztot kure bañerara sartun zozoliñue ikusten dxast eta"
"ba zozoliñue ez ikusteko fraka ta guzti sartun bañerara"

Aurreko hitza diminutiboan jarrita erabilizen da.

ZUEZGORA Zuriz gora, Hau izango litzateke hitza. Konparazioan erabiltzen da, esaterako begiak gora begira jarri ezker, begiko zuria besterik ez da ikusten. Arrainak, gora begira jartzen direnean tripa zuria ikusten zaie eta hau dirdaitsu agertzen da.

"begidzek zuezgora on da tunbeta beringanien, illen antzagaz"
"urregorritzko gauzek ikusten dotezenien begidzek pe zuezgora paraten dxastez"
"an, para da zuezgora, oraiñ ez esan iñok pe ezebe"

ZURRUPURRUE Katarroa dagoenean arnasa hartzeko eragozpene dagoenean, batez ere umeetan.

"onek imiek zurrupurrue dako"
"zurrupurruentzat eukalito lurrune da ona"

ZUMURUTUE Pertsona serioa, barnekoia. Uzkurra.

"gure aitxitxe total zumurutue ezan da, moso bat pe ez dotsu emoten ezan"
"ori mutille zelako zurumutue da, barrerik pe eztau eitxen"

BERMEOKO ESAMOLDE KRESALTSUAK

ABERKETIE LEZ   Aberketa baten moduan: siku, gogor.

"au okelie aberketie lez dau" (siku)
"dxan duzen txuletak aberketie baiño gogorra on zien" (gogor)
"geuri emon doskune be aberketie lez on da"
"aberketarik pez sikuau au arraiñe baiño"

ADUE BAKUE   Ganora gabekoa.

"aren gizona adue bakue da"
"onek sagarrak adue bakuek tiez"
"guk ikusi dun pelikule adue bakue ezan da"

AGIE BE DXAN   Dena jan. Bi zentzuran.

1.- Diruak xahutu.

"agie be dxan eiñ dxau arek, aitzen diro guztitdxek gasta itxuz"
"erentziko diruek gasta ta agie be dxan"

2.- Apetitu handia.

"zer elekidau dxango ba, agie be dxan eingo lekidaue arek"
"dakoten gosigaz agie be dxan eingot"
"onek imiek agie be dxan eingo lekidaue"

AGIÑE-AGIÑE DXOTEN   Dardarka hotzaz.

"ekar dauen aixe otzagaz, agiñe-agiñe dxoten on nai"
"euri zaparradiak atrapata agiñe-agiñe dxoten on biar"
"ainbeste denporan uretan egon da agiñe-agiñe dxoten dau"

AGIÑE GOGOR   Bi esanahi.

1.- Ekonomikoki fuerte.

"loteridxe urten tzonik eta ona, agiñe gogor dako arek"
"ene alabie! bakigu agiñe gogor dakozune, baie trankillau!"
"agiñe gogortu ezkerro datozela datozenak"

2.- Finko mantendu.

"agiñe gogor dako arek, eztau iritzidxe kanbidzeko"

AGONIKO KANPAIEK DXO   Mehatxua. Haserrekontza baten botatzen dena.

"ixillik ezpazauz agoniko kanpaiek dxoko dauie"
"agoniko kanpaiek dxoko dauien amenazue bota tzo"
AIMARI PRUSIMIE   Abe Maria Purisima.

Oraindino adineko jendeak, hau da, hirurogei urtetik gorakoek, etxean sartzerakoan esaten dute.

"aimari prusimie, egunon danori"

AIXE BERTIE   Itsasoko ipar-haizea. Hotza. Arrantzaleen artean asko erabilia, baita herrian bertan ere.

"aixe bertie dakar"
"otz asko pasa du, aixe bertie on da ta"

AIXIE ARTZIEN   Antzarrak ferratzera bota.

"tire aixie artzien, etzut erosko ta"
"aixie artzien bota dau beran jenidxo guztidxegaz"
"tire aixie artzien, aixie artzien dxuen, enai mobiten ametik eta"
"aixie artun, artun aixie; etzut esango"

AIXIEN BARRURE   Itsasoko terminoa da, baina herrian ere aplikatzen dena. Itsasontzia haizearen barrura doanean esaten da, baina pertsona, animalia edo beste edozer izan daiteke.

"denpora guztidxen dxun garizen aixien barrure"
"asto koitxadue beran karga matxugaz aixien barrure arpeidxe emon eziñik"
"aixien barrure eziñdxe ibilli"

AIXIE EMON   Haserretu. Gastatu. Antzarrak ferratzera bidali.

"an, asarratu diez, emon tzo aixie"
"Bilbora dxun dxatzuz arek, diruei aixie emoten"
"zer, emon tzazu diruei aixie? Oñ amarik eztau etzien, ezta?"

A KOMO LA BARA BEZ   Kasurik ere ez.

"kalien topa dotez bera ta aiztie, da berak a komo la bara bez"
"zeu pe ez eñ a komo la bara bez, berak eintzun moduen"
"danak on gariez arraiñe saltzien, da iñok a komo la bara be ez"

Gaztelerako "a como la vara" esalditik literalki hartuta dago

ALA BA!   Benga! Goazen!

"ala ba! Kordu ba!"
"ala ba, etor zaitxez ba!"

"ala ba, berandu eingo dxasku te"

ALAN DALA TA   Denu sinistu edo dena, den moduan hartzea.

"aulan bixi dxatzu ori, alan dala ta, ernega barik"

"esaten tzoiena siñestuten dau, alan dala ta"

"da geu bertan, alan dala ta, tentelan antzagaz"

ALA TA BE   Ekiten jardun.

"zelako diskusiñue, alata be etzie erosi bi dule"

"arek imiek, ala ta be, dauen egualdidxegaz plaidxera dxun bidule"

"zuek esaten zuien, ala ta be dxun ein bi garizela, da nik ezetz"

ALAKAKARDARA BOTA   Zokoratu. Berba berria da, baina asko erabiltzen da.

"barridxe ezan danien ondo, baie gero alakakardara bota"

"beste batzuk erosteko da gero alakakardara botata okindxe!"

ALGORTAKO PORRUEK LEZ   Prosperatuta.

"aur dakozu ori, Algortako porrue lez prosperata, edaderik onenagaz ..."

"zer diño berorrek pa, Algortako porruen moduen prospera dxatzu ori"

"alabatxi, geuk pe prospera ein bi du Algortako porruen moduen"

ALTZA GONAK!   Alokutiboan, premiatu.

"altza gonak alabatxu, eguerdidxe dakot imitxeko ta"

"autobuse galdu bi du ba. Imiek! Altza gonak!"

"lo dau denderiori le? Espabille! Altza gonak berandu de ta"

AMALAUARREN MUTILAGUNE   Taldean falta dena. Peioratiboa da.

"atuen dator amalaugarren mutilagune"

"ezu esan, au falta dala? Ba allega da amalaugarren mutilagune"

"zeu zara amalaugarren mutilagune, ez tu biar iñor be geidxau"

AMAK EIÑEKO MODUEN   Biluzik.

"Antxoran ikusi duz, danak amak eiñeko moduen!"

"orrek famosuek ibiltxen dxatzuz amak eiñeko moduen"

"eztau ba, ama eiñeko moduen ibilltxeko moduen"

AMAK EIÑEKUE   Jasanezina.

"nongo amak eiñekue da berori! Auentako ete du!"

"amak eiñekue zara txo, beti ezan bizara zeu"

AMAK ITXIKUE

Aspergarria, jasanezina. Aurreko esaldia eta hau

esanahi berdinekoak dira, baina hau zabalagoa.

"amak itxikue zara alabatxi, enfadata nako zu"

"politxe ezango da, baie amak itxikue"

AMAPERRIEN ETZIEN

Oso urrun. Jakin ez non dagoen.

"amaperrien etzien itxi dotez gauzek da orain eurek bille dxun biar"

"nongo amaperrien etzera dxun da ba"

AMAR MILLEGAZ

Arrapaladan, ziztu bizian.

"notezidxe emon tsoienien, amar millegaz urten dau etzetik, amari esaten"

"ikusi dotenien gauzie eztauela ondo, amar millegaz urten dot andik"

"amar millegaz eskapa ametik, zartadie emon orduko"

AMAR MILLE ZATI

Zati-zati egin.

"okin dxoten florero ederra eñ dxast amar mille zati"

"on dan aixiegaz kristelak pe amar mille zati eñ dxastez"

"amar mille zatitxen apurtu de basue"

AMA NEGARREZ

Hilekoekin egon

"zelain dxungo nai plaidxera ba, ama dakot negarrez da"

"ama negarrez dakozunien oien sartun, da bertan on pasa arte"

"ama negarrez dakotenien eztot okitxen ezetarako ganarik pe"

AMATXARRIDXEN ETZIEN

Esanahi ezberdinak:

1.- Oso urrun.

"non dau berori elixie ba, arnatxarridxen etzien dau te"

"amatxarridxen etzien erosi dau etzie"

2.- Batek jakin!

"ama, non dau nire jersie? Amatxarridxen etzien! Topa!"

"libruek amatxarridxen etzien itxi dostie"

AMATXARRIDXEN IMIE/SEMIE

Putta semea.

"amatxarridxen imiok, etorko zatite ona neuk tiñot eta?"

"nongo gixonak?, aunek ama amatxarridxen imiek eñ dxost eta"

"bera amatxarridxen semie ezan da dirue ostu dostena"

"zeure amatxarridxen semie da ori esan dauena, gero nega badau be"

AMATXITXIEN ETZIEN
bat, baina hau leunagoa da.

Oso urrun. Aurrean badago beste honen antzeko

"ama txitxien etzera dxun da bizitxen"
"bakixu, ama txitxien etzerarte dxun bidaiena arraiñtzen?"
"non dauen boltzie? Ama txitxien etzien"

AMA TXITXIEN IMIE/SEMIE
honen tonua leunagoa dela esan dugu.

Beste honek badu aurretik pareko bat. Hala ere,

"arna txitxien imie zara zu, nik etsut esan ogidxe ekarteko?"
"aurrek amatxitxien semiek ekar txuz trastiek, baie erun biko txuz"

AMEN GU!
dugu.

Harridura, oihu edo haserrea adierazten duen lokuzioa

"arnen gu! Tentelan antzien euren begire"
"amen gu! Mobidu be ezin, da denporie aurrera"
"ez dauela autobusik? Arnen gu! Da orain zer?"

ANAI DXE TXIKIDXE

Zakila.

"frakak istu da anaidxe txikidxe be istu"
"estimadu dako arek anaidxe txikidxe, ondo dxaboten dau"
"ba klaro! Anaidxe txikidxe geixotu ezkerro, eztau arraiñik"

ANBOTOKO SEÑORIE

Era askotara erabiltzen da esaldi hau.

"aur dakozu, anbotoko señoire, sofán dxe sarritxe"
"bestelako anbotoko señoire dau or, biarrik ein barik"
"anbotoko señoire lez bixitzeko gizon dirutsugaz ezkondu bizara"

ANDAN GORRIDXE

Konparazioan erabiltzen da. Arraina itsasoaren azaletik doanean, dizdira gorria gertatzen da, arrain masak sortzen duena.

"andan gorridxe ikusi du, baie ara aillega garizenien arraiñe ondora dxun da"
"zelako andan gorridxe dator goiko kaletik ba"

ANDIDXEK ETA ASKO EZAN
ikustean ere erabiltzen da.

Berba gogorak eta asko esan. Baina gauza harrigarriak

"asarratu dizenien andidxe eta asko esan tzoie alkarrereri"
"on ixillik, ixillik on, ostantzien andidxe eta asko entzungo zuz"
"zelako berbak alabatxu, andidxe eta asko"

ANDIDXENAK ESAN DA TAPATA ITXI
mutu utzi.

Iskanbila baten, azken hitza izatea. Aurrekoa

"arek eitxen dau, beran burue libretako, andidxena esan da tapata itxi"

"zuk eitxen zu, andidxena esan da tapata itxi personie"

"personiri eziñ itxi berbetan? Ba ez, andidxena esan da tapata itxi"

ANDIK BERA

Beheramz, mendebalderantz joan arantzan. Baina jausi

zentzuaz ere erabiltzen da.

"andik bera dxun diez enbarkaziftuek arraiñtxen"

"andik betik dauz baporak, laster etorko diez"

"an due andik bera! Burue apurtu bidau ba!"

"andik bera dxun da kotxie da amar mille zati eiñ dxe"

ANKILLIE BOTATA

Aingura botata. Leku baten geldi. Itsasoko terminoa da,

baina herrian erabilia esaldietan.

"bestela gauz berton ankillie botata; ezta ordue la?"

"nire gixonak esaten dost, ankillie botata oten naiela dendan"

"bertan tabeman ankillie botata, goizeko orduetararte on gariez"

APAXDUE E(G)IÑ

Larrua jotzea adierazteko era bat.

"apaxdue etxen dxun diez arek Tonpoire"

"ezta ondiño apaxdue etxeko ordue"

"apaxdue eitxen dauzenien eztakoie iñon pentsamenturik"

"guk eitxen du apaxdue, goxien, atsaldien da gauien"

ARAGI BIZIDZEN

Gorputzean azala kenduta, haragia bistan.

"ikusi tzatenien a eridie aragi bizidzen, ni idxe desmaidxe"

"ori eridie eztakozu ondo, aragi bizidzen dau te"

"kreselak imitxen txuz eridek aragi bizidzen"

ARAGI GOZOKUE

Inbidiagarria den pertsona. Aurkakoak izatea.

"alabatxi ez esan ezebe, aragi gozokuek gariez gu te, zeresana imiñi barik"

"ara, laster dxoko zaitxuz zeuzek, aragi gozokue zara ta"

"aragi gozokue nai ni, edozer datost"

ARAGI ONEKO/UE

Zauriak laster sendatzen zaizkion pertsona.

"total da aragi onekue, berez osatuten dxatzoz eridek"

"aragi onekue naielez, ariti osatu dxast eridie"

"gu ez gariez bape aragi onekuek, kutxilluen puntigaz eiñdxe be, nekez osatuten dxasku"

ARDI GALDUE

Pertsona bakartia. Nora ezean ibiltzea.

"ori beti dabil bakarrik, ardi galdue da koitxadue"

"bera ezan da aulakue, ardi galdutxue"

Bermeoko berba eta esamolde kresaltsuak

Begoña Bilbao

"amen gabiltzez ardi galdue lez, ara ta ona"

ARANDATIK MIRANDARA

Punta batetik bestera ibiltzea.

"bestela ibil gara, arandatik mirandara zeuek topa eziñik"

"bilbora dxun gariez gauzek erosten, baie arandatik mirandara ibil gariez da ezer erosi ez"

AREK EMONGO TZU

Inork ezer emango duen esperantzarik ez edukitzea.

"arek emongo tzu, urrezko treberie"

"santa infanzia zara alabatxi, ondiño olan zauz? Arek emongo tzu oilloankie"

"arek emongo tzu! zuk emon berari dana"

ARIDXEN SIKU BARIK

Arropak blai eginda.

"bota dauenagaz soiñeko erropak aridxen siku barik geratu dxaskuz"

"euridxe dala urten du kalera da aridxen siku barik etor gara etzera"

ARIME FIELA LEZ

Erabat argal.

"ze argal dau a enbrie, arime fielan antza dako"

"alabatxi, dxango zu arime fiela lez zauz de"

ARIRE IMIÑI

Erara ipini. Artez jarri.

"ara, zu isillik on, neuk imingo zaitxut arire, aulan diez gauzek"

"ez zauz arire, txarto zauz esaten"

ARMA DAU ARMATEKUE

Iskanbila, kalapita sortaraztea.

"an auntxek pe arma dau armatekue, zelako naskillie da ba"

"arma armatekue da gero berak eskapa"

ARNASIE ARTUN

Estuasun baten pixka bateko lasaitasuna hartu.

"tire, onegaz dirotxuegaz arnasie artzieko be bagauz te"

"arnasie artun du berak esan dauenien ondiño eztauela biar kortxerik"

"eskerrak eztotena biar etzie datorren urterarte, olan arnasie artzieko be bazauz"

ARPI BAKUE

Lotsorra.

"eztau balidxo ezetarako be, zelako arpi bakue da ba"

"neu be arpi bakue nai, ez lekinai dxungo iñori ezer eskatuten"

ARPIE DXOTEN

Ezer egin barik, eskua eskuaren gainean egoten.

"zetan zauz or ba, arpie dxoten?"

"bai arpie dxoten zeuk tiñozun moduen, baie biarrak nok eitxen txuz ba?"

ARPIDXE IKUSTIE

Aurrez aurreko zita bat.

"pelukeidxera dxun bi dot gaur arpidxe ikustie dakot eta"
"nogaz dako zu arpidxe ikustie ba?"

ARPIDXE DOMA

Larritu edo urduri ez jartzea Hitz bau, 'dolidu' hitzarekin batera erabiltzen da, baina azken hau baino askozaz ere erabiliagoa da.

"arpeidxe doma bez, ezer ez talakuen"
"doma be ezta eitxen, eitxen txuzen gauzekaz bez"

ARPIDXE EMON

Dolu baten familiari doluminak ematera joan.

"enai dxuen arpidxe emoten be, esango dauie lagune ill, da akorda bez"
"ba neu be arpidxe emoten dxuteko nau"
"zure amari esan, arpidxe emoten dxun naiela tie Juanitan etzera, ia zer pasaten dan dxakitxen"

ARPIDXE IMIÑI

Aurpegia jarri behar denean.

"berak imin dxau arpidxe, beran gixona papaue dalako"
"neuk pe sarritxen arpidxe imin bi dot beraitxik esne epelaitxik"
"arpidxe imiñi, da gero ezebe ez talakuen, danakaz lagun"
"bankora dxun bi zan dot dirue eskatuten; lotsatu ein nai, baie arpidxe imiñi bi zan dot"

ARPI LODIDXE

Aurpegi gogorra.

"arek tako arpi lodidxe, dirue eztost eskatu ba? Berari emongo tzat!"
"arek danak takoie arpi lodidxe, lotsatu be ez tiez eitxen"
"arpi lodidxe dalakon dxun da, iñok deitxu barik, lagun en ezkontzara"
"zuk bakixu arpi lodidxe dakozune? Nok esan tzu zuri ona etorteko?"

ARPIDXE ZATITXU

Aurpegia zatitu edo apurtu. Biak erabiltzen dira.

Figuratiboan intentzioa hori da, jotzea. Baina pisuzko arrazoirik ez dagoenean ere erabili egiten da. Lotsak eman.

"ara banuen arpidxe zatitxuko tzatela esan, ez totela entzungo geidxau ezer"
"zuk esastazu niri, arpidxe be zatitxu eingostazule, da gure dot dxakiñ zeitxik"
"ba, arpidxe zatitxuko tzutelakon, besterik ezebez"
"da olan sin mas arpidxe apurtu? Zer dala ta"

ARRA BATEKO GIXONA

Oso txikia.

"arra bete be eztako ta, nora due bera baiño andidxaueiñe?"
"arra beteko gixona da, garriraiño be ez dxast aillegaten"

ARRAIN ZANTARRA

Pertsona fidagaitza; zentzu guztietan.

Arrain zantarrak, balio gabeko arrainak izaten ziren antzina. Sarea bota eta denetarik harrapatzen zen: lirioak, txitxarroak, oilarrak, eta abar. Gero, zentzu hori pertsonak definitzeko erabiltzen zen

eta orain, pertsona txarrak, badaezpadakoak definitzen dira hitz honekin.

"ez dxun aregaz arraiñ zantarra da ta"
"ezin zara fidxe, arraiñ zantarran antza dako ta"
"arraiñ zantarrakaz dabillena, bera be arrain zantartu eitxein da"
"ez ezan arraiñ zantarra, ta bota txistera or dakozuzen abillallanak"

ARRASTAKA IBILLI/BIXI   Bizimodu arrastatua.

"beran denpora guztidxen artastaka bixi, da oiñ au pague emon"
"eztakot astirik be, arrastaka nabill frabikera ta"
"arrastaka bixi de, baie noixipeiñ gustaten dxatzo ziñera dxutie"

Ez du Azkuek >arrastaka< hitzari jartzem dion zentzua, "humillarse" jartzen du eta Bermeoko hitza bezala jaso du definizio honetaz.

ARRIDXE TA ORMIE BAIÑO GOGORRAU   Gogorra. Konparazioan jarrera gogorra.

"emon doskun okelie arridxe ta ormie baiño gogorraue ezan da"
"arridxe ta ormie baiño gogorrau para dxast tripie; ia peritonitis bakot?"
"arridxe ta ormie baiño gogorraue da, negarrik pe eztau eiñ entierruen"
"neuk esan kotxie itxitxeko, neurie apurtute dauela ta, da arridxe ta ornie baiño gogorrau, ezetz kontesta"

ARRIKO TRAPUE LEZ IBILLI   Aintzakotzat hartu ez.

"arriko trapue lez ibilltxen dau arek andra koitxadie"
"berak tako kulpie, ez itxi arriko trapue lez ibilltxen"

ARRO ZORRIZTO   Darroputza, dirurik ez izan arren.

"zer diño berorrek arro zorritzuek ba, eztako dxateko be ta"
"dxuadi arro zorritzori tokatzen dxatzun lekora. Kortara"
"arro zorritzuek badauz amen erridxen, ezer okiñ ez da mundue dakoiela pentza"
"zeure lagune be arro zorrizto bat da, beran nobidxue beste orrenbeste"

ARRUEN ANDIKO MANDIE   Harroputza.

"zu zara arruen andiko mandie"
"arruen andiko mandie banai be neuretzat"

ARTA ZIDXERI EMOTEN   Berriketan.

"an itxi dotez bidxek artazidxeri emoten, da gero esango dauie biarrak takoiela etzeko"
"artazidxeri emoten zauzie, laster asarratuko zarie"
"egun santo guztidxen dau artazidxeri emoten"

ARTAZIDXE ZORROZTUTEN   Aurrekoaren parekoa da.

"badaitx nik artazidxe zorrotzuten oten zariena Mariñelan"
"artazidxe zorrotzu ondo, auntxek, iñok eztauen artien entzuten"
"gixonak pe artazidxe zorrotzuten oten diez"

ARTAZI ZORROTZA

Mihi luzea.

"alabatxi, nongo artazi zorrotza dako zu zuk"
"bestiek pe eztakoie artazi zorrotza makala"
"arek bakixu zer dakon, artazidxe zorrotza"

ARTIEK ARTUN EZIÑIK

Sareak hartu ezinik. Figuratiboan bi zentzu:

1.- Betekada jaten.

"dxan dun bestegaz artiek artun eiziñik lotu garizen"
"artiek artun eiziñik zauz da geidxau gure zu dxan"

2.- Harrotuta.

"eztaitx beragaz nok auentako dauen, arterik artun eziñik dau te"
"diro apur bet irebazten dauinien artiek artun eziñik paraten diez"

ARTZAKO BELENIELAKUE

Zikina.

"artzako belenie lakue da koitxadie"
"baie ze loidxe da ba! artzako belenie baiño loidxaue da"

ARTZAN ARIE LEZ

Asko. Ugari.

"arek irebazten dau dirue, artzan arie lez"
"artzan arie lez atrapa dauie arraiñe"
"arek arboliek artzan arie lez emon txuz sagarrak"

ASKO GAZAK

Lelo antzekoa da. "zer egingo diogu ba!" esan nahi du.

Dena barkatu behar dela.

"arek esan dauela ni marikoie naiela? Ze eingo tzazu ba, asko gazak eta"
"txo, ori morroie bobue da. Itxi dxok. Asko gazak eta"
"partidue ikusten dxun biar, da okiñ ez non dxuen. Au de kalamidadie! Asko gazak eta"
"andramaidxek abrosidute pasako tez auntxe be, arantz da onantz, urruburuen antzien, asko gazak eta"

ASTO DXAIDXO TA MANDO AZI

Pertsona dorpea edo trauskila dirudienari esaten zaio.

"txo, asto dxaidxo da nando azi aiz"
"eztau orrelakorik, asto dxaidxo da mando azi da, progresaten due"

ASTO DXUN DA MANDO ETORRI   Ahanzorrhari esaten zaio.

"asto dxun da mando etorri, auri ein zu zuk"
"dxun ostabere dendara, baie ez ein asto dxun da mando etorri gero!"

ASTO ZATI   Astakilo. Ezjakina.

"asto zatidxe dalez, gauzek pe eitxen txuz edozelan"
"zer da berori asto zatidxori, kisket barridxe be apurtu eñ dxost"
"asto zatitxue da, eztaki non zer ein bi dauen"

ASTUE KORTAN DA MANDUE ETZIEN   Pertsona ahanzkorra denean.

"ekar zu ogidxe? aztu eñ dxast. Astue kortan da mandue etzien"
"itxistazu dirue, etzien aztute nator da. Astue kortan da mandue etzien"

ASTUEN BABAK   Edozer jan.

"zer dau dxateko? Eztaitx. Astuen babak pe igual"
"dxango astun babak pe dxan eingo lekitxuz"
"auntxek, dakoten gosiegaz, astun babak dxango lekidotez"
"zer eskatu ku dxateko? Edozer, astun babak tomatiegaz"
ASTUERI ARRANTZIE ENTZUN   Dena entzun behar dela adierazteko.

"astueri be arrantzie entzun bi dxatzo, asike asi berbetan"
"dxesarri eingo gara, astuen arrantzie be entzun ein bi de ta"

ASTUEN PALOKADIE   Ondo etorri. Momentu egokian. Suertea.

"zuk ekar dostazun telie astuen palokadie lez etor dxast, eztot okiñ dxe"
"majo etor dxatzu aitxek emon tzun dirue, ezta?Astuen palokadie lez"
"loteridxe astuen palokadie lez etor dxast etzie pagateko"

ASTUENAK PE DXAN   Edozer jan. Astoaren barrabilak ere bai. Appetitu handia.

"dxan, edozer dxango lekidot, astuenak pe bai"
"txetxotxu, zer emon bi tzut dxaten ba, astuenak pe dxan eingo lekizuz de"

ASTUN UZKIDXE   Konparazioan, pertsona itsusia edo ezatsegina.

"astuen uzkidxe lakue da koitxadie, feiaue da"
"ez dxast gustaten bape, astuen uzkidxen antza dako ta"
"ori txe astun uzkidxe, bardiñek"

ATARA KONTUE   Zer egin pentsatu. Esaldiasen arabera hartu behar da zentzua.

"zer ein gun gaurtik aurrera, kontuek atara bi duz"
"ezpazatoz orduen etzera, zeuk atara kontue"
"ni ez itxi amen bakarrik, dxun biar bazue dxuen, baie zeuek atara kontuek"
"dirorik ezpadakoie bakaziñuetan dxuteko, eurek atako dauie kontuek"

ATARAKO EIÑDXE

Egokituta. Benakotuta.

"amanetik asau bixi de, baie atarako eiñdxex idau"
"da onek imiek eztau asmaten aman faltarik? Keba. Atarako eiñdxex ensegida"
"Ielangotan itxosuen faltatxue okitxen ezan dot, oiñ atarako eiñdxex nauelez, ba ondo"
"leko guztidxetan eitxen da atarako, gixonagaz bazauz ganera, gitxiau asma"

ATRAPATA EGON

Burutik eginda edo erdi eginda. Pertsona baten jarrera normala ez denean. Baina, askotan, iraintzeko erabiltzen da.

"txo! ori morroie atrapata dau, ez da normala"
"ori eingostak ba, atrapatzen asitxe au ela?"
"karretemen astue atrapata dau"

Gazteleratik hartua, guztiz sustraiturik dago. Hala ere, ikusten da zentzua ez dela gaztelerakoa.

ATXAGANEKO BIRJIÑIE

Nahikeria asko daukan emakumea.

"zer da! Nok auentako dau berorregaz atxaganeko birjiñiegaz!"
"eztot kure berori atxaganeko birjiñie"
"berorrek atxaganeko birjiñiek eztako lagunik pe"

ATUN BIRIBILLE

Pertsona potoloa. Gehienetan emakumea eta askotan gaztea.

Arrantza arloan, atun biribila, pisu erdiko atuna izaten da, ez txikia, ez handia. Bospasei kilokoa izaten da. Arrantzale giroan erabiltzen da. Noizbehinka entzun izan da auzoetan, baina oso gutxi.

"mardo dau e? Bai, atun biribille dozu"
"imie da, eder edertxue, atun biribille lakue"
"ez dxan asko, atun biribille lez parako zara ostantzien"

ATZAMARRA EMON DA BESUE ARTUN

Abusatzea.

"bost sagar artzieko esan da amar artun, ori da atzamarra emon da besue artzie"
"auri eitxen dau arek beti, atzamarra emon da besue artun"
"niri ez eiñ atzamarra emon da besue artun gero, orduen etorko zarala da etorri bez"

ATZEKO OTZIK

Ausarta izan.

"onek eztako atzeko otzik, berrogei milloiko etzie erosi dau"
"nik eztakot atzeko otzik oneri lau berba esateko"
"osti batzuk emoteko eztakot atzeko otzik gero"

"arnetik eta Gernikera oiñez dxuteko be eztako atzeko otzik, eztako ikararik"

ATZEKO TIRIE

Beheranzkotan.

"atzeko tirie okiñ dot, eta enai uretan sartungo"

"artun manzanillie, ona da atzeko tirientzat eta"

ATZE TXARRA

Ondorio latzak.

"orrek politikiek atze txarra ekarko dau"

"onek aixiek atze txarra dakar"

"atze txarrak gauzek ondo eitxen ez tizienien etorten diez"

ATZO GOIXEKO/UE

Gaztea ez dena.

"orrek andriek zer pentzaten dau ba, atzo goizekue dala?"

"a bera be ezta atzo goizeko lorie gero"

AU BETEKO AZURREGAZ ITXI

Ahoan hitza dela utzi.

"eztost entzun be eiñ da au beteko azurregaz itxi nau"

"etorko dala ta ezta etorri, au beteko azurregaz itxi gaitxuz"

AU DOK E!

Hau da hau!

"Bilbora dxun gurez da bertara dxun bidotela, au dok e!"

"au dok e! Dxaidxek pasa ta oiñ diro barik"

"au dok e! Ordu bidxek eta ondiño dxan barik"

AU EIÑDXE DAU

Eginda dago, ez dago besterik.

"au eiñdx e dau, amen eztau zeregiñik"

"orduen au eiñdx dauela ta ez tu mobiduko atzamar bat?"

"ze kristo eingu guk, au eiñdx badauen?"

AUEN DA MIÑIEN

Ahoan eta mihian.

"bestela nabillie auen da miñien"

"auen da miñien ibilli arren eztakot euren kontorik"

"sarri dabill ori aumiñien, berak dxakingo dau zeitxik"

Hitz konposatu honek bi izen hartzen ditu: /aoan / + minean

AU GOZOKUE

Sibarita. Moko fina.

"eztau dxan marmitxe, gerokue dxan dau. Au gozokue dozu"

"nori ez dxatzoz gustaten gauze onak ba, danok gara au gozokuek"

AU DXANDA DAU

Hau irabazita dago. Eginda dago.

"erdu etzera, au dxanda dau te. Dxakin dxot nok irebaziko dauen"
"ez esan iñori baie au dxanda dau, laster etorko da erosi bi dauena"

AURI DOK!

Hori bai hori!

"auri dok popatik emotie frakak baja barik"
"auri dok guzurre esatie!"

AURI DONA!

Aurrekoaren parekoa, baina emakumeen hizkeran.

"auri dona! Etzut esan neuk pe gure dotela ori telie? Da oiñ zer!"
"auri dona personiri biarra eitxie"

AURRERA ETORRIDXE

Oso zuhurra.

"ori imie aurrera etorridxe da, asko daki dakon edaderako"
"aurrera etorridxek ezaten diez txarrenak, dana da gitxi eurentzat"

AURRERA PROSESIÑUE

Aurrera egin beharra.

"gauzek txarto etor dxaskuz, baie ze ein gu ba, aurrera prosesinüe"
"txarraurik eztauen artien, aurrera prosesinüe"
"euririk eitxen eztauen artien. aurrera prosesinüe, plaidxera egunien egunien"

AURTENGO ABERATSAK

Aberats berriak.

"aurtengo aberatsak tozuz orrek, etzazu igarten ela?"
"bai, bisten dakoie aurtengo aberatsak tizena, eun mille kate daruie ta"
"Torreviejako etze danak erosi tzue aurtengo aberatsak"

AUR ESANDA

Esanda geratzen da. Lelo baten moduan erabiltzen da.

"nik etzut ingo kasurik, neuk takot errozoie ta, aur esanda"
"esan tzut ainbeste bidar enaiela etorko, aur esan da"
"ez zara dxungo Bilbora gastuek eitxen, eztaku dirorik eta, aur esanda"

AUZOKO FRAILLIE

Ezezaguna den edonor.

"nogaz dxungo nai plaidxera ba? Zera! Auzoko frailliegaz!"
"ama, nor etor da etzera? Nor ezan dan? Auzoko fraillie"
"zuk zer pentsaten zu ba, auzoko frailliek eitxen dostezela niri biarrak?"
"ba zuk ezpazu gure eiñ, esan auzoko fraillieri berak eitxeko"

AU ZANTARRA

Aho zikina.

Izenaren funtzioa betetzen du.

Kasu honetan adjektibo funtzioan agertzen da.

AZURREK TXIKITXU Jipoitu.

"zuri azurrek txitxitxuteko ezta bjar askorik"

Aurrekoaren parekoa da, baina gogorragoa oraindino.

"emon tzon zartazuekaz urundu tzo azurrek"

"esan dau eingo dauela baie... baie kakuen da urune auzuen"

Gorputza balantzaka.

"ainbeste denpora itxosuen on da gero, errire zatozenien be, balandrie lez korriten zu"

Ezkutatzen. Ezkutaketan.

"bale-baleka ibilltxie lez ibilli gariez tabematatik, lagunei eskapando"

Eten gabeko barreak.

"isillik ongo zarie, aitxe dau lota, edo barbaran zazpi barriek takozuie"

Barre faltsua. Pertsona hipokrita.

"beran barre faltsue arpeidxen imitxe dxuen dxatzu kaletik"

Barre asko.

"atroza dozu, eskursiñuen dxun garizenien be, barre masie eiñ dxu"

Broma gutxi.

"orrek eguno be eztako ganarik, orreri barreketa gitxi"

BARRU TXARREKUE

Gorrotoa izatea.

"ori, benetako barru txarrekue da, eztau parkatuten ezebe"
"ezta ezan biar banu txarrekue, naiku daku beste gauze batzukaz be ta"

BASATAN BE LO

Edonon lo.

"ni loti utse nai, basatan be lo eingo lekidot"
"Txo! Altzako zara ortik, azurretako miñik pe eztotzu eitxen? Basatan be lo"
"ze eingo dot ba, lotidxe nai txe, ba, basatan be lo"

BATEKO BASTUE

Zartazoa. Ukabilkada. Kolpea.

"emoten tzuten bateko bastuegaz, ormiegaz bat eingo zu"
"zelako bateko bastue emon dotso ba, aienaka bota dau"

BATUN-BATUNE

Batu eta batu dabilena. Gezurrak eta egiak, denak batzen dituen pertsona.

"ez siñestu asreri batun-batune da ta"
"zure lagunen aistien gixona batun-batun utse da"
"zu barriz! andrak paiño txarraue zara, batun-batune"

BATZO AREK BERAN BURURI

Norbere burua inorena baino gehiagotzat eduki.

"batzo arek beran bururi, iñori kasurik pe ez dotso eitxen"
"neuk pe, neuri komeniten dxastenien badotsat neure bururi"
"ene alabie! Badotsazu zuk zeure bururi, iñok pe ezin zaitxuz auenta ta"

BEGIDXE AFORRA

Begia beiztu kolpe baten ondorioz.

"ernon tson golpigaz begidxe aforra tsoz"
"emoten tzuten ostidxegaz, begidxe be aforrata itxiko tsut"
"begidxe aforra baiño ariñau ekarri diruek ona"

Badirudi, antzinako txalupetako belak aforratzetik datorrela hitza, hau da belak aforra edo batu. Baina zentzua ez da berdina. Horregatik beste hipotesi bat gaztelerako "forrar" aditza izan daitekeela esan behar da. Beltzez estali.

BEGIDXEK ATARA

Beste askotan legez, bronka bat botatzea izango da. Hortik gora ez da egongo besterik.

"ori dona ein dotsazun biarra, laster datortzu begidxe ataten"
"enebada! Begidxe atako tzo enteraten danien, neuk pe eingo lekitzat eta"
"on apurtxu baten ia, begidxe atako tzutez esan dostiena egidxe badan da"

BEGIDXEK KALTERIK EZ EIÑ

Beti izaten da ezezkako esaldia. Ikusten ez denean esaten da.

"aspaldidixon nire begidzek etzoie ein kalterik"

"beran amak pe berori esan dau, beran begidzek etzoiela ein kalterik"

"nondik zabiltzez ba? Bermion, non ibilliko nai ba. Ba nire begidzek etzue ein kalterik"

BEGIDXEK LANKRIETA   Begiak lausotuta edo erabat nekatuta.

"arek, berak gure txuzen gauzek ez ikusteko begidzek lankrieta okitxen txuz"

"dakoten loguriegaz begidzek pe lankrieta dakotez"

"ezu ikusten an duen andrie? Eztot ikusten. Lankrieta dakozuz begidzek ela?"

BEGIDXEK LAU EIÑDXE   Aurrekoaren parekoa dugu, hau da, begiak nekatuta.

"eztot ikusten ezebe, begidzek lau eiñdx e dakotez"

"letrak pe ezin leidu, begidzek lau eiñdx e"

"ardauen ardauegaz begidzek pe lau eiñdx e dakoz"

BEGIDXE EZTA MANDUEN UZKIDXE   Begi zolia izan edozertarako.

"esan dotsut nik auri erosteko, nire begidxe eztala manduen uzkidxe, baie zuk dardart"

"aren begidxe ezta manduen uzkidxe alabatxu, ondo azerta dau"

BEGIDXEK NORTERA BEGIRE   Begi okerrak. Geroago ikusiko dugu honen antzeko beste esaldi bat.

"orrek imiek zelan dakoz begidzek, nortera begire dakoz koitxaduek"

"orrek begi bidzek takoz, baie arek begi bet bakarrik tako nortera begire"

"nortera begire okiñ txuzen begidzek, opera ta gero ondo geratu dxatzoz nire lobiri"

BEGIDXE BE OSTU   Geroago ikusiko dugu honen pareko beste esaldi bat, baina hor >beterrie< izango da lapurtzekoa.

"orrek denderiek begidxe be ostu eingo lekidau"

"begi bat bakarrik? Begi bidzek pe laster ostuko txuz orrek"

BEGIDXEK URTENDA   Jenio bizitan dagoen pertsonak begiak irtenda izaten dituenean.

"ori esan tzatenien begidzek urtenda para dxast"

"ezer esan barik pe alan paraten da a, begidzek urtenda"

BEGIDXEN ZILLUN BARRUEN   Begiak zulo barruan sartuta.

"gauez ibilli egunez agiri; oraiñ begidzek zillun barruen sartunde, ezta?"

"geixorik dau antza, ze, ikusten zu begidzek zillun barruen sartunde"

"idxelien dauen antza dako, begidzek zillun barruen sartunde"

BEGIKO TAPAK DXEUSI   Logura.

"an dxeusi dxatzoz begi tapak, bota oire"
"loguriegaz begiko tapak dxeusten asitxe dakotez"

BEGIRIK PEZ

Deusik. Ezer ez. Gehienetan arrainari dagokio.

"zer, ekartzue ezer ela? Begirik pe ez alabatxu"
"zetan duez itxosora ba, begirik pe ez atrapateko"

BEGIZ DXAN

egitea.

Irabaziei, ondasunei edo beste edozeri begizkoa

"irulau arraiñ dakarrienien begiz dxaten doskuie"
"begiz dxan biar doskuie bera diro gitxidxe"
"begiz dxan biar dostie au imie ba"

BELEK DXOTA

Gutziz nekatuta edo hilekoekin egotea.

"niri ez esan ezer eitzeko, beiek dxota nau te"
"beiek dxota bazauz oire sartun"
"an ibilltxen dxatzu a biar da biar beiek dxota okindxe be"

BEINTIZINKO BAIÑO ARRUAU

Erabat harro.

"gure imie beintizinko baiño arruau dxun da eskolara beran zapata barridxekaz"
"ai! Beintizinko baiño arruau nau neure belarriko ederrakaz. Eskerrak, laztana"

BEKOKIDXE GARBI

Ez daukala trapu zikinik gordeta. Konparazioan.

"zer dako zu nireitxik esateko, garbi dxakotena nik bekokidxe"
"bekokidxe garbi bako zu, zeitxik zauz sulfureta ba?"

BELA EIÑ

Ihes egin

"bai, kristela apurtu ta gero bela eiñ, iñok ez dxakitxeko nok apurtu txuzen"
"ez ein bela txo, amen danok taku zer esan da"
"txo, nik eiñ dxot bela, nik dxun ein bi dot etzera errekadue emoten andriri"

BELARRIDXE ERUEN

Gortu.

"ene alabie, belarridxe be erun tzazu ein tzazun aldarridxegaz"
"ez ein niri aldarririk, belarridxe erun dostazu te"

BERBA BATETIK BESTERA

Zerbait esan berba batetik bestera.

"da ez tiñost berba batetik bestera putie naiela?"
"berba batetik bestera esan dost ezkondu eitxen dala"
"ez kanbidxe konbertsasiñue, kapaz zara zu berba batetik bestera edozer esateko ta"

BERENUELAKO AIXIE

Haize oso hotza.

"bera berenulako aixie azurretan be sartun eitzen ezan da"
"zer da aixe berenue dauena! Onek aixiek eitzen txuz larrosa guztidxe erre"
"itxosotik datorren aixe berenue edonondik sartzien da"

BERTUTE BARIK
dagokie.

Zapore gutxi edo batere ez. Gehienetan janariei

"onek marmitxek bertuterik pe eztako"
"bertute barik badau, zeuk emon"
"onek gaztaiñek bertuterik pe eztakoie"

BESEUEN BEGIDXEK

Pepelerdoaren begiak.

"niri ez iriñi beseuen begidxe, ezetuten zaitxut eta"
"beran beseuen begijekaz beitu dosten da aurrera segidu zauen ezer esan barik"
"gusta be eixie berori beseuen begidune"
"ensegidako baten imintxen txuz beseuen begidxe, engañe gure zaitxuzenien"

BESTE ERREKADUE

Minbizia.

"Anton ill dxe. Ze okiñ dxau ba? Beste errekadue"
"beste errekadue dako zeure lagunen andriek pe"
"gaur egunien beste errekaduegaz, jente gitxi illtxen da"

BESTELA NAU /ZAUZ/ DAU...!

Denbora luzean itxaroten egotea. Hala ere
>bestea< eta >bestelalate< lokuzioak askotan agertzen dira era guztietako esaldietan.

"bestela nau berton zutunik, zeu noix etorriko"
"bestela dau bertan oso osoko santue lez"

BESTELAKUE NAU /ZAUZ/ DAU...!

"bestelakue zauz or, iñoren azaorrazidxei eraitxen"
"bestelako diro pillue dau irebazten!"

BESTE KONTUEK

Emakumearen hilekoak.

"atrapata nau, beste kontuek etor dxastez da"
"eztot pentsa beste kontuek etorko dxastezenik, orrek gu dau esan ondiño ez dauela imerik"

BESTE MANDAKUE

Beste partidu batekoa edo aurkako taldekoa.

"orren aurrien ez esan ezer, ori beste mandakue da ta"
"nongo mandakue zara zu be? beste mandakue, enai zuen partidokue"
"beste mandakuek etor diez, dirue eskatuten presuentzako, da etsatie emon"

"ba nik, beste mandakue ez ezan da be emon tsatie dirue"

BESTE MORROIEK

Poliziak, Guardia zibilak. Aurkakoak.

"kuidadue gero! Beste morroiek tauz aur de"

"beste morroiek ikusi duz Bilbotik etor garizenien kontrolak imitsen"

"orrek beste morroiek zelako txikotazuek emon doskuie ba"

BETE BETE

Gezurrekin bete.

"auntxe be zure lagunek bete-bete eingo nau"

"telebisiñuek eitzen gaitxuz bete-bete"

"elixera bazuez be, bete-bete eitxeu zaitxuzie"

BETERRIEK DAIDXOLA

Makarrak, piztak dariola. Konparazioan ere erabiltzen da, miseria gorrian bizitzea da, adibidez.

"oiñ kukurruku eiñ dxe dauz, baie eztiez akordaten beterriek daidxola bizi ezan dizeneko gosie"

"len beterriek daidxola, da orain arpeire beitu bez niori"

BETERRIEK PE OSTU

Edozer eta edonola lapurtu.

"ez dxuen plazara jente asko dauenien, ze beterriek pe ostu eingo tzue"

"akordaten zara Torrebiejako merkadilluen, konturetu barik beterriek pe ostu"

BETI GAZTE

Gazte ematen duen adineko pensona.

"larogei urte dako da beitu zelan dauen, beti gazte lez dau"

"txo, beti gazte zara txo, urterik be ez dxatzu pasaten"

"zueneko ama beti gazte lez dau, ezta pentsaten orrenbeste urte dakozenik"

BETIK GORA EZ ALTZATEKO BERBAK

Berba gogorrak esan.

"arek esan dostezen berbak, betik gora ez altzateko berbak alabatxu"

"zeuk pe betik gora ez altzateko berbak esaten tsazuz de"

"nik eztot esaten betik gora ez alizateko barbarik"

BETONDUE BALTZITXU

Kolpekatu. Jo.

"ernoten tsuten ostidxegaz betondue be baltzitxu eingo tsut"

"amerik tire betondue baltzitxu orduko"

"zapatien takoiegaz dxo da betondue baltzitxuko tsola esan tso"

"betondue baltzitxu barik gero, nok esan dotsu zuri berandu etorteko?"

BIARRARI IXO

Oso alperra.

"arek biarrari ixo eitzen tzo, ezta kapaz bienganetik papel bat altzateko be"

"ixo ein biar biarrari, garridxe gogor dako ta"

"da berba batetik bestera, non asten dxasten bienganera dxeusteko berbak esaten"
 "neuri esastazu zeuk, bienganera dxeusteko berbak"
 "alabatxi, bienganera dxeusteko berbak esan bi tsazuz amari?"
 "ez zara batiitue, zetako esan bistazu niri bienganera dxeusteko berbak?"

"erosi dauen kotxie bigarren eskokue da"
 "eztot gure bigarren eskokorik ezer"
 "karue ezanda be, obeto orrotzetik arakue bigarren eskokue baiño"

"gaur ariñ erdu etzera e? Bidxar be egune dau te"
 "uf! enun geidxau biarrik eitxen bidxar be egun dau te"
 "bidxar be egune dauelez, bidxarko itxiko dot plantxie"

"goixeko amaiketan oitxik altza da ondiño bidxotza lo, politxo emoten tzu! "
 "dutxie artun de be, ondiño bidxotza lo, izartu barik txo"

"ez ill bidxotzik alabatxu, gaur ezpada bidxar ezango da ta"
 "benetan nau desanimeta, baie nire gixonak diñost ez bidxotzik illtxeko, ondiño gaztiekin garizela da okingo guzela imiek."
 "ba, berak ori badiñotsu ez ill bidxotzik eta aurrera"

"Baie dxakin lekide zer eitzen on zarien orain arte? Zera, binboliñe dxoten!"
 "an dakozuz arek ama ta alabie zer eñ ezen binboliñe dxoten"
 "binbolifie dxoten on barik, anun eskobie da kolarra eskobatu"

"entera garizenien errebajak imiñ dxauiela, bitsik galdu barik dxun garizen"
 "bitsik galdu barik dxun zara Bilbora konprak eitxen"
 "Iarneran dauela dxakiñ dxau gixona datortzona, da bitsik galdu barik dxun da etzera,
 errezibimienrue eitxen"

BITSE DAIDXOLA Presaka ibili.

"bitse daidxola ibil garie fabriken biarra akabateko"
"bitse daidxola ibilli nai azkaningoko trena atrapateko"
"trankill ein guz gauzek bitse daidxola barik bidxar be egune dau te"

BOBO SERGERIE Sergera, hegaluze eta hegalaburren multzoa da. Baina konparazioan, gizon multzoa da, txikiteoan ibiltzen diren koadrilak. Emakume gazteek lokuzio hau erabiltzen dute, sarritan, horiek definitzeko.

"abe! Zer dator bobo sergerie ba, igarten da etzegune dana"
"ez dxast gustaten bertan borbo sergeran artien ibilitxie"

BOLO SANDXIE Burutaldia. Txabetada. Ez da burua galduta edukitzea, momentuko guraria baizik.

"noiz etorko da ba? Bolo sandxiek ernoten tsonien"
"gure gixonak zelako bolo saindxek okitxen txuz ba"
"neuk pe okitxen dotez bolo saindxek neuri konbeniten dxastenien"

BOLTZIEK ERREMENTA Bat batean miserian egon direnak diruak gastatzen ikustean esaten da.

"entzuixu! Boltsiek errementa dotsue la? Atzo diro barik, eta gaur aberastute"
"nik eztaitx alabatxu nondik atara dauen a pulsera ederra erosteko dirue. Boltsiek errementa dotso antza.

BOLUEK ARRASKATEN Ezer egin barik. Eskua eskuaren gainean.

"an dauz arek boluek arraskaten, da andra koitxadak goizerik gauera biarrien"
"ze eitxen zauzie ba! Zera! Boluek arraskaten."

BOLUEK SALTSAN Lelo baten antzera erabiltzen da. Ez dagoela ezer, ez gauza onik, ezta itxaropena sortzen duen ezer ere.

"arrañ asko dakartzue, ezta? Arraiñ asko? Boluek saltsan!"
"esperantzie badakozue, behintzet. Esperantzie? Boluek saltsan!"
"kotxe elegantie dakozuiela esan dost zure koiñatuek. Beran boluek saltsan!"

BOST BOST! Bai zera!

"zer esan tzu, dirue emongo dotsule? Bost bost areri"
"zer diñostak ik, partidue Madrillek irebaziko dauela? Bai, bost bost"
"ik eztatik ezebe; zer pentsaten dok ba, Ateletik irebaziko dauela? Bost bost zuri"

BOTA GATZA! Entzundakoa edo esandakoa ez dela sinisten, zalantzan jartzen dela edo pertsona bat edo gauza bat badaezpadakoa dela adierazteko esaten da. Mesperezua adierazteko ere bai.

BUZKENTZA LEZ Gizenduta. Lodituta. Konparazioan,

buzkantzak moduan.

"ezkondu danik eta ona asko loditxu de, buzkentza lez dau"
"zer da lodidzerie alabatxu! Laster buzkentza lez parako ura"

DALE BETI

Lelo antzean erabiltzen da.

"dale beti, aurrerantz in bi du te"
"ez zaran arte kantzaten, dale beti"
"dale beti txo, ez itxi burle eitzen"

DANA BIARREKUE

Dena baino gehiago gura duena.

"nire aitzie da, dana biarrekue, dana gu dau berantzat"
"orrek personak aulakuek ezaten diez, dana biarrekue, dana gu dau dauie traga"
"bai, dana biarreko ustel batzuk tiez, tragarroiek"

DANA, DANA DALAKUE

Denetaz.

"año on naien lekuen dana, dana dalakue oten ezan da, dxatekue zein edaridzek"
"geure etzien be dana, dana dalakue oten da, an bakarrik ez"

DANDARREZ IBILLI

Lan asko egiten jardun.

"dandarrez ibillitxe be eztau aillegaten dxazteko"
"dandarrez ibilli arren, dxateko bakarrik aillegaten dau"

DANOK BARRU

Ez da faltatzen inor.

"auntzek gauz danok barru, asi sesinue da ia nok irebazten dauen"
"asanbleie on da, baie berandu asi de konzejal bat falta ezan dalako eta danak barru on dizenien,
alkatiek esan dau suspendidu eitzen dala"
"an on dxatzuz danak barru, alan da ze, ez deidxela atxakirik atara erreuniñue ezpada eiñ"

DARDART EIÑ

Atzez egin.

"dardart eitzen tzo arek biarrari"
"neuk pe eingo lekitzat dardart arek itxi balekidost"
"danok eitzen tzagu dardart indxabai, okelie dauen lekuen..."

DEBALDEKO BIARRAK

Ordaindu gabeko lanak.

"eitxen duzen biarrak debalduek tiez"
"etzeko biarrak pe debaldekuiek tiez da"
"baitxe solokuek pe, arek pe deba]deko biarrak tiez"

DEBALDEKO PAUSUEK

Alferrik emandako pausuak.

"ene alabie! Ibilli txe ibilli gabiltzez, debaldeko pausuek eitxen gauz"
"debaldeko pausuek ezango diez, baie eztakigu lez non dauen etzie, ibilli ein biar"

DEFUNTU EDERRA
hori esaten da.

Hildako bati buruz berba egiten denean,

"zure gixona Tomas, defuntu ederrak errozoiek esaten ezan txuz"
"Maria, defunte ederrak diro asko itxi dau"

DESIGUALEKO BERBAK

Berba desegoldak.

"desigualeko berbie esan zu auntzek pe, ori da esatekue!"
"desigualeko berbak sarri esaten zuz zuk"
"beti dau a desigualeko berbak esaten, orreixik ez tzagu eitxen kasurik"

DIROTZUE BAIÑO OKINTZUE OBETO

Batzuk dirua daukaten itxura ematen dute diru asko izan gabe, beste batzuk, ordea, isilean, diru asko edukitzen dute.

"diñoie arek diro asko dakoiera, baie obeto okintzue dirotzue baiño"
"beti esaten da: dirotzue baiño okintzue obeto. Da egidxe da"

DIROZ ITXOTA

Dirua diruaren gainean.

"diroz itxota dauzela esan, baie zorrez itxota be bai"
"neu be diroz itxota nau, ikusten zu? Baie diro danak fa]tzuek"

DIRUEK GATX / KALTE EIÑDXE

Harrokeria gainezka, diruaren diruaz.

"orrek diruek kalte eindxe dakozuz, egunien egunien kontuixu duez Bilbora"
"dime dakona gatx eiñdxe bizi da"
"diruek kalte eiñdxe bizi dana eztau bizirik pe"

DIRUE LASKA

Dirua gastatu.

"etxe on bat erosteko dirue laska bi de"
"benga txo! Laskaik dirue, zeure egune be bada ta"
"dirue laska barik eztau ezer"

DIRUEK TIÑONIEN

Diruak berak esan zer egin behar den.

"gauzek erosten diez diruek dinonien"
"diruek dinonien ein guz berbak, erosi biarbada edo ez"

DIRUEN KUKURRUKUE

Diruzale amorratua.

"zelako diruen kukurrukue da ba, eztako beste pentzamenturik"
"diruen kukurrukue ezatie gauze itzala data pentzaten dot"

Bermeoko berba eta esamolde kresaltsuak

Begoña Bilbao

DIRUEN MAMARRUE

Aurrekoaren parekoa, baina gogorragoa.

"arek elekidau pagako txikito bat, ezta pentza be, diruen mamarrue danagaz"
"beran andrie be diruen rnamarro utze da"
"bestelako diruen mamarro bi dauz or"

DIZENAK ETA EZTIZENAK

Egiak eta gezurrak.

"asarratu dizenien dizenak eta eztizenak esaten ibill dxiez erri guztidxen"
"dizenak eta eztizenak esan da famie krielien"

DUNGULUE ATARA

Jipoitu. Gauza bat asko erabili.

"pazentzidxetik atara dau, da gero bestiek dungulue atara tzo"
"onei zapatai dungulue atara tzatie"

DUNGULUE LEZ

Masa bat eginda.

"au lapikue dungulue lez dau"
"dungulotuten itxi bi de gozo oteko"
"bai, berori dungulue dxan"

DURDOIEN MOSUEK

Ezpain lodiak dituen arraina.

Konparazioan erabilia.

Kasu askotan bezala, anain baten izena erabili da adjeklibo bat sortzeko.

"a mutille, eztakixu durdoien mosuek dakozena, ba bera da ill dxauena"
"durdoitxue dozu bera imie"
"bestelakue zauz or gerrie emoten durdoi ori"
"gusta be eitxie bera durdoien mosodune"

DXAKADA BATEN

Berehala egin.

"dxakada baten ein txuz biar guztidxek"
"nik ezin dxotez dxakada baten ein, denpora geidxau bi dot"
"imemoko batek pe dxakada baten ingo lekitxuz de, zer diñozu zuk"

DXAN-DXAN BARIK

Erdi janda ibili.

"zeureitxik dxan dxan barik nabill"
"ba ez ibilli dxan dxan barik, ze ostantzien firue lez parako zara"
"beruegaz da kantzaziñuegaz eztu okiñ dxateko ganarik eta dxan dxan barik ibil gariez"

DXANOIXU-DXANOIXU

Janaria bikain prestatuta.

"zetako zauz dxangangar ba, dxanoixu-dxanoixu dau dxatekue ta"
"emon doskun paillie dxanoixu-dxanoixu on da, baie geuk ez ganarik"

"dxanoixu-dxanoixu dauen lapikue eztozule gure diñozu, mizketute zauz de"

DXAN DA LO

Jatekoa oso ondo dagoenean esaten da.

"zelako dxatekue dxan du ba, dxan da lo txo, dxan da lo"

"armozue be dxan da lo eitxekue emon doskuien, dana, dana dalakue"

"zelan dau marmintxe ba? Marmintze dau, dxan da lo"

DXANT'ZI BAKO TXORIDXE

eskasekin jantzita.

Konparazioan osagaiak falta edo gauza

"nora zuez dxantzi bako txoridxe lez ba, dxantzixu jersie, utz zauzde"

"oneri erropiri kuellue ezpazazu imitxen dxantzi bako txoridxe dala atara kontu"

"ulie ebai zunik eta ona dxantzi bako txoridxe lez zauz"

DXARRA KATILLUEK

Pitxer eta katiluak. "jarra" hitza erabili da.

"dxarra-katilluek garbitxuteko eztau obiaurik deterjente bat baño"

"amentala imiñi dxarra-katilluek garbitxuteko"

DXIBO-DXIBO

Zibua

"ama, eruen dxibo-dxibutara"

"ezpazu dxaten meridxandie eztau dxibo-dxiborik"

DXIK ETA DXAK

Azkar.

"arin ein zue bueltie Bilbotik, dxik eta dxak"

"bai, zetako zu an on da ba, dxik eta dxak ein gauzek eta etzera"

"azpildxurek aulan eitxen diez, artun orrotza da dxik eta dxak"

DXO ONDARRU DXO MOTRIKU

berdinera.

Bueltak emanda ere, beti bueltatu leku

"denda guztidxetatik pasa, baie dxo ondarru, dxo motriku, lelau sartun garan dendara barriro"

"dxo ondarru, dxo motriku, beti bertara kalera"

DXO POPAN DA KALERA

Kanporatzea. Kalera bota.

"ainbeste urtien bertan biarrien, da gero, dxo popan da kalera"

"dxo popan da kalera bota dau ama, diro guztidxek dxan da gero"

DXO TA BUELTA

Astindu. Kolpea eman.

"ezpaztazu emoten eskatu tzutena, dxo ta buelta eingo zaitxut"

"dxota ta buelta eingo dauela esan tzonien, ondiño aldarri handidxauek eiñ txuzen"

"ze esan dau, dxo ta buelta eingo nauela? Etortie dako ia"

DXO TA PASA

Azkar edo erdipurdika egin gauzak.

"etzeko biarrak dxo ta pasa ein dostazuz, autse be kendu barik itxistazu"
"erropiri be alborapuntadak dxo ta pasa eitxen tzo"
"ez ibilli ondo eitxen, dxo ta pasa eiñ"

DXO TA SU

Erabat haserre.

"entera danien loteridxe ekar dauela da berari etzola emon, dxo ta su asi de"
"baie zeri asten zara dxo ta su, gauzek dxakin barik?"
"rnotibuek dakotezelakon dxo ta su asteko, loteridxe ekarri da niri ez tostazulako ernon"

DXO TA TAPA

Itsasoko termino bat da. Eguraldi txarra dagoanean, olatuek ontziaren gainetik pasatzen dira, eta orduan dxo eta tapa dabiltzala esaten da. Gero herrira pasatu da, eta arraina, dirua edo beste edozer ugari dagoenean aplikatzen da.

"auntse dabiltzuz arek dxo ta tapa, ainbeste diro irebazten"
"andabill a, Benidorren. dxo ta tapa, berak gure dauen beste enbragaz"

DXUN POR DXUEN

Ikusi dugu aurretik forma horretan agertzen diren lokuzioak.

"ez dxast gustaten ziñera dxutie, dxun por dxuen eitxen dot"
"ezu esan ba, ezula gure ronpiolasetik ibilli? Da ez dxast gustaten, dxun por dxuen eitxen nai"

DXUN KAKA SALTZIEN

Zoaz pikutara!

"dxun zaitxez kaka saltzien eztakot zeure kontorik eta"
"eulimandue lez ibill dxe da kaka saltzien bota dot"
"eztau biar askorik arek jentie kaka saltzien botateko"

EDAN BAKO MOZKORRA

Mozkorra lez ibili, baina edan barik.

"edan bako mozkorra dakot nik, eztakitx zer eitxen doten be"
"edan bako mozkorra txarraue dala esaten dauie, ez zara akordaten ezegaz be"
"edan bako mozkorra lez nuen kaletik, mandaz rmandazka"

EDERRAK EMON PALO BARIK

Agirika egin. Lotsak eman.

"eztau dxo, baie ederrak emon dotsoz palo barik"
"ene alabie! Ederrak emon dostazuz palo barik, ori dona esalie be"

EGI BERDADERUE

Egia benetakoa. Azpirnanutzeko esaten da.

"nik ez diñot guzurrik, egi berdaderue baiño"
"egi berdaderue dala diño, baie guzur txarridxe diño"

EGUNEK ARGİ

Kontuan jausi.

"badakizule nor dan diñozu, oraiñ ein dotsu egunek argi?"
"auntzek egin dotso orreri egunek argi"

EGUNO LAKORIK!

Sinestezina denean. Holakorik!

"eguno lakorik e! Sekule be eztot ikusi!"
"eguno lakorik! Guzurre diñotela ta ez dost ein kasurik"

EGURREN BILLE IBILLI

Norbera ibili zigorraren bila.

"alabatxu, zeu zabiltzez zeure egurren bille"
"neu nabillela neure egurren bille, zeuk emon dostazulako emotekue"

ARIN

Ondo egin barik, gehienetan jatekoa.

"dxatekue eiñ arin ein bide ondo egoteko"
"okelie be eiñ arin badau gozuau"

EIN BIARRA GOGORRAUE

Derrigorrez egin beharra.

"eztot guzan ein, baie ein biarra gogorraue"
"etor biarra gogorraue ezan da, da etorri ein biar"

ELIXEN DEITXU BAKO DXOSTUNE

Titulu edo esperientzia gabeko jostuna.

"nok ein dotsun erropie, elixen deitxu bako dxostune da"
"elixen deitxu bako dxostune da baie eztau besterik"

ELIXEKUEK ARTZIKO/EMOTeko MODUEN Erabat nekatuta.

"San Juanera dxun nai da orain nau elixekuek artzieko moduen"
"zure alabie ikusi dot Lamerako bankuen tunbeta, kantzata, elixekuek emoteko moduen"

EMOISTEK AMORE!

Kontu hori beste bati!

"Erreala Uefara dxungo dala? Txo, emoistek amore"
"emoistek amore lagun, ori eztau sirñistuten zeure amak pe"

ENE ALABIE!

Esclamatiboa. Lelo antzekoa.

1.- Haserrea.

"ene alabie! Ori ein bi zan zu!"
"ene alabie! Abixe bi zan zu lelau, Bilbora dxungo zarana"

2.- Kezka.

"ene alabie, eztaJa etorko pentzaten zu?"

ENEBADA TA ENIE!

Zoritar bat, disgustu bat edo antzeko zerbait

gertatzen denean erabiltzen den esaldia dugu.

"enebada ta enie! Ze ikusteko gauz, seguru illek pe badauzena!"

"desetxue duela itxosuen dinoie, ai enebada ta enie!"

"enebada ta enie! Zer da pasaten dana amen erridxen, gaztiekin galdute dauz da"

ENTZUN BERBIE

Deigarria da.

"entzun berbie, ori ezta olan, guzurre esan dotsu"

"isillik on, da entzun berbie, dxun zeure etzera da ikusi an badauen"

ENTZUN DE GOR

Gorrena egin.

"esan etorteko etzera, da entzun de gor"

"entzun de gor eitxen dauie beti, ezer entzun eztauielakuen"

ERDI ZIMARROIE

Maltzurra. Triktmailuak ondo ezagutzen

dituena.

"ori erdi zimarroie da, orrek trikimallo asko daki"

"bateri diñotzazu! Eztakixu ori erdi zimarroie dana eta dana dakidxena?"

"asko dakidxien gixonak tiez orrek, erdi zimarroiek"

ERRIE MANDA

Bertan behera utzi. Amore eman.

"errie manda biarrari, gaur dxai bisperie be bada ta"

"emon doskun arrapaldirik patrullerik, geure trakero guztidixek errie manda eñ, da eskapa eñ dxun andik"

"andik enpatxotik eziñ ezan da lez urten, errie manda eñ dxot"

ERRIDXE NASTA Nahastea sortu, egiak eta egia ez direnak esanez.

"auntxe be erridxe nastaten zauz, esaixu artez gauzek"

"an dau a, erridxe nastaten, da jentie sinestute"

ERROZOIE ORDIDXERI

Oker egonda ere, arrazoia eman.

"errozoie ordidxeri emoten dxatzo, da ni enau ordirik"

"errozoie dakola esan dotso, baie berak errozoie ordidxeri emoten dxatzola esan dotso"

ESANAK ETA EGIÑIEN

Berriketan

"esanak eta egiñien ikusi zaitxut goixien errenkidxen amagaz"

"arratsalde santo guztidixen on diez arek Portaleko bankuen esanak eta egiñien"

ESATEKUEK ESAN

Gogorrak esan, berba lodiak.

"arek lotsabakuek, esatekuek esan dostez berba batetik bestera"
"entzun dozu telebisiñue, Zapaterok Aznarreri esatekuek esan dotsoz, errozoiegaz"

ESKANDALO GORRIDXE

Iskanbila. Haserrekuntza.

"eskandalo gorridxek ezan diez Parlamentuen, pelikadatararte"
"neure lagunen koñatuek eta be, eskandalo gorridxek okiñ dxauie"
"arek eskandalo gorridxe arma dau tallerrien be ordu geidxau sartzieko bia.rrien"

ESKO ARRAIÑE

Eskumuturra indargetua, ahul edo mingor

dagoenean.

"eziñ dxot eiñ ezebe onegaz eskugaz, esko arraiñe dakot"
"esko arraiñe dakola eskuen, da tauketik pe eztau eiñ"
"medikuek eztauie esaten esko arraiñe, beste gauze bat baiño"
"amen eskuen esko arraiñe dakot, da trapo gorridxe imin bidot"
"esko arraiñentzat ona dala trapo gorridxe imitxie esaten dauie"

ESKU IKARIE

Eskua dardarka. Baina zentzuak zekenkeria ere adierazten du.

"gauizek piseten dauenien esko ikararik pe eztau okitxen, gramo bat pez geidxau ez dxatzo dxeusten"
"ene alabie! Esko ikarie dakozule, bota guzik zauz pixora"
"bota blasta-blasta, esko ikarie okin barik"

ESKUE ARTUN

Arduratu.

"ori neskatie baldute dau te eskue artun biar dxatzo"
"eskue artzien ezpada baldute gauz danok"
"arnak eztotso ein kasurik da izekok artun tso eskue"

ESKUE DXEUSI

Zekenkeria.

"eskue dxeusi be ez dxatzo eitxen, ez dotsu ezer emongo"
"ene alabie! Eskue dxeusi barik dako zu ikarie la?"
"bota bota ez dxat zu eskorik dxeusiko ta"

ESKUGAZ KENDUIKO MODUEN

Sendagai batek berehala egiten duenean efektua.

"enplasterien enplastuekaz eskugaz kenduiko moduen kendu tzo pulmoikue"
"eridek okiñ txuz idxe pasmata, da imiñi saukuen botikie da eskugaz kenduiko moduen kendu dxatzoz"
"arpidxe okiñ dxau garauez beteta, da manzanillien uregaz eskugaz kenduiko moduen dxun dxatzoz"

ESKURE ARTZI KO (MODUKUE)

Balio gabekoa. Kontua ez hartzekoa. Negatiboa da beti.

"zuretzat danak tiez eskure ez artziko modukuek"

Sekula kezkatzen ez dena. Energia gabekon.

"esne epela da, baie segurue"

Energia gabeko pensona.

"auntxe be an dakozu a esne epeletako sopie lez"

Goseak hiltzen.

"zuk beti dakozuz estiek bidxortute, eztaix nok beteko zaitxuzen"

Txertatu gabeko arbola. Konparazioan gora eta gora

"zelan dau zure teillapeko neskatur! Atara kontue eztitzu bako arbolie dala"

ETXA BALTZIE   Gezurra edo zalantzan jartzen den zerbait sinisten ez
denean erabiltzen da esaldi hau. Itsasoan balsa botatzea. Auskalo!

"etxa baltzie! A ezta dxungo Benidorrera"

Ekinean-ekinean. Egiten-egiten.

"eitxen eitxen, ikasi eitxen da"

ETZEALDATZA Etxebizitza bat aldatzen denean, hango altzariak edo
tretxuen mudantza.

"etze aldatza eitxeko dakozunien geuri abixe lagunduten dxuteko"

EUN MILLE BIDAR

Askotan.

"eun mille bidar ezpatzat esan arrikue ein bi dauela; baie berak nogaz dauen bez"
"ez esan etsutenik esan, eun mille bidar esan tsut etzie saltzien dotela"
"eun mille bidar esanda bez. antzidxerako be eztaue eitzen"

EUTZO AMUE

Eutsi amua. Iruzurra edo engainua sartzean edo susmatzean jaurtitzen den leloa. Figuratiboan amua karnataz horniturik doalakoan erabiltzen da.

"da eutzo amue ein tso engaiñeteko dauelakuen"
"txo, eutzo amue, ori esan beste bateri"

EZ ARDAUTEKO EZ URETARAKO

Ez baterako ez besterako. Zalantzak daudenean.

"eztaix Bilbora dxun biar badot edo ez, enau ez ardauteko ez uretarako"
"pintoreruek esan dost zuridxegaz pintxeko dauela, da Mirenek diñost ezetz, da oiñ enau ez ardauteko ez uretarako.

EZEBE EZ DALAKUEN

Disimuluaz.

"ikusi guzan dot ein, da ezebe ez dalakuen, beran ondotik pasa nai"
"ezebe ez dalakuen sastarratara bota dau gordeta okiñ dxauen papela"
"aulan, ezebe eztalakuen dxo dot lepuen da ez dxast paraten sulfureta, ezer ein barik"

EZEBEZA BEGIREKO ONA

Beste esaldi bati erantzuten dio esaldi honek.

"zer dakazu ba? Ezebez. Ezebeza begireko ona, baie partikararako txarra"

EZTA KRISTIÑO BATIITUE

Kristau bataiatua izan ez. Ez dela behar den modukoa adierazteko.

"au imie ezta kristiño batiitue, etzeko kristel guztidxek apurtuten dabill"
"baie txetxo! Kristiño batiitue zara orrek gauzek eitzeko?"

EZTAI ZER DA BADAI NOR

Gauzak zehaztu barik edo azaldu gabe uzten direnean.

"eztakitx nori, eztai zer da badai nor pasa dxatzola esan dost"
"berbetan egon danari eztotzat entenidu ezebez, eztai zer da badai nor ein dotsola esan dau"

EZTAKOT ZEURE KONTORIK

Aintzakotzat hartu barik.

"ara, ein zeuk kuzune, eztakot zeure kontorik eta"
"ama erdu Bilbora gauzek erosten. Eztakot zeure kontorik"
"aitxek esan dau eztakola beran kontorik, eta eixie dakola berak gure dauena"

EZTA NOGAZ DAUEN BEZ

Kasurik ere ez.

"dendara sanun nai da ango dependientiek nogaz dauen be eztost eiñ"

"neu denpora guztidxen berba ta berba, da berak nogaz dauen be ez"

EZTAU AMARIK ETZIEN

Ez dago inor etzean erantzukizun bati erantzuteko.

"diruek edozetan gasta, da zeuzer paga bi denien, eztau amarik etzien"

"ainbeste zorregaz onda, ara ta ona dabill, da gero arpidxe emon bi denien, amarik eztau etzien"

"berak arma dau armatekue, da gero, berak, amarik eztau etzien"

FAMIE KRIELIEN

Erreputazioa, fama eztabaidan jarri.

"iñok eztaki zelan, baie famie krielien dako"

"famie krielien bako, eztau topako berak gure dauelako mutillik"

"farnie krielien dakon personie, guzurre badan be, bixi guztireko dau markata"

FANDERUEN ARPIDXE

Gezurra esaten ari denaren aurpegia.

"ori dona fanderuen arpidxe okitxie, guzurre esaten zauz auntzek pe"

"nik fanderuen arpidxe! Da zuk zer?"

"beran fanderuen arpidxe, doma be ez"

FAROLAK AMATA

Edari botilak amaituta.

"amen maidxen farolak amatata dauz"

"farolak amata diez; eztau zer edanik?"

"farolak amata badiez, barridxe ekarri"

"da gero, dxatekuek akaba, da farolak amata dizenien, danok dxun garizen etzera"

FOTA BAIÑO ARRUAUE

Oso fanfarroia.

"fota baiño arruau dakozu loteridxe urten tzo ta"

"ori mutille fota baiño arruaue da, eztotso beituten iñori be"

"gure imie fota baiño arruau dxun da ikastolara beran motxille barridxegaz"

FUETIE EMON

Zartada bat eman.

"geldik ezpazauz fuetie dutzu"

"zelako fuetie emon dost ba, papue gorritxute itxi dost"

"fuetie entongo dostela esan, da fuetie emon"

FUETIE LEZ DXUEN

Ziztu bizian joan.

"fuetie lez, dxun da, iñok ikusi be ez"

"fueitiek baiño abidxada andidxe erun dau"

"ikusten zu ori fuetie, ba aulan dxungo zara emoten tzuten ostidxegaz"

GARDIE BAIÑO LUZIAU

Garda marrazoen familiako arrain luze bat da.

Konparazioan erabiltzen da, pertsona bat luze dagoela esateko.

"atsue dozu, gaztie ezan bako zarra, beti ezan da zarkillie"
 "gaztie ezan bako zarra zara alabatxu"
 "zeitxik eztot erun biar bikinidxe ba? Ez, zeure lez, gaztie ezan bako zarra lez"

GEIDXAUKO BARIK

Hitza ahoan dela utzi.

"da geidxauko barik enau itxitxen bertan norantz eñ ezien"
"ezu itxiko olan geidxauko barik ezta? Por lo menos esplikaziño bat biar dot"
"da geidxauko barik, tximistie lez dxun da beran etzera"

GEIXU BATEN

Laster baten. Kaixo esateko terminoan.

"geixu baten Bilbora dxun biar dogu, eztau astirik eta"
"geixu baten etorteko esan dotzat, aitxen otornue dauela ta"
"geixu baten einguz biarrak"

GERI GERIDXEN

Isil-isilean.

"geri geridxen atie igiri ta barrure sartun nai"
"zelan akorda zara ba geri geridxen sartun naitxe"
"berez asma dotez noix etor dizen, geri geridxen etor diez baie"
"urrungotan iñok asma be enau eingo, geri geridxen sartungo nai"

GILLEZ GORA

Gilaz gora. Itsasontziak egoten diren moduan.

Konparazioan etzanda edo erdi etzanda. Ezer egin barik.

"ikusi dozuz arratsalde guztidxen gillez gora parata Lameran?"
"aur zauz zeu be gillez gora sofa ganien telebisiñue ikusten"
"beste batzutan Aritxatxun oten garie danok gillez gora eguzkidxe artzien"

GITXITXU BAIE SARRITXU

Lelo baten antzekoa da >gitxitxu< berbari erantzuteko

"gitxitxu dxan biar da tipue konserbateko. Bai, gitxitxu baie sarritxu"
"gitxitxu baie sarritxu dxan biar dala diño rnedikuek"

GOBERNUEN KONTRAKUE

Begiak okertuta.

"dxaidxo danetik dako begidxe gobernuen kontra"
"anbulatoidxoko zeladoriek lotsabako batzuk tiez baie lotsabakuena begidxe gobemuen kontra dakozena da"
"bestelakue dau or, beran gobemuen kontrako begidxe kaz"

GOGUE ARRAIÑ

Gogoa dagoen momentua, gogoa badago ez dago

momentu txarrik.

"Madrillera duzela bizitxen entzun dot; balora dako. E, gogue arraiñ"
"gure Anuska goixeko ordu bidxetan on da indxabak dxaten; ezta sasoie baie, gogue arraiñ"
"goixion goixien altzaten da Sollubera dxuteko. Kapazidadie dako, dakon edadien be. Gogue arraiñ alabatxi"

GOIDX E DXOTEKUE

Oso garaia.

"gure lobie goidxe dxoteko mutille ein dxe"

"oingo mutillek eta neskak goidxe dxotekuek tiez, eztaitx zek eitxen dauen ori"

"zumosal asko edaten dauielako ezango da goidxe dxotekuek ezatie"

GOIDX EK BEIEN

Emakumea hilekoekin.

"enai kapaz pauso bat emoteko be, goidxek takotez beien, da oire nuen"

"ama, izekok esan dau eztatorrela, goidxek takozela beien da"

"goidxek beien bakoze ondo dauela esan ze olan, eztako preokupaziñorik"

GOIDX EK ETA BEIEK DXO

Iskanbila sortarazi.

"amak esan dotso zer pasaten dan, da etzera etor danien goidxek eta beiek dxoten asi de"

"ez asi goidxek eta beiek dxoten ostantzien neu be asi eingo nai"

"ikusi zu zelan asi den goidxek eta beiek dxoten?"

GOITXIK SARTUN DA BETIK URTEN Erabat bustita.

"zelako meladie artun du ba. euridxe asi, da gu guardasol barik, zeuk pentsa: goitxik sartun de betik urten"

"atzo gauien be bardin pasa dxaskun etzera guzela goitxik sartun de betik urten"

GORA GORAKA

Aldarrika hasi.

"amari txe aitxeri esan tzatienien ezkondu gure dotela, gora-goraka asi dxastezen"

"ez asi gora-goraka eztakozu errozoirik eta"

"gora-goraka asi baiño lelau, entzun berbie personiri"

GORPUTZE EBAITXE

Gorputza ahulduta. Hebainduta.

"nauen moduen, gorputze ebaitxe, nora dxungo nai ba"

"ainbeste biar ein fabriken, da gero, etzekue be eiñ biar, gorputze ebaitxe akabaten dot"

"esango tzazu gorputze ebaitxe bako, eztidxe artzieko ona dala ta"

GORPUTZEN KONKABIDEN

Gogoaren kontra edo gogo barik egitea gauzak. Ibili

edo egon ere gogo barik.

"auntxek pe gorputzen konkabiden zuez, da olan ez zara aillegako iñora"

"orrek gixonak gorputzen konkabiden eitxen txuz gauzek"

"kaka be gorputzen konkabiden eitxen dau orrek, ernega be ein barik"

GORRINGUE LAKO GIXONA

Gizon gaztea gaixorik dagoenean edo hiltzen denean

esaten da.

"gorringue lako gixona ezan da, baie oin beitu zelan dauen"

"ze gazte il dxe zuen albokue, gorringue lako gixona, ondiño imie"

GUARDA GUARDAKA

Hitz hau arrantzale giroan erabiltzen den hitz bat da, eta

denboraltza handia dagoenean ontzia asko mugitzeari deitzen zaio.

"on dan denporaltzigaz, guarda guardaka sartun garizen Avilesen"
"kaletik pe guarda guardaka dxun da, iñok eztaki marieta dxun badan"
"guarda guardaka dxuteko, seguru mozkorra okiñ dxauena"

GU IRUOK BOST

Zerbait zalantzan jartzen denean esaten da.

"Enrique Iglesias datorreIa Bermiora? Gu irurok bost"
"dana merketuko dala? Gu irurok bost"

GUK TAKUZ EGUNEK

A zelako egunak itxaroten dizkiguten!

"loteridxe urten tzoiera? Guk takuz egunek!"
"andrak! Astebeteko bakaziñuek ei dakuz, ezta? Guk takuz egunek!!!"
"guk takuz egunek, musikiegaz batera dxuten garizenien mutute itxiko duz danak"

Askotan, lokuzio hau beste batez lagunduta agenzen zaigu:

"Berrnioko Andramaidxe bidxar, guk takuz egunek gauek nora eztiela"

GUSTA BE EZ

Atsegina ez den gauza bat eskaintzea.

"emongo tzuten ostidxegaz, gusta be ez dxatzu ingo"
"esango tzaten berbiegaz, gusta be ez dxatzo ingo"
"gusta be ez eitxeko kartie eskribidu dotsat, baie ondiño eztost kontesta"

GUZU GEIXUERI

Eskaini barik eman egin behar dela esan nahi du esaldi

honek. Gura badu galdetu orduko, eman.

"guzu txokolatie? Guzu geixuri, niri emon"
"guzu geixuri esaten dxatzo, baie bestien pregunte barik emon"

GUZURRE TA ADURRE

Gezur ugari.

"zer dabill guzurre ta adurre ba, danak dakoz enfadata"
"berez igarten dxatzu guzurre ta adurre dabilzune"
"alan engaiñeten dau arek etzeko danak, guzurregaz ta adurregaz"

GUZURREK ETA BI AMABI

Gezur asko esatea.

"ori dana esan dotsu, guzurrek eta bi amabi"
"arek esaten txuzenak guzurrek danak, guzurrek eta bi amabi"
"txo, guzurrek eta bi amabi, eztotsut siñestuten ezebe"

GUZURREN MAMARRUE

Lokuzio hau eta hurrengo biak parekoak dira, esanahi berdintsua daukate. Pertsona gezurtiari dagokio.

"g,uzurren mamarruri, itxi berbetan, baie ez siñestu ezer"

"guzurren mamarruek guzurrek egidhek dizen moduen esaten txuz"

GUZURREN ANDIKO MANDIE

Lokuzio honetako >andiko mandie< hitz

multzoa lau edo bost esalditan agertzen da. Beti ere, kontrako zentzuaz, hau da, gezurren kontrako jarrera adierazi beharko luke. baina ez da gertatzen horrela, gezurra hitzaren baieztapena azpimarratzeko egiten da.

"enebada, areri ez siñestu gero, guzurren andiko mandie da ta"

"imerik txikidxenak ezaten diez guzurren andiko mandie"

"guzurren andiko mandie dan personigaz trato gitxi"

GUZURRERI DxEUSTEN ITXI BEZ

Zeharo gezurtia.

"orren amak guzurrei dxeusten be ez dotso itxitxen"

"guzurreri dxeusten itxitxen ez dotsona zeure ama da"

"esaten dotsuzen gauze guztidhek tiez guzurrek, guzurreri dxeusten be ez dotso itxitxen da"

GUZUR TXARRIDXE

Gezur lodia.

"nik esan dotela ori? Guzur txarridxe, ontxe be imenta zu"

"arek tiño guzur txarridxe, neuk ikusi dot Bilbora dxuten da ez negatie dakola"

"guzur txarridxe diñozu, guzurtidxori"

IA MARKIE!

Harridurazkoa da. Edozein egoeratan erabiltzen da.

"zelako ez dauela irebazi ezer, ia markie! Ori eztau siñestuten berak pe"

"bide guztidhek zarratute. Ia markie! Oiñ zelan dxungo nai Bilbora"

"zapatak apurtute dakotez. Ia markie! Ibilli barik apurtu"

IDXEK ETA

Aditz guztiekin erabilia da. Gaztelerako "ya

que..." adierazten du.

"idxek eta etor zaran, au biarra ein gu"

"eztot pentza etortie, baie idxek eta arnen nauen, ziñera dxungo gariez"

"idxek eta txikidxena naien neuri emon bistazu eraztune"

"idxek eta eztakidxen, etzagu esango ezebe"

"idxek eta apurtute dauen, bota eingu sastarratara"

Gaztelerako "ya que" horri >eta< gehitu zaio forma hori lortuz.

/ya que > iake > ijake/. Normala denez /j/ epentetikoa sartu zaio. /J/ > /dx/. Gero apokope baten bidez azken /e/ galdu eta /a/ > /e/ egin da.

IKUE ATARA

Geroago azalduko dira honen pareko beste esaldi bi.

"bronka" ederra jaurtitzea.

"kalien entzun dau enbarazada dauena, da etzera dxun danien ikue atara dotso alabiri"

"nora dator au ikue ataraten ba, ataraixu kulpie dakonari"

"zelako ikue atara dotzo nobidxuri, berari ezebe esan barik Dolostire dxun dalakon"

LURRIEN IKUSI BE EZTIZENAK EITXEN

Oso txikiak.

"zelako piperrak dakozuz ba, lurrien ikusi be eztizenak eitxen"

"ime txarri guztidzek, lurrien ikusi be eztizenak eitxen, aurrek dabiltzuz kotxiekaz"

IL DA JESUS!

Umea loari emanda geratzen denean.

"an il da jesus, bidxar goizerarte lo"

"ama il da jesus, gure Kesusito lo dau"

IME BETERRIE

Ume nazkantea.

"onek ime beterriek neure atzien dabiltzez"

"aurrek ime beterriek eñ dxost eitxekue"

IME LETXIE

Aurrekoaren esanabia dauka.

"ime letxiek ez dostie indoten ezer eitxen"

IME LUPUE

Hau ere aurreko bien parekoa dugu.

"ime lupuok, egongo zarie leko baten geldik trena etorri arte?"

IME OSTIDXE

Eta beste bau ere aurrekoen parekoa dugu. Hala ere,

hau gogonena dela esan genezake.

"ime ostidzek apurtu dostie kotzeko kristela"

"beragaz ume ostidxegaz dxun biar ezan dot plaidxera"

"ime ostidxei esan isillik egoteko, ostantzien plastazo bana dutzoie"

IME TERNUE

Ume koitadua.

"arek ime ternuek gosigaz illtxen dauzenak"

"ime ternuek sufriten dauie gerrie"

IME TXIKIDXE LEZ /MODUEN

Ume txikiak bezala, korrika.

"ni ez ibilli ime txikidxe lez, enau orretarako ta"

"ime txikidxe lez dabill egun guztidxen, ara ta ona"

"arek ibilltxen gaitxuz ime txikidxen moduen; ez gariez atzo goixekuek ba"

IMIEK INBERTIDU

Seme-alabak ezkondata, bakoitza bere lekuan jartzea.

"trankill dakozu oiñ a, imiek inbertidu txuz da"

"imiek inbertite, da ondo ganera, Benidorrera bixitzen dxuteko asmue dakoie"

INFERNORA ZAPATATA GUZTI   Gaiztoa, maltzurra edo gezurtia izateagatik infernuko
sua jasango duenaren iragarkia.

"ori guzurre esan, infernora dxungo zara zapata ta guzti"

"infernora dxun bi dau arek zapata ta guzti, ostu doitzuzen diruek pagateko"

IÑOR EZ LEZ / LAKUE   Guztien gainetik dagoela adierazteko egiten dena.

"iñor ez lako kotxie erosi tzu, konduziten dxakin barik pe ibilltxekue"

"bera dozu iñor ez lakue, da gauzek pe iñor ez lakuek erosi biar"

"iñor ez lez dxun da dxantzitxe be"

IÑOR EZ DABILL IÑOR BILLE   Inor ez dabilela inoren arduraz.

"zu santainfanzian bizi zara, iñor eztabill iñor bille alabatxu"

"zemat bidar esan dost nire amak iñor eztabillela iñoren bille"

"ai txetxo! Amen bakoitxak eitzen dau al dauena, iñor eztabill iñoren bille"

IÑUZENTIEN ARPEIDXE   Tontoaren aurpegia.

"niri ez esan orrek gauzek iñuzentien arpidxegaz, bakitx zer gure dozun esan da"

"ez imiñi iñuzentien arpidxe, danak dakidxe zeuk esan zune ta"

"beran iñuzentien arpidxegaz aitxe ta ama be engaiñe eitzen txuz"

IÑUSENTIEN PAPELA   Tontoarena egiten ari.

"bestelako iñuzentien papela eitzen nau berton"

"Iñuzentien papela eitzen dau, baie iñok baiño geidxau daki"

IRU KIKIMERA EINDXE OIRE   Oso esaldi berezia dugu hau. Lotara joatean esaten da.

"laster, iru kikimera eidxe oire"

"dakoten loguriegaz, iru kikimera eindxe oire nuen"

IRU TXIKI LAUPERRA   Oso merke.

"etzie iru txiki lauperran erosi ezkerro, gasta biar obratan, ondo gure bada okiñ"

"orrek etziek iru txiki lauperrakuek ezan diez"

"iru txiki lauperraitxik Torreviejan erosten zu etzie."

IRU TXIKIKO FUETIE   Aurretik ikusi dugu "fueta/fuetie" hitza
erabilta egindako esaldiak. Kasu honetan hitz horri >iru txiki< antzinako txakurtzikia, hau da, bost
zentimo hitz multzoa gehitzen zaio, esaldiari enfasi gehiago emateko.

"iru txikiko fuetie baiño ariñau dabill"

"auna ezpazatoz, iru txikiko fuetie emongo dotsut"

"zer diño berak iru txikiko fuetiek ba, lau killo be eztoitxuz piseten da"
"iru txikiko fuetiek paiño andana andidxaue erun dau"

ITON BAULE

Ito nor izan den ez dakigu, baina maleta,

baul, poltsa edo fardel handiak erabiltzen zituela esaldi honek adierazten digu.

"nora due ba, iton baulegaz"
"iton baule baiño andidxaue dan boltsiegaz ikusi dot"
"iton baule atarako dot Benidorrerako erropak sartzieko"

ITXI BERTON

Sinisten ez den zerbait entzutert denean.

"egualdi ona ingo dauela plaidxerako esan dau? Itxi berton! Eztau ingo ta"
"loteridzek urtengo doskule esan dau adibiñadoriek. Ori esan dau? Itxi berton!"

ITXOTXORIDXEN KONTUE

Zenbat zaharrago, ederrago dagoela

esateko.

"baie ze guapue da ba, da ganera itxotxoridxen kontue dako orrek, zarrau ta ederrau"
"neuri be gustako lekidxast itxotxoridxen kontue okitxie, zarrau ta ederrau"

ITXURE BAKO MONUE

Pertsuna itsusia, grazia gabekoa.

"itxure bako monue da, da zer da arrue ba, batzo arek beran bururi"
"berori itxure bako monue, ezpadako zergusta! Bai, baie dirue dako"
"itxure bako monuek, diruegaz andobuek diez"

IZARAK ESKEITXE

Umeen aurrean solas berdeak egitean

esaten da. Izarak eskegita umeak dira.

"eztakixu auri enbrie atrapa dauiena apaidxue eitxen? Ixi, izarak eskeitxe dauz te"
"zer diño, izarak eskeitxe?, onek zeuk baiño geidxau daki txe"
"izarak eskeitxe dauzenien ezta ibilli biar olako konbertsasinetan"

IXERTZA LAMATAN

Izerditan blai eginda.

"nondik zatoz ixerdi lamatan ba?"
"Sollube idxeten, ixerdi lamatan, puzkadaka aillega gariez tontorrera"

IZTERRAK EBAI

Lotsak eman.

"majo ebai dotzatez nik areri izterrak, beste baten eztau esango"
"famie krielien imiñi tzonien, izterrak ebai biar ezan dotzoz"
"orreri andriri izterrak ebai gero, artazidxe dabil zorrotz eta"

JANGOIKO FRAKA ZABALA

Ene Jaungoikoa!

"Jangoiko fraka zabala, emoizu argitxasune!"

"egidxe da gerrie datorrena? Jangoiko fraka zabala lagunduixu zerotik"
"beti zauz zu Jangoiko fraka zabalazi erregututen da eztotzu kasurik eitzen"

JANGOIKUEN ERREÑUTAN

Oso urrun.

"gure gixona jangoikuen erreñuetara dxuten diez arrantxen"
"da gerrie jangoikuen erreñuetan badau guk eztogu asmako"

JAUNE IL NOIXUKO DOLORIEK

Min handiak daudenean.

"jaune il noixuko doloriekaz egon nai"
"gure ime txikidxe be alaurike egon da jaune il noixuko doloriekaz"
"zelako gaue pasa dot ba, tripetako miñekaz, jaune il noixuko doloriekaz"
"saldarra zoldu arte jaune il noixuko doloriek egoten diez"

JENTE MODUE

Badaezpadako jendea edo pertsonak.

"zelako jente modue dau berton erridxen ba, lotsatu eitzen nai berton bizitxen"
"Madrillen dauen jente modue gure dot nik gerrara dxutie"

JOSEPA KALEKALE

Beti kalean dabilen pertsona.

"esan be ez eiñ nor dan, badaitx eta. josepa kalekale, beti dabill kalien da"
"benetako josepa kalekale, goxerik gauera dau a kalien"

KABRA GORRIDXE
gorriagatik.

Itsas kabra. Konparazioan, kolore

"Laiden on nai eguzkidxe artzien tunbera, kabragorridxe lez para arte"
"orrek dozana koloriek, kabra gorridxen antza dako zu"

KABU MONTA EZIÑIK
Batez ere ekonomian.

Gura eta ezinezkoa gertatzen danean.

"beti dau a kabu monta ezifiik, asko bidau te..."
"dirorik ez, da ezin erosi neuk gure dotena. kabu monta eziñik beste askon antzien"
"Benidorrera dxuteko, kabu monta eziñik ibillitxe?"

KADERAK ALTZA
Denbora ez galtzea gura du esan.

Hankak edo oinak galtzea gura du esan.

"au imie eztau ondo, kaderak altza biar duz"
"kaderak altza! Odola galtzien dau te"
"arinau altza bizan duz kaderak, oin berandu de"

KADERAK MOBIDU
zabalagoa da.

Aurrekoaren parekoa dugu, baina hau

"kaderak mobidu berandu de ta"

"kaderak mobiten bazuz ariñau aillegako gariez"

KAKA ATARA

Bronka gogor bat bota.

"zelako kaka atara dost, eztotsatelako ekarri erregalue"

"kaka atateko kapazidadie baiño eztako arek"

"kaka ata dotsu ezta! Ez eñ kasurik, laster pasako dxatzo"

KAKA BADAN/ZARAN BEZ

Arreta erakartzen ez duen gauza edo

pertsona.

"ainbeste denporan bertan da iñok kaka bazaran bez"

"arrañnek bertan da kaka badan bez"

"erroparik onenak soiñien da kaka badan bez"

KAKA BURUTIK BERA

Aintzakotzat hartu ere ez, abusaru, burla

egin.

"onek imiek kaka burutik bera eitxen dostie"

"itxitxen batzazue kaka burutik bera eingo dotsue"

"ondo artun, da gero kaka burutik bera"

KAKA DAIDXOLA

Larri ibili, estu, arduratuta.

"ezkonduteko egune zemat eta urriau, istuau; kaka daidxola dabiltzu"

"eztai nik zeitxik dauen kaka daidxola, ez dxatzo pasako ezer nobidxuri txe"

"kaka daidxola ibil gariez trena atrapateko"

KAKA EITXEKO ASTI BARIK

Beti presaka ibiltzea.

"alabie ezkondu dxatzonik eta ona, kaka eitxeko asti barik dabiltzu"

"dxaidxek zelakuek tizen be eztaitx nik alabatxi, kaka eitxeko asti barik nabil da"

"il be alan eingo zara zu, kaka eitxeko asti barik"

KAKA EITXEKO BALIDXO BEZ

Ezertarako balio ez duen pertsona.

"amen munduen kaka eitxeko be balidxo ein bide gero"

"orrek enbriek kaka eitxeko be eztau balidxo, orreixik dau ezkondu barik"

"eztozue ernegaten zentimorik pe, kaka eitxeko be eztozue balidxo"

KAKA EITXEKO INDXARRIK PEZ

Pertsona epela, energia bakoa.

"orrek koitxaduek zer eingo dau ba, kaka eitxeko iñdxarrik pe eztako ta"

"ia akabata dau gizajie, kaka eitxeko idxarrik pe eztako"

"nora onekaz, kaka eitxeko indxarrik pe eztakoienakaz"

KAKA EITXEKO MOLDARIX PEZ

Aurrekoaren parekoa. Pertsona epela,

energia bakoa.

"kaka eitxeko moldarik ez, baie berbie zemakure"
"zeuk ein bi dozule, baie kaka eitxeko moldie biar da"

KAKAGAZ ARPEIDXEN DXO

Burla egin. Engainatu.

"auri dona kakagaz arpidxen dxotie, ondiño ganera zeuk takozu errozoie"
"itxi ein tzazu kakagaz arpidxen dxoten? Nik enauen parkatuko"
"berak emon berbie ingo dostela erropie da gero ein bez, ori kakagaz arpidxen dxotie da"
"ez itxi kakagaz arpidxen dxoten"

KAKA MEIAU EIÑ

Ekonomian zuhurtziaz jokatu beharra, arreta handiz ibili.

"panoramie ezpada kanbidxeten, kaka meiau einbiku"
"alabatxi gastaixu gitxiau, ostantzien kaka meiau einbikozu"
"bota, bota dirue, laster etorko dxasku kaka meiau einbikun sasoie ta"

KAKA MOKORDUE LEZ

Bertan behera itxi, botata, edozelan.

"zapatak, barritxen egunien-egunien soiñera, gero kakamokordue lez zokondo baten itxi"
"lélau dana ondo ta gero kakamokordue lez itxi"
"zelan itxitxen zuz kakamokordue lez ba, edozelan?"

KAKA OKIÑ

Figuratiboan "torta".

"kaka dakot nik, eguerdiko amabidxek, da ondiño eguerdidxe imin barik"
"ori ezta imitxen olan, aulan baiño, zelako kaka dakozu ba"
"arek tako kaka! Bi mille pezatagaz pentzaten dau Dolostitxik bueltie eitxie"

KAKA PURRUSTIE

Esaldi honek, segun eta zein tonutan egiten den berba, esanahi ezberdina edukiko dau: sinestezina den gauza bat errefusatzeko, burlazkoa, haserrea adierazteko.

"ogei mille pezeta paga zule? Zeure kaka purrustie!"
"datorren urtien dxungo garizela Benidorrera? Kaka purrustie"
"kaka purrustielako jersie erosi dot, ez dau balidxo paga dotena"

KAKATAN PLAUST

Bi zentzu adierazten ditu: geldi geratu basatan edo leku zikin baten eta, figuratiboan, arazo ez atsegin baten sartu.

"zu kakatan plaust eiñdxe be feliz ezango lekizara"
"dana guzan dau traga da kakatan plaust eiñdxe akaba dau"
"olako nastietan sartzien dana kakatan plaust eiñdxe geratuko da"

KAKATZA OKIÑ

Figuratiboan "torta". Aurrean jarri dugun

"kaka okin" parekon dugu, baina gogorragoa da.

"nok esan dotsu zuri, arraiñ asko atrapa dauela, Mirenek? Kakatza dako arek, eztaue atrapa ezer da"

"kakatza zeuk takozu zuk; eurenko patroiek esan dau"

"kakatza dakot nik, ezkontzako erropie be ondiño erosi barik dakot eta"

KALAI MALAI

1.- Erdipurdian ibili. Ez ondo. Pertsonak zein gauzak.

"gure aitxe kalai malai dau, eztau auentako askorik"

"ori telebisiñue kalai malai dabill, arreglaten erun bide edo lasterko da"

2.- Badaezpadako pertsona edo gauza.

"kalai malaiko kotxie erosi dau, eztotso auentako egun bi"

"eztai nik zelan erosten zuen kalai malaiko gauzek"

"kalai malaiko egualdidxe dau, da ez gariez dxungo plaidxera"

"ori personie kalai malaikue da ta ezta fidxe biar orregaz"

KALE GOGORRIEN

Miseria gorrian.

"il dxenien fameli guztidxe geratu zan kale gogorran ganien"

"oraiñ ezteidxela ein negarrik, ze berak pe ainbeste jente itxi dau kale gogorran ganien"

"imeterno asko itxi txuz kale gogorrien, etziek eta diruek ostute"

KALIEK AUSTEN

Kaleetan zehar ibili. Kalez kale.

"egun goixerik dabiltzu a kaliek austen"

"beran amari ez dxatzo gustaten kaliek austen ibilltxie ba"

"oingo ime guztidxei gustaten dxatzoie kaliek austen ibilltxie"

KALMA ZURIDXE

Itsaso barea. Konparazioan ere erabiltzen

da. Haserrekuntza ondoren, gauzak bere onera doazenean.

"kalma zuridxe dau, plaidxera dxuteko modukue"

"gaur dxungo diez itxosora kalma zuridxe dau te"

"okela txikitxuek eiñ dxe gero kalma zuridxe"

"esatekuek esan dotsoie alkarrerri, baie oin kalma zuridxe dau"

KANPA DOBLADUEK

Elizako kanpai guztiak batera jotzen

dutenean.

Konparazioan zerbait ospatzen denean. Aurretik "agoniko kanpaiek" jarri dugu, baina hauek alderantzizkoak dira, alaitasunezkoak.

"kanpa dobladuek dxoten dauz, zer zelebaten da ba"

"elixe guztidxetako kanpa dobladuek entzuten dotez"

"dxo kanpa dobladuek, amen zeozer pasako da ta"

Kuriosoa da, berbak laburtzen ohituta dagoen batek "doblauek" esan beharrean, osorik esatea, "dobladuek".

KANTA BARIK LO

Berehala loak hartzea.

"gaur kanta barik eingot lo. kantzata nau te"
"onek imiek kanta barik eingo dau lo"
"dxun trankill kanta barik eingo dau lo ta"

KANTA SEGIDILLETAN

Eten bank kantatzen aritzen denean.

"zueneko ama goizerik dabil kanta segidilletan"
"eskursiñuen dxun garizenien kanta segidilletan dxun garizen autobusien"
"ene alabie, loteridxe urte dotsu le? Kanta segidilletan zabiltz"

Andaluziako "seguidillas" berba hartu da esaldiak egiteko. Agian, euskarazko abestiak ez zirenez entzuten, orduko jendearentzat kantu guztiak ziren "seguidillas".

KAÑABERA TXIKIDXEGAZ DIRUEK ALA

Diru asko irabazten.

"an dabilazu a, kañabera txikidxegaz diruek alaten"
"zu! Iñok pe eztakidxela ibil zara kañabera txikidxegaz diruek alaten"
"ala, ala! Ala kañabera txikidxegaz diruek!"

KAÑUEK KONPONDUTEN

Haserre bizian jarri.

"ez imiñi iñor kañuek konponduten, jenidxotan nau te"
"beti zauz zu kañuek konponduten"
"zeitxik gauzen kañuek konponduten, eurek gure dauiena eitxen dauzelako"

KARTA FALTZO

Pertsona faltsua.

"orregaz ez fidxe karta faltzo da ta"
"ez nauen esango olako karta faltzue danik"
"lélau fin fin ibilli da gero karta faltzuek urten"

KARTAPARTILLEK

Kontuak konpondu; zentzu guztietan.

"zer, eñ dxauie kartapartillek ela?"
"bai, arek eñ dxauie, baie zuk eta nik pe kartapartillek ein biduz"
"zemat eta ariñau eñ kartapartillek, obeto"
"kartapartillek eñ dxuz, baie ondiño eztogu konpondu dana"

Hitz honek ez du zentzu handirik formari begiratu ezkerre, baina hor dago eta badirudi, "cuentas de partija" hitz multzotik sartu dela. >partille< arrainontzietan egiten den diru banaketa da. Eta banaketa hori mahai baten inguruan egiten zenez, mahai gaineko kartak edo >karta-partillek< hori izan liteke.

KASKABELA LAKUE

Oso arrain freskoa. Batez ere bokarta.

"ekar dauien bokarta kaskabela lakue ezan da"

"arek ekar dauena bai ezan da kaskabela, baie bestie dungulue eiñdxe etor da"

"prezidxo andidxe eiñdxau orrek antxobiek, kaskabela lez dau te"

KATUEK AUEN IBILLIKO MODUEN

Urratuta. Erasanda.

"gau guztidxen parrandan ibillitxe, katuek auen ibilliko moduen, ezta?"

"bestiekaz nauenien, neu be katuek auen ibilliko moduen oten nai"

"Bilbotik bueltie eiñdxe katuek auen ibilliko moduen on da"

KATUEN BIZARRAK FEO

Gauza itsusia katuaren bizarrak bakarrik

direnaren ustea.

"onek kortiñek feo ei dauz, baie feo bakixu zer, katun bizarrak"

"katun bizarrak pe feo oten diez, baie berak aldien"

"orren zapatan feuel Feuek katun bizarrak, ori eztakixu le?"

KATUEN GLORIDXEN

Eguzkitan katuak egoten diren moduan,

lasai eta gozotan.

"bestela gauz berton, katuen gloridxen"

"egun santo guztidxen on gara aretzan tunbeta katuen gloridxen"

"ze ederto zauzien katuen gloridxen"

KEIE ATARA

Bi zentzutan agertzen da: biziki jardun

egitekoan, eta "bronka" ederra jaurti.

"zelan para dxast ba, keie atara dost"

"eztau biar arek askorik edozeitxik keie atarateko"

"gau guztidxen dxantzan, zapatai be keie atara tzagu"

"madalen egunien goiko plazan arridxei be keie atarako tzat"

KERIXE DIRUE

Diru gutxi. Asko izanda ere, gutxi iritzi.

"ogei milloi urten dostez loteridxen, da ori zer da ba, kerixe dirue"

"kerixe dirue geurie, dxateko be eztaue irebazi txe"

"kerixe dirue dala esan bai berak, baie diro andidxe irebazi dauie"

KIKIRIKI ATZA/USEIÑE/ SUNDIE/

Lehenengo hitzak oilar gaztearen kantua

esan nahi badu ere, kasu honetan beste modu batera erabiltzen dugu, hau da, >kea< esan nahi du.

Gero >sund(e)a<, >usaina< eta >atza< berbak erabiliz egingo dugu lokuzioa.

"zelako kikiriki atza bertan etzien, iñoiz garbitxu barik..."

"puf! Zelako kikiriki useiñe! Non ibil zara ba?"

"atakontu gitano tartien ibilli garizela, dakun kikiriki sundigaz"

Azken esaldi honek informazio gehiago ematen digu, zeren "kea" hitza ijitoekin elkartzen baitugu.

KILIN KOLAN

Segurua ez dena. Kolokan dagoena.

"ama be kilin kokm dau da eztaitx dxungo bagariez bakaziñutan"

"onek botoiek kilin kolan dauz"

"eskillara barridxek ezanda, daburduko kilin kolan dauz"

"agiñek kilin kolan dakotez, atara ein bi dotez"

Hitz hau, Azkuek bere hiztegian jaso duen >kili-kolo< hitzaren bariante bat izan daiteke.

KINPULIE GANETIK KENDU

Gainetik kendu mozkorra.

"etzera dxun orduko ronpiolasera dxungo nai uger, kinpulie ganetik kentziko"

"irugarren egunien be kinpulie ganetik kentziko okiñ dxau. da zelakue okin be"

"txo, ondiño kinpulie ganetik kendu barik!"

KINTXEL BAT

Asko, kantitate handia.

"kintxel bat dxan dot eta oiñ amen nau tripie altza eziñik"

"onek boltsiek kintxel bat pixeten dost"

"onek zapatak kintxel bana dakoie bakotxak"

KIÑUE ATARA

Aurretik azaldu da honen pareko beste esaldi bat. Bi zentzutan azertzen dela ere esan dugu: biziki jardun egitekoan, eta "bronka" ederra jaurti. Baina beste zentzu baten ere erabiltzen dela baieztatuko dugu.

"kiñue atara tzat oneri kotxieri, ia eztau balidxo ezetako be"

"zure aitziek lagunerri kiñue atara tzo, eintzozen aldarridxekaz..."

"au erropie ezta gauze, kiñue atara tzat eta"

KOFRIE LEZ BETETA

Kofra itsasoko txori bat da. Honek harrapatzen duen guztia jaten du. Horregatik betekada egiten dugunean esaten dugu hura legez beteta gaudela.

"ezkontzan dxan dun bestegaz, kofrie lez bete gara"

"an dau a, kofrie lez beteta, mobidu eziñik"

"eztako dxan txarrik, kofrie lez bete ezkerro"

KOPIEN ANDIKO MANDIE

Pertsona edo animalia oso zikina.

"eztot kure dxaten dxuen, koipien andiko mandie dizen lekora"

"egidxe da, koziñerie koipien andiko mandie da"

"baie txetxo! Koipien andiko mandie zara!"

Koipearen handiko alderdia garbia beharko luke izan, baina ez, horretan geratu da. Gainera, ikusiko ditugu geroago beste adibide batzuk.

KOPIEN ARRAZIE

Pertsona edo animalia oso zikina.

"koipez beterik dako zu etzie, zara, koipien arrazie zara"
"koipien arrazie ezan ezker, zelan guzu okitxie ba"
"bazan gure erridxen koipien arrazakue"

KOPIEN MAMARRUE

Aurreko bien parekoa dugu hau ere, zikinkeria adierazten duena.

"aizte bidzek tiez koipien mamarruek, soñeko erropai beittre baiño eztau"
"a txikitzerik etor da koipien mamarruen antzagaz"
"baporien be koipien mamarro utse da"

KOIXO KOIXOKA

Herrenka.

"koixo koixoka dabill izterra apurtute dako ta"
"koixo koixo pla, aulan zabiltzez zu munduen"
"koixo koixoka ibilli bi naiela esan dost medikuek"

KOKOTA DXAN

Zigortu. Zentzu figuratiboan, noski.

"ezpatzo emoten zor tzon dirue, kokota dxango tzola esan dau"
"alabatxi, lau suspenso atara dozuzela? Kokota dxango tzut!"
"ezpazara espabilleten kokota dxango tzu aitxek"

KOKOTA KENDU

Hau ere aurrekoaren parekoa da, baina gogorragoa.

"orrei bakixu ze ein biar dxatzaien, kokota kendu geidxau ez eitxeko"
"kokota kenduko tzut, geidxau entzuten badot nireitxik ezer"
"kokota kendu bi dxatzona zeu zara, lotsa bakuori, iñori kondukie kentzien zabiltz da"

KOLKOKO OPILLE

Bakoitzaren interesak defendatu.

"ori guztidxe beran kolkoko opilleitxik eñ dxau"
"noperak defendidu bi dau noperan kolkoko opille"

KONDUTIE KRIELIEN

Pertsona bat difamatzea.

"total abillek zarie iñori kondukie krielien imintxen"
"guk iñori be etzagu imintxen kondukie krielien"
"noperan lepuri beittuten etzaienak ezaten diez kondukie krielien imintxen dauienak"

KONPLIMENTO BAKUE

Harrokeria gabeko pertsona.

"dakoien beste dirogaz be, total da konplimento bakue"
"etzeko danak tiez konplimento bakuek"
"aulan ezan bide, aberatsa ezanda be konplimento bakue"

KONTUEK ETA ERROZOIEK ESKATU   Esaldi hau oso erabilia da edozein egoeratan.
Esaldiak ikusiz gero, hobeto adierazten da horren erabilera nolakoa den.

"nora zatoz nireiñe kontuek eta errozoiek eskatuten, dxun beraiñe, berak eiñ dxau te"
"barreka artun dau notezidxe, baie laster dxungo da kontuek eta errozoiek eskatuten"
"alabatu, eskatuixu meixuri kontuek eta errozoiek, ori ezin dxe ta"
"ori zelan ezan dan dxakitxeko albokuri eskatu tzatez kontuek eta errozoiek"

KORDEL FALTAUE   Esanahi ezberdinak hartzen ditu esaldi honek.
Batzuetan pertsona trakets bat definitzeko erabili ohi da. Baina nik zalantzazko erreputazioa daukan
pertsona definitzeko ere aurkitu dut, eta ez gutxitan.

"kordel faltauegaz ibiltxen danak, berak pe fama txarra artungo dau"
"kordel faltaue ezan beti, da zelako mutille atrapa dau"

KORRI KORRIKUE   Oso arrunta, balio gutxikoa. Askotan ardoa
izaten da.

"au ardaue korri korrikue da, antza dako ta"
"korri korriko zapatak erosi ezkerro, apurtu biar arin"
"gaur egun, gauze guztidxe tiez korri korrikuek"
"metxeruek emon dauie bankuen, baie korri korrikuek tiez"

Lehenengotan edariei zegokien hitz hau, baina orain beste gauzetara ere pasatu da.

KRISTON SERRIE   Hori eta gainerakoak.

"etzeko biar danak, errekaduek eta kriston serrie ein biar"
"ez gixonik, ez dirorik, ez kriston serrarik"

KUKURRUKU EIÑ DXE   Pertsona batek edo batzuk, aberasten direnean,
botereaz eta harropuzkeriaz jarduten dutenean.

"zorri ill biztue kukurruku eiñdxe dauenien trixie listo!"
"kukurruku eiñdxe dako zu a, oiñ ez dxatzo akordaten gosiek illtxen on dana"
"geldiro! Oiñ kukurruku eiñdxe zauz baie, aztu dxatzu neuk emon bi zan tsutena dirue dxateko?"

KURTZIE IKUSI   Askok sufritu.

"esango zeuk guzun guztidxe, baie orregaz andriegaz kurtzie ikusi dot"
"kurtzie ikusi dau arek aregaz imiegaz"

KURTZIOKO TXILIÑE   Eten barik berba egiten duen pertsona.

"aren ama kurtzioko txiliñe da, ezta lot.ien goixerik gauera"
"bestelako kurtzioko txiliñe dako etzien, burue be atrapa eingo tzo"
"baie egongo zara isillik kurtzioko txiliñe lez zauz de"

KURUBIDXUE LEZ

Kurubioa legez, burrunbatzen.

"bestelako kurubidxue zauz or, iñori belarridxe gortuten"
"kurubidxue lez zabiltzez belarrire gauzek esaten"
"auntxe be atzetik zauz kurubidxue lez neureitxik edozer esaten"
"bestelako kurubidxue zauz or, murmurke"

KUTXILLORA JOAN

Ebaketa bat egitera joan ospitalera.

"bixidxena dakola ta kutxillora dxun bi dauela esan tso medikuek"
"ni kutxillora dxun orduko, lelau edozer"
"ill ezpadozu gure kutxillora derrigorrez dxun bi zu"

KUTXILLUEK ETA ASKAK

Iskanbila.

"orreneko etzien gaur be kutxilluek eta askak ezango diez, diro guztidxe gasta dauela enteraten dizenien"
"kutxilluek eta askak ezan diez Larnerako taberna baten, mutil batek eta enbra batek eiñ dxaue pellikan"
"amen berez armaten diez kutxilluek eta askak"

LAETRATIK EMON/ARTUN

Atzetik. Popatik.

"dana ondo, dana ondo, da gero laetratik emon"
"zer diñozu txo! Dxun adi laetratik artzien"

LAMAIDXEN PUPUE

Zauri txikia. Analogiaz, handia dela pentsatzen

den edozein min edo sumina.

"ezta ezebez, lamaidxen pupue baiño ezta"
"lamaidxen pupueitxik lotuko zara etzien?"
"ezta lamaidxen pupue baiño da an dau jauneilnoixuko doloriekaz, kornediante ederra da ta"

Esaldi honen jatorria "la Mari"ren "pupa" ote? Ez dakit, Baina batzuk "lau maridxen" pupua dela ere entzun dut. Dena dela, azken honek ez dauka zentzurik esaldiarekin, zeren Bermeon >lamaidxe< emakumearen alua da. Beraz aluan pupua daukala esan daiteke.

LAMIÑEN BIZARRA

Pensona berbalduna.

"auntxe be an dau a, lamiñen bizarra, artazidxe zorroztuten"
"bai, lamiñen bizar utze dozu, kantsa be ezta eitxen berbetan"
"zelako lamiñen bizarra zara ba, ia miñe noix ebaitxen tzuen isillik oteko"

LAMEÑEN GOZUE

Mihi gozokoa, engainagarria.

"zelako lamiñen gozue da ba, edonor engaiñeten dau beran miñegaz"
"ba lamiñen gozue badan be, ni enau engaileko"
"beran lamiñen gozegaz diro guztidxe enbarka ein txuz arek"

LANBASA LAKUE

Garbiketa gainetik egiten duen pertsona.

"eintxuz biarrak lanbasa lez, da guzango dau dirue emotie"
"lanbasa lakue naiela diñozu? Zeu zara zu lanbasa da lanbasa lakue"
"gorputze be lanbasa lakue dakozu te, biarrak pe lanbasa lez ein biar"

LANBERON GITARRIE

Lelo baten moduan erabiltzen den esaldia.

"orrek gauze guztidxe eerosi biduz? Dxo lanberon gitarrie"
"ze eitxen gauz ba? Dxo lanberon gitarrie ondiño goixetik da ta"
"ama, zer ekarko dau aitxek itxosotik? Lanberon gitarrie"

LANPROIEN BEGIDXEK

Begi lizunak. Lanproia arrain bat da. Geldi egoten da, adi-adi, bistarik kendu barik. Konparazioan gizon baten begirada lizuna da.

"beti egoten da a gixona Laiden beran lanproien begidukaz enbrak dxan biarreko"
"benetan dakoz lanproien begidxe berak agure zantarrak"

LAPIKO TXIKIDXE

Albiste, gertakizun bat edo sekretu bat gordetzen ez dakien penzona.

"ezin dotsut ezer esan lapiko txikidxe dakozu zuk eta"
"zeuk dxakin dxe lapiko txikidxe dakona, zeri konta areri"

LARGA BERTON!

Aurretik honen parekoa den 'itxi berton' azaldu dugu. Sinesgaitza dela adierazten du.

"larga berton, arek esan txuzenak guzurrek diez da"

LAU DOBLE EINDXE

Ezertarako gogo barik.

"bertan geratu garizen lau doble eiñdxe, dxezarritxe kantzata, biarrak akaba ta gero"
"lau doble eiñdxe zauz, ze ein dxatzu ba?"
"egidxe, olako golpe bat artun de edonor ongo lekide lau doble eiñdxe"

LEBA LEBA

Geldiro, haina hasten doana, gorantz doana.

"onek porruek leba leba datoz"
"zelan dau ime txikidxe ba ? Badator leba leba"
"gure neskatue eskolan leba leba due ikasten"
"au mutille gero, arbolie lez due gora, leba leba"

Azkuek jaso du hitz hau, baina zentzua "a pulso" jartzen du. Kintanak, osteria, "ir creciendo" dela dio.

LEBER LEBER

Energiaz, bizitasunez ibili edo egin.

"neskatillek leber leber dabiltzuz gaur arratñ asko dakarrie baporak eta"
"gure imiek leber leber dabiltzez eskolako biarrak eitxen"
"ia andrak! leber leber, ariñ akabateko eskuartekue"
"leber leber ibilltxen banai, ariñ eingo tez etzeko biarrak"

LEJIATAKO LASTUE

Ile horia duena.

"berak lejiatako lastuek ekar dostez arrotzak"
"ez eidxona esan lejiatako lastue koitxadueri. Ez tala? Aren ubek lejiatan sartuneikuen antza eztako ba?"

LEKUTEKO AMAN ETZIEN

Oso urrun.

"lekuteko aman etzien dau bera baserridxe, da ganera oiñez dxun biar"
"eztakot neuk amesik oiñez dxuteko lekuteko aman etzien badau baserri ori"
"nok esan dau lekuteko aman etzien dauela bera plaidxie, urre badauen!"

LELAU PLAZAKO ELIXERA

Betetuko ez den zerbaiten promesa egiten

denean erabilitako esaldia da gehienetan.

"zeuk eingo zula ezkontzako erropie? Zeu lelau plazako elixera"
"orrek patroiek arte bat barridxegaz iñok paiño arrain geidxau atrapako dauela? Bera lelau plazako elixera"

LEPUE DXAN

Aurretik ikusi dugu "kokota dxan" esaldia.

Oraingo hau ere antzekoa da. Zigortu nabia adierazten du.

"ezpazauz esan tzuten ordureko, lepue dxango tzut"
"lepue dxango tzola esan tzo ezta? Ba, ez fidxetie dako askorik"

LIXIE LEZ AZALA KENDU

Gehienetan andrazkoen artean erabilitako

esaldia da. Haserretzen direnean egindako mehatxua da.

"entzuten badot beste berba erdi bat esan zule nireitxik, lixie lez azala kenduko tzut"
"lixie legeaz azala kenduko tzola esan batzo, seguru eingo tzona"
"lixie lez azala kentzieko asko bi de gero!"

LIXIE LEZ IGIRI

Aurrekoaren parekoa da esanahian.

"esaten bastazu geidxau olakorik, lixie lez igeriko zaitxut"
"zuk igeri lixie lez? Eztakozu kapazidaderik ori eitxeko"
"lixie lez igeri bakarrik ez, azala be laster kenduko lekitzut"

LO EIÑ

Egitekoa burutuko denaren zalantzak edo

mesfidantza.

"zer pentsaten zu, nik eingo tzutela biarra? Ein lo, lo ein"
"arek esan dau gugaz etorko dala eskursiñuen? Lo eitxiedako!"

"lo ein, lo, enai mobiko ametik eta, neure lekue da lez, enai mobiko"
"nire begire badau esan lo eitzeko, enai dxungo ta"

LOGURIEK ERRETEN Logura handia.

"loguriek erreten nau da oire nuen"
"balora dakozue, onek ime ternuek loguriek erreten okitxie kalien, onetan orduetan?"

LO TA SATS Lo sakonean egon.

"gau guztidxen parrandan ibillitxe, gero egun guztidxen lo ta sats"
"lo ta sats dau ondiño nire andrie, neuk in bi zan tzatez, errekaduek pe"
"domekie etorteko poza okitxen dot lo ta sats eitzeko"

LOTAN LOTAN Lozorroan.

"lotan-lotan on garizen bertan estaziñuen trenak urten arte"
"ziñera dxuen da zantarra ezan dalez, lotan-lotan bertan tentelak lez on garizen"

LUPUE BAIÑO GA ZIDXAU Oso gazi.

"eurek antxobak lupue baiño gazidxau on dizelez, gero urek edaten eidxo"
"rnakallue be batzutan lupue lez oten da, baie dxan eitxen du"

LUZE ME TA BISTOSUE Luzea, mehea eta dirdaitsua, baina nabarmena.
Edozertan erabilia, bana pertsonekin ere. Gauza edo pertsonak meheak direla, eta askotan fruitu edo onura gabekoak adierazteko erabilia.

"kotxie luze me ta bistosue, baie korriten alijandro"
"sagar arbolie luze meie ta bistosue, baie sagarrik ez"
"ze argala da ori mutille. Bai, luze me ta bistosue"

MAKALLO SIKUE Sikatuta. Konparazioan.

"zemat argaldu de zure lagune, makallo sikue lez dau"
"egidxe da, sikatute geratu da opera dauienik eta ona, makallo sikuen antza dako"

MAKIÑE GUZTIDXEN Arin. Azkar.

"entera danien, berak ikusi gure dauen pelikulie dauzela Bilbon emoten, makiñe guztidxen dxun da"
"nora dator korridxen ba, makiñe guztidxen dator da"
"arnen guez gu makiñe guztidxen Talara, an zer dauen ikusten"

MANDARA EIÑ Joera izan.

"ori len geutarra ezan da, baie oiñ mandara eiñdxe dau"
"gauzek txarto ikusten dizenien mandara eitxen da"
"auri kuadrue be ez zu ikusten, atzo geure begire on da, da oraiñ mandara eiñ dxau"

MANDAZ MANDAZKA

Albo-alboka joan.

"kotxiri bolantie apurtu dxatzonien mandaz mandazka dxun da ta azkanien arbolie dxo dau"
"zure gixona ikusi dot mandaz mandazka itxosopeteko berdelagaz"
"enebada! Mandaz mandazka nabill, zer dakot ba?"
"bapora mandaz mandazka ibill dxe lez, marie ein nai"

MANDUEN BESTEKUE

Oso handia.

"ormie dxota, manduen besteko turtulue eñ dxast bekokidxen"
"ori manduen besteko orrotza eztot kure"
"manduen besteko zapatak erosi tzoz, da orain etxuz gure ibilli"
"zer diño beronek pa, manduen besteko lapak atrapa itxuz de"

MANDUEN LUE

Lo kuluxka. Loarina. Bermeon lokukoa ere esaten da.

"gaupasa eñ eta gero, etzera dxun barik, Lamerako bankuen manduen lue eñdxe, sokamuturrera"
"gure aman luek manduen luek ezaten diez"
"manduen lue sofán eitzen da, baie obeto oien"

MANDUEN UZKIDXE

Beti muturtuta edo ezatsegina den pertsona.

"gixona dako zu manduen uzkidxe, ezin dxatzo ezer esan, ensegida paraten da taketien"
"manduen uzkidxe lako dependientak tauz or dendan"
"zu zara manduen uzkidxe, ezta ongo munduen zu baino desagradabliaurik"

MARIEK ATRAPATA

Neurrikoak baino laburragoak diren frakak.

"nora zuez mariek atrapaiko frakakaz ba?"
"lagun guztidxe dxun diez frakak mariek atrapata"
"niri gustaten dxastez mariek atrapaiko frakak"

MARIDXE BAKO ARRAINE

Etekin gabeko arraina. Itsasoan erabiltzen den berba da.

"gaur maridxe bako arraiñek etor diez porture, total txikidxe ezan da antxobie"
"auntxe be maridxe bako arraiñek dakarrie; kosterie kalai malai"
"maridxe bako arraiñekaz partille eskasak"

MARIDXE BAKO GAUZEK

Aurrekoa bera, baina gauzei aplikaturik.

"maridxe bako gauzek eitzen zauz oin be, denporie emon baiño ezu eitzen"
"eztakot maridxe bako gauzek ein gurerik"
"askotan maridxe bako gauzek pe eñ ein bi diez"

>maridxe< hitza lexikoan azaltzen da.

MARIDXE MADALENIE

Negar asko egin eta sarri.

"aur dako zu ori maridxe madalenie, ezer ein barik negarrez"
"enau ni maridxe madalenie lez, zeuk dxo nozulako nau negarrez"
"amen dator maridxe madalenie, segurutik auntxek pe negarrez etorko da"

MARRA-MARRA

Mur-mur.

"auntxe be marra-rnarra dabill, eztaitx zeitxik baie"
"marra-marra zauz berandu etor naielako"
"zeitxik zauz marra-marra? ze eñ dxatzu ba?"

MASAMORRIE ARMA

Nahaste-borrastea sortarazi.

"nasterue da baie! Auntxek pe masamorrie arma dau arek"
"danak pe..., masamorrie armaten eztau abillaurik"

MASKARIEN ARPIDXE

Lotsagabekoa dela adie raz teko.

"nik esan dotela zu ez zanda garbidxel Maskarien arpidxe dako zu zuk"
"arek bakixu zer dakon, maskarien arpidxe ederra, guzurti zantarra da a"

MATAZATAN SARTUN

Nahasteman sartu.

"beti zabiltzez matazatan sartunde, gusta eitxen dxatzu"
"areri be asko gustaten dxatzo beti matazan sartunde ibilltxie"

MATSAK DXAN DA GERO

Guztia amaitu eta gero iristea:

"kanpotik ekarri dauien sagarrak errepartiten on diez, baie gu matsak dxan de gero aillega gariez"
"zelako dxaidxe on da Almiken, da gu ezer dxakin barik, ara aillega garizenien matsak dxanda on diez"

MAUTE -MAUTE

Asko jan eta edozer.

"abe! Zemat loditxu zara ba. Maute-maute dxan ezkerro, aulan on biar"
"ara dxun garizen danok etor gariez loditxute, emoten ezan doskune maute-maute dxanda"

MELA MELA

Bustita, blai eginda. Zimelduta. Txirpil.

"mela mela eindxe etor gariez plaidxetik euridxe atrapata"
"ez dxuen guardasol barik mela mela ingo zara ostantzien"
"uliek mela mela eñ ezkerro, kirikilluek kendu eitxen diez"
"piperrak mela mela eñdx ezpadauz eztauz gozo"
"kinpulie dora barik mela mela ein bi de saltziri gustue emoteko"

Azkuek ez du jaso, baina D.A.R,k Juan San Martinen "Zirikadak" liburutik jaso du. Bermeon asko erabiltzen den hitza da.

MEZA BIARREKUE

Senitarteko bat, nahiz eta urrunekoa izan, lagun bat edo auzoko bat hiltzen denean erabiltzen da esaldi hori. Duela une batzuk, aipatutako baten bat hiltzen zenean, meza bat agintzen zen elizan hildakoaren oroimenez. Horregatik, meza beharrekoa hil dela esaten zen. Gaur ere erabiltzen den esaldi hori, nahiz eta meza ateratzeko ohitura galdua egon.

"gure atxitxen lengusue ill dxe, da meza biarrekue dan lez, entierrora dxun biar dot"
"geure meza biarrekue be bada, da neuk pe dxun ein biarko dot"

MILLE PENTZAMENTU

Burmuinari buelta asko ematen dion pertsona.

"auntxe be karburadorari emoten zabiltz, mille pentzamentu eitxen"
"amen au, mille pentzamentu, ba ete dakixu zeuk zer egiñ"
"mille pentzamentu dan lez, enai fidxeten aregaz"
"zeu be millepentzamentu zara lez, orduan zeugaz be ezin gara fidxe"

MIÑE KANPORA ATARATA

Presaka. Mihia kanpoan dela.

"ibill dxun abidxadiegaz miñe kanpora atarata ibilli gariez"
"etzeko biarrak pe miñe kanpora atarata eiñ dxotez"

MIÑE KANTSA

Berba asko egin.

"zeuri gauzek espliketen miñe be kantsata dakot gero"
"arek eztau kantsako askorik miñe"

MISERIKORDI KO KANPAIEK DXO

Iskanbila baten botatzen den mehatxua.

"isillik ezpazauz, gaur amen miserikordiko kanpaiek dxoko dauie"
"ez ein kasurik, orrek beti esaten dau miserikordiko kanpaiek dxoko dauela nonogaz asarratuten danien"

MIXI-MIXIDXE

Beata antzeko emakumea.

"orreri ez esan ezebe mixi-mixidxe da ta, santuek dxaten dabillena"
"mixi-mixidxe be zelakue da ba, danagaz ikaratuten da"
"aparentzidxe mixi mixidxena, baie gero etxos de kamabal"
"eskillaran be iñok eztau asmaten mixi-mixidxe dalakon"

MOKO TRUKEN

Ezerezaren truke saldu, eman.

"eztotsut emongo moko truken; emon bikostazu zeuzer"
"moko truken saldu dotez arraiñek"
"neuk pe etzie alan saldu dot, moko truken"
"zuk gauze guztidxe guzuz moko truken"

Hitz honen konposizioan >moko<+ >truke< sartu dira.

MOLDA BAKO TRENA
adierazteko.

Ganora gutxikoa dela, edo horrela iruditzen dela

"baie zelako molda bako trenara zara ba, eztaixu ezer eitzen"
"molda bako trenara zeure ama, niri itxi bakien!"

MOLDIE POPAN

Aurrekoaren parekoa, baina gogorragoa.

"zuk bakixu non dakozun moldie, popan!"
"alana da olana dxantzitze, baie moldie, popan"

MOSUEN BIZARRAK

Ausardia izatea.

"zuk eztakozu mosuen bizarririk neuri esateko areri esan dotsazune"
"arek eziakoie mosuen bizarririk Izarora uger dxuteko"
"eztakule mosuen bizarririk ori eitxeko? lkusiko zue zelana baietz"

MOSUE OKERTU

Goseak ezpainak okertu.

"olana segiten badau, mosue be okertu eingo dxatzo gosiegaz"
"gera denporan mosue okertute bixi zana garizen"
"erdu zeuzer dxaten gosiegaz mosue be okertute dakot eta"

MUNDEKAKO LORUE LEZ

Izorratuta.

"laster ikusku guk geure buruek mundekako lorue lez jodite"
"eztogu biar askorik mundekako lorue lez egoteko"
"danok gauz diro barik eta andra barik, mundekako lorue lez jodite"

MUNDUEN BADAN BEZ

Existitzen denik ere ez.

"beragaz asarratu naizenik eta ona, munduen badan bez"
"aztu eñ dxast, munduen badan bez"
"ezta munduen badan be, eztot okiñ astirik orretako"

MUNDUEK ITXIKUE

Pertsona jasanezina.

"munduek itxikue da berori gero, da auenta ein biar"
"munduek itxikuek tiez eurok gixonok, geuretzako itxitxen dauie biar guztidxek"
"amen danok gara munduek itxikuek, danok gure du agindxu"

MURRU-MURRU

Murmur.

"beti dabill murru-murru, beti asarratute, beti umore txarrien"
"oin be murru-murru zabiltzez, zer dakozun esateko esan argi ta garbi"

MUSTE

Miazkatu.

"nongo odolbakuekaz nabil ba, nora zuekaz?"
 "zu, odolbako, mobidu azurrek berton on barik enpiketa"
 "odolbakue dona ori, leko baten dxesarri txe andik ezta mobiten"
 "odol bakue zaralez, ez zan etorri suelduen gani en protestaten"

ODOLA BALID XO

Oso garestia.

"gaur egun eziñ dxe iñora dxuen dxaten, afai batek odola balidxo dau"
"odola balidxo dauie zapatak gero! Urrezkuek ezan balekidie bez karuau"
"ara, gaur egunien eziñ dxe ezebe erosi, odola balidxo dau edozek"

ODOLAK BURURE IDXEN

Zenetik irtenda.

"emon dosten kolorigaz, odolak pe burure idxen dxastezen"
"da ikusi bazun, odolak burure idxenda, begidxek pe urtenda, zakatza gorritxute..."
"beti dau a odolak burure idxenda"

ODOLAK ENBERENA

Disgustu handiaz odola pozoitu. Konparazioan.

"esan dostezenakaz, odolak enberenata dxun nai etzera"
"ez esan geidxau, odolak enberenata dakotez da"

ODOLAK KORRIDU

Figuratiboan, iskanbilak sortu.

"ezteidxela iñor imiñi jenidxotan gero, ostantzien, odolak korriko dau"
"odolak korriko dauela esan dau? Badau bera burutik ondo?"
"ba ni enai bape fidxeten; odolak korriko dauela badiño, berak dxakingo dau zer dabillen"

ODOL GOZOKUE
(figuratiboan).

Gauza txar guztiak lepo gainera jaustea

"ama, ez sartun ezetan be, ze gu odol gozokuek gariez"
"muskitxo guztidxek pe neureñe datoz, klaro, odol gozokue naielez"

OJA BIKO LIBRUE
beste bat.

Emakumeen alua definitzeko dauden hitzetariko

"gure amumak oja biko librue ondo tapata okitxen dau, iñok ikusi barik"
"geixorik zauz? Oja biko librue ondo dako zu? Bai? Ondo zauz orduen"
"enebada! Pantalon barik dau, ikusi dotso oja biko librue!"
"opera ein biar nauella esan dost medikuek, baie trankill oteko, oja biko libruri etsola ikutuko esan dost"

OKASIÑUEN MAMARRUE

Zeharo nahastero/a.

"zelako okasiñuen mamarrue da ba, masamorra guztidxetan sartzien da"
"eztot ikusi ori baino okasintiaurik, okasiñuen mamarrue da txo"

OKELA TXIKITXUEK

Iskanbila gogorrak.

"gaur gure etxien okela txikitxuek ezango diez nire gixonagaz da nigaz, gau guztidxe parrandan pasa dau arek"

"zeure lagunak etzien be ezan diez okela txikitxuek, berorreitxik gauzieitxik"
"tabema guztidxetan ezan diez okela txikitxuek, ardauek eitzen dauena da ori"

OKERREKO BEGIDXEGAZ BEITU

Gorritoaz, mesprezuz edo begi txarrez begiratu.

"eskolan be meisuek okerreko begidxegaz beitzen dost"
"kalien guzenien eztosku kasurik eitzen, baie okerreko begidxegaz beitzen dosku"

OKEKREKO SAMATIK

berbak sartu kontrako zulotik.

Kontrako eztarritik, zulotik sartu. Figuratiboan,

"okerreko samatik dxun dxatzo okela zatidxe da idxe itxo"
"berbak pe sarritxen dxuten dxastez niri okerreko samatik"
"esnie edaten asi denien asi de idxetxuen okerreko samatik dxun dxatzolakon"

OLAKO MARKARIK

Harridurazko esaldia da.

"olako markarik! Tabernatako atiek ordu bidxetako itxiko ei dauie; ori alkatie eztau ondo"
"zer esan dau, eztatorrela? Olako markarik! Len eztau esan baietz ba?"
"Nik esan dot ori? Olako markarik, e!"

OLAKUN BI

Hori bai pentsa!

"ori puestue atrapako dauela pentsaten dauela? Olakun bi!"
"zeuk irebaziko dostazule? Olakun bi!"

OILLARRAN BEGIDXE

Oso garbi. Oso fresko (arraina)

"etzie imiñ dxot..., oillarran begidxe dala atara kontue"
"nok esan dau arraiñe zarra dala, beronen begidxeri beitutie baiño eztau, oillarran begidxe lez dako ta"
"oillarran begidxe baiño garbidxau itxi dotez karrajue ta kuartuek"

OLLUN POPAK

Holzak edo ikarak eragindako oilo ipurdiak.

"ollun popak takotez eiñdxe, otxitxu ein nai"
"otz zara la? Zer ba? Olluen popak ikusten tsutez"
"urten uretatik, ollun popak pe eiñdxe dakozuz de"
"eztakot nik ollun poparik, eztakot otzik eta"

Hitz honen bigarren osagaiak, >popa< k, ipurdia esan nahi du Bermeoko hizkeran. Beraz >oiloaren ipurdiak< izango litzateke literalki.

ONDO EIN BADAU ONDO TOPAKO DAU

da, ez du beste zentzurik.

Esaldi hau dagoen dagoenean erabiltzen da, hau

"nik ez dotsat desieten txarrik, baie ondo ein badau, ondo topako dau"
"gure amak beti esaten dau: ondo ein dxauenak ondo topako dau"

"gixon batek esan tson, maldeziñue bota tzon bateri, ondo ein badau ondo topako dauela, da, maldeziñue, bota tsonari dxeusi dxatzon"

ONDUE DXOTA

Diru barik. Animu barik.

"ondue dxota nau, eztakot zentimorik pe"

"beti ongo gara gu ondue dxota, gasta baiño eztu eitxen da"

"ondue dxota dau, eztako ezetarako animorik, gixona ill dxatzonik eta ona"

ONURE BARIK

Jatekoak zaporerik edo behar duena ez

daukanean.

"zetan ongo da gozo eztako onurerik eta, okelie biar dau orrek"

"onure barik iñok eztatu gure, baie buzkentza botaten bazazu..."

"ur asko ta onure gitxi dako orrek lapikuek"

ORBELA BAÑO SIKUAU

Sikua. Gogorra.

"onek pastelak tauz orbela baiño sikuau"

"aunek galletak pe dauz gerra denporan eiñekuen antzagaz, orbela baiño sikuau"

"kanpuen itxitxen dozuzen gauze guztidxe paraten diez orbela baiño sikuau"

ORBELA LEZ

Aurrekoa bezala, konparazioan erabiltzen da.

"orbela lez dauz ikopasak, oin lau urtekuek tizela pentsaten da"

"baitxe aunek abillanak pe, dxan be ezin dxiez eiñ"

ORI DONA MASKETU!

Hori da aurpegia!

"ori dona masketu! Balora dako zu ori esaten"

"eztostazu esango barriro ezta? Klaro esango dotsutena. Ori dona masketu!"

ORID XO MERKIE BAIÑO LARRIOXAUE

Oso nazkagarria.

"niri ez presenta ori muntille, orid xo merkie bñño larridxnue da ta"

"beran enbrien ama etor dxasku geure ondora. da orid xo merkie baiño larridxaue dalez, enfada-enfada ein gaitxuzen"

"orid xo merkie baiño larridxaue antu duko orrek aguriek"

ORID XO MERKIE LAKUE

Txaplata antzekoa. Aspergarria.

"benetan da orid xo merkie lakue, agure zantarra, enbra guztidxei gauzek esaten oten da"

"ofiziñen be orid xo merkie lakue da, jefiei be dxaboie pasaten oten da"

ORKO MORKO

Pensona dorpea.

"orko morko lako personiegaz nora dxungo nai ba?"

"txo, orko morko, mobidu adi, gaurko da ta"

"orke morkue da korriten be, zapatak pe orke morkue lakuek takoz"
"orke morko utse da, kortan asikue dala pentsaten da"
"zer zarala pentsaten zu ba, orke morko ori"

ORMIEGAZ BAT

Mehatxua. Jipoiaren iragarkia.

"imitxen banozu berotute, ormiegaz be bat eingo zaitxut"
"ni enai sartzien euren tartien, baie ormiegaz bat eingo dauela esan tzonien..."
"atzamar puntie dot neiko, zu ormiegaz bat eitxeko"

ORMIEGAZ TRINKE

Mehatxua. Aurrekoaren parekoa dugu.

"ormiegaz be trinke eingo dauela esan tsonien neuk pe berbie esan tsat"
"ni eingo nozule ormiatz trinke, neure tripera ez zarana aillegaten"
"ormiegaz trinketeko kapazidade andidxe okin bizu"

ORMIRI BERBA

jartzea.

Bakarrik berbetan. Aurrean dagoenak arreata ez

"nori nau berbetan ba, ormiri berbetan nau antza"
"an dau a ormiri berbetan, iñok ez dotso eitxen nogaz dauen be ta"
"orduek pasaten txuz ormiri berbetan"
"abadie be elixen ormiri berbetan oten da, a komo la bara be ez dotso eitxen iñok eta"

ORREGAZ EZTAU MARIDXERIK

Ez dagoela irabazirik edo zereginik.

"orregaz arraiñegaz eztau maridxerik"
"egiñalak ein dxe be eztau maridxerik"
"orrekaz imiekaz maridxe gitxi atarako ku"

ORROTZETIK ARAKUE

daiteke.

Berri-berria dela adierazteko, baina edozer izan

"ori erropie orrotzeik arakue da"
"zapatak be orrotzetik arakuek tiez"
"dan dana ezan da orrotzetik arakue"

ORRANTZ ORRANTZ!!!

Mesprezuzko oihua da.

"orrantz, orrantz! Ez zaitxut gure geidxau ikusi"
"naskile zantarra, zuk esan biar zu nireitxik ezer ela? Orrantz, orrantz!"

ORTIK ORRANTZ!

bigunagoak izaten direla ematen du.

Aurrekoaren parekoa da, baina esaldiak

"alamenien ibill dxe da azkanien ortik orrantz bota dau"
"dxun zaitxez ortik orrantz, da ez etorri nireiñe ezetako be"

OSOSOKO SANTUE

Geldi dagoen pertsona.

"bestelako ososoko santue zauz or, eulidxei begire"
"an on nai ni, ososoko santue lez zeuri begire"
"bertan dau ososoko santue lez iñora mobidu barik"

OSTIDXE ATAR
berbaz ere bai.

Jipoi ederra eman, baina ez bakarrik kolpeka,

"dxo enau ein, baie ostidxe atara dost esan dosten berbakaz"
"zelako ostidxe atara dotso ba, bienganien tunbeta ikusi arte ezta lotu"

OSTIDXEK ETA BI AMABI

Ostia! Kaka zaharra!

"txo, zuk apurtu dozu kazetako kristela, ostidxe eta bi amabi!"
"ostidxe eta bi amabi! aztu dxotazak giltzek etzien"
"Ateletik partidue galdu! Ostidxe eta bi amabi!"

OSTIDXE LAKUE

Oso ona edo oso txarra.

"ostidxe lako eguerdidxe prepara dauie txokuen"
"ostidxe lako arraiñek emon doskue, dxan be eziñ"
"ostidxe lako zapatak erosi dotez, elegantiek"
"ostidxelako partidue ikusi du Madrillen Ateletigaz"

OSTIDXE LEZ

Oso ona. Dena ondo.

"ostidxe lez dau au marmintxe"
"ostidxe lez on da atzoko arraiñe be"
"ostidxe lez imiñ dxauie Lamerie, banko barridzekaz"
"egualdidxe dau, ostidxe lez, berorik pez da otzik pez"

OTSEKO BATEN

Sarri. Hurrengo esaldiaren parekoa dugu.

"hotseko baten esaten dost tentela naiela"
"orrek imiek eztako lotsarik, otseko baten dau dirue eskatuten"

OTSIEN OTSIEN

Txitean-pitean.

"otsien-otsien apurtuten dotez basuek, basotako be eztot eitxen"
"otsien-otsien telefonotik deike oten da, telefonika pozarren"
"otsien-otsien due Bilbora, pelikuleren bat ikusten"

PAPARDUEN ARPIDXE

Kokolo aurpegia.

"aur dauzen enbra guztidxe takoie paparduen arpidxe"
"deñ dxauen destrozue! Gero paparduen arpeidxegaz beitu, ia parkatuten batsoie"
"ez beitu niri zeure paparduen arpeidxegaz, ezetuten zaitxut eta"

PAPELAN GARBITXASUNEK Administrazioko era guztietako paperen tramitazioa bideratzea. Batez ere, herentzia eta horrelakoei dagozkienak.

"erentzidxe kobrateko, lelau papelan garbitxasunek ein biar diez"

"zerbezidxotik libreteko papelan garbitxasunek ein biar diez"

PAPEL BAKO MORROIE Argia ez den gizona.

"papel bako morroiegaz dxun notak Bilbora da bidxok galdu bertan"

"nogaz batzien zara zeu be ba, papel bako morroiegaz"

PAPUEK BIDXORTU Amak seme-alabei botatzen dien mehatxua.

"alabatxi, onek diez orduak eskolara dxuteko? Papuek pe bidxortu eingo tsutez"

"txo, ona ezpazatoz neu dxungo nai bertora, da papuek pe bidxortu eingo tsutez"

PAPUEK DXAN Hau ere goikoaren parekoa dugu, baina gogorragoa izan daiteke. Jo. Agirika egin. Mehatxua.

"ezpazatoz orduen etzera, papuek be dxan eingo tsutez"

"amak esan dau, papuek be dxan eingo tsuzela diro danak gastaten bazuz"

"zetako dxango dostazuz papuek ba, nik eztot eñ ezer da?"

PASADIE EMON Bota. Kaka saltzera bota. Amaitu.

"an emon tso pasadie, bota dau kaka saltzien"

"zelako pasadie emon tso, mututute itxi dau"

"etzeko biarrai pasadie emon bitsat lelau"

PENAS PENASKA Oso txarto. Neketsu.

"penas penaska ein txuz eskillarak, eziñ idxen ibilli da"

"penas penaska aillega nai illien akabure, diro barik..."

PEPE EIÑOXE Inolako arazo barik bizi.

"nire alabak pepe eñ dxe bizi diez, ez gurelez"

"gaur egunien askok eztakoie pepe eñ dxe bizitxeko motiborik ba"

PEPIÑUE / LEZ / LAKUE Pailazoa. Peioratiboan gehienetan, argala eta itxura gabeko pertsona denean, baina nabarmen jantzitakoa ere bai.

"pepiñue lako morroiegaz dabill, gauzeztanagaz"

"pepiñue lez dxantzitxe ikusi dot bera mutille"

PERRETXIKU LAKUE Oso garbia.

"garbidxe be garbidxe da a gero, perretxiku lakue"

PERRETXIKU LEZ

Oso garbi.

"etzie itxi dost perretxikue lez"

"erropak pe perretxikue lez, garbitxute ta plantxeta"

PINPIRIN PANPARAN

Finolatzen ibiltzea. Guk, >pinpirin< hitzari >panparan< gehitzen diogu eufoniagatik edo.

"an dabilizu a pinpirin-pariparan kalerik kale"

"pinpirin-panparan dabillela esan dostie, baie zetako, badako nobidxue ta"

PITXIKE PITXIKE

Zatika-zatika. Apurka-apurka.

"pitxike pitxike, ekar doskun tartie akaba ein dxu"

"pitxike pitxike zabiltz, artuisu zati andi bet eta dxun zaitxez telebisiñue ikusten"

PLAUST EIÑDXE

Bertan bebera utzita.

"plaust eiñdxue itxi gaitxuz bertan"

"ez itxi gauzek plaust eindxe, gero neuretzat biarra da ta"

"plaust eiñdxue itxi dau nobidxie"

POLITXO EMOTEN TSU!

Lelo moduen erabiltzen da, eta egoera ezberdinetan. Kritika moduan.

"plaidxera zuez ela? Politxo emoten tzu neu barik dxutie"

"politxo emoten dotso areri, imiek bertan itxitxe ara ta ona ibilltxie"

POPA ARIÑE

Pensona arina, mugikorra.

"zelako popa ariñe da ba, ezta momentu baten be geldi oten"

"popa ariñe dalako pasa dxatzon pasa dxatzona, diruek galdu, belaune apurtu da nobidxuek eskapa"

POPA KAKA

Irain txiki bat.

"nora zuez popa kaka, nobidxue topaten? Ba ez eñ ilusiñorik"

"zer diño berak popa kakak ba, eztako zeri, da aur due markesie baiño arruau"

"orregaz popa kakagaz eztot gure tratorik"

POPIE BE ERRE

Gauza bat lortzeko edozer egin.

"aren neskien atzien popie be erre eñ dxau"

"berak guzan dauen kotxie erosi arte popie be erre"

POPIE ERREIDXEZ

Azkar, arin joan gauza baten atzean.

"popie erreidxez dxun diez Bilbora, Gurejuen ikusten"

"Gernikeko dxakixetan popie erreidxez dxun da berari gustaten dxatzon mutille ikusten"

PURGATOIDXOKO ARIMIE LEZ   Itxaroten.

"bestela on nai benan zeuri begire lau orduen, purgatoidxoko arimie lez"

"orren nobidxuek orduek emoten txuz nobidxiri begire, an oten da purgatoidxoko arimie lez"

"ezgariez ongo purgatoidxoko arimek lez, da eñ alegeñe ariñ etorteko"

PUTXIE LEZ   Bigun (jatekoa).

"dxoskun lapikue putxie lez onda"

"indxabak ondo eñ dxe, putxie baiño bigunau oten dies"

"gisadue total gozo, putxie les"

"okelie be bai, ondo, putxie lez"

RITA SERRAPOLLERINĖ DXUEN   Artaburuak jorratzera edo pikutara bidali.

"ara itxistazu bakien da dxun zaitxez Rita serrapollerinĖ"

"Zu dxuen Rita serrapollerinĖ, nik eztakot zetan dxuen da"

"nok bota zaitxuz zu Rita serrapollerinĖ ba?"

Bermeon "Rita serrapollerie" esaten zioten andra bat bizi zen. Benetan zeukan Rita izena eta egiatan saltzen zituen serrapollerak -gaztelerako "cierres"-. Adinekoa zen hil zenean, laurogei bat urte bai; eta nahiko bizartsua. Gaztelerazko "vete donde Rita la pollera" esaldia Bermeotik kanpo esaten bada ere, hemengo esaldi honek hau du jatorria: Latino Amerikan 'pollera' gona da, hortik "cierra pollera". Guk hori hartu dugula? Agian.

RUSIAKO TXARRIDXE   Aurpegi dorpea edo txerri antza daukana.

"rusiako txarritxue dozu bera, baie ezta fuee, agradablie da"

"kanpoko mutil bategaz ezkondu de, aulako rusiako txarridxe lako bategaz"

"gemikar bategaz dabill, da bera enbrie rusiako txarri utse"

"bakixu rusiako txarridxe esaten tsoiena?"

SAKIE ATARA   Sakea ateratzea pilotari badagokio ere, kasu honetan indarra edo bultzada erabiltzea suposatu beharko luke. Baina esaldien zentzuari begiratuta nolabaiteko diferentzia agertzen da. Esaterako:

"itxosue gogor dator, sakie ataten dau atxetan"

"baporien guzenien da itxosue badau, sakie ataten dosku"

Baina jatekoari Sakea aterako diogula esaten badugu:

"gaur sakie atako tzat langostiri txe karramarueri"

"ez ein kasurik iñori, sakie atara biar tsagu dxatekuri txe"

Beraz, kasu askotan gertatzen den moduan, esaldia eta esanahia ez dira etortzen bat.

SAMAKO AZURRERARTE

Gogaituta. Nazkatuta.

"arek imiek samako azurrerarte nako, eztozt dxaten ezebe"
"azkanien samako azurrerarte akaba dot euren inuzentekeidxe entzuten"

SAMIE URRUTU

Aldarrika sama urratu.

"samie be urrutute dakot berari deike"
"baie gortute zauziela? Dei txe dei nabill, samie urrututen"
"ariñ urrututen dxatzu zuri samie"

SAN SANIEN LO

Lasai lo.

"san sanien on da lo eta itxi eiñ dxot bertan"
"gure imiek beti eitxen dost lo san sanien"

SAPUEN BEGIDXEK

Konparazioan begi nabarmenak.

"ene! Zelako sapuen begidxe takotez ba, eztot ein negarrik pe ba"
"beran sapuen begidxe kaz beituten tsu ezer ezalakuen"
"nok esan dau begi politxe takozela, sapuen begidxe dakoz da"

SARTUN URTEN BAT

Bisita labur bat.

"gure lagune dau geixorik eta sartun urten bat eitxen dxun nai eztakot asti askorik eta"
"laster etorko nai, baie sartun urten bat bakarrik ingo dot"

SASKI BASKIDXE

Nahiko saskila. Ez dauka >saski-naski<

hitzarekin zerikusirik.

"saski baski utse da bera gixona, eztaix zer ein beragaz"
"saski baskitxe be bazara ta, zaran moduen artu biar zara"
"saski baskidxe lez eitxen zuz biarrak"
"zeu ezango zara saski baskidxe, ni ez"
"apur bet saski baskidxe bada, baie tire; borondate ona dako"

SEÑORA ANDIDXE

Mesprezuaz erabilia. Handigurako emakumea.

"bestelako señora andidxe zauz or; ezu gure baltz bat ekarri aixie eitxeko?"
"beti esan dozu señora andidxe, biarrak pe iñok ein biar tsoz da"
"bazin badot ezan señora andidxe, ba ezan ingo nai"

SOIJE LABANA

Burusoila.

"soije labanari eguzkidxe emoten on dxatzu a"
"berrogei urte be eztakoz, da beitu zelako soidxe labana dakon"
"neure lobie lez, arek pe eztakoz urte asko baie soidxe laban ederraren dxauie da"

SOIÑIEN SOIÑEKUEKAZ

Besterik gabe. Ezer barik.

"etzetik urten dauenien soiñien soiñekuekaz urten zauen, da bueltan aberastute etor da"
"soiñien soiñekuekaz bota dau etzetik kanpora"

SUE ATARA

Beste kasu askotan legez, >atara< hitzari beste bat gehitu zaio gaztelerako "bronka" adierazteko.

"sue atara doskue gure imiek, ziñera eztoguzelakon eruen"
"sue, baie benetako sue ezan da nire andriek atara dostena, da zeitxik? Berandu aillega naielako afaire"

SURRETAKO PUTZEGAZ

Haserre bizian.

"medikuñe dxun da ta medikuek surretako putzegaz bota dau, eztauelako eñ berak esan tsona"
"zure aitziek zelako surretako putzegaz kontesta dost ba"
"danai kontestaten tsazu zuk surretako putzegaz"

SURTZILLUEK ZABALDUTE

Haserreruta.

"enebada, aur dator nire gixona surtzilluek zabaldute. Errozoiegaz, etsazu deitzu te"
"auntxek pe surtzilluek zabaldute dabill, nok ein dotso ba?"
"ze ein dxatzu be, surtzilluek zabaldute etorteko?"

SUSUN KORDAN

Hara eta hona ibili, noraezean.

"alabatxi, zeu topa eziñik ibilli nai denpora guztidxen, susun kordan"
"susun kordan ibilli garizelez atsalde guztidxen, azkanien txokolatie dxaten dxun gariez"
"kalera urteteko diñostazu? Susun kordan ibilltxeko?"

SUTETIK ARA

Egin berri.

"antxobak sutetik ara dxan biar diez"
"txanpiñoiek gogortute dxan duz sutetik ara eztoskuelako ekarri"

TAKARTA BAIÑO GOGORRAU

Panekari takarta deitzen diogu Bermeon. Arrain hau nahiko gogor egoten da, zurrun. Gogortasuna adierazteko etabiltzen dira lokuzio hau eta hurrengo.

"bera gixona takarta baiño gogorrau on da, baie ez gara konturatu illdx dauena"
"izterrak dakotez takarta baiño gogorrau otzagaz"
"takarta baiño gogorrau dakotez titidxek pe"

TAKARTA LEZ

"takarta lez gogortute dakotez atzamarrak"
"onek erropak gaue kanpuen pasa dauielez, eñ dxauen otzagaz takarta lez dauz"

TAKETA LEZ

Taket edo zutoi bat bezala egon.

"taketa lez zauz berton parata, nori begire zauz ba?"

"non zauz ba! Bestela nau berton, taketa lez eskiñie berotuten"

"neu be oten nai zeuri begire taketa lez"

TAKET EIÑ

Muzin egin.

"biarrari taket eitxen tso arek, ezta arrarue"

"fabrikera dxuteko, baie berak taket"

TALUEN ARPIDXE

Aurpegi zabala eta biribila daukanari aplikatua.

"beran taluen arpidxegaz, mobidu bez gero"

"zeure taluen arpidxegaz ez beitu iñori, enfada eitxen nozu te"

TANBOLIN PALO

Oso mehea, batez ere bernak.

"zure lagune zelako tanbolin palue da, eztau dxaten ela?"

"enebada! Tanbolin palotxuek takozuz izterrak"

"ia! Dxaan asko, orrek tanbolin paluek loditxuteko"

TANBORRA DXO

Notizia bat edo sekretu bat lau haizetara

zabaltzea.

"zu, alabatxu, ariñ dxun zara tanborra dxoten. Nik ez dotsut esan iñori ez esateko?"

"tanborra dxoten asi berton, danak enterateko. Zuk takona arpidxe!"

"eztauela gure iñok dxakitxie, da bera asi de tanborra dxoten"

TANTO KONTU BATEN

Neurtu barik. Gutxi gorabehera.

"ez dostez pise arraiñek, tanto kontu baten emon dostez"

"tanto konto baten emonda, zelan dxakingu zemat metro paga biar tsagun ba?"

"arek a berbie tanto kontu baten esan dau, meidu barik berbiek takon pisue"

TERTZA FALTAUE

Zalantzazko fama edo erreputazioa txarra

daukan pertsona. >tertza< berba honen inguruan esaldi asko sortu dira, hurrengo agermen direnak, adibidez. Tretza, edo tertza, Bermeon esaten den bezala, arrantzarako apareiua da eta hau krielean bilbatzen da.

"zuk esan zun enbrie tertza faltaue da, beraneante guztidxekaz ibillikue"

"beran aitzie be tertza faltaue ezan da, baie Bilbora dxun danien morroi bategaz ezkondu de"

"tertza faltau guztidxek dakoie suertie txo, dxuen Canariasera da enbra aberats bategaz ezkondu"

TERTZIE NASTA

Dena nahastu.

"isillik on tertzie nastaten zauz de"

"tertzie nastaten eztau obiaurik, dana nasta bidau"

TERTZIE PLAMIE

Aurretik esanda dago zer den tertza eta apareiu bilbatze horren konparazioz, zera ernaten du: Nahastu. Intrigatu. Azpijokoan aritu.

"iñor ez enterateko terzie plamie, da berak gure dauena eiñ dxau"

"terzie plamieten abillauek zarie andrak"

"zeu zara terzie plamie dozune, asike oraiñ zeuk konpondu biar dozu asuntue"

TORTOLA BERINKATIE

Pertsona potolotxoa eta ona, baina emakumea.

"zelako tortola bereinkatie daku etzien, eztau emoten gerrarik pe berak imiek"

"beran imien ama be tortola bereinkatie da ta"

"alabatxi, emega; aurreitxik zauz zu tortola bereinkatie lez"

TORTOLA BERO

Gizonak asko gustatzen zaizkion emakurnea.

"tortola bero orregaz ezkonduko da? Eztaki zelako alajie daruen"

"tortola bero zantarra ezanda be, bera ezkondu"

TORTOLIE LAKUE

Pertsona lodikotea, baina andrazkoa.

"tortolie lakute da berorren andrie, baie beitu berori ze argala dan"

"zelako neskatiillie ein zara ba, tortolie lakotxue zara gero"

"gero ezta eingo tortolie lakue ba, Lameran emon ezkeror orduak dxezarritxe"

TRABESEKO PAELA

Paela, itsasontzietan arraina gordetzerakoan erabilizen diren trabesetara jarritako oholak dira. Horrela, bada, gauzak oker egiten dituen edo noraezean ibiltzen den pertsona definitzeko erabiltzen da.

"nok irebazi dau korkursue? Trabeseko paelak; bera bakarrik presenta da ta"

"txo, trabeseko paela zara txo, Bilbora dxun biarrien Gemiken lotu"

"trabeseko paela be ezta a makala, beti dabill noraezien"

TRABES TRABESKA

Itsasontzia gilarekin perpendikularrean doanean esaten da. Konparazioan txarto ibiltzen den pertsona.

"arnen guez trabes trabeska korrontak tiñonien, eureka batera"

"gu aixiek tiñonien guez ba, trabes trabeska, azkaningoko txikitue artzien"

"trabes trabeska dxun da mozkorragaz, eztaitx zelan aillegako dan etzera"

TRAPO OLATUE

Itsaso astinduak -baina ez itsaso handia- sortarazten dituen olatua. Edonondik dxoten du.

"trapo olatue dauen artien eztogu eingo ezebe"

"edonondik dxoten gaitxuz olatuek, klaro, trapo olatue dauelez"

"trapo olatue beti da molestue"

TREBERIE EDERRA

Alua handia izatea. Konparazioan emakume bizkorra, ernea, bizia.

"zu, alabatxu, trebera ederra dako zu zuk, zeuk gorde arraiñik onenak da niri txarrenak emon"
"nik treberie dakotela ederra, zeitxik? Zeu baiño ariñau allega naielakon?"

TRENAK EKARRIKUE

Kanpotik etorritako emigrantea.

"aurrek, trenak ekarriko guztidxe sartun diez parte zarreko etzietan"
"bai, orrek, trenak ekarrikuek, batzuk kukurruku eiñdxe dauz"
"trenak ekarriko bategaz ezkondu de zeure lobie be, da ze, mutill ona"

TRENTIN BAKUE

Adimen eskasekoa. Baina peioratiboan

erabiltzen da asko.

"trentin bakue dozu koitxadie, eztau okiñ nok artun eskue be ta"
"trentin bakotxuek diez aizde bidxek"
"alabatxi, ganorie artun, trentin bako tentelori"

TRIBIS DA ENPARE DXAN

Asko jaten duen pertsona, Tribis eta Enpare

auzo osoak.

"orrek, maidxen paraten danien, tribis da enpare txaten dau"
"neure gixonak pe dxango lekida, tribis da enpare"
"tribis da enpare dxan ezker, on biar tripie altza eiziñik"

TRIEK DXATEN

Arrabiaz.

"entzuten dizen gauzek entzun de, tripek dxaten paraten nai"
"an dau a, tripek dxaten, geugaz ez datorrelako Benidorrera"

TRIE USTELA

Arduragabeko pertsona. Ernegatzen ez duena.

"tripe ustela dako zu alabatxi, imie kalenturiegaz da zeuk emega bez"
"zelako tripe ustelak zarie gixona ta andrie, bidxok, kasurik pe ez imieri"
"zeuek ikusi zelan dabilzuen ama antzidxerako be etsazue tripe ustelak zarie"
"tripe ustelak dakoie, ezkondu ein biar da ondiño arriorik pe ez"

TRIXIE LISTO

Prest egon. Adi egon. Antzinatik datorren berba

da. Trixa antzina erabiltzen zen apareiu bat da, itsasontziek bela erabiltzen zutenekoa. Gaur egun ez dago horrelakorik, baina esaldia eta zentzua berdina da, nahiz eta beste egoera batzuetan erabili.

"trixie listo e? Ikusko zu zelan dxungo garizen danok popadan, gerrie etorten badan"
"auna beitu, ta trixie listo laster urtengo dau txoridxe eta"
"loteridxe urten tsola? Ba, trixie listo egidxe ezango da ta"

TRUBOIEKDXOTA

Gaupasa egin ondoren egoten den ajea. Nagitsu

dagoenean pertsona bat.

"truboeik dxota gauz danok, dutxe otz bana artu biarko dogu"

"esnedunegaz batera etzera etorri ezkerro, truboiek dxota on biar"

TUTUEN BESTEKUE

Oso txikiak.

"tutuen besteko imiek dxuten diez tabematarara, da ori eztau ondo"

"erosi eiñ dxuz, baie zelakuek? Tutue lako boltsak, ez ei dau anditdxaurik eta"

TXAKURRE EZAN BAZAN AINKE

Zerbait bilatzen ari garenean, eta aurrean eduki

eta ikusi ez, esaldi hori erabiltzen dugu.

"amen eztakozu pintxurie ba, txakurre ezan bazan ainke"

"begidxen bisten okiñ da eziñ dxauela topa, txakurre ezan bazan ainke"

TXAKURREK ELIXERAKO DAKON GANIE

Gogorik ez.

"Bilbora dxuteko txakurrek elixerako dakon ganie dakot neuk pe"

"bai, Mirenek pe esan dost, txakurrek elixerako dakon ganie dakola Benidorrera dxuteko"

TXARRENARI EMONDA

Gehiegikerietan sartuta ibiltzea.

"zuek txarrenari emonda zauzie ezta? Orduiek tiez onek etzera etorteko?"

"geure ama be txarrenari emonda dau, eztozt itxi biar bizitxen be"

"txarrenari emon tsoiela? Gerrie bille dabiltzez orrek txarri, zantar guztidxek"

TXARRI MARKAKUE LEZ

Erpakada, txarramikoz beterik.

"sasi tartetik dxun nai Burgora da txarri markau lez geratu nai"

"ein tsozen txarrapatadakaz, txarri markauen antzien itxi dau"

"bestela itxi nozu txarri markauen moduen zeure txitxemarkadakaz"

TXARRO DXANTZITNE

Kolore nabarmenak. Lexikoan agertzen da

>txarro< berbaren definizioa. Hemen esaldi pare bat besterik ez dugu egingo.

"Ungaro modista famosuaren erropak txarro kolorekuek tiez"

"modan dakozuz orrek koloriek, danak atara dauie aulako erropak"

"ba, datorren uden danok txarro jantzitze Lameran"

TXARTO IKUSI BURUE

Egoera larrian aurkitu.

"gerrie bator, txarto ikusiko duz geure buruek"

"olan bazabiltzez, txarto ikusko zu zeure burue"

"Dakarrera dxun dizenien, txarto ikusi dauie euren buruek, an be gerrie dau te"

TXATIE LEZ

Ederki. Primeran.

"tximiñoiek urten dostie, txatie lez"

"txatie lez dakotez Bilbon erosi dotezen frakak"

"etzie lotu dxast txatie lez, papel barridxek imindxe"

TXIBIDXIE BAIÑO ZURIDXAU
den hitz bat, txibia dugu.

Kolore zuriaren konparazioak egiteko erabiltzen

"eguzkidxe artzien nuen, txibidxie baiño zuridxau nau te"

TXIBIDXIEN KOLORIE

Kolore zuria adierazteko.

"txibidxien koloriegaz gauz, baie laster beitu ze baltz ongo garizen"

TXIBIDXLE LEZ ZURITXUTE

Aurrekoaren parekoa dugu.

"aurten txibidxie lez zuritxute nau neu be"

TXIKIKO ARPIDXE

Aurpegi oso txikia.

"beran txikiko arpeidxen begidxe asko pintxeta, fantasmie lez on da"

"berak imiek txikiko arpeidxe dako, arpi txiki txikitxue"

"muñekien antza dako beran txikiko arpeidxegaz"

TXIKOT FALTAUE

Burutik erdi eginda dagoena.

"edozein egunetan dxuten da bañue artzien a txikot faltaue"

"itxixu ba, txikot faltaue da ta"

TXILIN TXALAN

Bi pertsonak, besoak elkarri lotuta genatzen den

"sila"n umetxoa jarri eta kulunkatzen ibiltzea da.

"ona bazara txilin txalanka ibilliko zara izekok eta neuk"

"ai ze ondo! Txilin txalan, ze ondo ibilliko gara"

Badago kantu bat lelo ori erabiltzen dena: "txilin txalan, eskatuten bozu infemora"

TXIRLETA LEZ

Arin, azkar, mugikor pozik.

"txirleta lez dabiltsu poza sinestu eziñik"

"alabaixi, txirleta lez zabiltzez, zer emon dotsue jaten ba?"

TXIRTA LAKUE / LEZ

Alaia. Mugikorra. Ederto.

"txirta lez ibilli gariez Bilboko kalietan, danak geure begire"

"txirta lakue ezan ezkerro dana ondo"

"zelan egon naiien Benidorren? Ederto, txirta lez"

TXISTERA BOTA

Esaldi honetan aditz iragankorrak erabiltzen

dira: eduti, bota, atera, eta abar. Baina >txiste< arpoia da eta zentzua apur bat aldatu egiten da, zeren badakigu arpoiak berak harrapatzen duela arraina, eta kasu honetan "arraina" bera dator arpoira. Dena den, hor doaz esaldiak.

"bota txistera or zapatan barruen gordeta dakozun dirue"
"txo, esan amari botateko txistera ostu dostezen diruek"
"alabatxi, bota txistera atxitek emon tsuzen karameluek"

TXITXIRRIDXEN BERAUNE LEZ URTU   Gauzak inor konturatu gabe desagertzen direnean.

"ainbeste diro okiñ dxot gordeta, da txitxirridxen beraune lez urtu dxastez"
"non dauz amen okiñ dxotezen karameluek? Txitxirridxen beraune lez urtu, ezta?"
"txitxirridxen beraune lez urtuten diez amen gauzek"

TXIXE BARRIEK   Barre algaraka. Barre asko.

"txixe barriek eiñ dxuz eskursiñuen, aregaz mutillegaz eztau besterik"
"ziñera dxun garie da pelikulie zantarra ezan dalez gu txixe barrietan ibilli garie da kanpora bota gaitxuzie"

TXIXEN BOLUEK   Dodotiak.

"ondiño txixen boluek dabiltzuz imiek? Kendu dxozena, sasoie da ta!"
"txixe boluek ez balekidiez ezan, iñok auenta bez beran txixekaz"
"geure amumari be, txixen boluek imiñi biar jatzo"

TXIXE DA BERTON   Hau bai barregura! Harridura.

"andrak, txixe da berton, nok ikusi da neguen uger eitzen"
"ez urteteko kalera zeozer pasako dala ta, da iñoiz baiño jente geidxau kalien, txixe da berton!"

TXIXE DAIDXOLA   Barre algaraka.

"esan doskuzen txistiekaz gu txixe daidxola"
"txixe daidxola on garizen beran gauzek entzuten"

TXIXETARA BEGIRE   Zapatak okerretara jantzita edo begiak oker.

"nora zuez ba, zapatak txixetara begire dxantzitze"
"begidxe txixetara begire dakoz mutil koitxaduek"

TXOKOLUELAKO ZAPATAK   Zapata dorpeak.

"ikusi zu zelako zapata txokoluek eruten dizen?"
"binke! Modara etorri dizen zapatak txokoluelakuek tiez gero"
"geure Ziomarak be txokoluelako zapatak erosi txuz, da lau zentimetro andidxaue da"

Badirudi, oraingo zapaten modan antzinako "choclo" oinetakoetan oinarritu direla. Guk beti erabili dugu berba hori, antzina baten fabrian erabiltzen ziren txokoloak kontuan izan ditugulako konparazioak egiterakoan.

TXORIDXE LABA GANIEN

Erabat pozik.

"e? Zer pasaten da ba, txoridxe dau laba ganién da?"

"ezer pasa biar da txoridxe laba ganién egoteko ela? Neu egon alegre"

Konparazio hau oso egokia da, txoria labe gaineán jartzen bada, saltaka-saltaka ibili beharko baita ez erretzeko.

TXORIDXEN MOZOLUE LEZ

Denbora luzean itxaroten.

"zortziretan etorko zarala da amarratan be etorteko, da ni bertan txoridxen mozoluelez"

"bestela nau bertan txoridxen mozoluelez, zeu noix etorko"

"ni ez okiñ bertan txoridxen mozoluelez gero, orduen etorko zara"

UR LOTUE

Energia gabeko pertsona.

"manie, gauzek eitxeko dauz te; nongo ur lotue zara"

"benetan da ur lotue, ernega be eztau eitxen"

"txikitxen ur lotue ezaten ezan da, baie oiñ beitu, urten utse da"

URE LEZ

Erraz jabetu gauzekin, batez ere

eskolako gaiekaz. Nork ez du esan eskolan, ikasgaietan ez daukala arazorik ura lez dakizkielako?

"orrek leziñuek nik ure lez dakitez"

"nire alabiek ure lez esaten txuz gauze guztidxek"

"neure amumak pe ure lez dakidxela erderaz esaten dau"

UREN IXO

Urari ihes egitea.

"ori imie uren ixo da, plaidxen be uretaik asau ibilltxen da"

"arpidxe garbiteko be kalamatrikek ezaten diez gure etzien, uren ixo da ta"

URRIEN BITSE LAKUE

Pertsona oso fina, langilea eta garbia.

"berori andrie diruei aixie emoten, da bera gixona urrien bitse lakue"

"berorren gixonan ama be urrien bitse lakue ezan da"

URRIEN BITSE LEZ

Oso garbi jarri.

"gauzek imitxen dotez nik, urrien bitse lez, ez beste batzuk lez"

"urrien bitse lez itxiko zuz, baie laster ikusiko zu zelan dauzen"

URRUBURUE LEZ

Norabidea galduta. Noraezean.

"dxai guztidxetan ibil gariez urruburue lez, barrakatatik Lamerara da Lameratik goiko plazara"

"ez ibilli urruburuen moduen, ara ta ona; gelditxu leko baten"

"bestela gabiltzez bertan urruburuen antzien, iñuzentien arpidxegaz"

URRUN DA FITX

Betiko haserretu.

"mutillek esan dotso enbrieri eztauela gure beragaz ibilli, da urrun da fitx eintso"
"nik zugaz eztot gure tratorik, urrun da fitx"
"zuk niri urrun da fitx? Ez, neuk zeuri urrun da fitx"

USIN BAKO LORIE

Gatz gabeko pertsona.

"arek esan dotso enbrieri, usin bako lorie dala"
"usin bako lorie zara alabatxi, artungo dozu moldie?"
"ni naiela usin bako lorie? Da zu zer zara? Singanoria ederra zu"

USENE EMON

Zerbaiten usaina eman giroari, adibidez

jai usaina.

"asi de kalien dxai useine"

"da ezpadau be geuk emongo tsagu udebarri useiñe"
"garbi useiñe emon bitsagu etzieri, iñor datorrenien asma deidxen"

USIÑ TX.ARRRA

Zerbait txarra gertatuko den sumoa.

"usin txarra artunde on diez, aurreitxik ez dauie atrapa suspentsuen"
"usiñ txarra dau amen, zeuzer pasa biar dau"

USO BERO

Gizonzalea den emakumea definitzeko

erabiltzen den itirzetaliko beste bat.

"ezan dan uso-berogaz, zelan arrapa dau bera mutille ba?"
"Benidorrera dxun danien ezetu dau, da berari mutilleri ez dotso lez ardure uso-bero bat ezan badan be"
"nire gixonagaz dabilela? Lixie lez kenduko dotsat azala uso-bero txarridxorreri"

USO KOZIÑERIE

Sukaldaritza lanetan aritzen den

pertsonari esaten zaio, baina peioratiboki.

"amen gure uso koziñerie, ia zetan imintxen dozuzen indxabak gero, beste egunekuek txarto on diez da"
"txarto on badiez be zeuk dxan zuz, ze ni kategoriko uso koziñerie nozu"

USO ZARRA

Malezia handia daukan emakumea.

"zu zara uso zarra, erroparik onenak zeuk gorde da niri zantarrenak emon"
"zuk bakixu zer dakozun, usue zarra, zuk dakixu larreidxe"
"a da uso zarra, amari txe aitxeri majo esaten tso arek, gero berari itxitxeko erentzidxe"

UTS ALA BET

Ituan jo ala ez, igarri ala ez, aurkitu ala

ez.

"Dakarrera dxun gariez, uts ala bet, baie utse ezan da ta etzera etorri gariez"
"arriesga ein bide, uts ala bet, topa edo ez topa, mohidu ein bizara"

UXUXUE LEZ Presaka ibilli, arin hara eta hona.
Uxuxue itsasoko tsoria da. Hara eta hona ibiltzen da arrain txikiak harrapatzen. Konparazioan pertsoneri aplikatzen zaie.

"uxuxue lez zabiltzez alabatxu, ariñ ara da ariñ ona"
"bestelako uxuxue nau, ime txikidxe lez, noraezien"

Azkuek Bermeoko hitza bezala jaso du.
UZKIDXE LAKUE Emakume lodia.

"berak uzkidxe lakuek atrapa dosku lekue da bienganien dxesarri biar"
"arek uzkidxe lako andriek deitxu dost niri txankame"
"berori gizona argala da, baie andrie dako uzkidxe lakue"

ZAIDXE ATARA Zahia atera. Era guztietara astindu.

"motibo barik zelako zaidxe atara dost ba"
"etor danien berari etsolakon abixe zaidxe ata tso"
"edonori da edozeitxik ataten tso zaidxe"

ZAKATZA GORRITXUTE Haserre bizian.

"zakatza gorritxute etor dxast eperdikuek emoten"
"noreiñe dator zakatza gorritxute ba, zer dala ta orrenbeste zarata?"
"errozoiegaz nator zakatza gorritxute, ontxek entera naielakon zer zabiltzezen esaten"

ZAPASALTO BATEN Azkar. Joan-etorri baten.

"zapasalto baten dxungo nai bisitxie eitxen"
"etorri zapasalto baten, errejado bat dakotsut esateko ta"

ZATIKE POTRIKE Zati-zatika.

"zatieke potrike zabiltzez atune pixeten, botaixu dana eztakozu or ezer da"
"emoteko okiñ dxosten dirue zatieke potrike emon dost"

ZER DAN EDO ZER EZTAN Informazio bila.

"dxakin dxunien zer pasaten dan, bertara dxun gariez zer dan edo zer eztan obeto dxakitzeko"
"zer dan edo zer eztan entera arte ez gara mobiduko"

ZER DATOR MENDI GORRITXIK BERA Harridurazko esaldi hau, luzea izan arren normalki erabiltzen zen duela gutxi, gaur eskasagoa da erabilera.

"zer dator mendi gorritxik bera! Noixik zu olan elegante dxantzitze?"

"zelako kotxie erosi dauien ikusi dozu? Zer dator mendi gorribdk bera!"

"zer dator mendi gorritxik bera? Ba loteridxe urten dostela"

"E? Zeu zapata barridxe kaz da, e? Zer dator mendi gorritxik bera"

ZER... ETA ZER... ONDOKUEK

Ze otxokuarto!

"zer da zer Bilbo ondokuek, zeu tire gure bazu, baie ni ez eruen"

"ama dirue ekau. Ze diro da ze diro ondokuek, ez dotsut emoten dirorik"

"telebisiñue gure dot ikusi nik. Ze telebisiño da telebisiño ondokuek, eztau telebisiñorik"

ZEROIE LEZ PUZKE

Katxalote. Konparazioan erabiltzen da.

"zeroie lez dator puzkadaka"

"zer zara ba, zeroie zara orrenbeste zarata eitzeko la?"

"zeroi txikitxu baten antza dako zu"

"zeroiek Izaron atzien lo, ta zu eurek lez, zu be lo"

ZOR DA ARTURENAK

Kontuak egiten direnean erabiltzen da.

"zor da arturenak zemat dizen ikusitxe, orduen ikusiko du ze diro geratuten dan"

"kitxu kitxuten urten du, zorrak eta arturenak igualak ezan dizelakon"

ZORIGOGORREKO MARTA

Hau zoritxarra! Enebada!

"zer esan dauie, azidentie on dala? Zorigogorreko marta, neure semie ezango da"

"zorigogorreko marta! Zer da beronegaz imiegaz ein biar dotena ba?"

"egualdi txarra dakar da gixonak itxosuen, zorigogorreko marta, ze ikusteko gauz!"

ZORRI ILLE BIZTUE

Aberats berriak.

"zer diño orrek ba? Prosperata dauela? Bai ba, zorri ille biztute dako zu ori"

"aspaldidxon on dizen irebazidxe kaz, atzerantz eñ dxauie zorri ill bizin guztidxe"

"baie esaten dauie, zorri ille biztue txarrena dala"

ZOTZ BATEITXIK

Txikikeriengatik.

"zotz bateitxik asarratu diez, da eztau inor bakerik eingo dauenik"

"ene alabie! Zotz bateitxik asarratutie be"

"auntxe be zotz bateitxik zauzie alkarren ala"

ZUK TAKOZU ARUE

Esaldi honek eta hurrengo beste hirurak

esanahi berdintsua daukate. Gaztelerako "torta" izango litzateke.

"nok esan dotsu zuri ni enaiela etorriko, arek? Zuk dako zu arue, zelan enai etorriko ba?"

ZUK TAKOZU ATZA

A zelakoa...

"amar metro tela biarko dozule kortiñie eitzeko? Zuk takozu atza, baitxe hoge metro be"

ZUK TAKOZU BREKEKE

Sinistu ere ez.

"enebada! Zuk takozu brekeke, Gabonak ganién da ondiño olentzeroko erropak eitzeko"

ZUK TAKOZU MUNDUE

"zuk takozu mundue! Santainfanzian bizi zara, zeure libruek eta zeure diskuetatik urten be eztozu eitzen"

BIBLIOGRAFIA

BOSTAK BAT LANTALDEA; ADOREZ 2000 eta 3000 Hizte-giak 1981-96

ALEMANY, J., Diccionario Enciclopédico Ilustrado; Barcelona, 1950

AURREKOETXEA, G., Euskal Fonetikaren Hastapenak; Bilbo, 1982

AZKUE, R.M., Diccionario Vasco-Español-Frances; Euskaltzaindia 1984

BERRIATUA, I., Bermeoko arraintzaleen leksikoa; Bermeo, 1967

DICCIONARIO RETANA DE AUTORIDADES; Bilbao, 1966

ETXEBARRIA, J.M., Euskal Fonetika eta Fonologia; Bilbo, 1991

ETXEBARRIA, T., Lexicón del Euskera Dialectal de Eibar; Bilbo 1986

HOLMER, N.M., Apuntes Vizcainos; ASJU, 111, 1968-69

IZAGIRRE, KOLDO; Euskal Lokuzioak, Donostia, 1984

KINTANA, X., Hiztegia bi mila; Donostia, Donostia, 1991

LANDHE, P., Dictionnaire Basque-Français; Paris 1926

MIKEL ZARATE IKASTEGIKO LAN TALDEA; Esaerak; Bilbo, 1985

MITXELENA, L. Fonética Histórica Vasca; 2. edizioa, Donostia, 1977

MOLINER, M., Diccionario de la Lengua Española, Madrid

MUGIKA, P., Diccionario castellano-vasco; Bilbo, 1965

ORTUZAR, R., Oroigarriak; Bermeo 1925